STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03839

KSOVIM FUN A KOMI-VOYAZSHER

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום-עליכם

כתבים פון
אַ קאָמי-וואָיאַזשער.

(אײַזענבאַהן-געשיכטען).

הויפּט-פּערקויף אין פערלאג „פּראָגרעס" ווארשא.

אלע ווערק
שלום-עליכם
עלטער באנד.

תרע"ב — 1911

въ Тип. Г. Пиментъ и Я. Швабе, Варшава, Сѣраковская 4.
1911

אינהאַלט:

	צו די לעזער	9—10
I	קאָנקורענטען	13—21
II	דער גליקליכסטער אין קאָדני	25—36
III	סטאַנציע באַראַנאָוויטש	39—53
IV	צוגענומען	57—61
V	אַ מענש פון בוענאָס-איירעס	65—79
VI	קבר אָבות	83—91
VII	דער ליידיגגעהער	95—98
VIII	דער נס פון הושענא-רבה	101—116
IX	אַ חתונה אָהן כלי-זמר	116—124
X	דער טלית קטן	127—135
XI	אַ זעקס-אונזעכציג	139—152
XII	גימענאזיע	155—170
XIII	פונ'ם פריזיוו	173—185
XIV	מע טאָר ניט זיין קיין גוטער	189—200
XV	אַ נשרף	203—112
XVI	ניטאָ קיין מזל !	215—219
XVII	באַשערט אַנ'אומגליק	223—238
XVIII	רוף מיך קנאַקניסעל	241—247
XIX	דער צעהנטער	251—254
XX	דריטע קלאַס	255—262

צו די לעזער.

כּתבים פון אַקאַמי-וואַיאַזשער.

פון שלום-עליכם.

צו די לעזער.

איך בין אַ רײַזענדער. כמעט עלף חדשים אין יאָהר בין איך אין וועג. צום מײנסטען — אין באַהן, און מעהרסטענטײלס, דריטע קלאַס, און, ווי געוועהנליך, — איבער יודישע שטעדט און שטעדטלעך, וואָרום דאָרט, וואו יודען טאָרען ניט וואוינען, האָב איך גישט וואָס צו טהון.

וועה-וועה, וואָס מע זעהט זיך אָן אונטערוועגענס! שאַדע, וואָס איך בין ניט קײן שרײַבער. דאָס הײסט, אַז מען וויל צוריק, מיט וואָס בין איך ניט קײן שרײַבער? וואָס איז אַזעלכעס, אײגענטליך, אַ שרײַבער? יעדער מענש קאָן זײן אַ שרײַבער. ובפרט נאָך, אויף יודיש. „ושאַרגאָן“ — אויך מיר אַ׳ן עסק! מע נעמט אַ פען און מע שרײַבט.

נאָר אַז מע וויל דאָס אײגענע טאַקי ווידער צוריק, טאָר נישט איעדער זיך חאַפּען צו שרײַבערײַ. איטליכער בעדאַרף זיך האַלטען בײַ זײַנעם. פּרנסה איז פּרנסה. אַט אַזוי איז מײַן מײנונג. ס׳איז גישטאָ וואָס צו טהון, איז דאָס אויך אײן אַרבײַט.

מיר, אלס רייזענדער, קומט אויס אונטערוועגנס אפטמאל אויס-זיצען גאנצע טעג, נישט צו טהון קיין האנד אין קאלט וואסער, חאטש נעם שלאג זיך קאפ אן וואנד. בין איך געפאלען אויף א גלייכער זאך. איך האב מיר אומיסטנע געקויפט א ריינעם בוך מיט בליישטיפט, און אלדינג, וואס איך זעה זיך אן, און אלדינג, וואס איך הער זיך אן אין וועג, נעם איך און טראג דאס אריין צו מיר אין בוך אריין, און אט אזוי ווי איהר זעהט, האט זיך צונויפגעקליבען ביי מיר, קיין עין הרע, א היבש ביסעל מאטעריאל. עס וועט זיין געווג אפשר אויף א יאהר צו לייענען. האב איך מיך מישב געווען: וואס טהוט מען דער-מיט?—ארויסווארפען? — איין עבירה פאר גאט. פארוואס זאל איך עס ניט ארויסגעבען אין א בוך, אדער אבדרוקען אין א בלאט? איך זאל האבען די ברכות, וואס מע דרוקט א סך ערגערע זאכען.

און איך האב מיך אוועקגעזעצט און האב צולעגט די סחורה אויף מוסטערן, דעם „בראק" ארויסגעשמיסען, איבערגעלאזט נור דאס בעסטע פרימא שבפרימא, איינגעטיילט אויף באזונדערע געשיכטען, געשיכטע נו-מער איינס, געשיכטע נומער צוויי און אזוי ווייטער. יעדער געשיכטע האב איך געגעבען איין אנדערן נאמען, פיינטשיק, ווי עס געהער צו זיין, — מעשה סוחר. איך ווייס ניט, צי וועל איך אינ'ם געשעפט פער-דינען, צי איך וועל ברעכען ריק און לענד. הלואי איך זאל חאטש ארויס מיט מיין קרן...

די קשיא: צוליעב וואס האב איך בעדארפט דעם גאנצען מסחר?— פרעגט מיך בחרם, איך ווייס אליין ניט. עס קאן זיין, ס'איז פון מיר א נארישקייט, נאר אבגעטהון — איז פערפאלען. מיט איין זאך האב איך מיך בעווארענט: מיט די קריטיקער. איך האב מיין געשעפטס-נאמען בעהאלטען. א מכה וועלען זיי טרעפען, ווי אזוי איך הייס. לאזען זיי קריטיקירען, לאזען זיי לאכען, לאזען זיי זיך דראפען אויף די גלייכע ווענד — איך הער זיי, ווי המן דעם גראגער. איך בין ניט קיין מחבר, קיין מלמד, קיין בטלן, — איך בין א יוד א סוחר!

א קאמי-וואיאזשער.

קאנקורענטען.

געשיכטע נומער איינס.

„קאָנקורענטען".

תמיד, סאַמע אין דער רעכטער בהלה, ווען יודען שטופּען זיך, דער אַריין, דער אַרויס, און מען שלאָגט זיך אין וואַגאָן פאַר די ערשטער, ווי, להבדיל, אין שוהל פאַר הקפות — פונקט דעמאָלט זענען זיי דאַ. זיי ביידע: „ער" און „זי".

„ער"—אַ שווארצער, אַ גראָבער, אַ צובורשעטער, מיט אַ בעלמע אויף איין אויג. „זי" — אַ רויטע, אַ דאַרע און אַ געשטופּעלטע. ביידע אָבגעריסען, אָבגעשליסען, ביידע מיט געלאַטעטע שיך און ביידע מיט אייגענע און דיזעלבע סחורה: „ער" אַ קויש, „זי" אַ קויש; „ער" מיט געפלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פלעשלעך מיט זעלצערוואַסער און מאַראַנצען, „זי" אויך מיט דיזעלבע געפלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פלעשלעך זעלצערוואַסער און מאַראַנצען.

אַמאָל מאַכט זיך, אַז „ער" האָט אין קויש סקאַרמוטשען מיט רויטע ווײַנשעל, שווארצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווײַנטרויבען. דעמאָלט קומט „זי" אויך מיט דיזעלבע רויטע ווײַנשעל, שווארצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווײַנטרויבען.

און ביידע קומען זיי תמיד אין איין צייט, שטופּען זיך דורך אין איין טיר פון וואַגאָן און רעדען ביידע אויף איין לשון, נאָר מיט אַ באַזונדערער אויסשפּראַך. „ער" — אַ ביסעל יאַרישליווע, אָהן אַ רי"ש, ווײַך, צוגאַנגען, ווי אָהן אַ צונג. און „זי" — שטשיפּעליאַווע, דוקא אַ פול מויל מיט צונג.

אפשר מיינט איהר, אז זיי שמייסען זיך מיט די מקחים, קאנקורירען, ווארפען דעם מא־ק? חלילה. דער פרייז איז ביי זיי אײן פרייז, זייער גאנצע קאנקורענץ בעשטעהט נור אין דעם, ווער פון זיי רופט ארוים מעהר רחמנות. ביידע בעטען זיך ביי אייך, איהר זאלט רחמנות האבען אויף זייערע פינף קינדער יתומים (ביי „איהם" פינף קינדער יתומים, ביי „איהר" פינף קינדער יתומים). ביידע קוקען זיי אייך אין די אויגען אריין, שטופען אייך זייער סחורה גלייך אין פנים אריין און רעדען איבער אייך אזוי לאנג, אז (צי איהר דארפט, צי איהר דארפט ניט) איהר מוזט עפּיס קויפען.

נישט מעהר, וואס פון זייער רעדען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ווערט איהר א ביסעל פערטומעלט. איהר ווייסט ניט, ביי וועמען איהר זאלט קויפען: ביי „איהם" צי ביי „איהר"? פאלט איהר מסתמא אויף איין עצה אוןווילט געבען צו לייזען ביידען, לאזען זיי אייך ניט:

— קויפט איהר, רב יוד, דארפט איהר קויפען ביי איינעם... אויף צוויי חתונות טאנצט מען ניט.

ווילט איהר זיין א בעל־יושר, קויפט איינמאל ביי „איהם", דאס אנדערע מאל ביי „איהר", ווערט איהר אויסגעזידעלט אויף אלע זייטען:

— רב יוד! מיט וואס בין איך אייך עפּיס היינט ניט געפעלען אין שלייער?

אדער אזוי:

— רב יוד! ערשט יענע וואך האט איהר ביי מיר געקויפט און האט זיך, דאכט מיר, ניט געס'מ'ט און ניט דערווארגען אויך?...

פאלט איהר אריין אין „מאראל" און הויבט זיי אן זאגען מוסר, אז יעגער האט אויך א נשמה, יעגער דארף אויך לעבען, ווי דער דייטש זאגט: „לעבען און לעבען לאססען". בעקומט איהר דערויף א תשובה, נישט אויף דייטש, נאר דוקא אויף פראסט יודיש, אפילו א ביסעלע פערשטעלט, נאר גאנץ פערשטענדליך:

— פעטער? מיט איין דאס אויף צוויי ירידים פאהרט מען ניט...

יא, אט אזוי איז עס, ליעבער פריינד! יוצא זיין פאר א וועלט זאלט איהר קיינמאל ניט ווילען — עס וועט אייך ניט געראטען, און ווערען א רודף־שלום'ניק זאלט איהר זיך קיינמאל ניט פרובען — עס וועט אייך אויספאלען באקאם. איך ווייס עס פון מיין אייגענער פראקטיק. איך וואלט אייך דערצעהלט וועגען דעם א שענע געשיכטע, ווי אזוי

איך בין אמאל געווען א נאר, איך האָב מיך ארײַנגעלעגט צווישען א פאָרפאָלק, געוואָלט מאַכען א שלום, און דער שפּיץ איז געווען — איך האָב געכאַפּט אָבגעשניטענע יאָהרען פון מײַן אייגען ווײַב. איך האָב אָבער מורא מישען אײַן געשיכטע אין דער אנדערער, איך זאָל ניט אַװעק אָן א זײַט, חאָטש אפילו אין געשעפט טרעפט זיך אָפּטמאָל, אז מע לעגט פאָר אײנעם אײַן ארטיקעל און רעדען רעדט מען גאָר האָצעקלאָץ, אויפ'ן הימעל א יריד... הכלל, מיר קעהרען זיך אום צו אונזער געשיכטע.

אײנמאָל, געווען איז דאָס אסיענצײַט, אין א רעגענדיגען טאָג. דער הימעל איז געווען ווײנענדיג, די ערד — ווײכט און פינסטער, און די סטאנציע פול און פול מיט מענשען. פּאסאזשירען ארײַן, פּאסאזשירען ארויס. אלע לויפען, אלע שטופּען זיך, און יודען, געוועהנליך, מעהר פון אלעמען. מע יאָגט זיך, מע קריכט אײנס איבער דאָס אנדערע, מיט טשעמאָדאנעס, פּעקלעך און בעטגעוואַנד. א געשרײ, א ליאַרעם, א געפּילדער! און סאמע אין דער רעכטער הושטשע — „ער" און „זי". בײדע אנגעלאָדען מיט עסענוואַרג, ווי תמיד. בײדע שטופּען זיך אין אײן טיר ארײַן, ווי תמיד. פּלוצים... וואָס האָט זיך געטראָפען? בײדע קוישען ליגען אויף דער ערד. די קוילעטשלעך מיט די אײער מיט די פלעשלעך זעלצערוואסער מיט די מאראנצען וואלגערן זיך אין דער בלאָטע, און א מישמאש פון געשרײען, קוויטשערײען, טרעה־ען און קללות גיסט זיך צונויף אינאײנעם מיט'ן געלעכטער פון די קאָנדוקטאָרען און מיט'ן רעש און מיט'ן טומעל פון די פּאסאזשירען. עס קלינגט און עס פײַפט. נאָך א מינוט — און מיר פאָהרען.

אין וואַגאָן איז א גערעדערײ, אחינו בני ישראל שמועסען זיך דורך, לופטערן די שפּראַך. און דוקא אלע מיט אמאָל. ווי די ווײַבער אין שוהל, אָדער ווי די גענז אויפ'ן יריד. עס איז שווער צו חאַפּען דעם תוך, דעם אינהאלט. סײַדען בעזונדערע פראזען.

— א געדעט אויף געפּלאַטשטע קוילעטשלעך...

— א פּאָגראָם אויף אײער...

— וואָס האָט ער געהאַט צו די מאראנצען?

— וואָס פרעגט איהר? — עשו!

— וויפיעל שאַצט איהר דעם היזק?

— א מצוה, לאָזען זײ ניט קריכען, ניט אײַנעפּען זיך אין די בײַנער ארײַן!

— וואָס זאָלען זיי געבען טהון? אַ יוד זוכט פּרנסה.

— חאַ-חאַ-חאַ! — רופט זיך אָן אַ געדיכטע באַסאָווע שטימע, — יודישע פּרנסות.

— יודישע פּרנסות? — לאָזט זיך הערען אַ יונג קול׳כעל מיט אַ קוויטש. — איהר האָט שענערע פּרנסות? גיט זיי אהער.

— יונגערמאַן! ניט צו אייך רעדט מען! — דונערט די באַסאָווע שטימע.

— ניט צו מיר רעדט איהר? איך רעד אָבער צו אייך, — איהר האָט שענערע פּרנסות? איאָ, איהר שוויינט? וואָס שוויינט איהר?

— וואָס וויל פון מיר אָט דער יונגערמאַן?

— וואָס זאָל איך וועלען? איהר זאָגט: יודישע פּרנסות, — זאָג איך: אדרבה, איהר האָט שענערע? גיט זיי אהער.

— געפעלט אייך אַ ביסעל אַ פּריטשעפּע?!

— שאַט, יודען! זאָל זיין שטיל, אָט איז זי דאָ.

— ווער?

— זי אַליין, דאָס ווייבעל פון די אָנביַיסענס.

— וואו איז זי, די יפיפיה, וואו?

— אָט איז זי, אָ!

אַ געשטופּעלטע, אַ רויטע מיט געשוואָלענע אויגען פּאָר געוויין, שטופּט זי זיך דורך מיט׳ן לייַדיגען קויש צווישען עולם, זוכט אַ פּלאַץ, זעצט זיך אַוועק אויף דער ערד, אויף׳ן איבערגעקעהרטען קויש, בעהאַלט די פערשוואָלענע אויגען אינ׳ם צוריסענעם שאַל און וויינט זיך שטילערהייד.

אַ מאָדנע שטילשווייַגען ווערט מיט אַמאָל אין וואַגאָן. אויסגעגאַנגען רעד. אָבגענומען לשון. נאָר איינער חאַפּט זיך אויף און רופט זיך אָן צום עולם מיט אַ געדיכטע באַסאָווע שטימע:

— יודען! וואָס שוויינט איהר?

— וואָס זאָלען מיר שרייען?

— מע דאַרף איהר עפּעס מאַכען.

אַ שענע מעשה! ווייסט איהר ווער דער „איינער“ איז? דוקא אָט יענער, וואָס האָט נאָר-וואָס געלאַכט „חאַ-חאַ-חאַ, יודישע פּרנסות“. אַ מאָדנער נפש מיט אַ מאָדנע היטעל אויפ׳ן קאָפּ. אַ מין קאַשקעט מיט אַ גלייַכען גלאַנצענדיגען דאַשעק. און דערצו טראָגט ער נאָך בלויע ברילען, אַזוי אַז קיין אויגען זעהט מען ניט. ניטאָ קיין אויגען. נאָר

א נאז, א פליישיגע, פעטע, בולבעוואטע נאז.

נישט לאנג געטראכט, חאפט ער אראב דעם קאשקעט פון קאפ, ווארפט אריין דער ערשטער א פאר זילבערנע מטבעות און געהט פון איינעם צום אנדערן און דונערט מיט דער באסאווער שטימע:

— גיט, יודישע קינדער, וויפיעל איהר קאנט. אחד המרבה ואחד הממעיט, — מאכט רש"י: דראוואנגאמו קאגיו ווזובי ניע סמאטריאט.

דער עולם האט זיך א נעם געטהאן צו די קעשענעס, אויפגעעפענט די בייטעלעך און עס האבען אנגעהויבען קלינגען מטבעות, אלערליי מטבעות, זילבערנע און קופערנע. צווישען עולם זיצט אויך איינער א קריסט, א קאצאפ מיט גרויסע שטיוועל און מיט א זילבערנע קייט איבערן האלז, האט ער געגעצענדיג זיך איבערגע'צלמ'ט און אויך אריינגעווארפען א מטבע. נאר איין פאסאזשיר האט זיך אבגעזאגט, ניט געוואלט געבען גארנישט. און דוקא אט יענער, וואס האט זיך אנגענומען די קריוודע פון יודישע פרנסות. א יונגערמאן א אינטעליגענט מיט פעכקע בעקלעך, א געל שפיצעכיג בערדעל און מיט א גאלדענעם פענסנע. איינער פון די יונגע לייט, וואס האבען רייכע טאטע-מאמע, רייכע שוועהר און שוויגער און אליין זענען זיי אויך אנגעשטופט, און פאהרען דריטע קלאס, ווייל זיי זשאלעווען געלד.

— יונגערמאן, גיט עפיס אין היטעל אריין! — זאגט צו איהם דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואטע נאז.

— איך געב ניט, — זאגט דער יונגערמאן דער אינטעליגענט.

— פארוואס?

— אט אזוי. ס'איז ביי מיר א פרינציפ.

— דאס האב איך געוואוסט פריהער.

— פון וואנען?

— מע זעהט נאך די באקען, ווי די צייהנער קנאקען, — מאכט רש"י: „ווידנא פאנא פא חאליאווע"...

דער יונגערמאן דער אינטעליגענט ווערט אנגעצונדען, פערלירט אזש די פענסנע און פאלט אן אויף דער בולבעוואטע נאז מיט א קוויטש:

— איהר זענט א איגנאראנט, א גראבער יונג, איין עם-הארץ און א נאחאל, איין עזות-פנים דערצו!

— דאנקען גאט! אבי ניט קיין דבר אחר ביד חוקה שתים. אזוי ענטפערט איהם די בולבעוואטע נאז מיט דער באסאווע

שטימע דוקא אין גוטען מוט און געהט צו דער ווײנענדיגער מיט די געשוואלענע אויגען :

— סוהמעניו ! טאמער וואלט געווען גענוג צו ווײנען ? איהר מאכט אייך נור קאליע אײערע שענע אויגען. גיט אהער בײדע זשמעניעס, לאמיך אייך אויסשיטען דאס ביסעל קלײנגעלד.

א מאדנע ווײבעל ! איך האב געמײנט, אז דערזעהען אזוי פיעל געלד, וועט זי מסתמא צוגאסען און צוגעהן און ווערען פון ווינשעוואניעס. עס הויבט זיך גאר ניט אן. אנשטאט ווינשעוואניעס, האבען זיך א גאס געטהון פון איהר מויל קללות. עס האט זיך ביי איהר געעפענט א פאנטאן, א קוואל פון קללות :

— איינגאנצען ער — ברעכען זאל ער וואלז און נאקען, ביין און לייב אויפ'ן גלייכען וועג, ליעבער גאט ! אלסדינג נעמט זיך פון איהם — נעהמען זאל איהם די ערד, זיסער פאטער ! ער זאל גאר ניט דערלעבען קומען אהיים, קומען זאל אויף איהם א מיתה־מהומה, א חאלירע, א שרפה, א מגפה, אנ'אויסחאפעניש ! אנ'אויפלויפעניש ! אנ'איינדארעניש ! א צונויפשרימפעניש ! . . .

רבונו של עולם ! פון וואנען נעהמען זיך ביי א מענשען אזוי פיעל קללות ? א גליק, וואס דער נפש מיט די בלויע ברילען האקט איהר איבער אין מיטען :

— גענוג אייך שוין צו בענטשען, ווײבעל ! זאגט בעסער, וואס האבען געהאט צו אייך די קאנדוקטארעס ?

דאס ווײבעל הויבט אויף אויף איהם די געשוואלענע אויגען :

— איבער איהם, דער שלאק זאל איהם טרעפען ! ער האט מורא געהאט, טאמער חאפ איך אויס אלע קונים, געהט ער און שטופט זיך אין וואגאן, געה איך און פערחאפ פריהער, געהט ער און האלט מיך צו דעם קויש פון אונטען, געה איך און מאך א געוואלד, געהט דער „זשענדאר" און טהוט א וואונק צו די קאנדוקטארעס, געהען די קאנדוקטארעס און שיטען אונז אויס ביידע קוישען אין דער בלאטע, צושאטען זאלען ווערען די ביינער זײנע אזוי ווי זאמד, ליעבער גאט ! איהר מעגט מיר גלויבען, איך זאל אזוי רעדען מיט וועמען מיר איז ליעב, אז זינט איך האנדעל מיט דער ראזינער סחורה און פאהר אויף דער „ליניע", האט מיך נאך קײנער ניט אנגערוהרט, איהר זאלט זאגען, אויף א האהר אפילו ! איהר מײנט, מחמת וואס ? מחמת גוטסקײט ? אזוי פיעל מכות זאל זיך איהם וועצען, וויפיעל קוי־

לעטשלעך מיט ווינפּעל איער עס ווערט צוטיילט אויף דער סטאַנציע! אַלעמען, פון קלענסטען ביז'ן גרעסטען, מוז מען פערשטופען דעם האַלז. קומט דער טאָג, הויבט זיך אָן אַנ'אויסטיילעניש: דעם אַ קרענק, דעם קדחת, דעם אַ מכה. דער סטאַרשי קאָנדוקטאָר נעמט זיך אַליין זיין חלק אָנבייסען, וואָס ער וויל, און די איבעריגע קאָנ־דוקטאָרעס טיילט מען אויס, ווֶעמען אַ קוי'עטשעל, ווֶעמען אַ איי און ווֶעמען אַ מאַראַנץ. וואָס דאַרפט איהר מעהר? אפילו דער גוי, וואָס היטט די אויוועגס, אַ חאָלירע איהם אין פּנים, מיינט איהר, איז ניט קיין בעלן אויף אָנבייסען? אַזאַ מכה איהם! ער שרעקט מיך, אַז טאָמער ניט, וועט ער מיך מסר'ן צום „זשענדאַר“. ער ווייסט ניט, אַ קרענק איהם אין די ביינער, אַז דער „זשענדאַר“ אַליין איז אויך אַנ'אונטערגעשמירטער. דעם „זשענדאַר“ איז מען מטמא אַלע וואָך, אַז עס קומט זונטאָג, מיט אַ פּאָרציע מאַראַנצען. אי דאָס — קלויבט ער אויס די גרעסטע, די שענסטע, די בעסטע מאַראַנצען...

— מוהמעניו! — שלאָגט איהר איבער דער וואָס מיט די בלויע ברילען. — ווערליג איך פערשטעה נאָך אייערע געשעפטען, דאַרפט איהר געהן אין גאָלד.

— וואָס רעדט איהר? — חאַפּט זיך אַרויס דאָס ווייבעל, גלייך ווי זי פערענטפערט זיך. — קוים־קוים וואָס מע קומט אויס מיט'ן קרן. און אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע דערלעגט די הויט. מע ווערט בדיל־הדל.

— צו וואָס־זשע טויג אייך דער מסחר?

— וואָס־זשע, זאָל איך געהן גנב'ענען, אַז איך האָב פינף קינדער, פינף חאָלירעס איהם אין בויך, און אַליין בין איך קראַנק, קרענקען זאָל ער אין תּקרש, ליעבער גאָט, פון היינט אָן חאָטש ביז איבעראיאָהר ראש־חודש אלול, ווי ער האָט געמאַכט אַ תּל, בענראָ־בען דאָס געשעפט, בעגראָבען זאָל איך איהם! אַזאַ געשעפט, אַזאַ זים געשעפט, אַזאַ גוט געשעפט!

— אַ גוט געשעפט?

— אַ גאָלדען געשעפט, פּרנסה בשפע, ווי זאָגט איהר, מיט טעלער און מיט לעפעל.

— אָט נאַר־וואָס האָט איהר געזאָגט, מוהמעניו, אַז מע ווערט בדיל־הדל.

— וואָס־זשע, מע פערדינט, אַז מע צוטיילט העלפער האַלב

אומזיסט דעם קאָנדוקטאָר און דעם סטאַרשי קאָנדוקטאָר און אַלע זוני־טאָג דעם „זשענדאַר״? וואָס איז ביי מיר — אַ קרעניצע? אַ ברונעם? צי גנביש געלד?

דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטע נאָז הויבט שוין אָן אַרויס פון די כלים:

— מוהמעניו, איהר מאַכט מיט מיר זומער און ווינטער!...

— איך מאַך? די צרות מיינע מאַכען, מאַכען זאָל איך איהם אַ טויט, ווי ער האָט מיך אוועקגעקוילעט, געקוילעט זאָל ער ווערען פון גאָט, אַז געוועזען איז ער סך־הכל אַ שניידער, אַ לאַטוטניק, געשטשאָבעט מיט דער נאָדעל און ווי עס איז פערדינענט, ווי זאָגט איהר, וואסער אויף קאַשע. האָט ער זיך אָבער מתקנא געווען אין מיר, דערזעהען, די אויגען זאָלען איהם אַרויס, אַז איך עס ברויט, עסען זאָלען איהם ווערים, און האַלט אוים מיט'ן דאַזיגען קויש, קיין עין־הרע, פינף קינדער יתומים, זאָלץ איהם אין די אויגען, שטיינער איהם אין האַרצען, געהט ער, אַרויסגעהן זאָל איהם די פּאַרע, און קויפט זיך אויך אַ קויש, קויפען זאָל איך איהם תכריכים, ליעבער גאָט! פרעג איך איהם: וואָס איז דאָס? זאָגט ער: אַ קויש. וואָס וועסטו טהון, זאָג איך, מיט'ן קויש? זאָגט ער: דאָס אייגענע וואָס דו. זאָג איך: וואָס הייסט? זאָגט ער: אָט דאָס הייסט... איך האָב, זאָגט ער, אויך פינף קינדער, וואָס דאַרפען עסען... דו וועסט זיי, זאָגט ער, מיט ברויט ניט האַרעווען... האָט איהר עפּים צו איהם? און אָט אַזוי, ווי איהר זעהט, שלעפּט ער זיך מיר נאָך מיט'ן קויש און שלעפּט אוועק ביי מיר אַלע קונים, שלעפּען זאָל מען איהם די ציינער פון מויל, און רייסט אַרויס פון מיר דעם לעצטען ביסען, רייסען זאָל מען פון איהם שטיקער, זיסער פּאַטער, האַרציגער, געטריייער!

פאַלט דער נפש מיט די בלויע ברילען אויף אַ גלייכע זאַך, וואָס מיר אַלע זענען, אייגענטליך, דערויף געפאַלען:

— וואָס־זשע דאַרפט איהר זיך טאַפּטשען ביידע אויף איין אָרט? דאָס ווייבעל שטעלט אוועק אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— וואָס־זשע דען זאָלען מיר טהון?

— זוכט אייך אוים אַן אַנדער פלאַץ. די „ליניע״ איז גרויס.

— נו, און ער?

— ווער?

— דער מאַן מײַנער.

— וואָסער מאַן?

— מײַן צווייטער מאַן.

— וואָסער צווייטער מאַן?

דעם ווײַבעלס רויט געשטופּעלט פּנים ווערט נאָך רויטער.

— וואָס הייסט — וואָסער צווייטער מאַן? דאָס איז ער דאָך טאַקי, דער שלים־מזל, מײַן צווייטער מאַן, אַז אָך און וועה איז מיר!

אַלע האַפּען מיר זיך אויף פון די ערטער:

— ער, אָט דער קאָנקורענט אײַערער, איז אײַער צווייטער מאַן?

— וואָס דען האָט איהר געמיינט? מײַן ערשטער מאַן? עהעהע! ווען מײַן ערשטער מאַן, עליו־השלום, זאָל מיר איצטער לעבען!...

אַזוי ציהט אוים דאָס ווײַבעל מיט אַ ניגון און וויל אונז אָנהויבען דערצעהלען, אַפּנים, ווער איהר ערשטער מאַן איז געוועזען און וואָס ער איז געוועזען. ווער הערט זי? אַלע רעדען, אַלע ווערטלען זיך, אַלע חכמ'ען זיך און מע לאַכט, און מע לאַכט!

טאָמער ווייסט איהר, וואָס איז דער „געלענדער“?...

ענדע געשיכטע נומער אײנס.

דער גליקליכסטער אין קאָדני.

געשיכטע נומער צוויי.

דער גליקליכסטער אין קאָדני.

די בעסטע צייט פאָהרען אין באַהן איז ווייסט איהר ווען? אָסיענצייט, אַרום נאָך סוכות.

ס'איז ניט הייס און ניט קאַלט, און איהר קוקט ניט אָן דעם פערוויינטען הימעל מיט דער קלאָגעדיגער פער'חושכ'טער ערד. טראָפּענס רעגען שמייסען אין די פענסטער, קויקלען זיך אַראָב אויפ'ן פערשוויצטען גלאָז, אַזוי ווי טרערען, און איהר זיצט זיך, ווי א פריץ, אין וואַגאָן דריטע קלאַס מיט נאָך א סך אַזעלכע מיוחסים, ווי איהר, און חאַפּט אַ קוק אין דרויסען אַרויס, און איהר דערזעהט פון דערווייטענס א וועגעלע שלעפּט זיך, טיאַפּקעט אין דער בלאָטע. אויפ'ן וועגעלע זיצט איינגעבויגען אין דרייען א גאָטס בעשעפעניש מיט א זאַק איבערגעדעקט און לאָזט אוים זיין ביטער הארץ צום פערדעל נעבאַך, אויך א גאָטס בעשעפעניש, — און איהר דאַנקט גאָט, וואָס איהר זענט אונטער א דאַך, צווישען מענשען. איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר, — איך האָב ליעב פאָהרען אין באַהן אָסיענצייט, ארום נאָך סוכות.

דאָס ערשטע איז ביי מיר — איין אָרט. האָב איך פערחאַפּט איין אָרט, און ווער שמועסט נאָך, אין דער רעכטער האַנד, נעבען פענסטער, — בין איך מיר א קיסר. אַרויסגענומען דעם פּאַרטאַבאַק, הויבט מען אָן צו פערדרייען א פּאַפּיראָס נאָך א פּאַפּיראָס און אַרומקוקען זיך, ווער פאָהרט אין וואַגאָן מיט וועמען קאָן מען רעדען

א פאר ווערטער וועגען געשעפט? פאסאזשירען, דאלט זיך, ניט צו פערזינדיגען, אנגעפאקט, ווי הערינג אין א פאס. בערד, נעזער, היטלען, בײַלער, געשטאלטען פון מענשען. און מענשען? — ניט אײנער. נאר שא, אט זיצט עפּיס אין א ווינקעלע אײנער אלײן א מאדנער פארשוין, א פארשוין ניט ווי אלע. בײַ מיר איז א שארף אויג. נישט קײן געוועהנליכען מענשען וועל איך אײך בעמערקען צווישען הונדערט.

דאס הײסט, אויפ'ן קוק איז דאס אפילו א גאנץ געוועהנליך מענשעל, א יודעל פון די יודלעך, וואס מע מעסט זײ אויפ'ן מעסטעל, אדער דאס, וואס ווערט אנגערופען בײַ אונז „א יוד פון א גאנץ יאהר“. נאר אנגעטהאן איז ער עפּיס מאדנע: א קאפאטע ניט קײן קאפאטע, א חאלאט ניט קײן חאלאט. אויפ'ן קאפ א היטעל ניט קײן היטעל, א יארמעלקע ניט קײן יארמעלקע. אין די הענד א שירעם ניט קײן שירעם, א בעזעם ניט קײן בעזעם. א מאדנע אנטהון.

נאר ניט דאס אנטהון איז דער עיקר, ווי דאס יודעל אלײן מיט זײַן ריהרעוודיגקײט, מיט זײַן ארומקוקען זיך אויף אלע זײַטען און מיט זײַן ניט קאנען אײַנזיצען אויף אײן ארט, און דערהויפט — מיט זײַן שײַנענדיג, פרעהליך, לעבעדיג פּנים און גליקליך אויסזעהען.

נישט אנדערש, ווי דער מענש האט אדער אויסגענומען א הויפּטטרעפער, אדער חתונה געמאכט א טאכטער אין א מזל'דיגער שעה, אדער אריינגעגעבען א זוהן אין גימנאזיע. אלע מינוט חאפּט ער זיך אויף, טהוט א קוק אין פענסטער און א זאג צו זיך אלײן: „א סטאנציע? נאך ניט?“ — און זעצט זיך אוועק צוריק, אלעמאל נעהענטער צו מיר, א שײַנענדיגער, א פרעהליכער, א גליקליכער.

בטבע, דארפט איהר וויסען, בין איך א מענש, וואס האב פײַנט, ווי אנדערע, קריכען צו יענעם אין הארצען אריין, אויסטאפען, אויספרעגען ווער און וואס און ווען. איך געה מיר מיט דעם גאנג, אז א מענש, וואס האט עפּיס, וועט ער עס אלײן ארויסגעבען.

כך הוה. נאך דער צווײטער סטאנציע האט זיך מײַן ריהרעוודיג יודעל צוגערוקט צו מיר נאך א ביסעל נעהענטער, דאס הײסט, טאקי גאנץ נאהענט, אזוי אז זײַן מויל איז אויסגעקומען אקוראט אקעגען מײַן נאז.

— וואוהין פאהרט א יוד?

איך האָב אָבער פערשטאַנען פון זיין פרעגען מיך און פון זיין אַרומקוקען זיך און פון זיין קראַצען זיך אינטערן היטעל, אַז איהם גערט ניט אַן אַזוי, וואוהין איך פאָהר, ווי עס ווילט זיך איהם אַרויסדערצעהלען, וואוהין ער פאָהרט. און איך האָב איהם געטהון צוליעב, דאָס הייסט, איך האָב איהם דערויף ניט געענטפערט גאָרנישט, נאָר אַ פרעגע געטהון: „און איהר וואוהין?" — און ס'איז אַוועק אַ גאַנג:

— איך וואוהין? קיין קאָדני. געהערט אַמאָל קאָדני? בין איך אַ דאָרטיגער בין איך. ניט וויַט פון דאַנען. די דריטע סטאַנציע. דאָס הייסט, פון דאַנען האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי דריי סטאַנציעס. און פון דאָרטען קיין קאָדני בעדאַרף מען נאָך צופאָהרען מיט דער אַקס אַ שעה אַנדערטהאַלבען. דאָס הייסט, סע רעדט זיך נור אַזוי: אַנדערטהאַלבען. אין אמת'ן איז דאָס טאַקי גאַנצע צוויי שעה, אייזערנע צוויי שעה, נאָך מיט אַ סמיטשיק. אי דאָס, מיט אַ תנאי — אויב ס'איז אַ גוטער וועג און מע פאָהרט מיט אַ פאַעטאָן. איך האָב בעשטעלט, דורך אַ דעפעש. איך האָב געקלאַפט, הייסט דאָס, אַ דעפעש, מע זאָל מיר אַרויסשיקען אַ פאַעטאָן אויף דער סטאַנציע. צוליעב מיר, מיינט איהר? שרעקט אייך ניט. איך קאָן בעשטעהן זיך איבערהאַפען זאַלבע זעקסט מיט אַ פראָסטען בעל-עגלה, אָדער אַז ניט, נעמט מען דעם שירם אין איין האַנד און דאָס פעקעל אין דער אַנדערער האַנד און מע איז עולה רגל גלייך אין שטאָדט אַריין גאַנץ פיין צו פוס. סע טראָגט ניט, פערשטעהט איהר מיך, אויף קיין פאַעטאָנעס. ווערליג די גאָלדענע געשעפטען, מעג מען גאָר אינגאַנצען זיצען אין דער היים. האַ? וואָס זאָגט איהר?

דאָ איז מיין פאַרשוין מפסיק, טהוט אַ זיפץ און הויבט אָן רעדען שטיל, גלייך צו מיר אין אויער אַריין, קוקט זיך פריהער אַרום אין אַלע זייטען, אויב קיינער הערט איהם ניט אונטער.

— איך פאָהר ניט אַליין. איך פאָהר מיט אַ פראָפעסאָר פאָהר איך... ווי קום איך צו אַ פראָפעסאָר? איז אַזוי די מעשה: פון קאַשעוואַרעווקע האָט איהר געהערט? אַ שטעדטעל אַזעלכעס פאַרהאַן, הייסט דאָס מיט'ן נאָמען קאַשעוואַרעווקע. וואוינט דאָרטען אַ יוד אַ גביר, אַן אויפגעקומענער גביר, אפשר האָט איהר געהערט פון איהם, באַראָדענקאָ הייסט ער, איציקעל באַראָדענקאָ. געפעלט אייך דער נאָמען? איאָ, אַ גויאישער נאָמען? נאָר וואָס קומט אַרויס? אַ גויאישער נאָמען, אַ יודישער נאָמען — דערוויַל האָט ער דאָס געלד. און

א סך געלד. גאר א סך, ס'איז א סברה, אז בײַ אונז אין קאָדני שאַצט מען איהם כמעט אין א האַלבען מיליאָן. און אפשר, אַז איהר װעט מיך שטארק בעטען, האָט איהר בײַ מיר גע׳פועל׳ט, אז ער זאָל פערמאָגען דעם גאנצען מיליאָן. דאָס הײַסט, װעדליג ער איז, איך בעט איבער אײַער כבוד, א דבר־אחר, װאָלט ער געמעגט פערמאָגען צװײ. אָט האָט איהר א ראיה: חאָטש איך זעה אײַך דעם ערשטען מאָל, נאָר פערשטעהן פערשטעה איך, אז איהר פאָהרט אוים א װעלט, אודאי מעהר פון מיר. זאָגט מיר דעם אמת: איהר האָט עפּים א סך מאָל געהערט דעם נאָמען באָראָדענקאָ, ער זאָל זיך אויסשטעלען מיט עפּים א יודישער זאַך, א גרויסע נדבה, צי װאָס? בײַ אונז אין קאָדני האָבען מיר נאָך לעת־עתּה דערפון עפּים ניט געהאָרכט. נאָר אויך די אײגענע מעשה, גאָטס סטראַפּטשע בין איך ניט און אויף יענעמס קעשענע איז יעדער א ותרן. איך רעד ניט פון נדבות און צדקה; איך רעד פון מענשליכקײט רעד איך. גאָט האָט דיר געהאָלפען, דו ביסט אַזוי רײַך, אז דו קאָנסט זיך פערגינען אויסשרײַבען א פּראָפּעסאָר, װאָס װעט דיך ארען, אז יענער װעט אויך געניסען דורך דיר דעם זכות? מע בעט ניט בײַ דיר קײן געלד, מע בעט בײַ דיר א גוט װאָרט,—װאָס חאַפּט דיך אװעק דער רוח? װעט איהר הערלען א שענס.

דארף זיך טרעפען א מעשה, אז מע װערט געװאָהר בײַ אונז אין קאָדני (בײַ אונז אין קאָדני װײַסט מען אלץ), אז בײַ דעם קאַשעװארעװקער גביר, בײַ אָט דעם איציקעל באָראָדענקאָ, װאָס איך דערצעהל אײַך, װערט קראַנק, ניט דאָ געדאַכט, א טאָכטער. װאָס איז איהר קראנקשאַפט, מײנט איהר? א נעכטיגער טאָג, א פערליעבעניש. זי האָט זיך פערליעבט אין א גוי, האָט זיך דער גוי אָבגעזאָגט, האָט זי אײַנגענומען סם (בײַ אונז אין קאָדני װײַסט מען אלץ). ערשט נעכטען איז דאָס געװען. איז מען אַװעקגעלאָפען און מע האָט אראָבגעבראַכט א פּראָפּעסאָר, דעם גרעסטען פּראָפּעסאָר. בײַ אַזא גביר שפּיעלט עפּים א ראָליע? פעלט מיר אײן א געדאַנק: אַזוי װי דער פּראָפּעסאָר װעט דאָך דאָרט ניט בלײַבען זיצען; הײַנט־מאָרגען פאָהרט ער דאָך צוריק; און פאָהרען פאָהרט ער דאָך סײַ װי סײַ דורך אונזער סטאַנציע, דאָס הײַסט, פאַרבײַ קאָדני,—װאָלט אפשר געװען א פּלאַן, ער זאָל זיך צוריקװעגס אראָבהאַפּען מפּאַיעזד לפּאַיעזד צו אונז, צו מיר הײַסט דאָס? עס ליעגט בײַ מיר א קינד, ניט פאַר אײַך געדאַכט. דהײנו, װאָס מײַנט איהר, איז איהם? איך װײס אלײן ניט

וואס, עפּיס איז איהם אינוויינינג. דאס הייסט הוסטען, דאנקען גאט, הוסט ער ניט. און ווייטער, ער זאל פּיהלען עפּיס א וועהטאג אין הארצען, — איז אויך ניט. נאר וואס־זשע דען? קיין טראפּען בלוט, און שוואך, שוואך, ווי א פליעג. דערפון, וואס ער עסט ניט. גארנישט ניט, ווי אזוי, מיינט איהר, גארנישט ניט? אבער לחלוטין גארנישט. מילך אמאל טרינקט ער אויס א גלאז. איז דאס — מיט געוואלד. מע דארף איהם איינבעטען דארף מען איהם, אויסוויינען. און ווייטער איז ניט קיין לעפעל יויך און ניט קיין ביסען ברויט. פון פליישׁ שמועסט מען ניט. פליישׁ קאן ער גאר נישט זעהען. פערווארפט מיט'ן קאפּ. דאס איז פון זינט ער האט געבלוט. זומער האט ער, ניט היינט געדאכט, געבלוט. איינמאל, נאר שטארק. איצט, דאנקען גאט, שוין מעהר ניט. הלואי ווייטער. נאר אבגעשוואכט איז ער — איהר קאנט אייך גאר נישט משער זיין. קוים־קוים וואס ער האלט זיך אויף די פיס. א קליינינקייט — א מענש פיבערט, גליהט ווי אויף פאקען גליהט ער! פון נאך שבועות. ניין און דרייסיג מיט א האלבען. אדער ניין און דרייסיג א הן א האלבען. גאר נישטא קיין שום מיטעל דערצו. געווען שוין מיט איהם ביים דאקטאר ניט איינמאל. נאר וואס וויסען אונזערע דאקטוירים? א סך עסען, זאגען זיי, א סך לופט. וואו זשע? אז פון עסען וויל ער גאר ניט הערען. און לופט? פון וואנען זאל זיך נעמען ביי אונז לופט? אין קאדני — לופט! חא־חא! א וואויל שטעדטעל קאדני. א יודיש שטעדטעל. פארהאן ביי אונז קיין עין־הרע, א ביסעל יודען, פארהאן ביי אונז א בית מדרש, פארהאן א שוהל, פארהאן א רב, פארהאן אלסדינג. נאר פון צוויי זאכען האט אונז גאט אויסגעהיט: פון לופט און פון פרנסה. מילא, פרנסה איז אבגערעדט. פרנסה האבען מיר, ברוך־השם, איינס פון דאס אנדערע... און לופט? אז מיר ווילען לופט, געהען מיר אין „הויף" ארײַן. אין „הויף", זעהט איהר, איז שוין דוקא דא לופט. אמאל, אז קאדני האט געהערט צו די פּוילישע פּריצים, האט מען ניט געטארט ארײַנשמעקען אין „הויף" ארײַן. די פּריצים האבען ניט צוגעלאזט, ניט אזוי די פּריצים, ווי די פּריצישע הינד. נאר זינט קאדניר „הויף" איז ארײַנגעפאלען אין יודישע הענד, איז געווארען אויס הינד און דער „הויף" איז געווארען גאר אנ'אנדער „הויף". א מחיה ארײַנצוגעהן אין „הויף" ארײַן. טאקע פּריצים, פּאמעשטשיקעס, נאר יודישע פּאמעשטשיקעס. רעדען יודיש ווי איך מיט אייך. און האלטען פון יודישקייט און האבען ליעב א יודען. אז מע שמועסט יודען, איז דאך ניט שייך! דאס

הײסט, איך װעל אײך ניט זאגען, אז זײ זאלען זײן אזעלכע גרױסע צדיקים. ברוך-השם, אין שוהל אריין צו אונז דאװענען חאפען זײ זיך ניט אזױ שטארק, און, להבדיל, צו אונז אין באר אריין אודאי ניט. און זײ זאלען מורא האבען מחלל שבת זײן — זעהט מען עפּיס אױך ניט. און פאר א היהנדעל, זאגט מען, אין פוטער שרעקען זײ זיך אױך ניט שטארק איבער. נו, און שערען דאס בערדעל, און געהן אהן א היטעל, און נאך אזעלכע זאכען, — פון דעם שמועסט מען ניט. דאס איז שױן הײנט אומעטום א װאלעדיגער גאנג. פאראן שױן בײ אונז, דאנקען גאט, אין קאדני אױך אזעלכע בחורים׳לעך, װאס ס׳איז זײ שװער דאס היטעל אױפ׳ן קאפּ... פראװדע, קאדני האט אױף אונזערע פאמעשטשיקעס ניט װאס צו קלאגען זיך. אונזערע יודישע פּריצים זענען פאר׳ן שטעדטעל געװוג יוצא. פערקעהרט, פײנען זיך אױס װי װײט מעגליך. קומט אסיען, שיקען זײ אריין א הונדערט זעקלעך קארטאפלעס פאר ארימע לײט. װינטער — שטרױ אױף צו הײצען. ערב פּסח — מעות-חטים. ניט לאנג האבען זײ געשענקט ציגעל אױף א שוהל. װאס איז שײך? אלסדינג פײן און שען און לײטיש, װי עס געהער צו זײן. נאר אט דאס היהנדעל אין פוטער זאל נאך ניט זײן. אױ, אט דאס היהנדעלע!... מײנט ניט! איך װיל זײ חלילה דערמיט נישט בערעדען. װאס האב איך צו זײ? אדרבה! זײ װעלען אײך פאר מיר ניט אװעקגעבען קײן זאק בארשט. רב אלטער (מע רופט מיך אלטער רופט מען מיך) איז בײ זײ דאס אױבערשטע פון שטױסעל. אז מע דארף האבען עפּיס אין שטאדט אריין מכח א נױטיגע זאך, א נײעם לוח, צום בײשפּיעל, אױף ראש-השנה, מצות אױף פּסח, אױף סוכות הושענות, וכדומה אזעלכע זאכען, װאס װעגען שײך צו יודישקײט, — שיקט מען רופען רב אלטערן. און מײן װײב אין קלײטעל (מײן װײב האלט א קלײטעל האלט זי) געבען זײ צו לײזען שען געלד. פאר זאלץ און פאר פעפער און פאר שװעבעלעך און פאר אלסדינג. דאס האט איהר אײך די פאמעשטשיקעס. און זײערע קינדער די סטודענטלעך — די זענען פאר מײן זוהן גאר די כפּרה. קומט דער זומער און זײ פאהרען זיך צונױף פון פּײטערבארג, לערנען זײ מיט איהם װאס איהר װילט. זיצען אװעק מיט איהם טעגװײז איבער די ביכלעך. און בײ מײנעם א ביכעל, דארפט איהר װיסען, איז דאס חיות מיט דער נשמה! טײערער פונ׳ם טאטען מיט דער מאמען. איך האב מורא צו זאגען, נאר מײנען מײן א.ג.,

אז דאָס ביכעל — דאָס איז טאַקי זיין מלאך־המות. פון דעם ביכעל האָט זיך גענומען דאָס גאַנצע אומגליק... „זי" דרינגט מיר אפילו, אַז ס'איז ביי איהם פונ'ם פריזיוו. וואָס פריזיוו? ווען פריזיוו? דעם פריזיוו האָט ער שוין לאַנג פערגעסען. נאָר מילא, ווי אזוי די מעשה איז שוין דאָרטען, צי ביכעל, צי פריזיוו,—דערוויל ליעגט ביי מיר א קינד, נישט פאַר קיין יודען געדאַכט, און צאַנקט, צאַנקט נעבאך, געהט אוים, ווי א ליכט. איין גאָט זאָל זיך אויף איהם דערבאַרימען...

א מינוט האָט זיך אויף מיין יודעלס שיינענדיג פנים אָנגערוקט ווי א חמאַרעלע. אָבער נישט מעהר, ווי איין מינוט. גיך האָט געגעבען א קוק אַרוים די זון, פערטריבען די חמאַרע, און דאָס פנים האָט ביי איהם ווידער אָנגעהויבען שיינען, די אויגען לייכטען און דאָס מויל שמייכלען, און אָט דערצעהלט ער ווייטער:

— הכלל, וואו זשע האַלטען מיר? יאָ. האָב איך מיך מישב געווען, איך וועל געבען א לויף קיין קאַשעוואַרעווקע צו איציקעל באָראָדענקאָ, צום גביר הייסט דאָס. געוויינטליך, האָב איך מיך נישט געלאָזט אין וועג אַריין גלאַט אזוי, ווי זאָגט איהר, מיט ליידיגע הענד. איך האָב מיטגענומען א בריעף האָב איך מיטגענומען. פון אונזער רב (דער קאָדניר רב האָט א נאָמען). א שענעם בריעף: היות אזוי ווי גאָט האָט אייך געהאָלפען, איהר זענט אימשטאַנד אַראָבצוברענגען צו זיך אין שטוב אריין א פּראָפעסאָר, אַז איהר דאַרפט, און אזוי ווי ביי אונזער אַלטערען ליעגט, ניט פאַר אייך געדאַכט, אזוהן אויפ'ן טויטען־בעט, אפשר וועט זיך דערוועקען אין איער הארץ א פונק פון רחמנות און איהר וועט אראָבנידערן פון אייער געצעלט און אריינגעהן אין דער „פּאָלאָזשעניע" און וועט פועל'ן ביים פּראָפעסאָר, אַז צוריקוועגס, ער פאָהרט דאָך סאי וסאי פאַרביי קאָדני, זאָל ער זיך אראָבכאַפּען צו אונז מפּאָיעזד לפּאָיעזד אויף איין פערטעל שעה נור, אקוקטהון אויפ'ן קראַנקען. ובשכר זה"... נו, און אזוי ווייטער. א שענער בריעף.

פּלוצים דערהערט זיך א פייף און מיר בלייבען שטעהן. מיין יודעל טהוט זיך א חאַפּ אויף:

— אַהאָ! א סטאַנציע? אָט טהו איך א שפּרונג אין „פּערווע" קלאַס.

נור אויף איין מינוט. איך וועל נור געבען א קוק צו מיין פראפעסאר, קום איך באלד אריין, וועל איך אייך „קינטשען" די מעשה.

אריינגעקומען איז מיין יודעל צוריק מיט נאך א מעהר שיינענדיג פנים, ווי פריהער. איך זאל וויסען, אז מע קאן זיך אזוי אויסדריקען, וואלט איך געזאגט: ע ס ה א ט ג ע ר ו ה ט א ו י ף א י ה ם ד י ש כ י נ ה. אנגעבויגען זיך צו מיר אויפ'ן אויער, מאכט ער צו מיר שטיל, ווי ער וואלט מורא האבען עמיצען אויפוועקען:

— ער שלאפט, דער פראפעסאר מיינער. גאט זאל העלפען, ער זאל זיך חאטש גוט אויסשלאפען, אזוי אז ער וועט קומען, זאל ער קומען מיט א לויטערן קאפ... הקיצור, וואו זשע האבען מיר זיך אבגעשטעלט? אין קאשעווארעווקע.

קום איך, הייסט עס, צו פאהרען קיין קאשעווארעווקע און לאז מיך גלייך אין שטוב אריין, קלינג אן ביי דער טיר איינס און צוויי און דריי, שפרינגט ארויס א נפש מיט א פאר פיסקעס און מיט א געגאלטע מארדע און בעלעקט זיך, ווי א קאץ, און מאכט צו מיר בלשון פאניע: „שטא נאדא"? זאג איך צו איהם דוקא אויף יודיש: מסתמא איז „נאדא", ס'זאל נישט זיין „נאדא", וואלט איך מיך נישט געהעצקעט אהער אזש פון קאדני...

הערט ער מיך אויס, קייט און בעלעקט זיך און דרעהט מיט'ן קאפ: „מע קאן נישט איצטער צוטרעטען צו אונזערע, ווארום דער פראפעסאר זיצט". זאג איך: אדרבה, „וויל דער פראפעסאר זיצט. איך בין, זאג איך, טאקי צוליעב'ן פראפעסאר אהער געקומען". זאגט ער צו מיר": וואס פאר געשעפטען האט איהר מיט א פראפעסאר?" זאל איך איהם געהן דערצעהלען מעשיות: נעם איך און דערלאנג איהם דעם רב'ס בריעף: „גוט איז דיר, זאג איך, צו שמועסען, אז דו שטעהסט פון יענער זייט, און אויף מיר, זאג איך, געהט א רעגען. נא דיר, זאג איך, אט דעם דאקומענט און געב דאס איבער, זיי מוחל, דעם בעל-הבית, זאג איך, גלייך איהם אין די הענד אריין", און אליין בלייב איך שטעהן אין דרויסען, פון יענער זייט טיר, און ווארט ביז מע וועט מיך שיקען רופען. איך ווארט א האלבע שעה. איך ווארט א שעה. איך ווארט צוויי. דער רעגען גיסט, א מבול, און מע רופט מיך עפיס נישט. הויבט דאס מיר שוין אן צו פערדריסען. נישט אזוי פאר זיך ווי פאר אונזער רב. דאס שרייבט דאך נישט קיין יונגעלע, דאס שרייבט דאך עפיס א רב (דער קאדניר רב האט א נאמען). געה איך און טהו

אַ ציה דאָס גלעקעל נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל. אַז סע שפּרינגט ניט אַרויס דער אייגענער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, מיט אַ גוואַלד און מיט אַ רציחה: „אַנ׳עזות, זאָגט ער, פֿון אַ יודען — קלינגען!“ „אַ׳נעזות, לאָזען אַ יודען, זאָג איך, שטעהן צוויי שעה אין דרויסען אויפֿ׳ן רעגען?“ און טהו מיך אַ לאָז צו דער טיר און וויל אַריין אינוויינינג — ווער? וואָס? פֿערהאַקט די טיר און רופֿ מיך קנאַקניסעל! [illegible] ושע טהוט מען ווייטער? עפּים טאַקי זעהר ניט פֿרעליך. פֿאָהרען צוריק מיט גאָרנישט איז [illegible] זעהר ניט שען. ערשטענס, אַ בזיון פֿאַר זיך אַליין. איך בין דאָך עפּים אַ שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קאָרני, חלילה, ניט קיין שלעפּער... און אַגב רייסט מיר דאָס האַרץ: מיין קינד געבאָך... איז דאָך אָבער פֿאַרהאַן, ווי זאָגט איהר, אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט.

איך טהו אַ קוק — עס פֿאָהרט צו אַ קאַרעטע מיט פֿיער פֿערד. און גלייך צו דער טיר. איך טהו מיך אַ נעם צום קוטשער: וואָס איז פֿאַר אַ קאַרעטע און וועמענס איז פֿערד? ווער איך געוואָהר, אַז דאָס איז טאַקי דעם גבירס קאַרעטע מיט׳ן גבירס פֿערד. פֿונ׳ם פּראָפֿעסאָרס וועגען. דאָס וועט מען איהם נעמען, דעם פּראָפֿעסאָר הייסט עס, און מע וועט איהם אָבפֿיהרען צו דער באַהן. אויב אַזוי, טראַכט איך מיר, איז דאָך שוין טאַקי ווידער גוט. אויסגעצייכענט גוט! און איידער איך קוק מיך אַרום, עפֿענט זיך די טיר און עס בעוויזט זיך טאַקי ער אַליין, דער פּראָפֿעסאָר הייסט עס. אַ קליינינטשקער, אַנ׳אַלטיטשקער, מיט אַ פּנים, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ מלאך, אַ מלאך פֿונ׳ם הימעל! נאָך איהם געהט נאָך דער גביר, איציקעל באָראָדענקאָ הייסט עס, דוקא אָהן אַ היטעל. און גאָר אונטען געהט דער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, טראָגט נאָך דעם פּראָפֿעסאָרס טשעמאָדאַנטשיקעל. איהר זאָלט אָנקוקען אַ גביר פֿון אפשר העלער אַ מיליאָן. גאָט זאָל מיר ניט שטראָפֿען פֿאַר די רייד, טראָגט ער אַ פּידזשאַק פֿון געווינטליכען געוואַנד „דיאַגאָנאַל“, ווי מע טראָגט ביי אונז אין קאָרני. האַלט די הענד אין די קעשענעס און קוקען קוקט ער אָן אַ זייט, אַ ביסעל קאָסאָקע. איך שטעה און בעטראַכט: רבונו של עולם! אָט דאָס האָט מיליאָנען? נאַר געה טענה זיך אויס מיט גאָט... דערזעהען מיך שטעהן, נעמט ער מיך דורך מיט די קאָסאָקע אויגען און רופֿט זיך אָן צו מיר: „וואָס דאַרפֿט איהר?“ געה איך צו און מאַך צו איהם: אַזוי און אַזוי, זאָג איך, דאָס האָב איך אייך געבראַכט, זאָג איך, דעם בריעף פֿון אונזער רב האָב איך אייך געבראַכט... מאַכט

ער צו מיר: „פון וואָסער רב?“ איהר הערט? ער ווייס שוין גאָר ניט, פון וואָסער רב?! „פון קאָדניר רב, זאָג איך. איך בין אַ דאָרטיגער בין איך, איך בין אומיסטע געקומען, זאָג איך, פון קאָדני צום פּראָפעסאָר, זיי זאָלען זיך מטריח זיין, זאָג איך, קיין קאָדני מפּאָיעזד לפּאָיעזד אויף אַ פערטעל שעה צו מיין קינד, זאָג איך, ביי מיר איז אַ קינד, זאָג איך, ניט פאַר אייך געדאַכט, טויט קראַנק“... אָט אַזוי, מיט די ווערטער, זאָג איך צו איהם. איך בין אייך נישט מגזם אויף אַ האָהר אפילו. וואָס האָב איך גע־עכ׳עט? איך האָב גערעכענט: אַ מענטשען האָט געטראָפען אַן׳אומגליק, ס׳האָט זיך ביי איהם גע׳סמ׳ט, ניט דאָ געדאַכט, אַ טאָכטער, אפשר וועט זיך ביי איהם צוברעכען דאָס האַרץ, ער וועט רחמנות האָבען אויף אַן׳אָרימען טאַטען? צום סוף: ווער—וואָס? נישט געענטפערט מיר קיין חצי דבור, נאָר אַ קוק געטהאָן מיט די קאָסאָקע אויגען אויף דעם נפש מיט די רויטע פּיסקעס ווי איינער רעדט: „טאָמער וואָלסטו אָבגערוימט פונ׳ם וועג אָט דאָס יודעל?“ און מיין פּראָפעסאָר איז דערווייל אַריין מיט׳ן טשעמאָדאַנטשיקעל אין קאַרעטע אַריין. נאָך איין מינוט איז אוים פּראָפעסאָר! וואָס טהוט מען דעמאָלט? דערזעהען, אַז דאָס שפּיעל איז פאַר׳ן טייוועל, האָב איך מיך מיישב געווען: יעבור עלי מה, וואָס ס׳וועט זיין וועט זיין, מע דאַרף ראַטעווען אַ קינד! און נעם מיך אָן מיט האַרץ און—פּוץ גלייך אונטער די פערד!... מילא, וואָס זאָל איך אייך זאָגען,—אַז ס׳איז מיר געווען גוט צו ליעגען אונטער די פערד?—ווייס איך נישט. איך געדענק ניט אפילו, וויפיעל צייט איך בין געלעגען און צי בין איך גאָר אינגאַנצען געלעגען? עס קאָן זיין, איך בין גאָר ניט געלעגען. איך ווייס נור, אַז עס האָט ניט געדויערט אפילו אַזוי פיעל, וויפיעל איך דערצעהל אייך, איז דער אַלטיטשקער, דער פּראָפעסאָר הייסט עס, שוין געשטאַנען נעבען מיר: „שטאָ טאַקאָיע?“ און „גאָלובטשיק!“—איך זאָל איהם אַרויסדערצעהלען אַלסדינג, אַרויסזאָגען וואָס איז מיין בעגעהר, איך זאָל גאָר ניט קיין מורא האָבען. און דער גביר שטעהט ביי דער זייט און קוקט מיך אָן מיט די קאָסאָקע אויגען, און איך רעד! איהר דאַרפט וויסען, אַז קיין גרויסער בעל-דבּרן אויף רוסיש בין איך ניט, נאָר דאָסמאָל האָט מיר גאָט עפּיס אַריינגעגעבען אַזאַ כח און עס האָט זיך גערעדט! איך האָב איהם אויסדערצעהלט אַלסדינג, וואָס ס׳איז ביי מיר אויף דער נשמה. איך האָב איהם געזאָגט: אַזוי און אַזוי, הערר פּראָפעסאָר, אפשר איז דאָס אַ בעשערטע זאַך, אַז איהר זאָלט זיין דער שליח מיר אומקעהרען מיין קינד

מיין איינאונאיינציגען זוהן, וואס איז געבליבען ביי מיר פון זעקס, דעם צו לענגערע יאהר. און אויב, זאג איך, עס מוז קאסטען געלד, פערמאג איך מיין אייגענם א גאנצען כף־הא׳ער, א פינפאונצוואנציגער הייסט עס, חלילה נישט מיינער, זאג איך, ווי קומט צו מיר אזוי פיעל געלד? דאס איז מיין ווייבס פינפאונצוואנציגער, זאג איך, ליעגט אנגעגרייט צו פאהרען אין שטאדט אריין נאך סחורה. בין איך מפקיר, זאג איך, דעם פינפאונצוואנציגער, חאפט דער גוטער יאהר, מיין ווייבס קלייטעל, אבי ראטעווען א קינד!... אזוי זאג איך און געה און צושפיליע די קאפאטע און וויל ארויסבעקומען מיין פינפאונצוואנציגער. נעמט דער אלטיטשקער, דער פראפעסאר הייסט עס, לעגט ארויף אויף מיר די האנד: „ניטשעוואָ!“ און הייסט מיר קריכען אין קארעטע, איך זאל אזוי דערלעבען טרעפען מיין זוהן א געזונדען, ווי איך זאג אייך נישט קיין ליגען! נו, פרעג איך אייך, זאל ער נישט זיין די כפרה, איציקעל בארארענקא, מיין איך, פאר׳ן פראפעסארס מיגדסטען נאגעל? ער האט דאך מיך שיער געקוילעט אהן א מעסער האט ער דאך מיך! גוט, דער אויבערשטער האט אזוי געפיהרט, ס׳איז מיר אבגעראטען. און וואס וואלט געווען, למשל, ווען חלילה פערקעהרט?... הא? וואס זאגט איהר?...

אין וואגאן ווערט א שטיקעל סומאטאכע און מיין יודעל טהוט זיך א ווארף צום קאנדוקטאר:

— קאדני?

— קאדני.

— זייט געזונד און פאהרט געזונד און זאגט נישט קיינעם, מיט וועמען איך פאהר. איך וויל ניט, מע זאל וויסען ביי אונז אין קאדני, אז איך בין געקומען מיט א פראפעסאר. מע וועט זיך צונויפלויפען!...

אזוי מאכט צו מיר דאס יודעל בסוד־סודות און קוועטשט מיר די האנד — און מעהר זעה איך איהם נישט.

ערשט אין א פאר מינוט ארום, ווען מיר האלטען שוין ביי פאהרען ווייטער, דערזעה איך דורכ׳ן פענסטער טרייסעלט זיך א הינקעדיגער טאראנטאס מיט א פאר אבגעבארעטע פערזארגטע גרויע פערדלעך. אין טאראנטאס זיצט א קליינינטשקער, איין אלטישקער, מיט ברילען, מיט יונגע רויטע בעקלעך און מיט א גרוי בערדעל, אקעגען איהם, אין פאטאן, זיצט מיין יודעל אין א זייט, הענגט ווי אויף א פאדעם, קוקט דעם אלטיטשקען גלייך אין די אויגען אריין און העצקעט זיך, און דאס פנים ביי איהם שיינט, און די אויגען — אט־אט שפרינגען זיי ארויס.

שאַרע, וואָס איך בין ניט קיין פאָטאָגראַף און פיהר ניט מיט זיך קיין אפאַראַט. עס וואָלט געווען אַ יושר אראָבצוחאַפּען פונ'ם יודעל אַ פּאָר־טרעט. לאָז די וועלט זעהען, וואָס הייסט אַ גליקליכער מענש — דער גליקליכסטער מענש אין קאָרני.

סטאנציע באראנאוויטש,

געשיכטע נומער דריי.

סטאַנציע באַראַנאָוויטש.

דאַסמאָל זענען מיר געווען נישט מעהר ווי אַ פּאָר מנינים יודען און מיר זענען געזעסען אין וואַגאָן דריטע קלאַס, מע קאָן זאָגען, בהרחבה. דאָס הייסט, געזעסען זענען, אייגענטליך, נור די, וועלכע האָבען בעצייטענס פערכאַפּט ערטער. די איבריגע זענען געשטאַנען אָנגעלעהנט אויף די צווישענווענדלעך און האָבען גענומען פונדעסטוועגען אָנטייל אינ׳ם שמועס גלייך מיט די, וואָס זענען געזעסען. און דער שמועס איז געווען זעהר אַ לעבעדיגער שמועס. אַלע האָבען גערעדט, אַלע אינאיינעם, ווי געוועהנליך. ס׳איז געווען אין דער פריה. דער עולם האָט זיך אויסגעשלאָפען, אָבגעדאַווענט, ווי עס איז איבערגעביסען, גוט אָנגערויכערט זיך מיט פּאַפּיראָסען און מע איז געווען אויפגעלעגט, זעהר אויפגעלעגט, אויף צו רעדען. פון וואָס? פון וואָס איהר ווילט. איטליכען האָט זיך געוואָלט דערצעהלען עפּיס אַ פרישעס, אַ צאַפּעלדיגס, אזעלכעס, וואָס זאָל זאָל צוציהען, אַלע זאָלען הארכען. עס האָט זיך אָבער ניט איינגעגעבען קיינעם אויפצוהאַלטען דעם עולם אויף איין זאַך. אַלע מינוט איז מען אריבערגעלאָפען פון איין ענין אויפ׳ן אנדערן. אָט רעדט מען, דאַכט זיך, פונ׳ם „אוראָזשאַי", אַ גערעט אויף ווייץ און אויף האָבער, און אָט איז מען אריבער (אַ סמיכות הפרשה!) אויף מלחמה. נישט געהאַלטען זיך ביי דער מלחמה קיין פינף מינוט, טהוט מען אַ שפרונג אריבער גלייך צו דער רעוואָלוציע. פון דער רעוואָלוציע גיט מען זיך אַ וואָרף אין דער קאָנסטיטוציע, און פון קאָנסטיטוציע פאַלט מען שוין במילא

ארײַן אין די פּאָגראָמען, מיט די רציחות, רדיפות און נײַע גזירות אויף יודען, מיט'ן טרײַבעניש פון די דערפער, מיט'ן לויפעניש קײַן אמעריקא, מיט די איבעריגע צרות און שלעק-פורעניות, וואָס מע הערט זיך אָן אין הײַנטיגע שענע צײַטען: אַנזעצען, עקספּראָפּריאַציעס, וואָיענע פּאָלאָזשעניע, תליות, הונגער, חאָלירע, פּורישקעװיטש, אַזעוו...

„אַ-ז-ע-וו!"

אײַנער האָט אַרויסגעלאָזט דאָס דאָזיגע וואָרט, אײַנער האָט דער-מאָהנט דעם דאָזיגען נאָמען,—און דער גאַנצער וואַגאָן איז געוואָרען אויפ-געקאָכט: אַזעוו, און נאָך אַ מאָל אַזעוו, און אָבער אַמאָל אַזעוו, און טאַקי ווידער אַ מאָל אַזעוו.

— האָט קײַן פּעראיבעל ניט, איהר זענט, וואָס אַרט אײַך, אַלע בהמות. ס'טוט זיך אַ ביסעל — אַזשעוו — פּחע! אַ גאַנצער טאַראַראַם — אַזשעוו! וואָס איז אַזעלכעס אַזשעוו? אַ ניקס, אַ יונגאַטש, אַ פּאַרך, אַ מסור, אַ נול, אַ גאָרנישט שבגאָרנישט. איהר זאָלט מיך בעטען, וואָלט איך אײַך דערצעהלט אַ מעשה פון אַ מסור, טאַקי פון אונזערן אַ קאַ-מינקער, וואָלט איהר, וואָס אַרט אײַך, אַלײַן געזאָגט, אַז אַזשעוו איז אַ הונד אַקעגען איהם.

אָט מיט אַזאַ שפּראַך איז אַרויס אײַנער פון די פּאַסאַזשירען, וואָס האָבען נישט געהאַט קײַן אָרט אין וואַגאָן און געהאַנגען איבער אונז אויף די צווישענוועגדלעך. איך דרעה אויס דעם קאָפּ און הויב אויף די אויגען, דערזעה איך אַ געפּאַקטען פּרשון אין אַ זײַדענעם שבת'דיגען קאַש-קעט, מיט אַ רויטען קלײַנענדיגען פּנים, מיט שמײַכלענדיגע אויגען און אָהן צײַהן פון פאָרענט. דאָס הײַסט, סאַמע די פּעדערשטע צײַהן פּעה-לען איהם, און מחמת דעריבער, אַפּנים, רעדט ער אַרויס אַ „ז" און אַ „ס" און אַ „צ" אַ ביסעל פּײַפענדיג, און טאַקי דערפאַר קומט אויס בײַ איהם ניט „אַזעוו", נאָר „אַזשעוו".

מיר איז אָט דער פּאַרשוין באַלד געפעלען געוואָרען. מיר איז גע-פעלען זײַן בריטקײַט, מיט זײַן שפּראַך, מיט זײַן האַלטען אונז אַלעמען פאַר בהמות. איך האָב ליעב, איך בין מקנא אַזאַ יודען.

בעקומען אומגעריכט פון אַ קאַמינקער יודען אײַן אַטעסטאַט פון בהמות, איז דער גאַנצער עולם געבליבען די ערשטע מינוט ווי געפּלעפּט, גלײַך ווי עמיצער וואָלט זײַ אָבגעגאָסען מיט אַ שעפעל קאַלט וואַסער. מע איז אָבער גיך געקומען צו זיך, אַ ביסעל זיך איבערגעקוקט אײַנס מיט דאָס אַנדערע און אַ זאָג געטהאָן צום קאַמינקער יודען:

— איהר ווילט, מיר זאָלען אײַך בעטען, בעטען מיר אײַך, מהכּיתיתי; דערצעהלט אונז, ווילען מיר הערען, וואָס האָט זיך אַזעלכעם געטראָפען בײַ אײַך אין קאַמינקע? נאָר למאי שטעהט איהר? פאַרוואָס זיצט איהר ניט? נישטאָ, זאָגט איהר, וואו? יודען! טהוט זיך א ביסעל א רוק צונויף! מאַכט אַנ'אָרט! זײַט זשע מוחל!

און דער עולם, וואָס איז אַזוי אויך געזעסען געננג צונויפגערוקט, טהוט זיך נאָך א ביסעל א רוק צונויף און מאַכט איין אָרט פאַר'ן קאַמינקער יודען. און דער קאַמינקער יוד זעצט זיך אַוועק גאַנץ ברײַטליך (ווי א סנדקא אויף א ברית, בשעת דער שמש טהוט א געשרײַ: „קוואַטער" און מען טראָגט אַרײַן דאָס קינד) — און ער פערדרוקט דעם קאַשקעט אַרויף, פערקאַטשעט די אַרבעל און הויבט אָן מיט זײַן ברײַטער שפּראַך בזו הלשון:

— הערט זשע צו, מײַנע ליעבע יודען. אָט דאָס, וואָס איך וויל אײַך דערצעהלען, איז, זאָלט איהר וויסען, נישט קיין פּזמון, וואָס מע לײַענט אין א ביכעל פון די ביכלעך, און נישט קיין בבא-מעשה פון טויזענד און איין נאַכט. דאָס איז א געשיכטע, פערשטעהט איהר מיך, וואָס האָט זיך פערלאָפען, וואָס אַרט אײַך, טאַקי בײַ אונז אין קאַמינקע. מײַן טאַטע עליו השלום האָט דאָס מיר אַליין דערצעהלט, אַז ער האָט דאָס געהאָרכט פון זײַן טאַטען דערצעהלען וויפיעל מאָל. ס'איז א סברה, אַז די גאַנצע מעשה איז געוועזען בעשריבען בײַ אונז ערגיץ אין איין אַלטען פנקס, וואָס איז שוין לאַנג פערברענט געוואָרען. איהר מעגט אײַך לאַכען, נאָר איך זאָג אײַך, אַז ס'איז אַנ'עבירה, וואָס דער פנקס איז פערברענט געוואָרען. דאָרטען איז געוועזען, זאָגט מען, בעשריבען זעהר שענע מעשיות, א סך שענערע פון די, וואָס דרוקען זיך אין די הײַנטיגע מעשה-ביכלעך און גאַזעטען.

הקצור המעשה — דאָס איז געוועזען בימי ניקאָלאַי הראשון, אין די צײַטען פון גנאַט. וואָס שמייכעלט איהר? איהר ווייסט דען, וואָס גנאַט הייסט? גנאַט הייסט — מע פלעגט גנאַטעווען, טרײַבען „קאָליסטראַי". וואָס איז אַזעלכם קאָליסטראַי? ווייסט איהר ווידער ניט? דאַרף מען אײַך, הייסט עס, קלאָר מאַכען. שטעלט אײַך פאָר — פון ביידע זײַטען שטעהען אויסגעשטעלט סאָלדאַטען מיט אײַזערנע ריטער און איהר שפּאַצירט זיך דורך, וואָס אַרט אײַך, א מאָל עטליכע און צוואַנציג הין און צוריק, איך בעט איבער אײַער כבוד, א נאַקעטער, ווי די מאַמע האָט אײַך געהאַט, און מע טהוט אײַך דאָס, וואָס דער רבי האָט אײַך געטהאָן אין

חדר דערפאַר, וואָס איהר האָט ניט געוואָלט לערנען... ווייסט איהר שוין דעם טעם פון „טרייבען קאַליסטראָי״? אַצינד קאָנט איהר האָרכען ווייטער.

ויהי היום — טרעפט זיך אַ מעשה. עס קומט אָן פונ׳ם גובערנאַטאָר, — וואַסילטשיקאָוו איז דעמאָלט געווען גובערנאַטאָר — מע זאָל גנאָטעווען אײנעם אַ יודען מיט׳ן נאָמען קיווקע. ווער איז געווען אָט דער קיווקע, און וואָס האָט ער אַזעלכס פערזינדיגט — קאָן איך אײַך אַקוראַט ניט זאָגען. אַ סברה, אַז בטבע איז ער געווען אַ יוד אַ שענקער, עפּיס גאָר אַזאַ־נ־אָנזיכטיג מענטשעל, און נאָך אַן׳אַלטער בחור, אַ פעריזעסענער דערצו. בעדאַרף איהם גאָט אַרײַנגעבען אַ זין און ער צורעדט זיך אײַנמאָל מיט די גויים אין שענק, זונטאָג איז דאָס געוועזען, וועגען גאָטזאַכען. „נאַש באָג, וואַש באָג״ — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, מע האָט אַראָבגעבראַכט דעם סטאַראָסטע מיט׳ן פּריסטאַוו און מע האָט געמאַכט, וואָס אָרט אײַך, אַ פּראָטאָקאָל. נעם זשע, דו שײנקער אײנער, שטעל אוועק אַן׳עמער בראָנפען, וועט ווערען אוים פּראָטאָקאָל — זאָגט ער: „נײן! קיווקע נעמט ניט זײַן וואָרט צוריק״. ער איז נאָך אַן׳עקשן אויך צו די צרות. וואָס האָט ער געמײנט? ער האָט געמײנט, מע וועט איהם מן הסתם אָבשטראָפען מיט אַ דרײַערל און אַ גוטען טאָג. ווער וועט זיך געהן רעכטען אויף אַזאַ משפּט, אַז פאַר אַזאַ נאַריש וואָרט זאָל מען טרײַבען אַ מענטשען „קאַליסטראָי״? בקצור המעשה, מע האָט אויפגעחאַפּט דעם בחור און מע האָט איהם, וואָס אָרט אײַך, אײַנגעזעצט אין חד־גדיא אַרײַן, ביז מע וועט איהם אָבצעהלען מחילה פינף און צוואַנציג שמיץ מיט׳ן גאַנצען פּאַראַד, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען.

מילא, פערשטעהט איהר דאָך מסתמא, וואָס ס׳האָט זיך אָבגעטהאָן בײַ אונז אין קאַמינקע, אַז מע האָט דערהערט אַזאַ מעשה. און ווען דאַרף זיך טרעפען אַזאַ־נ־אומגליק? דוקא בײַנאַכט און דוקא אַקעגען שבת. אַזוי אַז מע איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה און געקומען אין שוהל — אַ ויצעקו: „מע האָט אײַנגעזעצט קיווקען״!... „מע האָט איהם גע׳משפּט גנאָט״!... „גנאָט?״... „פאַר וואָס? פאַר ווען?״... „פאַר אַ נאַרישקייט, פאַר אַ וואָרט״... „אַ בלבול״... „וואָסער בלבול? אַ יוד האָט אַ לאַנגע צונג!״ אַלטצעהן מאָל אַ לאַנגע צונג, אָבער גנאָט? סטײַטש גנאָט!... וואָס הײסט, מע וועט גנאָטעווען אַ יודען? אונזערן, אַ קאַמינקער?!״...

אָט אַזוי האָט דאָס געקאָכט ווי אין אַ קעסעל דעם גאַנצען שבת ביז

שבת צונאַכטס. שבת צונאַכטס, נאָך הבדלה, איז מען אַריינגעפאַלען מיט אַ גוואַלד צו מײַן זיידען (רב ניסעל שאַפּיראָ האָט מען איהם גערופען): —סטײַטש, רב ניסעל, וואָס שווייגט איהר? ווי קאָנט איהר דאָס דערלאָזען אַזאַ זאַך, מע זאָל שמײַסען אַ יודען, אונזערן, אַ קאַמינקער?!...

וועט איהר דאָך מסתמא פרעגען, וואָס איז מען דאָס געלאָפען גראָד צו מײַן זיידען? בעדאַרף איך אײַך זאָגען, אַז מײַן זיידע (זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן-עדן) איז געווען — נישט ווײַל איך וויל מיך דאָ פאַר אײַך בערימען — דער גרעסטער, דער שענסטער, דער רײַכסטער, דער פאָרנעמסטער בעל-הבית אין שטאָדט, און חשוב בײַ נאָטשאַלסטווע, און טאַקי אַ גרויסער קאָמפּעטענטש דערצו. אויסגעהערט דעם גוואַלד, האָט ער זיך פּאַוואָלינקע דורכגעשפּאַצירט עטליכע מאָל הין און צוריק איבערן שטוב (אַזאַ טבע האָט ער געהאַט: אַז ער פלעגט עפּיס טראַכטען — דערצעהלט דער טאַטע עליו השלום — האָט ער ליעב געהאַט אַרומשפּאַצירען עטליכע מאָל הין און צוריק). נאָכדעם האָט ער זיך אָבגעשטעלט און אַ זאָג געטהאָן: „קינדער! געהט'ס אַהיים. איהר זאָלט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, עס וועט, אם ירצה השם, זײַן רעכט; אין קאַמינקע האָבען מיר נאָך, דאַנקען גאָט, ביז אַהער ניט געהאַט קיין געשמיסענעם, און מיר וועלען מיט גאָטס הילף ווײַטער אויך ניט האָבען”...

אָט מיט די ווערטער האָט זיי מײַן זיידע עליו השלום געזאָגט. און אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט, איז געזאָגט. איבערפרעגען בײַ איהם: ווי אַזוי און וואָס און ווען? — דאָס האָט ער פײַנט געהאַט. אַ יוד אַ נגיד, פערשטעהט איהר מיך, און אַ תקיף בײַ נאַטשאַלסטווע, און אַ קאָמפּעטענטש דערצו — פאַר אַזאַ מענטשען האָט מען דרך-ארץ. און וואָס זאָלט איהר קלערען? — אַזוי ווי דער זיידע האָט געזאָגט, אַזוי איז געווען. וואָס זשע איז געווען? וועט איהר האָרכען ווײַטער.

דערזעהען, אַז דער עולם אין וואַגאָן איז שוין גענוג געשפּאַנט און מע וויל האָרכען, וואָס וועט זײַן ווײַטער, האָט זיך דער קאַמינקער יוד אָבגעשטעלט, אַרויסגענומען פון קעשענע אַ גרויסען פּאָרטאַבאַק און פּאַוואָלינקע צונויפגעדרעהט אַ פּאַפּיראָס. עטליכע מיט אַמאָל האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן איהם געבען פײַער. אַזאַ חשוב איז געוואָרען אָט דער יוד אין וואַגאָן. נאָכדעם, ווי ער האָט פערראויכערט און פערצויגען זיך מיט'ן פּאַפּיראָס, האָט ער זיך גענומען צו דער געשיכטע מיט מעהר פרישקייט.

— אַצינד וועט איהר האָרכען, וואָס אַ יוד אַ חכם טהוט אויף. איך מיין טאַקי דעם זיידען מיינעם, זכר צדיק לברכה. ער איז זיך מיישב און טהוט אָב גאָר אַ קלייניגקייט. דהיינו: ער רעדט אָב מיט גאַטשאַלסטווע, אַז דער פער'משפט'ער, קיווקע הייסט עס, זאָל אויף אַ מינוטקעלע נעמען, וואָס אַרט אייך, און געבען אַ שטאַרב אַוועק, טאַקי אין טורמע ויצענדיג... וואָס קוקט איהר מיך אָן? איהר פערשטעהט ניט? צי איהר האָט מורא, מע האָט איהם, חלילה גע'סמ'ט? שרעקט אייך ניט. ביי אונז סמ'ט מען ניט. וואָס זשע דען? מע האָט דאָס אָבגעאַרבייט אַ סך שענער. מע האָט אָבגעמאַכט אַזוי, אַז דער פער'משפט'ער זאָל זיך לעגען שלאָפען געזונד און שטאַרק, און אַז ער וועט אויפשטעהן אין דער פריה, זאָל ער אויפשטעהן אַ געשטאָרבענער... האָט איהר שוין צוקייט? צי מע דאַרף אייך טאַקי אַריינלעגען אַ פינגער אין מויל אַריין, איהר זאָלט איהם אָבבייסען?...

כך הוה. איינמאָל אין דער פריה קומט צו געהן אַ שליח פון דער טורמע מיט אַ פאַפיר צו מיין זיידען: באשר בכן, אַזוי ווי ס'איז געשטאָרבען היינטיגע נאַכט אין טורמע אַ יוד מיט'ן נאָמען קיווקע, און אַזוי ווי מיין זיידע איז ראש וראשון און גבאי אין חברה קדישא, על כן זאָל מען זעהן, הייסט עס, מע זאָל דעם געשטאָרבענעם צונעמען, ברענגען איהם, הייסט עס, צו קבר ישראל... וואָס זאָגט איהר אויף דעם שטיקעל אַרבייט? איאָ, גוט? האָט זשע צייט. פרעהט זיך ניט. ניט אַזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע, רעדט זיך. פערגעסט נאָר ניט, אַז דאָס איז נישט עפּיס גלאַט אַזוי אַ יוד איז געשטאָרבען. דאָ איז דאָך אַריינגעמישט עפּיס סאָלדאַטסקע קנעפּ... גובערנאַטאָר... גנאָט... אַ ווערטעלע!... ראשית חכמה, האָט מען בעדאַרפט זעהן, מע זאָל איהם ניט פאַלמעסען. דערצו האָט מען בעדאַרפט אָנקומען, געוועהנליך, צום דאָקטאָר, אַז דער דאָקטאָר זאָל, הייסט עס, אַרויסגעבען אַ פאַפיר כתוב וחתום, אַז ער האָט בודק געווען דעם נפטר תיכף ומיד נאָכ'ן טויט און ער געפינט, אַז דער נפטר איז נפטר געוואָרען פון האַרצקלאַפּעניש, אַזאַ מין אַפּאָפלעקציע, ניט דאָ געדאַכט... אויך מיט דער איבעריגער נאַטשאַלסטווע האָט מען אָבגעשמועסט, אַלע זאָלען זיך געבען אַ שרייב אונטער אויפ'ן ראָזיגען פאַפיר — און פאַרטיג. אוים קיווקע. געשטאָרבען קיווקע.

מילא, וואס דאס האט אבגעקאסט דער שטארט, מעגט איהר זיך אליע דא אין וואגאן ווינשען פערדיענען יעדען חודש. טאמער האט איהר מורא, שטעה איך צו צו אייך פאר א שותף. און אליץ ווער? דער זיידע, עליו השלום. אויף מיין זיידען האט מען זיך גע־קאנט פערלאזען. ער האט דאס אבגעארבייט, פערשטעהט איהר מיך, שכל'דיג און קונציג און קיילעכיג און גלאט, ארום און ארום. און טאקי באותו היום, ארום פארנאכט, זענען געקומען די שמשים פון חברה קדישא מיט דער מטה און מע האט איהם גאנץ פיין גענומען, דעם שענעם בר־מינן, און מע האט איהם אוועקגעטראגען פון דער טורמע מחילה אויפ'ן הייליגען ארט מיט גרויס כבוד, דאס הייסט, א פאר סאלדאטען זענען נאכגעגאנגען נאך דער מטה און אונטען — די גאנצע שטארט. וואס טויג אייך, אט דער קיווקע האט זיך אויף אזא לויה אודאי קיינמאל נישט געריכט. און אז מען איז געקומען צום טויער פון הייליגען ארט, האט מען די סאלדאטען געגעבען, וואס ארט אייך, צו שענע טרונק בראנפען, און דעם בר־מינן האט מען אריינגעטראגען אין הויף אריין, און דארט איז שוין געשטאנען צוגעגרייט שמעון דער בעל־עגלה (איך רוף אייך איהם אן ביים נא־מען, ווי מיין טאטע עליו השלום האט מיר דערצעהלט) מיט פיער גוטע ברענענדיגע סוסים, און נאך איידער דער האהן האט א קרעה געטהאן, איז שוין אונזער בר־מינן געווען, וואס ארט אייך, העט־ווייט אויף יענער זייט ראגאטקע און איז אוועק אין א גוטער שעה א מזל'־דיגער גלייך קיין ראדיוויל און פון דארטען — איבער דער גרעניץ טיו־טיו — קיין בראד.

דאס פערשטעהט איהר שוין אליין מסתמא, אז ביז שמעון דער בעל־עגלה איז ניט געקומען צוריק פון ראדיוויל, איז די שטארט ניט געשלאפען. אהן קעפ איז מען ארומגעגאנגען. און ועל כולם — דער זיידע עליו השלום. ווארום א קשיא אויף א מעשה, טאמער חאפט מען איהם ביי דער גרעניץ, דעם שענעם בר־מינן, קיווקע הייסט עס, און מע ברענגט איהם צו פיהרען א לעבעדיגען, א געזונדען, דעמאלט געהט דאך אוועק א גאנצע שטארט סך־הכל סיביר... דערפאר אבער אז גאט האט געהאלפען, שמעון דער בעל־עגלה איז געקומען בשלום צוריק פון ראדיוויל מיט זיינע ברענענדיגע סוסים און האט געבראכט צו פיהרען פון קיווקען א בריוועל געשריבען מיט זיין אייגענער האנד: „בקשתי להודיע אז איך בין אין בראד", — איז געווארען

אין שטעדטעל ששון ושמחה! מע האט געמאַכט אַ סעודה, טאַקי בײַ מײַן זײַדען אין שטוב, און מע האט געשיקט רופען דעם סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיט'ן פריסטאַוו, מיט'ן דאָקטאָר, מיט דער איבע־ריגער נאַטשאַלסטווע, און מע האט געהוליעט, כלי־זמר האָבען גע־שפּילט, און מע האט זיך אַזוי אָנגעשכור'ט, אַז דער סמאָטריטעל פון דער טורמע האט זיך, וואס אַרט אײַך, שטאַרק געקושט מיט מײַן זײַדען און מיט דער גאַנצער משפּחה אפשר צעהן מאָל, און דער פּריסטאַוו האט געטאַנצט, אַרום פּאַרטאַג שוין, מחילה, אָהן תחתונים, בײַם זײַדען אויפ'ן דאַך. אַ קלײַניגקײַט — פּדיון שבויים! אויסגעלײַזט אַ יודען פון שמיץ! איז דאָך גוט? איאָ? האט זשע צײַט, מײַנע ליעבע יודען, — אַט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכ־טע חתונה. אויב איהר ווילט הערען ווײַטער, וועל איך אײַך בעטען אײַן ווײַלע מיר צו־וואַרטען. אַט דאָ אויף דער סטאַנציע מוז איך אַראָפּקריכען אויף אַ מינוטקעלע, אַ שמועס טהון מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, ער זאָל מיר זאָגען אַקוראַט, וויפיעל האָבען מיר נאָך קײַן באַראַנאָוויטש. דאָס הײַסט, פאָהרען פאָהר איך ווײַטער, נאָר אין באַראַנאָוויטש מוז איך אָבשטײַגען און חאַפּען אַנ'אַנדער פּאָיעזד...

העלפט ניִשט. מע מוז וואַרטען. דער קאַמינקער פּאַרשוין געהט רעדען מיט'ן „נאַטשאַלניק סטאַנציע" מכח באַראַנאָוויטש, און דער עולם דערווײַל טהוט זיך אַ שמועס איבער וועגען דעם קאַמינקער יודען מיט דער קאַמינקער געשיכטע:

— געפעלט אײַך דאָס יודעל?

— אַ וואויל יודעל.

— אַ יאָדערדיגס.

— האט אין זיך רעד.

— די צונג ניִשט פיקען.

— און די מעשה?

— אַ שענע מעשה.

— נאָר אַ קורצע.

אגב, געפינען זיך אַזעלכע, וואָס זאָגען, אַז בײַ זײַ האט זיך אויך געטראָפען אַזאַ געשיכטע. דאָס הײַסט, ניט דוקא פּונקט אַזאַ געשיכטע, נאָר כמו עפּיס ווי אויף דעם אופן. און מחמת איטליכען ווילט זיך זעהר דערצעהלען זײַן געשיכטע, ווערט אין וואַגאָן אַ שטי־קעל יריד, ביז עס קומט אַרײַן דער קאַמינקער יוד, און אַז עס

קימט אַריין דער קאַמינקער יוד, ווערט שטיל, און אַלע שפּאַרען זיך צונויף ווי אַ וואַנד, און מע האָרכט די קאַמינקער געשיכטער מיט קאָפּ און מיט מח.

— וואָי זשע האַלטען מיר? האָבען מיר שוין גע'פּטר'ט, ברוך־השם, אַ יודען, וואָס הייסט קיוקע, איאָ? אַזוי מיינט איהר? האָט איהר אַ טעות, מיינע ליבע יודען. עס געהט אַוועק אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, איז זיך מיישב אַ יוד, וואָס הייסט קיוקע, און שיקט אַריין, וואָס אַרט אייך, אַ בריוועל טאַקי אויף מיין זיידענס נאָמען: „ראשית, שרייבט ער, בקשתי להודיע, אַז איך בין ברוך־השם געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון אייך צו הערען. והשנית, שרייבט ער, בין איך געבליבען אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה און אָהן שום טהועלכ'ץ אין אַ פרעמדער אָרט, צווישען דייטשען. זיי פערשטעהען ניט מיין שפּראַך, און איך פערשטעה ניט זייער לשון, און וואו צו פערדיענען איז ניטאָ, חאָטש לעג זיך און שטאַרב. על כן, שרייבט ער, בקשתי לשלוח...“ איהר פערשטעהט אַ חכם? מע זאָל איהם שיקען, הייסט עס, געלד! האָט מען זיך מן הסתם גוט אויסגעלאַכט, צוריסען, וואָס אַרט אייך, דאָס בריוועל, אויף צעהן חלקים און פערגעסען די מעשה. געהט ניט אַוועק קיין דריי וואָכען, קומט אָן ווידער אַ בריוועל, ווידער פּונ'ם בר־מינן, פון קיוקען הייסט עס, און ווידער אויפ'ן זיידענס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע“ און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח“, נאָר דער דאָזיגער „בקשתי לשלוח“ — מיט גאַנצע טענות: „סטייטש, שרייבט ער, וואָס האָט מען געהאַט צו איהם? נעחייבי וואָלט מען איהם, זאָגט ער, שוין בעסער אָבגעשמיסען. די שמיץ וואָלטען זיך, זאָגט ער, שוין לאַנג פערהיילט, און ער וואָלט זיך געבליבען ביי זיין פּרנסה ווי פריהער, ניט אַרומגעהן, זאָגט ער, צווישען די דייטשען שלינג און שלאַנג און געשוואָלען ווערען פאַר הונגער“...

בעקומען אַזאַ מין בריוועל, האָט זיך דער זיידע עליו השלום געשיקט רופען צו זיך די שטאָדט: „וואָס טהוט מען? אַ יוד שטאַרבט פון הונגער. מע מוז איהם עפּיס שיקען“... און אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין... האָט מען זיך גאַנץ פיין צונויפגעלעגט (מעהר פון אַלעמען האָט געגעבען דער זיידע אַליין, וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט?) און מע האָט איהם, וואָס אַרט אייך, אַרויסגעשיקט אַ ביסעל געלד און ווידער פערגעסען, אַז ס'איז געווען אַמאָל אַ יוד, וואָס האָט געהייסען קיוקע.

קיוּוקע אָבער האָט ניט פֿערגעסען, פֿערשטעהט איהר מיך, אַז ס'איז דאָ אַ שטאָדט, וואָס זי הייסט קאַמינקע. עס געהט אַוועק ווידער אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, קומט ניט אָן, מיינט איהר, פֿון איהם ווידער אַ בריוועל? און ווידער אויף'ן ייִדענס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע" און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח", שוין דאַנקען גאָט מיט אַ מזל־טוב. „באשר בכן — שרייבט ער אין בריוועל — אַזוי ווי ער איז ניט לאַנג אַ חתן געוואָרען, נעמט זעהר אַ וואוילע כלה, אַ טאַ־ענס אַ קינד און פֿון אַ שענער משפחה, על כן „בקשתי לשלוח", זאָל מען איהם הייסט עס, צושיקען צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען נדן. אַניט, זאָגט ער, איז דער שידוך קיין שדוך ניט"... וואָס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק? קיוּוקע וועט חלילה בלייבען אָהן אַ כלה! וואָס טויג אייך, מע האָט זיך מיט'ן בריוועל אַרומגעטראָגען איבער קאַמינקע, ווי מיט עפּיט רעכטס, און דער עולם האָט געלאַכט, זיך ממש געהאַלטען ביי די זייטען. חוחא וטלולא איז געווען אין שטאָדט: „מזל־טוב אונז"... קיוּוקע איז אַ חתן געוואָרען"... „געהערט? צוויי הונדערט רייניש נדן"... „אַ טאַטענס אַ קינד"... „חאַ־חאַ־חאַ"!...

דער חאַ־חאַ־חאַ האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, וואָרום אין אַ פּאָר וואָכען אַרום קומט אָן, וואָס אַרט אייך אַ בריוועל, ווידער פֿון איהם, און ווידער צום ייִדען, שוין אָהן אַ „בקשתי להודיע", נאָר מיט אַ „בקשתי לשלוח" אַליין. „עס וואונדערט איהם, שרייבט ער, וואָס מע האָט איהם נאָך ניט אַרויסגעשיקט די צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען. טאָמער שיקט מען איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, באַלד די צוויי הונדערט רייניש, ווערט ער אויס חתן און פֿאַר בזיון בלייבט איהם איבער, זאָגט ער, נור איין זאַך: אָדער דערטרינקען זיך אין טייך, אָדער קומען צו פֿאָהרען מיט'ן בייטשעל אַהיים, קיין קאַמינקע"...

די דאָזיגע לעצטע ווערטער זענען אַריין דעם עולם, וואָס אַרט אייך, אין נאָז אַריין און מע האָט אויפֿגעהערט צו לאַכען, און דעמזעלבען אויפֿדערנאַכט איז געווען ביים ייִדען אַן אסיפה פֿון די פּאַרנעמסטע בעלי־בתים אין שטאָדט, און ס'איז געבליבען, אַז עטליכע שענע יודען, און דער ייִדע בתוכם, זאָלען נעמען די פּעקטשײלעם און מחילה לאָזען זיך איבער דער שטאָדט און צונויפֿמאַכען פֿון קיוּוקעס וועגען נדן. אַ ברירה האָט מען געהאַט! האָט קיין יסורים ניט. מען האָט איהם נאָך

געמוזט אָנשרײַבען אַ מזל־טוב אויך און צווינשווען דעם חתן, ס'זאָל זײַן אין אַ מזל'דיגער שעה, ער זאָל זיך מיט איהר עלטערן אין עושר און אין כבוד און דערלעבען קינדס־קינדער, ווי געוויינטליך. וואָס האָט מען געדערלעבט? ער וועט חתונה האָבען, וועט דאָס איהם פערדרעהען דעם קאָפּ, וועט ער במילא פערגעסען, אַז ס'איז דאָ אַ קאַמינקע אויף דער וועלט. צום סוף — ווער? וואָס? אדרבה. ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר — איך וועל אײַך ניט זאָגען אַקוראַט — קומט ניט אָן, מײַנט איהר, פון איהם ווידער אַמאָל אַ בריוועל? וואָס איז ווײַטער? „באשר בכן, אַזוי ווי ער האָט חתונה געהאַט, שרײַבט ער, און האָט דוקא געטראָפען, גאָט האָט איהם צוגעשיקט, זאָגט ער, אַ ווײַבעל, אויף אַלע יודישע קינדער געזאָגט געוואָרען. נאָר וואָס דען? מיט אַלע מעלות, זאָגט ער, קאָן ניט זײַן. האָט זי אַ טאַטען — מעג ער זײַן די כפרה. אַ ליגנער, אַ דרעהער, אַ שווינדלער, אַן אמת'ער באַנדיט. ער האָט אויסגענאַרט, שרײַבט ער, בײַ איהם די צוויי הונדערט ריינדיש און האָט איהם אַרויסגעטריבען מיט'ן ווײַב אויף דער גאַס. על כן, שרײַבט ער, „בקשתי לשלוח" — זאָל מען איהם, הײַסט עס, אַרויסשיקען תיכף ומיד אַנדערע צוויי הונדערט ריינדיש. אַניט, זאָגט ער, קומט איהם אויס אָדער נעמען אַרײַנוואַרפען זיך אַ לעבעדיגער אין טײַך אַרײַן, אָדער קומען צו פאָהרען צוריק אַהיים מיט'ן בײַטשעל"...

דאָס האָט שוין דער שטאָדט פערדראָסען טאַקי ניט אויף קאַטאָוועס. צוויי מאָל נדן? — דאָס איז דאָך שוין עפּיס טאַקי מעשה פּאַרך! און ס'איז געבליבען, מען זאָל איהם אויף זײַן בריעף נישט ענטפערן גאָרנישט. איז זיך מיישב קיוקע און וואַרט אָב אַ וואָך צוויי אָדער דרײַ און שיקט אַרײַן, וואָס אַרט אײַך, ווידער אַ בריעף, און אַלץ אויף מײַן ווירענס נאָמען: „אַזוי און אַזוי, וואָס טראַכט מען זיך? פאַרוואָס שיקט מען איהם ניט אַרויס די צוויי הונדערט ריינדיש? ער וועט אָבוואַרטען, שרײַבט ער, נישט מעהר ווי אַנדערטהאַלבען וואָכען, און אַז מען שיקט איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, דאָס געלד, האָט איהם קאַמינקע פּאַר אַ גאַסט אם ירצה השם גאָר אין גיכען", און לאָזט נאָך אויס דעם בריעף מיט אַ „ונאמר אמן". אַ שײַגעץ קאָן!

ווי פערשטעהט איהר, האָט דאָס געברענט און געבראָטען איטליכען בעזונדער? נאָר וואָס האָט מען געקאָנט טהון? ווידעראַמאָל אַן אסיפה בײַם ווירען אין שטוב און ווידעראַמאָל שענע בעלי־בתים מיט

א פעטשײַלע איבער דער שטאָדט. דער עולם האָט זיך אפילו, וואָס אַרט אײַך, שטאַרק געקניטשעט, קײַן חשק געהאַט צו געבען געלד צוליעב אזא כל-בו'ניק. נאָר ס'איז עפּיס א תירוץ — אז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט געבען, קאָן מען קײַן חזיר ניט זײַן. נאָר א תנאי האָט יעדער אויסגענומען, אז דאָס גיט ער צום לעצטען מאָל. דער זיידע אַליין האָט אויך גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, אז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל. און אזוי האָט מען איהם טאַקי אַוועקגעשריבען, קיווקען הייסט דאָס, בפירוש מיט'ן האַרבען וואָרט, אז דאָס שיקט מען איהם ד אָ ס ל ע צ ט ע מ אָ ל, און אז מעהר זאָל ער פון קײַן געלד גאָר ניט דערהערען מזכיר זײַן אפילו. אודאי האָט ער זיך שטאַרק איבערגעשראָקען, דער גנב. ווי מיינט איהר? איינמאָל אונטער א יום-טוב קומט ניט אָן פונ'ם תנא (צום זיידען געווײנטליך) ווידעראַמאָל א בריוועל? וואָס איז הײַנט? „כאשר בכן — שרײַבט ער — אזוי ווי ער איז זיך צוזיך געקומען אין בראָד מיט איינעם א דײַטש, זעהר א לײַטישען מענטשען און אַנ'ערהרליכען, און האָט געשלאָסען, זאָגט ער, מיט איהם שותפות, א פּאַיאַנס-געשעפט, און דאָס געשעפט איז, זאָגט ער, זעהר א גוט געשעפט און א ראַיעל געשעפט, מע קאָן, זאָגט ער, דערפון האָבען זעהר שען פרנסה, — על כן בקשתי לשלוח, זאָל מען איהם, הייסט עס, צושיקען למען השם פיער הונדערט מיט פופציג רײַניש. און טאַקי באַלד, מע זאָל ניט „מעדליווען", זאָגט ער, מיט'ן געלד. וואָרום דער שותף, שרײַבט ער ווייל ניט וואַרטען, ער האָט, זאָגט ער, אַנדערע שותפים, צעהן פאַר איינעם, און טאָמער חלילה נעמט ער ניט דאָס געשעפט, בלײַבט ער אָהן א געשעפט, און וויבאַלד ער בלײַבט אָהן א געשעפט, קומט איהם אויס זאָגט ער, נור אַרײַנוואַרפען זיך אין טײַך אַרײַן, אָדער קומען צוריק אַהיים מיט'ן בײַטשעל" — דער אַלטער נוסח! און לאָזען לאָזט ער אויס מיט אַנ'אָנצוהערעניש, אז באַם מע שיקט איהם ניט אַרויס ביז אין צוויי וואָכען צײַט די פיער הונדערט מיט פופציג רײַניש, וועט זיי קאָסטען טײַערער, וואָרום זיי וועלען איהם דאַרפען אומקעהרען פאַר הוצאות פון בראָד קײַן קאַמינקע און צוריק פון קאַמינקע קײַן בראָד — א כל-בו'ניק קאָן!

בעדאַרף מען אײַך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר א פערשטערטען יום-טוב די שטאָדט האָט געהאַט? און איבערהויפּט, דער זיידע מײַנער, ער, עליו השלום, האָט געבאַך געהאַט, וואָס אַרט אײַך, דעם גרעסטען חלק! וואָרום אז ס'איז געקומען נאָך יום-טוב צו דער אסיפה, האָט

ער עולם אָנגעהויבען אונטערמומלען און טענה'ן : „גענוג ! ביז וואַנעט איז דער שיער צו צאַפּען געלד ? אַלצדינג דאַרף דאָך זיין מיט אַ מאָס . קרעפּלעך עסען קען אויך נמאס ווערען . אייער קיווקע וועט אונז מאַכען פאַר קבצנים !"... אַזוי טענה'ט די שטאָדט . ענטפערט דער זיידע : „וואָס עפּים מיין קיווקע ?" זאָגען זיי : „וועמעס דען ? חעמעס איפּטה איז דאָס געווען , אַז דער ממזר זאָל פּלוצים בעקומען אַפּאָפּלעקציע אין טורמע ?"...

פון די ווערטער האָט מיין זיידע ארויסגעזעהען (געווען אַ ייד אַ חכם) , אַז ס'איז דברים בטלים , קיין געלד וועט מעהר די שטאָדט ניט געבען . האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו נאַטשאַלסטווע , — נאַטשאַלסטווע ליעגט דאָך אויך אין קוואַס גלייך מיט אַלע , טאָכער וועלען זיי געבען האָטש עפּים צושטייער ?—ווער ? וואָס ? אַ נעכטיגער טאָג ! אַ גוי איז ניט קיין ייד , אַ גוי נעמט זיך ניט צום האַרצען . און וואָס אַרט אייך , ער האָט געבאָך געמוזט במחילת כבודו , דער זיידע הייסט עס , צונאַרטלען זיך און אוועקשיקען זיינע אייגענע עטליכע גילדען צום דאָזיגען רוצח ימח שמו . און אַ בריעף האָט ער איהם אַוועקגעשריבען , אַ רעכטען בריעף (מיין זיידע עליו השלום , אַז ער האָט געוואָלט , האָט ער געקאָנט !) . אינ'ם דאָזיגען בריעף האָט ער איהם , וואָס אַרט אייך , גוט אויסגעשייגעצט , וויפיעל ס'איז אין איהם אַריין . ער האָט איהם אָנגערופען כל-בו'ניק , הולטיי , און עם-הארץ , און פושע-ישראל , און בלוטצאַפּער און פּיאַווקע , און רשע מרושע , און ממזר להכעים , און חאָס איהר ווילט . און אָנגעזאָגט האָט ער איהם איין מאָל פאַר אַלע מאָל , אַז מעהר זאָל ער זיך גאָר ניט דערוועגען שרייבען קיין בריוולעך און ניט מזכיר זיין אפילו פון קיין געלד . און האָט איהם דערמאָהנט , אַז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט , וואָס זעהט אַלסדינג און ווייסט אַלסדינג און צאָהלט בכפל כפלים . און אויסגעלאָזט האָט ער דעם בריעף (פאָרט אַ יודיש האַרץ !) מיט תחנונים , מיט אַ געבעט הייסט עס , ער זאָל רחמנות האָבען אויף זיינע אַלטע יאָהרען און זאָל ניט אומגליקליך מאַכען אַ שטאָדט מיט יודען , ובזכות זה וועט איהם דער אויבערשטער העלפען , ער וועט דאָרט מצליח זיין וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען . אָט אַזאַ מין בריעף האָט איהם דער זיידע עליו השלום אַוועקגעשריבען און אונטערגע'חתמ'עט האָט ער זיך מיט'ן גאַנצען נאָמען בפירוש : „ניסעל שאַפּיראָ"— און דאָס איז געווען פון איהם , ער זאָל מיר מוחל זיין , די גרעסטע נאַריש-

קײט, װי איהר װעט באַלד האָרכען, װאָס אַרט אײך, פון דער געשיכ-
טע װײטער.

דאָ האָט דער קאַמינקער יוד װידעראַמאָל זיך אָבגעשטעלט, אַרויסגענומען דעם פּאָרטאַבאַק, פּאַװאָלינקע פערדרעהט אַ פּאַפּיראָס, פערריכערט, און שטאַרק פערצויגען זיך, אײן מאָל און צװײ מאָל און דרײ מאָל, גאָר נישט געקוקט דערויף, װאָס דער עולם איז נײגיעריג, געהט אויס מיט אַלע כחות, מע װיל שוין װיסען דעם שפּיץ. נאָכדעם װי ער האָט זיך אַ ביסעל אָנגערויכערט און אויסגעהוסט, האָט ער גוט אויסגעשנײצט די נאָז, פערקאַטשעט איבעראַנײעם די אַרבעל און אָנ-געהויבען מיט'ן זעלבען טאָן, װאָס פריהער:

— איהר קעהרט אודאי מײנען, מײנע ליבע יודען, אַז דער כלב שבכלבים האָט זיך שטאַרק איבערגעשראָקען פאַר מײן זײדענס בריעף? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. עס געהט ניט אַװעק קײן האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר — קומט אָן, װאָס אַרט אײך, פון דעם משומד אַזאַ מין מכתב: „ראשית בקשתי להודיע, אַז מײן שותף דער דײטש, קומען זאָל אויף איהם אַ בײזער חלום, האָט מיך בעשװינדעלט, בענומען פון קאָפּ ביז די פיס און אַרויסגעװאָרפען פון געשעפט. האָב איך אפילו געװאָלט אײנגעבען אויף איהם, פערפיהרען אַ פּראָצעס, האָב איך אָבער געזעהען, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג. אָנהויבען זיך לאָדען מיט אַ דײטש, דאַרף מען זיך געזעגענען מיט'ן לעבען. זײ זענען אַזעלכע ממזרים, אַז מע טאָר ניט שטעהן אין זײערע דלית אמות! בין איך געגאַנגען און האָב בעסער אָבגעדונגען אַ געװעלב, טאַקי נעבען זײן געװעלב, אַ טיר נעבען אַ טיר, און איך עפען אַ נײ געשעפט, אויך פון פּאַיאַנס, און מיט גאָטס הילף, איך װעל דעם דײטש בעגראָבען, ער װעט בײ מיר עסען די ערד! נישטמעהר, אײן זאַך, װאָס מע דאַרף האָבען דערצו פּאָרעם, צום װינציגסטען — טויזענד רײניש. על כן בקשתי לשלוח"...

אַזוי שרײבט ער, קיװקע הײסט עס, און לאָזט אויס דעם בריעף מיט די װערטער: „און באם איהר שיקט מיר ניט אַרויס אין אַכט טאָג אַרום די טויזענד רײניש, שיק איך אָב, זאָגט ער, אײער לעצטען בריעף, װאָס איז גע'חתמ'עט מיט אײער אײגענער האַנד „ניסעל שאַפּיראָ", גלײך אין דער גובערניע אַרײן, און דערצעהל זײ אויס די גאַנצע מעשה פון אַ ביז ת: װי אַזוי איך האָב בעקומען אין טורמע די אַפּאָפּלעקציע, װי אַזוי איך בין נאָכדעם אויפ'ן הײליגען אָרט אויפגעשטאַנען תחית המתים, װי אַזוי שמעון דער בעל-עגלה האָט מיך געבראַכט בשלום קײן בראָד,

און ווי אַזוי איהר האָט מיר אַרויסגעשיקט עטליכע מאָל לאַ־יהרץ־געלד. אַלסדינג וועל איך זיי, זאָגט ער, אויסדערציילען, לאָזען זיי וויסען, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט און קיוועקע איז ניט געשטאָרבען"...

געפעלט אייך, אַשטייגער, אַזאַ מין ברוך הבא? ווי נור דער זיידע עליו השלום האָט איבערגעלייענט דעם דאָזיגען זיסען בריעף, אַזוי איז איהם באַלד געוואָרען שלעכט, וואָס אָרט אייך, אויף צו חלש'ן. עס האָט איהם אָבגענומען, ניט פאַר מיר געדאַכט... יודען, מיר שטעהען? וואו זענען מיר?

— סטאַנציע באַראַנאָוויטש... סטאַנציע באַראַנאָוויטש...

אַזוי רופען אויס די קאָנדוקטאָרען, לויפענדיג איינס נאָך דאָס אַנדערע פאַרביי די פענסטער פון אונזער וואַגאָן.

דערהערט דעם נאָמען „באַראַנאָוויטש", שפּרינגט אויף אונזער קאַמינקער יוד פון אָרט, טהוט זיך אַ חאַפּ צו זיין פעקעל, עפּיס אַ כּין זאַק, אַנגעשטופּט גאָט ווייסט מיט וואָס, שלעפּט איהם מיט אַלע כּחות און לאָזט זיך צו דער טיר. איין מינוט — און ער איז שוין מיט ביידע פיס אויף דער פּלאַטפאָרמע, שוויצט און שטופּט זיך מיט'ן זאַק צווישען עולם, טהוט אַ קוק אַריין יעדען איינציגען אין פּנים אַריין:

— באַראַנאָוויטש?

— באַראַנאָוויטש.

עס חאַפּט דעם אַנבליק ווי ביי קידוש־לבנה.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום!

אַ סך פון אונזער וואַגאָן (און איך אויך בתוכם) לויפען איהם נאָך פון אונטען און חאַפּען איהם ביי די פּאָלעס:

— פעטער! ס'איז בלאָטע! מיר וועלען אייך ניט אָבלאָזען. איהר מוזט אונז זאָגען — וואָס איז געוועזען דער סוף פון דער געשיכטע?

— וואָסער סוף? ס'איז ערשט אָנ'אָנהויב! לאָזט מיך אָב! וואָס ווילט איהר? איך זאָל פערשפּעטיגען איבער אייך דעם פּאָיעזד? מאָרגען יודען! איהר הערט דאָך: באַראַנאָוויטש! סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

און איידער מיר קוקען זיך אַרום, איז שוין ניטאָ קיין זכר אפילו פון אַ קאַמינקער יודען.

פערברענט זאָל ווערען די סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

ענדע געשיכטע נומער דריי.

צוגענומען.

נעשיכטע נומער פיער.

צוגענומען.

— איהר זאָגט דאָס? איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע זאך. פאַרהאַן ביי אונז איינער פינקעלשטיין. א יוד א גביר. אַנ'אדיר, האָט ער צוויי בנים. דאַכט זיך מיר, ווען איך האָב זיין געלד, וואָלט איך א שפּיי געטהאָן אויפ'ן גאַנצען טאַרעראַם. וויפיעל, מיינט איהר, האָט איהם אָבגעקאָסט? לאָמיר דאָס פערמאָגען ביידע האָטש האַלב!...

— אלדי שווארצע יאָהר! איך האָב עס נאָך געזאָגט פאַראיאָרען. אָט וועט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, אז העלער האַלב וועלען זיך אויסשמד'ען.

— דאָס אייגענע, וואָס איך. ביי אונז איז געווען איינער מאַרשאַק, איז ער אויסגעווען וואו די וועלט האָט אַנ'עק. אין ערגיץ ניט צוגעלאָזט. איז ער גענאַנגען און האָט זיך אוועקגעשמ'ט...

— הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, האָב איך געזאָגט, אָט וועט איהר זעהען, זאָג איך, אז מען וועט זיך געבען א נעם ביי אונז צום שמד'ען, וועט ניט בלייבען איין יוד צו אלדי שווארצע יאָהר! וואָס רעדען? ס'איז אפנים אַנ'אופן גאָר איבערצוטראָגען די צרות מיט די פּראָצענטען מיט די צירקוליארען? אלע טאָג, אלע טאָג א נייער צירקוליאר. וויפיעל יודישע קינדער, אזוי פיעל צירקוליארען. אָט וועט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, ווי מע וועט זיך דערשפּיעלען, אז מע וועט גאָר אויפהערען צו נעמען. א סימן האָט איהר, נעמט למשל שפּאָליע-שפּאָליע — א יודישע שטאָדט? איא"

— למאי נעטיראַוו? אַט האָב איך אַ בריוו פון נעטידראַוו. שרייבט מען מיר פון דאָרטען וועהר מיאוסע זאַכען!...

— און אין לובען, מיינט איהר, איז בעסער?

— וואָס איז אין לובען?

— צי, אַשטייגער, אין אַנאַניעוו. אין אַנאַניעוו פלעגט מען אַלע יאָהר צונעמען נישט ווייניגער פון דריי יודען.

— וואָס טויג אייך אַנאַניעוו? נעמט בעסער טאָמאַשפאָל. אין טאָמאַשפאָל, זאָגט מען, האָט מען היינטיגס יאָהר נישט צוגענומען איין יודען אפילו, איהר זאָלט זאָגען, אויף אַ רפואה!

— און ביי אונז האָט מען היינטיגס יאָהר צוגענומען אַכטצעהן יודען.

דאָס איז געווען אַ קול פון אויבען. מיינע צוויי פּאַרשוינען (און איך אויך) פערדרייסען די קעפּ אַרויף, הויבען אויף די אויגען אויף דער אויבערשטער באַנק. פון דער אויבערשטער באַנק הענגען אַראָב צוויי פיס אין טיעפע גומענע קאַלאָשען. די צוויי פיס מיט די טיעפע גומענע קאַלאָשען טראָגען אויף זיך אַ יודען מיט אַ שוואַרצען צוקאָדרעלטען קאָפּ, מיט אַ פערשלאָפען פּנים, וואָס זעהט אויס ווי געשוואָלען.

מיינע צוויי פּאַרשוינען בעטראַכטען דעם פערשלאָפענעם מיט'ן געשוואָלענעם פּנים, עסען איהם אויף מיט די אויגען, גלייך ווי ער וואָלט געוועזען עפּיס אַ מין בעשעפעניש, וואָס אין אונזערע ערטער זעהט מען דאָס גאָר נים. ביידע מיט אַמאָל ווערען זיי ווי אויפגעלעבט, דערפרעהען זיך, און מיט בלישטשענדע אויגען טהוען זיי אַ פרעג ביים אויבערשטען פּאַרשוין:

— ביי אייך האָט מען, זאָגט איהר, צוגענומען אַכטצעהן יודען!

— אַכטצעהן שטיק ווי די בערען און מיינעם איך בתוכם.

— אייערן האָט מען אויך צוגענומען!

— נאָך אַ מין צונעמען!

— וואו? וואו?

— ביי אונז טאַקי, אין קליין פּערעשטשעפּענע.

— אין וואָסער פּערעשטשעפּענע? וואו איז דאָס ערגיץ פּערעשטשעפּענע?

ביידע האָפּען זיך אויף אויף די פיס, קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, און ביידע—אויפ'ן פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק. דער פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק קוקט צו זיי אַראָב מיט'ן פערשוואָלענעם פּנים:

— קליין פֿערשטשעפּענע ווייסט איהר ניט? אַ שטעדטעל פֿאַרהאָן אונעלבם. איהר האָט גאָר נישט געהערט קיינמאָל? פֿאַרהאָן צווייפֿערשטשעפּענעס: גרויס פֿערשטשעפּענע און קליין פֿערשטשעפּענע. בין איך אַ קליין פֿערשטשעפּענער.

— אויב אַזוי, קומט דאָך אייך שלום. קריכט אַראָב אַהער, וואָס וועט איהר זיצען דאָרט אייגער אַליין אונטערן הימעל?

דער בעל־הבית פֿון די פֿיס מיט די טיפֿע גומענע קאַלאָשען קלעטערט אַראָב קרעכצענדיג צו די צוויי. און די צוויי צורוקען זיך, מאַכען פֿונ׳ם דריטענס וועגען איין אָרט און זיי בעפֿאַלען איהם ווי די הונגעריגע הייזעריקען.

— האָט מען אייערן, זאָגט איהר, צוגענומען?

— נאָך אַ מין צוגענומען!

— זאָגט זשע נור, ליעבער פֿריינד, ווי קומט עס? מע נעמט ביי אייך, אַפּנים, אַ קערבעל?

— אַ קערבעל? חלילה וחס! מע טאָר גאָר נישט דערמאָהנען פֿון קיין געלד. דאָס הייסט, אַמאָל איז ביי אונז דוקא אָנגעגאַנגען געלד. און נאָך אַ מין געלד! אָהאָ־האָ! מע פֿלעגט פֿאָהרען צו אונז פֿון אַנדערע שטעדט אַרום און אַרום. מע האָט שוין געוואוסט, אַז פֿערשטשעפּענע איז אַן אָרט וואָס מע נעמט. נאָר פֿון אַ פּאָר יאָהר, פֿון זינט מע האָט געמסר׳ט—אויף מיין גליק—האָט מען אויפֿגעהערט ביי אונז נעמען געלד.

— וואָס זשע? אַ פּראָטעקציע?

— וואָסער אַ פּראָטעקציע? זיי האָבען צווישען זיך אָבגעמאַכט איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל, אַז וויבאַלד אַ יוד, אַזוי איז — צוגענומען! פֿרינומאַט אי ניקאַקיך.

— טאַקי באמת? וואָס רעדט איהר?? איהר מאַכט אַפּנים פֿון אונז חוזק?

— חוזק מאַך איך? וואָס בין איך אייך פֿאַר אַ חוזק־מאַכער?

אַלע דריי קוקען זיך אָן, גלייך ווי זיי וואָלטען וועלען איבערלייענען, וואָס שטעהט ביי זיי אָנגעשריבען אויף די פּנים׳ער. און מחמת אויף זייערע פּנים׳ער שטעהט נישט אָנגעשריבען גאָרנישט, טהוען די צוויי אַ פֿרעג בײַם דריטען:

— שטעהט נור. ווי אַזוי האָט איהר געזאָגט? פֿון וואַנען זענט איהר אַליין?

דער דריטער ווערט אַ ביסעל ברוגזליך

— פון פערעשטשעפענע—האב איך אייך שוין געזאגט דריי מאל, פון קליין פערעשטשעפענע.

— האט קיין פאראיבעל ניט. מיר הארבען דאס ערשטע מאל אזא שטאדט.

— חא-חא-חא! פערעשטשעפענע א שטאדט? אויך מיר א שטאדט! פערעשטשעפענע איז ניט קיין שטאדט, נאר א שטעדטעל, א דארף קאן מען זאגען, „א מעסטעטשקע״.

— און פונדעסטוועגען איז דא, זאגט איהר, ביי אייך... ווי אזוי הייסט אייער שטעדטעל? פער.... פערע...

דער יוד פון קליין פערעשטשעפענע ווערט שוין טאקי רעגט אין כעס.

— מאדנע יודען דאס איז! איהר קאנט נישט אויסרעדען קיין יודיש ווארט, צי וואס? פע-רע-שטשע-פע-נע? פע-רע-שטשע-פע-נע.

— נו, גוט. פערעשטשעפענע איז פערעשטשעפענע. וואס ושע דארף מען זיין אזוי אין כעס?

— איך בין גאר ניט אין כעס. איך האב פיינט, אז מע פרעגט מיך איבער איין זאך נייען און נייניציג מאל.

— האט קיין פאראיבעל ניט. מיר האבען די אייגענע מכה וואס איהר. מיר האבען דערהערט פון אייך, אז מע האט אייערן צוגענו-מען, האט דאס אונז געגעבען א נעם. דערפאר פרעגען מיר זיך אזוי נאך. מיר וועלען אייך זאגען דעם ריינעם אמת: מיר האבען זיך קיינ-מאל ניט פארגעשטעלט, אז ביי אייך, ווי אזוי הייסט עס, אין פערע-פערע-שטשעפענע זאל זיך געפינען א גימנאזיע!

דער פערעשטשעפענער יוד שטעלט אן אויף זיי די אויגען, קוקט ביין:

— ווער האט אייך געזאגט, אז ביי אונז אין פערעשטשעפענע איז דא א גימנאזיע?

מיינע צוויי פארשוינען פון זייער זייט שטעלען אן אויפ'ן דריטען פארשוין די אויגען:

— איהר זאגט דאך, אז אייערן האט מען צוגענומען ביי אייך טאקי אין פערעשטשעפענע?

דער פערעשטשעפענער קוקט אויף זיי מלא גזלן, נאכדעם שטעהט ער אויף און שרייט אויס זיי גלייך אין פנים אריין:

— פאר א סאלדאט האט מען איהם צוגענומען! פאר א סאלדאט! פאר א סאלדאט!

* *

*

אין דרויסען איז שוין גרויסער טאג. אין די פּענסטער גנבעט זיך אריין א גרויע בלוילילע ליכטיגקייט. דער עולם ביסליכווייז שטעהט אויף. ווער עס גלייכט זיך אויס די ביינער. ווער עס הוסט זיך אויס. און ווער עס נעמט זיך צו די פּעקלעך, גרייט זיך אין וועג אריין.

מיינע דריי פּארשוינען האבען זיך צושיידט. געווארען אויס מחותנים. איינער האט זיך אבגעקערעוועט אין א ווינקעלע און פּאוואליגקע פערדרויכערט א פּאפּיראס. דער אנדערער האט אויפגעפּענט א קליין סדור'ל, אוועקגעזעצט זיך דאווענען פון פּארענט, איין אויג צוגעמאכט און געשעפּטשעט שטילערהייד. דער דריטער, דער בייזער יוד, וואס פון קליין פערעשטשעפּענע, דער האט זיך גאר גענומען צום עסען.

מערקווירדיג, ווי די דריי זענען עפּיס מיט אמאל געווארען ווי ווילדפרעמדע. נישט נור מע רעדט נישט אויס צווישען זיך א ווארט, גאר מע קוקט זיך ניט אפילו איינס דאס אנדערע אין די אויגען אריין, גלייך ווי זיי וואלטען אלע אינאיינעם עפּיס אבגעטהאן א פּאסקודנע זאך, א מיאוסע עבירה...

ענדע געשיכטע נומער פיער.

אַ מענש פון בוענאָס-איירעס.

געשיכטע נומער פינף.

א מענש פון בוענאס-איירעס.

פאהרען אין באהן איז גאר ניט אזוי אומעטיג, ווי אנדערע מיינען. אבי מע טרעפט נור אן א גוטע קאמפאניע. אמאל מאכט זיך איין צו פאהרען מיט א סוחר, מיט א מענשען, וואס פערשטעהט געשעפט. דעמאלט ווייסט איהר גאר ניט, וואו די צייט קומט אהין. און אמאל טרעפט איהר אן נישט אויף קיין סוחר, נאר אזוי אויף א געניטען מענשען, א קלוגען, א דורכגעטריבענעם, א „געריבענע ליולקע", וואס איז קלאר די וועלט אויף אויסווייניג. מיט אזא מענשען איז א פערגעניגען צו פאהרען. מע קאן פון איהם עפיס נאשען. און אמאל שיקט אייך גאט צו גלאט א לעבעדיגען פאסאזשיר. א לעבעדיגען און א פריילעכען און א בערעדעוודיגען. רעדט ער און רעדט און רעדט. דאס מויל מאכט זיך איהם ניט צו רעדענדיג. און נור פון זיך, און נור פון זיך.

אט מיט אזא מין נפש איז מיר אויסגעקומען איינמאל פאהרען א גאנץ היבשע שטרעקע.

אונזער בעקאנטשאפט האט זיך אנגעהויבען — ווי אזוי הויבט זיך אן א בעקאנטשאפט אין וואגאן? — פון א קלייניגקייט: „ווייסט איהר ניט, ווי אזוי הייסט די סטאנציע?" אדער: „וואו האלט דער זייגער?" אדער: „צי האט איהר ניט ביי זיך א שוועבעלע?" גיך, גאנץ גיך זענען מיר געווארען גוטע ברידער, גלייך ווי מיר וואלטען שוין געווען בעקענט ווער ווייסט פון ווען אן. אויף דער ערשטער סטאנציע, וואס מיר האבען זיך

אָבגעשטעלט אויף עטליכע מינוט, האָט ער מיך שוין געחאַפּט אונטער דער האַנד, צוגעפיהרט גלייך צום בופעט און, גאָר נישט געפרעגט מיך. צי איך טרינק, צי ניין, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי גלעזלעך קאָניאַק. באַלד נאָכדעם האָט ער געגעבען אַ וואונק צו מיר, איך זאָל מיך אַ נעם טהון צום גאָפּעל, און אַז מיר זענען פאַרטיג געוואָרען מיט די אַלע מינים געזאַלצענס און פערבייסענס, וואָס געפינען זיך אין יעדען בופעט, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי קופעל ביער, פערוויכערט — זיך אַ ציגאַר, מיר אַ ציגאַר — און אונזער גוטפריינדשאַפט איז געשלאָסען געוואָרען.

— איך דאַרף אייך זאָגען גאַנץ אָפענטליך, אָהן אַ קאַפּ חניפה, — מאַכט צו מיר מיין נייער בעקאַנטער שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, — אַז איהר זענט מיר געפעלען געוואָרען — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב אייך דערזעהען. ווי איך האָב נור אַ קוק געטהאָן אויף אייך, אַזוי האָב איך מיר געזאָגט: אָט דאָס איז אַ מענש, מיט וועמען מע קאָן רעדען אַ וואָרט. איך האָב פיינט, הערט איהר, זיצען ווי אַ נאַפּודעלע און שווייגען. איך האָב ליעב רעדען מיט אַ לעבעדיגען מענטשען, און צוליעב דעם טאַקי האָב איך גענומען אַ בילעט דריטע קלאַס, איך זאָל האָבען מיט וועמען צו רעדען. אַזוי פאָהר איך דוקא צווייטע קלאַס. און ערשטע קלאַס, מיינט איהר, קאָן איך נישט אויספיהרען? איך קאָן אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. אפשר רעכענט איהר, אַז איך בערים זיך פאַר אייך? נאַט, זעהט.

און מיט די ווערטער האַפּט אַרויס מיין פּאַרשוין פון דער אונטערשטער הויזענקעשענע און עפענט אויף אַ טייסטער אָנגעפּאַקט מיט געלד, טהוט אַ פּאַטש מיט דער האַנד פון אויבען, ווי אויף אַ ווייך קישעלע, און בעהאַלט דעם טייסטער צוריק:

„— שרעק זיך ניט, ס'איז דאָ נאָך.

איך בעטראַכט דעם נפש און קאָן נישט טרעפען בשום אופן, וויפיעל ער איז אַלט. ס'איז רעכט צו זאָגען אַ יאָהר פערציג, און ס'איז רעכט צו זאָגען — עטליכע און צוואַנציג. דאָס פּנים גלאַט און קיילעכיג, די ביסעלע צו-שטאַרק צוגעברענט. קיין סימן פון קיין באָרד און וואָנסעס. אויגעלעך קליינע, בוימאייל־דיגע און לאַכענדיגע. און אַליין איז דאָס אַ קלייניטשיקס, אַ קיילעכיגס, אַ ריהרעוודיגס, אַ לעבעדיגס, אָנגעטהאָן פון אויבען ביז אַראָב נעט און נאָבעל, אַזוי ווי איך האָב ליעב: אַ שנייווייס העמד מיט גאָלדענע קנעפּ. אַ רייכער פלאַסטראָן-שניפּס מיט אַ

שענע נאָדעל אַרײַנגעשטעקט . אַ נײַער עלעגאַנטער בלויער אַנצוג פון עלבט ענגלישען שטאָף . אַ פּאָר לאַקירטע שיך . קלוגע שיך . אַ שוועדער גאָלדענער רונג אויפ׳ן פינגער מיט אַ בריליאַנט , וואָס שפּילט זיך אָב אויף דער זון אין טויזענד וואַסערן . (דער רונג , אויב ער איז נור אײַן אמת׳ער , דאַרף ווערט זײַן ניט ווינציגער פון פיער-פינף הונדערט , אויב ניט מעהר) .

שען אָנטהון זיך — דאָס איז , נאָך מײַן מײַנונג , די הויפּטזאַך בײַ מענשען . איך האָב ליעב אַלײַן שען אָנטהון זיך , און האָב ליעב , אַז יענער געהט שען אָנגעטהאָן . נאָכ׳ן אָנטהון וועל איך אײַך דערקענען , ווער ס׳איז אַ פײַנער מענש , און ווער ניט . פאַרהאַן אַפילו אַזעלכע , וואָס האַלטען , אַז ס׳איז גאָר קײַן ראיה ניט . מע קאָן , זאָגען זיי , נעהמען זעהר שען אָנגעטהאָן און זײַן וואָס אין דער קאָרט . וועל איך אײַך אָבער פרעגען , ענטפערט מיר דערויף : למאַי טהוט זיך אָן שען די גאַנצע וועלט ? למאַי טראָגט דער אַזאַ מין אַנצוג , און דער אַזאַ מין קאָסטיום ? למאַי קויפט זיך אײנער אַ „דיפּלאָמאַט-שניפּס״ , אײַן אַטלעסענעם , אַ גלאַטען , פּערל-גרין קאָליר , און דער אַנדערער זוכט אַ „רעגאַט״ , דוקא אַ רויטען און דווקא מיט ווײַסע שפּרענקעלעך ?

איך וואָלט אײַך געקאָנט ברענגען נאָך אַ סך אַזעלכע בײַשפּיעלען , מײַן איך אָבער , אַז ס׳איז ניט כדאי . אײַן עברה די צײַט . לאָמיר בעסער אומקעהרען זיך צו מײַן נײַעם בעקאַנטען און האָרכען , וואָס וועט ער אונז דערצעהלען .

— אַזוי , אַזוי , ליעבער פרײַנד . ווי איהר זעהט , קאָן איך שוין דוקא יאָ פאָהרען צווײַטע קלאַס . מײנט איהר , איך זשאַלעווע געלד ? געלד איז בלאָטע , נאָר — איהר וועט מיר גלויבען , צי ניט ? — איך האָב ליעב דריטע קלאַס . ווײַל איך בין אַלײַן אַ פּראָסטער מענש און האָב ליעב פּראָסטע מענשען . איך בין , פערשטעהט איהר מיך , אַ דעמאָקראַט . איך האָב מײַן קאַריערע אָנגעהויבען קלײַן , זעהר קלײַן . אָט אַזוי אָ ! (מײַן נײַער בעקאַנטער טהוט מיר אַ ווײַז מיט דער האַנד בײַ דער ערד , ווי קלײַן ער האָט אָנגעהויבען זײַן קאַריערע) . און בין געוואַקסען העכער און העכער . (מײַן נײַער בעקאַנטער בעווײַזט מיר מיט דער האַנד אַרויף צו דער סטעלי , ווי ווײַט הויך ער איז געוואַקסען) . ניט מיט אַמאָל . חאַפּט זיך ניט . גאָר פּאַוואָלינקע , ביסלעכווײַז . ביסלעכווײַז . פריהער בין איך געווען אַ „מענטש״ בײַ יענעם . וואָס זאָג איך אַ „מענטש״ ? חאַ-חאַ-חאַ ! ביז איך בין דערגאַנגען צו אַזאַ הויכער

שטופּע — זײַן בײַ יענעם אַ „מענטש" — זענען אָבגעלאָפען געגנו-גענו-
וואַסערן! אַז איך טהו אַמאָל אַ טראַכט, הערט איהר, וואָס בּין איך
געווען, אַז איך בּין געווען אַ קינד, שטעלען זיך מיר — איהר וועט
מיר גלױבּען צי ניט? — די האָר קאַפּויר! איך קאָן מיך, הערט איהר,
גאָר ניט דערמאַנען וועגען דעם, איך קאָן מיך נישט דערמאַנען און
וויל מיך ניט דערמאַנען. איהר מײַנט אפשר, ווײַל סע שטעהט מיר
ניט אָן? אדרבּה. איך זאָג אַלעמען, ווער איך בּין. אַז מע פרעגט מיך
פון וואַנען זענט איהר — שעם איך מיך ניט און זאָג, אַז איך בּין פון אַ
גרױסע מדינה, פון סאַשמאַקען. ווײסט איהר, וואו געפינט זיך אָט
דאָס סאַשמאַקען? אַ שטעדטעל פאַרהאַן אַזעלכעס אין קורלאַנד, ניט
ווײַט פון מיטאַווי, רופט מען דאָס סאַשמאַקען. די גאַנצע שטאָדט
איז אַזוי גרױס, אַז איך האַלט זי בײַ היינטיגען טאָג געווים געקאָנט
אָבקױפען מיט אַלע איהרע פּאַטראַכעס. עס קאָן זײַן, אַז איצט האָט זיך
די שטאָדט איבּערגעבּיטען, אױסגעוואַקסען — וועל איך אײַך ניט זאָגען.
נאָר אין מײַנע יאָהרען האָט גאַנץ סאַשמאַקען — איהר וועט מיר גלױבּען
צי ניט? — פערמאָגט מעהר ניט ווי אײַן מאַראַנץ, וואָס איז געגאַנגען
מיט ליד, פון אײַן ווירטין צו דער אַנדערער אויף מכבד צו זײַן די
געסט שבּת נאָכ'ן טיש.

אָט אין דעם סאַשמאַקען בּין איך דאָס ערצויגען געוואָרען אויף הילי-
כיגע פּעטש, טרוקענע קלעפּ, אײַזערנע סטוסאַקעס, רויטע פונקען אין
די אויגען, בּלויע צײַכענס אויפ'ן לײַבּ און דערצו אַ הונגעריגען מאָגען.
קײַן זאַך, הערט איהר, געדענק איך ניט אַזוי ווי הונגער. אַ הונגערי-
גער בּין איך אַרויס אויף גאָטס וועלט, און הונגער האָבּ איך געליטען
פון זינט איך בּין צו מײַן שכל געקומען. הונגער, האַרצקלעמעניש און
מורא'דיגע נודנאָטע... שאַט! זשיזשעצע, ווײסט איהר, וואָס הײסט
זשיזשעצע? עס וואַקסט אויף די בּוימער און כלי-זמר בּענוצען עס אויפ'ן
אָרט פון קאַניפאָלי. האָבּ איך געלעבּט מיט דעם — איהר וועט מיר
גלױבּען צי ניט? — כמעט אַ גאַנצען זומער. דאָס איז געווען דער זו-
מער, ווען מײַן שטיפטאַטע, אַ קורנאָסער שנײַדער, האָט מיר אױסגע-
דרעהט אַ האַנד און האָט מיך אַרויסגעטריבּען פון מײַן מאַמעס שטוב און
איך בּין אַנטלאָפען פון סאַשמאַקען קײַן מיטאַווי. אָט די האַנד, זעהט
איהר? — עס דאַרף נאָך זײַן אַ סימן היינט אויך.

און מײַן נײַער בּעקאַנטער פערקאַטשעט אײַן אַרבּעל און ווײַזט מיר
אַ ווײַבּע געזונדע פּעכקע האַנד און דערצעהלט ווײַטער:

— ארומגעבלאָנקעט א הונגעריגער, א נאַקעטער, א באָרוועסער אין מיטאווי און אויסגעוואלגערט זיך אין אלע מיסטען, האָב איך, דאַנקען גאָט, געקריגען א שטעלע. די ערשטע שטעלע. איך בין געוואָרען א פיהרער ביי אַן אַלטען חזן. דער חזן איז געווען אמאל ערגיץ א בעריהמטער חזן. אויף דער עלטער איז ער בלינד געוואָרען אויף ביידע אויגען און געמוזט געהן איבער די הייזער. בין איך דאָס געוואָרען זיין פיהרער. די שטעלע אליין וואלט געווען אפילו נישקשה פון א שטעלע. נאָר איבערטראָגען דעם חזנ'ס קאפריזען האָט מען בעדאַרפט זיין פון אייזען. קיינמאל, הערט איהר, איז ער נישט געווען צופריעדען, קיינמאל. כסדר האָט ער נור געוואָרטשעט, געקניפּט מיך, אויסגעריסען מיר שטיקער פלייש. ער האָט גע'טענה'ט, אז איך פיהר איהם ניט אהין, וואו מע דאַרף. וואוהין האָט ער געוואָלט זאָל איך איהם פיהרען — ווייס איך עד היום ניט. א מורא'דיגער קאַפּריזנער חזן! דערצו האָט ער מיך נאָך ארויפגעפיהרט אויף גוטע זאַכען. ער האָט זיך פאר אלעמען בעריהמט, — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אז מיין טאַטע-מאַמע האָבען זיך גע'שמד'ט און מיך האָבען זיי אויך געוואָלט אָפּ'שמד'ען, האָט ער מיך קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען ארויסגעריסען פון גוייִשע הענד, און איך האָב בעדאַרפט אויסהערען אַזעלכע שקרים און ניט צוזעצט ווערען פאר געלעכטער! אדרבה, ער האָט נאָך געפאָדערט פון מיר, אז איך זאָל בעת-מעשה מאַכען א קרום פּנים.

„קורץ און גוט, איך האָב ארויסגעזעהען, אז איך וועל מיך מיט מיין חזן ניט עלטערן, האָב איך געשלאָגען כפרות מיט מיין „שטעלע" און בין אוועק פון מיטאווי קיין ליבאווי. ארומגעדרעהט זיך א שטיקעל צייט א הונגעריגער אין ליבאווי, האָב איך מיך דערשלאָגען צו א תאַליאַסטרע ארימע עמיגראַנטען. די עמיגראַנטען האָבען זיך געקליבען אָפּפאָהרען מיט'ן שיף ערגעץ ווייט, אויף קיין בוענאָס-איירעס, האָב איך מיך אַנגעהויבען בעטען ביי זיי, מע זאָל מיך אויך נעמען קיין בוענאָס-איירעס. ווער? וואָס? ס'איז נישט מעגליך, ס'איז ניט געוועגדט אין זיי, ס'איז געוועגדט אין קאָמיטעט, ווי אַזוי דער קאָמיטעט וועט זאָגען. בין איך אוועק אין קאָמיטעט, געוויינט, גע'חלש'ט, קוים איינגעבעטען זיך, מע זאָל מיך נעמען קיין בוענאָס-איירעס".

„פרעגט מיך בחרם, וואָס בוענאָס-איירעס? ווער בוענאָס-איירעס? אַליין פאָהרען, פּאַחד איך אויך. ערשט אז מיר זענען געקומען קיין

בוענאס-איירעס, ווער איך געוואהר, אז פאהרען פאהרען מיר, איי-
גענטליך, ווייטער, און אז בוענאס-איירעס איז ניט מעהר ווי א פונקט,
פון וואנען מע וועט אונז צושיקען אין פערשידענע ערטער. און כך
דוה. מיר זענען נור געקומען קיין בוענאס-איירעס, אזוי האט מען אונז
איבערגעשריבען און צושיקט אין אזעלכע מקומות, וואו אדם הראשון
איז ניט געווען, הערט איהר, אפילו אין חלום, און מע האט אונז
אוועקגעשטעלט צו דער ארבייט. ווילט איהר דאך מסתמא וויסען, וואס
פער ארבייט? פרעגט שוין בעסער ניט. אונזערע אבות אבותינו אין
מצרים האבען געוויס ניט געטהאן דאס, וואס מיר האבען געטהאן.
און די צרות, וואס זיי זענען אויסגעשטאנען, ווי מע דערצעהלט זיך
אין פון דער הגדה, איז אפילו ניט קיין צעהנט-חלק, הערט איהר, פון
דיעם, וואס מיר זענען אויסגעשטאנען. אונזערע זיידעס האבען,
זאגט מען, געקנאטען לייהם, געמאכט ציגעל און געבויט פיתום מיט
רעמסס. א טייערע מציאה! וואלטען זיי זיך פריבען אזוי ווי מיר,
בעארבייטען מיט די הוילע הענד ברייטע וויסטע סטעפעס, מיט שטע-
בעלקעס בעוואקסען, האבען צו טהון מיט מורא'דיגע גרויסע אקסען,
וואס מיט איין ריהר קאנען זיי דורם זיין א מענשען, מיט ווילדע
פערד, וואס מע דארף זיך נאך זיי יאגען מיט אניארקאן הונדערט מייל!
ביז מע חאפט זיי. פערזוכען האטש איין מאל. מאסקיטעס בייסט,
וואס רייסען אויס שטיקער פלייש. אלטע סוחארעס, וואס האבען א
טעם פון שטיינער. לעבעדיגע ווערעם אין פערשימעלטע וואסער...
איך האב איינמאל — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — א קוק גע-
טהאן אין טייך אריין און דערזעהען מיין פנים, האב איך מיך דער-
שראקען פאר זיך אליין. די גאנצע הויט אבגעשיילט. די אויגען גע-
שוואלען. די הענד ווי פאמפעשקעס. די פיס צובלוטיגט. פון אויבען
ביז אראב בעוואקסען.

„—דאס ביזט דו? מאטעק פון סאשמאקען?!" — אט אזוי האב
איך א זאג געטהאן צו זיך אליין און האב מיך צולאכט. און
סאקי דעמזעלבען טאג האב איך א שפיי געטהאן אויף די גרויסע
אקסען מיט די ווילדע פערד מיט די וויסטע סטעפעס מיט דעם
חערמינען וואסער און מיינער איז אוועק צו-פוס צוריק קיין בו-
ענאס-איירעס.

„נאר מיר שיינט, אז אויף דער סטאנציע, וואס מיר שטעהען
איצט, דארף זיין א גרויסער בופעט. טהוט נאר א קוק אין ביכעל.

געפינט איהר ניט, אז ס'איז שוין טאקי צייט עפּיס נעמען אין מויל אריין? אגב וועלען מיר האבען כח צו דערצעהלען ווייטער".

איבערגעביסען ווי עס געהער צו זיין און פערטרונקען מיט ביער, האבען מיר ווידעראמאל פעררויכערט ציגארען — גוטע, שמעקענדיגע, אמת'ע האוואנער ציגארען פון בוענאס-איירעס — און האבען זיך אוועקגעזעצט צוריק אין וואגאן אויף אונזערע ערטער, און מיין נייער בעקאנטער פון בוענאס-איירעס האט גענומען דערצעהלען זיין געשיכטע ווייטער:

— בוענאס-איירעס איז אנ'ערטעל, הערט איהר, וואס זינט גאט האט בעשאפען די וועלט... שאט! אין אמעריקא זענט איהר ווען געווען? אין דער שטאדט ניו-יארק? קיינמאל ניט? און אין לאנדאן? ניין? אין מאדריד? קאנסטאנטינאפאל? פאריז? אויך ניט? נו, קאן איך אייך ניט אויסמאלען, וואס איז אזעלכס בוענאס-איירעס. איך קאן אייך נאר זאגען, אז ס'איז א תהום, א גיהנם. א גיהנם מיט א גן-עדן. דאס הייסט, פאר וועמען ס'איז א גיהנם, פאר וועמען א גן-עדן. מען דארף נאר ניט זיין קיין פעפער און חאפען דעם רעכטען מאמענט, קאן מען מאכען א פערמעגען. דארטען וואלגערט זיך — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — געלד אין די גאסען. איהר געהט, איהר טרעט איבער געלד. בויגט אייך אן, ציהט אויס די האנד און נעמט וויפיעל איהר ווילט. נאר היטען זאלט איהר אייך, מע זאל אייך ניט צוטרעטען מיט די פיס. דער עיקר — ניט אבשטעלען זיך. ניט פערטראכטען זיך. ניט קלערען: וועלכס פאסט פאר מיר און וועלכס ניט? אלסדינג דארף פאסען. זיין א משרת אין א רעסטאראן איז גוט. א יונג אין א קלייט איז גוט. וואשען פלעשלעך אין שענקעל איז גוט. העלפען אונטערשטופען א וועגעלע איז גוט. ארומלויפען איבער דער גאס און אויסשרייען די נייעס פון די צייטונגען איז גוט. וואשען הינד איז גוט. האדעווען קעץ איז גוט. האפען מייז איז גוט און שינדען פון זיי די פעלעכלעך איז אויך גוט. מיט איינעם ווארט — אלסדינג איז גוט און אלסדינג האב איך אויסגעפרובט און אומעטום האב איך ארויסגעזעהען, הערט איהר, איין זאך: אז ארבייטען אויף יענעם טויג אויף כפרות. טויזענד מאל גלייכער, אז יענער זאל ארבייטען אויף מיר. וואס זאל מען טהון, אז גאט האט איינמאל אזוי בעשאפען די וועלט, אז דער דארף שוויצען און קאכען דאס ביער, און איך דארף עס טרינקען. יענער דארף שוויצען און דרעהען ציגארען, און איך דארף זיי רויכערן.

דער מאַשיניסט פון דער באַהן לאָז פיהרען דעם לאָקאָמאָטיוו, דער קאָטשעגאַר לאָז טראָגען קויהלען, דער אַרבײַטער לאָז שמירען די רעדער, און איך מיט אײַך ווילען זיך, הערט איהר, זיצען אָט דאָ אין וואַגאָן און דערצעהלען געשיכטען. געפעלט זײַ ניט? לאָזען זײַ געהן איבערמאַכען די וועלט.

איך קוק אויף מײַן פּאַרשוין און טראַכט מיר: וואָס קאָן ער זײַן, אָט דער נפש? אײַן אויפגעקומענער גביר? אַ געוועזענער שנײַדער אין אַמעריקאַ און איצט האָט ער אַ מאַגאַזין פון פאַרטיגע קלײַדער? צי אפשר טוּאקי? אַ פאַבריקאַנט? אָדער אַ בעל-הבית פון הײַזער? אָדער אַזוי אַ מענש אַ קאַפּיטאַליסט, וואָס לעבט פון פּראָצענט? נאָר לאָמיר איהם לאָזען ווײַטער. ער אַלײַן דערצעהלט דאָס בעסער:

—ס'איז, הערט איהר, אַ קלוגע וועלט און אַ זיסע וועלט און אַ גוטע וועלט און ס'איז אַ חיות, וואָס מען לעבט אויף דער וועלט! מען דאַרף נאָר זעהן, מע זאָל זיך ניט לאָזען שפּײַען אין דער קאַשע. איך האָב מיך געוואָרפען, הערט איהר, אויף אַלע זײַטען. איבערגעדיענט, ווי עס רעדט זיך, אַלע עבודה-זרה'ס. קײַן אַרבײַט איז ניט געוועזען צו שווער פאַר מיר. קײַן פּרנסה איז מיר ניט געוועזען מיאוס. און אויב איהר ווילט וויסען, איז קײַן מיאוסע פּרנסה גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אַלע פּרנסות זענען שעהן. אַבי איהר האַנדעלט ערענטליך און אַבי דאָס וואָרט איז אַ וואָרט. איך ווײס עס פון זיך אַלײַן. איך וועל מיך, הערט איהר, ניט געהן בערימען פאַר אײַך, אַז איך בין דער לעמבערנער רב. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען אויף נאמנות, אַז קײַן גנב בין איך ניט. קײַן גזלן בין איך אודאי ניט. און קײַן שווינדלער אויך ניט. לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, הערט איהר, וואָס פאַר אַן ערענטליכער סוחר איך בין. איך האַנדעל אַנשטענדיג. איך גאַר קײַנעם נישט אָב. איך פערקויף דאָס, וואָס איך האָב. קײַן קאַץ אין זאַק איז בײַ מיר נישטאָ. קורץ, איהר ווילט וויסען, וואָס איך בין? איך בין נישט מעהר ווי אַ ליפעראַנט, אָדער ווי בײַ אײַך ווערט עס אָנגערופען, אַ „פּאָדראַטשיק“. איך שטעל צו דער וועלט סחורה. די סחורה, וואָס אַלע הײַסען, נאָר קײַנער רעדט נישט פון דעם... פאַרוואָס? ווײַל די וועלט איז שוין צו אַ קלוגע וועלט, און מענשען זענען שוין צו גײַציג. זײַ האָבען פײַנט, אַז מען זאָגט זײַ אויף שוואַרץ, אַז ס'איז שוואַרץ, און אויף ווײַס, אַז ס'איז ווײַס. זײַ האָבען בעסער ליעב, פערקעהרט, אַז מען זאָגט זײַ אוי-

שוואַרץ, אַז ס'איז ווײַס און אויף ווײַס, אַז ס'איז שוואַרץ... נו, וואָס וועט איהר טהון מיט זײ?"...

איך קוק אויף מײַן פאַרשױן פון בוענאָס-אײַרעס און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס איז אַזעלכעס אָט דער נפש? וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל שטעלט ער צו, אָט דער „פּאָדראַטשיק"? און וואָס רעדט ער דאָס עפּיס אַזעלכע מאָדנע דבורים: „שוואַרץ — ווײַס, ווײַס — שוואַרץ?"... איבערשלאָגען איהם אינמיטען און אַ פרעג טהון איהם: „פעטער, מיט וואָס האַנדעלט איהר?" — ווילט זיך מיר ניט, איך לאָז איהם בעסער רעדען ווײַטער.

„— קורץ, וואו זשע האַלטען מיר? בײַ מײַן איצטיגען געשעפט אין בוענאָס-אײַרעס, מײַן געשעפט אַליין איז, אײגענטליך, ניט אין בוענאָס-אײַרעס, מײַן געשעפט איז, אויב איהר ווילט וויסען אומעדום, אויף דער גאַנצער וועלט: אין פאַריז, אין לאָנדאָן, אין בודאַפּעשט, אין באָסטאָן, אין די קויפט-קאָנטאָר, דאָס ביורא איז אין בוענאָס-אײַרעס, אַנ'עבירה, וואָס מיר זענען איצט ניט אין בוענאָס-אײַרעס. איך וואָלט אײַך אַרײַנפיהרען צו מיר אין ביורא, אײַך ווײַזען אַ קאַנטאָר, מיט „מענשען". בײַ מיר „מענשען" לעבען זיך אָפּ — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — ווי די ראָטשילד'ס, אַכט שעה אין טאָג — מעהר אַרבײַט מען ניט בײַ מיר אַ מינוט אַפילו, בײַ מיר איז אַ „מענש" פערעכענט פאַר אַ מענשען, ווײַסט איהר, פאַרוואָס? ווײַל איך בין אַליין אַמאָל געווען אַ „מענש". טאַקי בײַ מײַנע איצטיגע שותפים, מיר זענען איצט דרײַ שותפים. פריהער זענען זײ געווען נור צוויי שותפים און איך בין געווען בײַ זײ אַ „מענש". די רעכטע האַנד בין איך בײַ זײ געווען, דאָס גאַנצע געשעפט, קאָן מען זאָגען, איז געווען אויף מיר, בײַם קויפען סחורה, בײַם פערקויפען סחורה. בײַם אָפּשאַצען סחורה, בײַם סאָרטירען די סחורה — אומעדום איך... בײַ מיר איז אַנ'אויג — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אַז איך טהו נאָר אַ קוק אויף אַ שטיקעל סחורה, וועל איך אײַך באַלד זאָגען, וויפיעל ס'האָט די ווערט און וואוהין עס קאָן גיהן... נאָר דאָס אַליין איז נאָך נישט אינגאַנצען, בײַ אונזער געשעפט איז אַנ'אויג אַליין ווינציג, מען דאַרף נאָך האָבען, הערט איהר, אַ נאָז אויך, אַ הוש הריח... פאַר אַ מײַל דאַרף מען קאָנען אָנשמעקען, וואו עפּעס ליגט, מע דאַרף פיהלען, וואו מען קאָן מאַכען אַ גוט געשעפט, און וואו מע קאָן ברעכען ריק און לענד, און נאָך אַרײַנקריכען אין אַ בלאָטע,

הערט איהר, ביז אריבער די אוירען, מע זאל נאכדעם האבען צו זינגען און צו זאגען... צופיעל „שטיגוטערעס", הערט איהר, פארהאן אויף דער וועלט... צופיעל אויגען קוקען אויף אונזער געשעפט — און אונזער געשעפט האט דוקא מורא פאר א גוט אויג, חא־חא... איין טריט אז איהר מאכט א פאלשען, וועט איהר אייך ניט אבוואשען מיט קיין צעהן וואסערן... באלד עפּיס, ווערט א גוואלד, א געפּילדער, א שטירערײַ אין די גאזעטען, און די גאזעטען דארפען דאך מעהר ניט. די גאזעטען זענען זיך מחיה, אבי זיי האבען פון וואס צו קלינגען, צולענען זיי די זאך אויף זיבען און זיבעציג טעלערלעך, בלאזען אויף א פייער מיט סכנות־נפשות און הויבען אויף די גאנצע פאליציע... חאטש אפילו — איך דארף אייך זאגען בסוד — די פאליציע פון דער גאנצער וועלט איז, חא־חא, ביי אונז אין קעשענע... איך זאל אייך אנרופען נור די סומע, וואס אונז קאסט אב א יאהר פאליציע אליין, וועט איהר זיך דערשרעקען... ביי אונז — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — איז א נתינה פון צעהן טויזענד, פופצעהן טויזענד, צוואנציג טויזענד — פו!"

מיט די ווערטער טהוט מיין פארשוין א מאך מיט דער האנד, ווי א מענש, וואס ווארפט מיט טויזענדער. בעת מעשה טהוט א בלישטש דער בריליאנטענער רונג אויף דער שיין, און דער מענש פון בוענאס־איירעס, וואס ווארפט מיט טויזענדער, שטעלט זיך אב א ווײַלע, קוקט, וואס פאר א רושם עס האבען געמאכט אויף מיר די טויזענדער, און פאהרט ווײַטער:

— און אז מע דארף אמאל געבען מעהר, מיינט איהר, איז עפּיס א תירוץ? דערויף זענען מיר שוין דוקא בעגלויבט. איך מיין, טאקי מיר, אלע דרײַ שותפים. וויפיעל טויזענדער מיר זאלען ניט אנווײַזען אויף פאליציע, גלויבט מען זיך אויף נאמנות... אלע הוצאות פיהרען זיך ביי אונז אויף נאמנות. מיר גלויבען זיך איינס דאס אנדערע אויפ'ן וואָרט. איינער פונ'ם אנדערע וועט ניט פערלייקענען, הערט איהר אויף אט אזוי פיעל... און, אדרבה, לאז איינער פרובען יא פערלייקענען, — וועט ער האבען א וויסטען סוף... מיר קענען זיך, הערט איהר, גוט איינס דאס אנדערן, און מיר ווייסען דעם פלאץ, און מיר זענען קלאר די גאנצע וועלט. יעדער פון אונז האט זיך זײַנע אגענטען מיט זײַנע שפּיאנען... וואס דען מיינט איהר? געשעפט, וואס פיהרט זיך אויף נאמנות, קאן אנדערש ניט געהן... געפינט איהר ניט,

אַז ס'וואָלט זיין בעסער ווי רעכט, מיר זאָלען דאָ אויף דער סטאַנציע געבען אַ שפּרונג אַראָב און טהון אַ שווענק דורך דעם האַלז?"

אַזוי מאַכט צו מיר מיין פּאַרשוין און נעהמט מיך פאַר אַ האַנד און פערקיקט מיר אין די אויגען אַריין.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז איך האָב גאָרנישט דאַגעגען, און מיר געבען אַ שפּרונג אַראָב אויף דער סטאַנציע און טהוען אַ שווענק דורך דעם האַלז. איינס נאָכ'ן אַנדערע קנאַקען די פּלעשלעך לימאָנאַד, און מיין חברה־מאַן טרינקט מיט אַזאַ מין אַפּעטיט, אַז מע מעג איהם מקנא זיין. מיר אָבער גריבעלט די גאַנצע צייט אין מח איין געדאַנק. „מיט וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל האַנדעלט ער, אָט דער מענש פון בוענאָס־איירעס? וואָס וואַרפט ער זיך אַזוי מיט טויזענדער? און ווי אַזוי איז דאָס די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט ביי איהם אין קעשענע? און צו וואָס דאַרפען זיי אַגענטען און שפּיאָנען?... האַנדעלט ער ניט מיט קאָנטראַבאַנד?... מיט פאַלשע בריליאַנטען?... מיט גנבי'שע סחורות... אָדער ער איז גלאַט אַזוי אַ פּראַלער, אַ קנאַקער, אַ בעריהמער, פון די פיינע בריות, וואָס אַלסדינג וואַקסט ביי זיי אונטער דער צונג. משונה אומגעלומפּערט, אין דער לענג און אין דער ברייט... צו אונז, קאָמיוואָיאַזשערען, אַז עס חאַפּט זיך אַריין אַזאַ מין קונצענמאַכער, אַ בעל־מגזם, האָבען מיר פאַר איהם אונזער אייגענעם נאָמען: „אַ נ ג ר אָ־ס י ס ט". דאָס הייסט, אַ מענש, וואָס אַלסדינג איז ביי איהם „אַנגראָ"... בלשון אשכנז הייסט דאָס פשוט, אַ יור אַ שקרן, וואָס האַקט אַ טשייניק"... מיר פעררויכערן ווידער צו ציגאַרען, פערנעמען אונזערע ערטער און דער מענש פון בוענאָס־איירעס האַקט ווייטער:

— וואו זשע האַלטען מיר אַפּנים? ביי מיינע שותפים. דאָס הייסט, ביי מיינע איצטיגע שותפים. פריהער זענען זיי געוועזען מיינע בעלי־בתים, און איך בין געוועזען, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זייער מענש. איך וועל אייך ניט אויסטראַכטען קיין בלבול, אַז זיי זענען געוועזען שלעכטע בעלי־בתים. ווי האָבען זיי געקאָנט זיין צו מיר שלעכט, אַז איך בין זיי געוועזען געטריי ווי אַ הונד? זייערער אַ סענט איז ביי מיר געוועזען, הערט איהר, טייערער אַזוי ווי מיין אייגענער. און שונאים האָב איך מיר געקויפט צוליעב זיי, בלוטיגע שונאים! ס'איז געוועזען צייטען — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — וואָס מע האָט מיך איבער מיין געטריישאַפט געוואָלט סמ'ען. טאַקי פשוט סמ'ען. איך מעג מיך בעריהמען, הערט איהר, אַז איך האָב זיי געדיענט עהרליך, וואָס

עהרליכער קאָן שוין נאָר ניט זיין. אמת, איך האָב אין זיך אויך ניט פערגעסען... א מענש טאָר קיינמאָל ניט פערגעסען אין זיך. א מענש דאַרף געדענקען, אז ער איז ניט מעהר ווי א מענש. היינט לעבט ער און מאָרגען?... חא-חא! אייביג זיין ביי יענעם איז ניט קיין פּלאַן. וואָס בין איך — אָהן הענד? אָהן פיס? צי אָהן א צונג? ובפרט, איך האָב געוואוסט, אז אָהן מיר קאָנען זיי זיך ניט בעגעהן א טאָג אפילו... זיי קאָנען ניט און טאָרען ניט... ווייל ס'איז דאָ סודות, הערט איהר, סודות מיט סודות... ווי דער שטיינער איז אין א געשעפט... בין איך מיך מיישב איינמאָל, הערט איהר, אין א שענעם טאָג, און קום אריין צו מיינע בעלי-בתים און רוף מיך אָן צו זיי: „אדיעו, מיינע הער-רען!" קוקען זיי מיך אָן: „וואָס הייסט אדיעו?" „אדיעו, זאָג איך, הייסט: זייט געזונד". זאָגען זיי: „וואָס איז די מעשה?" זאָג איך: „ביז וואַנעט איז דער שיער?"... וואַרפען זיי זיך איבער איינס מיט דאָס אנדערע מיט די אויגען און טהוען מיך א פרעג: וויפיעל פערמאָג איך קאַפּי-טאַל? זאָג איך צו זיי: „וויפיעל איך זאָל ניט פערמאָגען, זאָג איך, וועט מיר זיין אויף דער ערשטער צייט גענוג, זאָג איך, און טאָמער, זאָג איך, וועט זיין קאַרג, איז גאָט, זאָג איך, פאָטער און בוענאָס-איי-רעס א שטאָדט"... אודאי האָבען זיי מיך פערשטאַנען. פאַרוואָס זאָלען זיי מיך ניט פערשטעהן, דער מח איז זיי אויסגעדאַרט געוואָרען? און אָט אזוי א זע-נען מיר פון דעמאָלט אָן געוואָרען שותפים. דריי שותפים, דריי בעלי-בתים, גלייך אויף גלייך. ביי אונז איז ניטאָ—דעם מעהר, יענעם ווינציגער. וואָס גאָט גיט... קריגען קריגט מען זיך אויך ניט. צו וואָס זאָל מען זיך קריגען, אז פערדינען פערדינט מען, דאנקען גאָט, גאַנץ שען און דאָס געשעפט וואַקסט... די וועלט ווערט גרעסער און די סחורה ווערט אלע מאָל טייערער... איטליכער פון אונז נעמט זיך ארויס פון שותפות וויפיעל ער דאַרף אויף דער הוצאה. מיר זענען אלע גרויסע בעלי-הוצאות. ביי מיר אליין, אָהן א ווייב און אָהן קינדער, געהט אוועק—איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — דריי מאָל אזוי פיעל ווי ביי אנ'אנדערן מיט א ווייב און מיט קינדער. וואָס מיך קאָסט אָב א יאָהר צדקה אליין, וואָלט זיך דאָס אנ'אנדערער געוואונשען פערדינען. ס'איז נישטאָ, הערט איהר, איין זאַך, וואָס זאָל מיך נישט קאָסטען קיין געלד. א שול, א שפּיטאָל, אנ'עמיגראַנטען-קאַסע, א קאָנצערט — בוענאָס-איירעס איז קיין עין-הרע א שטאָדט! און וואו זענען עפּיס אנדערע שטעדט? ארץ-ישראל — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — קאָסט מיך שוין אויך געלד. ערשט ניט

לאנג קומט מיר אן א בריעף פון א ישיבה פון ירושלים. א שענער בריעף, מיט א מגן־דוד, מיט א שטעמפעל און מיט התימות פון רבנים. דער בריעף איז געשריבען גלייך צו מיר, מיט א שענעם טיטול: „הרבני הנגיד המפורסם רב מרדכי"... ע־ע־ע! — טראכט איך מיר — וויבאלד זיי זענען אזעלכע פיינע מענשען און רופען מיך אן ביים נאמען, קאן מען קיין הזיר ניט זיין און מע דארף זיי שיקען א הונדערטער... דאס האט איהר אייך זעטיגע נדבות. היינט וואו איז ערגיץ מיין געבורטשטאדט? סאשמאקען? סאשמאקען נעמט צו ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — אלע יאהר, אט אזא היטעל מיט געלד! אלע מאל, אלע מאל קומט מיר אן פון סאשמאקען אנ'אנדער בריוועל. דאס איז אזא צרה, דאס איז אזא שלאק... פון מעות־חטים שמועסט מען ניט. אלע פסח א הונדערטער. דאס איז שוין „א זאקאן"... אט פאהר איך איצט קיין סאשמאקען, ווייס איך פריהער, אז איך וועל ניט אבקומען מיט קיין טויזענדער. וואס זאג איך א טויזענדער? הלואי איך זאל פטר'ן מיט צוויי. אניט וועלען זיין אלע דריי. א קלייניגקייט, א מענש איז ניט געווען אזא צייט אין דערהיים: פון קינדוויי אן, חא־חא! סאשמאקען איז דאך מיין היים! איך ווייס פריהער, אז די גאנצע שטאדט וועט קאכען. מע וועט זיך צונויפלויפען. א גדולה: „מאטעק איז געקומען, אונזער מאטעק פון בוענאס־איירעס!"... א יום־טוב! גלויבט מיר, מען קוקט שוין דארט ארויס אויף מיר, ווי אויף משיח'ן. נעבעך גרויסע ארימע לייט. פון יעדער סטאנציע גיב איך זיי צו וויסען, אז איך פאהר. איך קלאפ זיי אלע טאג א דעפעש: „פריעזשאיו. מאטעק". איך אליין — איהר וועט מיר גלויבען צי ניט? — וואלט שוין אויך וועלען וואס גיכער קומען צו פאהרען קיין סאשמאקען. א קוק טהון אויף סאשמאקען, א קוש טהון די ערד פון סאשמאקען. דעם שטויב פון סאשמאקען. א כפרה! הערט איהר, בוענאס־איירעס! א כפרה ניו־יארק! א כפרה לאנדאן! א כפרה פאריז! חא־חא! סאשמאקען איז דאך מיין היים!...

דאס פנים פון מיין פארשוין האט זיך ביי די ווערטער ווי איבערגעביטען. גאר איין אנדער פנים. עפיס איז דאס ווי יונגער געווארען. יונגער און שענער. און די קליינע בוימאיילדיגע אויגעלעך האבען בעקומען גאר איין אנדער פייערל מיט א נייעם גלאנץ פון פרייד און פון גדלות און פון ליעבשאפט. פון אמת'ע, נישט געמאכטע ליעבשאפט... אנ'עבירה איין זאך: וואס איך ווייס נאך אלץ ניט אקוראט, מיט וואס ער האנדעלט... ער לאזט מיך אבער לאנג ניט טראכטען און שניידט ווייטער:

—איהר מײנט, וואס, אײגענטליך, פאהר איך קײן סאשמאקען? א
ביסעל בענק איך טאקי נאך דער שטאדט, און א ביסעל אויף קבר-אבות
איך האב דאך עפּיס אויפ'ן הײליגען ארט א פאטער און א מוטער, און
ברידער און שװעסטער, — א גאנצע משפחה. און אגב װילט זיך מיר
טאקי חתונה האבען אויך. ביז װאנעט איז דער שיער צו זיצען א בחור?
און חתונה האבען װיל איך דוקא פון סאשמאקען. פון מײן שטאדט. פון
מײן גראד. פון מײן משפחה. איך האב מיך שױן װעגען דעם איבער-
געשריבען מיט מײנע פרײנד פון סאשמאקען, זײ זאלען מיך נאכזועהען
עפּיס רעכטס... שרײבען זײ, איך זאל נור קומען צופאהרען בשלום,
װעט שױן במילא זײן רעכט... אט אזא משוגענער בין איך... טע
האט מיר שױן פארגעלעגט אין בוענאס-אײרעס — איהר װעט מיר גלוי-
בען צי ניט? —די גרעסטע שענהײטען פון דער װעלט. איך װאלט גע-
קאנט, הערט איהר, אויספיהרען אזעלכעס, װאס דער טערקישער סול-
טאן אפילו פערמאגט דאס נישט... נאר איך האב מיר געזאגט אײן
מאל פאר אלע מאל: נײן! חתונה האבען פאהר איך קײן סאשמאקען.
איך װיל אנ'אנשטענדיג קינד. א יודישע טאכטער. זי מעג זײן װי ארים,
װעל איך דערויף ניט קוקען. איך װיל זי אבגילטען. די עלטערן איהרע
אבשיטען מיט גאלד. די גאנצע משפחה גליקליך מאכען. און זי אלײן
װעל איך ברענגען צו מיר קײן בוענאס-אײרעס. איך װעל איהר אויס-
פוצען, הערט איהר, א פּאלאץ, װי פאר א פרינצעסין. קײן שפּרינקע-
לע װעל איך אויף איהר ניט לאזען פאלען. גליקליך װעט זי זיך אבלע-
בען בײ מיר—איהר װעט מיר גלויבען צי ניט? —װי קײן פרוי אין דער
גאנצער װעלט! זי װעט ניט װיסען בײ מיר פון קײן זאך, אויסער איהר
װירטשאפט, מיט איהר מאן און מיט איהרע קינדער. די קינדער װעל
איך לאזען שטודירען. דעם אויף דאקטאר, דעם אויף אינזשיניער, דעם
אויף יוריסט. די טעכטער װעל איך אבשיקען אין יודישען געשלאסענעם
פּאנסיאן, װײסט איהר, װאוהין? —קײן פראנקפורט...

בײ די װערטער קומט אן דער קאנדוקטאר אבנעמען די בילעטען.
תמיד (איך האב שױן בעמערקט װיפיעל מאל) טראגט אן דער רוח דעם
קאנדוקטאר פונקט דעמאלט, װען מען דארף איהם ניט: אין װאגאן װערט
א טומעל, א מהומה. אלע חאפּען די פּעקלעך און איך אויך בתוכם. איך
מוז אויסשטײגען פון װאגאן, זיך איבערזעצען אויף אנ'אנדער װעג. דער
מענש פון בוענאס-אײרעס העלפט מיר צונויפבינדען מײן באגאזש און מיר

פירען דערוויַיל צווישען זיך א געשפרעך, וועלכעס איך געב דא איבער פינקטליך, ווארט אין ווארט:

דער מענש פון בוענאס-איירעס: אוּ-ווא, א שאָד, חאָס איהר פאָהרט ניט ווײַטער. ניט זײַן מיט וועמען צו רעדען.

איך: וואָס זאָל מען טהון? פרנסה איז פרנסה.

דער מענש פון ב.-איירעס: גוט געזאָגט. פרנסה איז פרנסה. איך האָב מורא, איך וועל מוזען צוצאָהלען און אריבערפעקלען זיך אין צווייטען קלאַס. איך קאָן, דאַנקען גאָט, אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. ביי מיר, אז איך פאָהר אין באהן...

איך: האָט קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אײַך איבער, מיר האָבען אינגאַנצען נאָך א האַלבע מינוט צייט. איך האָב אײַך געוואָלט עפּיס פרעגען.

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: צום בײַשפּיעל?

איך: צום בײַשפּיעל, איך האָב אײַך געוואָלט פרעגען... א, מע פײַפט שוין!... וואָס איז, אײַגענטליך, אײַער געשעפט? מיט וואָס האַנדעלט איהר?

דער מענש פון בוענאָס-איירעס: מיט וואָס איך האַנדעל? חא-חא! נישט מיט אתרוגים, מײַן פרײַנד, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

איך בין שוין מיט מײַן באַגאַזש אינגאַנצען אויף יענער זײַט וואַגאָן און נאָך שטעהט מיר פאַר די אויגען דער מענש פון בוענאָס-איירעס מיט זײַן גלאַטען צופרידענעם פרצוף, מיט דער שמעקענדיגער ציגאַר אין די ציינער, און נאָך קלינגט מיר אין די אויערן זײַן חא-חא:

— נישט מיט אתרוגים, מײַן פרײַנד, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

ענדע געשיכטע נומער פינף.

קֶבר אבות.

געשיכטע נומער זעקס.

קבר אבות.

— איהר פאהרט א ו י פ ׳ ן „יריד״, און מיר פאהרען פ ו נ ׳ ם „יריד״. איך האב זיך שוין אויסגעוויינט, און איהר פאהרט ערשט וויינען—דארף מען אייך מאכען אנ׳ארט. טהוט זיך זייט מוחל א רוק א ביסעל נעהענטער, אהער, ס׳איז אייך ניט גוט צו זיצען.

— אט!

אזוי שמועסען זיך דורך אין וואגאן צוויי פארשוינען אונטער מיינע פלייצעס. דאס הייסט, איינער רעדט און דער אנדערער באמקעט איהם צו פון צייט צו צייט מיט האלבע ווערטער.

— זאלבענאנד פאהרען מיר דאס. איך און מיין אלטינקע. אט דאס איז זי, וואס ליעגט אויף דער ערד. זי איז איינגעשלאפען. אנגעוויינט זיך נעבעך פאר אלע יורען. גאר ניט געוואלט אבטרעטען פון הייליגען ארט. צוגעפאלען צום קבר און — ניט אבצורייסען! טענה איך מיט איהר: „אבער זאל זיין גענוג, זאג איך, דו וועסט זי מיט דיינע טרעהרען, זאג איך, לעבעדיג ניט מאכען!“ הערט די וואנד? און וואס איז דער חדוש? אזא בראך! א בת־יחיד׳קע. איין אויג אין קאפ. און א געראטענע דערצו. שען ווי גאלד. און קלוג. געענדיגט פראגימנאזיע... צוויי יאהר, אז זי איז געשטארבען. מיינט איהר אפשר, פון טשאכאטקע? געזונד און שטארק! אליין, אליין זיך גענומען דאס לעבען.

— טאקי?

פון דעם שמועס פערשטעה איך שוין, ווענען וואס פאר א „יריד״

עס רעדט זיך דאָ. איך דערמאָן מיך, אַז מיר האָבען ראש-חודש אלול, דאָס איז דער טרויעריגער, נאָר ליעבער חודש אלול. יודען פאָהרען פון איין שטאָדט אין דער אַנדערער צו די לאַנגגעשטאָרבענע טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אויף קבר-אבות, פערוואָגעלטע מאַמעס, פער׳יתום׳טע טעכטער, עלענדע שוועסטער און גלאַט אָרימע ווייבער פאַלען צו צו די ליעבע טייערע קברים אַ ביסעל אויסוויינען זיך, אויסגיסען דאָס ביטערע האַרץ, פערגרינגערן די פער׳חשכ׳טע פערשמאַכטע נשמה.

אַ מאָדנע זאַך! איך בין מיט גאָטס הילף אַ רייזענדער, דאַכט מיר, נישט דאָס ערשטע יאָהר, און קאָן זאָגען, אַז ס׳איז שוין לאַנג ניט געוועזען ביי אונז אַזאַ געדרענג אויף קבר-אבות, ווי היינטיגען ראש-חודש אלול... די באַהן, ברוך השם, לייזט געלד. די וואַגאָנעס זענען געפּאַקט. עס פאָהרען יודען מיט פערחמאַרעטע פּנים׳ער. עס פאָהרען ווייבער מיט רויטע אונטערגעשוואָלענע אויגען און מיט גלאַנצענדיגע נעזער. ווער עס פאָהרט אויפ׳ן „יריד“ און ווער עס פאָהרט פונ׳ם „יריד“... אין דרויסען שמעקט מיט ראש-חודש אלול. אויפ׳ן האַרצען איז ראש-חודש-אלול׳דיג, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אַהיים... ניט ווילענדיג הער איך מיך איין אין דעם שמועס פון די צוויי, וואָס אונטער מיינע פּלייצעס:

— אפשר מיינט איהר, אַנ׳אומגליק פון די היינטיגע אומגליקען? שוואַרצע העמדלעך, רויטע פּלאַגען? טורמע?... חלילה וחס! פון דעם האָט מיך גאָט אויסגעהיט. דאָס הייסט, איך האָב מיך אַליין אויסגעהיט. ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון אויג! אַ קלייניגקייט — אַ מיידעל, און אַ געראָטענע דערצו. שען ווי גאָלד. געענדיגט פּראָגימנאַזיע! איך האָב געטהאָן, וואָס איך האָב געקאָנט: נאָכגעקוקט, וואוהין זי געהט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואָס מע רעדט, און וואָס פאַר אַ ביכעל מע לייענט. „טאָכטערקע, זאָג איך, דו ווילסט לייענען, זאָג איך, ביכלעך? געזונדערהייד! נאָר איך דאַרף אויך, זאָג איך, וויסען, וואָס דו לייענסט“... אמת, איך בין אין די זאַכען אַ קנאַפּער ווייסער, נאָר אַ חוש-הריח, דאַנקען גאָט, האָב איך. איך, אַז איך טהו אַ קוק אַריין אין אַ בוך, ער מעג זיין אפילו אויף פראַנצויז, וועל איך באַלד זאָגען מיט וואָס ער שמעקט.

— הערסט דו?

— איך האָב ניט געוואָלט, אַז מיין קינד זאָל שפּיעלען מיט פייער — וואָס קומט מיר דערפאַר? איהר מיינט, איך בין געגאַנגען מיט

סטורדעם ? מיט בייזען ? דוקא מיט גוטען , און דוקא מיט א חערטעל : „טאַלטערקע, זאָג איך, לאָז זיך דאָס רעדעל דרעהען ווי עס דרעהט זיך, נישט איך און נישט דו , זאָג איך, ווילען דאָס אָבשטעלען״ . . . אזוי זאָג איך צו איהר , און זי , מיינט איהר וואָס ? שווייגט . א שטילע טויב, א קינד א גאָלד ! וואָס טהוט גאָט ? אוועקגעגאַנגען די שווערע צייט , איבערגעקומען , ברוך־השם , אלע שלעק מיט די רעוואָלוציעס , מיט די קאָנסטיטוציעס . אוים שווארצע העמדלעך , רויטע פאָהנען , געשערטע האָר , שווארציאָהרען , באָמבעס . די צייהנער זענען מיר שיער ניט ארויס־געפאַלען פון מויל . א קלייניגקייט — די פחדים ? א מיידעל א בת־יחיד׳קע , איין אויג אין קאָפּ , און א געראַטענע דערצו , געענדיגט פראָגימנאזיע ?

— פטור נו !

— הקיצור המעשה , איבערגעקומען , געלויבט בישטו גאָט , די ביטערע צייט . איצט וועט מען שוין קאָנען א טראַכט טהון עפּיס וועגען א שידוך . נדן ? — זאָל דער אויבערשטער נור צושיקען דעם רעכטען זווג . און עס האָט זיך אָנגעהויבען א סדרה : שידוכים , שדכנים , חתנים . איך זעה מיין טאָכטער — ס׳איז ניט דאָס . איהר מיינט , וואָס ? גאָרניט , מע זאָל זאָגען , אז זי וויל ניט דעם שידוך — דאָס ניט . נאָר וואָס דען ?

— וועט איהר הערען . איך הויב אָן נאָכקוקען , נאָכשפּירען , ערשט איך וועך געוואָהר א מעשה : מע לייענט א ביכעל און מע בעהאַלט זיך . און נישט אליין , זאָל־עדרויט לייענט מען . זי , און נאָך א חבר׳טע איהרע (אונזער חזנ׳ס א מיידעל) , אויך א געראָטענע און אויך געענדיגט פראָ־גימנאזיע , איז צוויי , און דער נאָוואראָדאָקער בחור — א דריטער . ווער איז דער נאָוואראָדאָקער בחור , ווילט איהר וויסען ? נישטאָ וואָס צו וויסען . א בחור א גאָרנישט , א פולען פנים מיט פרישטשעס , אויגען קאַלי , אָהן ברעמען , און דוקא מיט גאָלדענע ברילען , א טיאוסער , א קוטיגער בחור — א שטיקעל ברויט פאַר איהם ניט אויפצועסען ! דערצו נאָך אַנ׳אייַנגעגעסענער יונג , א קריכער , א וואָרעם . ווייסט איהר , וואָס איז דער פּשט א מענש א וואָרעם ? אָט וועל איך אייך פערטייטשען . פאַרהאַן אלערליי מענשען אויף דער וועלט : פאַרהאַן א מענטש א בהמה . פאַרהאַן א מענטש א פערד . און פאַרהאַן א מענטש א הונד . א מענטש א חזיר . און פאַרהאַן א מענטש א ווערעם . הייַנט פערשטעהט איהר שוין ?

— אהא !

— ווי קומט צו מיר אָט דער וואָרעם ? צוליעב דעם חזנ׳ס

מיידעל. ער איז איהרער טאקי א לייבליכער שוועסטערקינד. שטודירט אויף אפטייקארסקי פראוויזאר, צי אויף יוריסט, צי אויף „דאנטיריסט“ — דער שווארציאהר ווייסט דעם טאטען זיינעם! איך וויים נור, אז ער איז דער מלאך המות מיינער! מיר איז דער דאזיגער בחור מיט די ברילען באלד ניט געפעלען געווארען. איך האב דאס אפילו געזאגט מיין ווייב. זאגט מיר מיין ווייב: „וואס דיר קאן זיך אויסוויזען!“ איך קוק מיך איין, איך הער מיך צו, — עס געפעלט מיר ניט דאס לייענען וואס מע לייענט זאלבעדריט, און דאס שמועסען וואס מען שמועסט, און וואס מע פלאמט, און וואס מע היצט זיך... רוף איך מיך אב איינמאל צו מיין טאכטער: „טאכטערקע, זאג איך, וואס לייענט מען דאס אזוי געשמאק זאלבעדריט?“ זאגט זי: „גארניט, א בוך.“ זאג איך: „איך זעה א בוך. איך פרעג, וואס פאר א בוך?“ זאגט זי: „אז איך וועל דיר זאגען, וועסטו וויסען?“ זאג איך: „פארוואס זאל איך ניט וויסען?“ צולאכט זי זיך און מאכט צו מיר: „ס'איז ניט דאס, וואס דו מיינסט... ס'איז א בוך וואס ער הייסט סאני, א ראמאן פון ארציבאשעם“. זאג איך: „ארציבאשעם איז געוועזען, זאג איך, א בלינדער מלמד, שוין לאנג געשטארבען“. לאכט זי ווידער. טראכט איך מיר: „עי, טאכטערקע, דו לאכסט, און דעם טאטען צאפט זיך בלוט!“... וואס האב איך גערעכענט? — א קשיא אויף א מעשה? אפשר האבען זיך שוין ווידער אנגעהויבען די פריהערדיגע משא-ומתנ'ס?... ווי מיינט איהר, איך בין ניט קיין בעלן געוועזען דורכלייענען דעם בוך?

— א חדוש א ביסעל!

— ניט אליין. דורך אנ'אנדערן. טאקי דורך מיינעם א מענטשען, א פריקאזטשיק פון געשעפט. א יונגערמאן, א מאדים. לייענט רוס ווי א וואסער. ארויסגעגנב'עט ביי דער טאכטער איינמאל ביינאכט דעם בוך, אוועקגעגעבען דעם בוך דעם פריקאזטשיק: „נא, בערעל, לייען דורך, זאג איך, דעם דאזיגען בוך און מארגען וועסט דו מיר, זאג איך, דערצעהלען, וועגען וואס רעדט זיך אינ'ם דאזיגען בוך“. קוים דערלעבט דעם פריהמארגען. געקומען בערעל, טהו איך איהם א חאפ: „נו, בערעל, וואס איז מיט'ן בוך?“ מאכט ער צו מיר: „אי א בוך!“ — און שטשירעט מיט די צייהנער: „א גאנצע נאכט, זאגט ער, ניט געשלאפען, ניט געקאנט זיך, זאגט ער, אברייסען“. — „אזוי? נו, אדרבה, זאג איך, דערצעהל, לאמיך אויך הערען חרושים“... און מיין בערעל הויבט מיר אן דערצעהלען א מעשה, וואס זאל איך אייך זאגען? א

וואָרט צו אַ וואָרט קלעפּט זיך ניט. אַט וועט איהר הערען אַ טשעפּוחאַ: „עס איז געווען, זאָגט ער, אַ פּאַני, האָט ער געהייסען סאַני; און האָט ליעב געהאַט דעם טרונק און פערבייסען מיט אַ זויערען אוגערעק.. און אַ שוועסטער האָט ער געהאַט, האָט זי געהייסען לידע, האָט זי גריילך ליעב געהאַט אַ דאָקטאָר, נאָר מעוברת איז זי געוואָרען פון אַנ׳אָפיציר... און אַ סטודענט איז געווען, האָט ער געהייסען יוראַ, האָט ער מורא׳דיג ליעב געהאַט אַ מיידעל אַ לעהרערקע מיט׳ן נאָמען קראַסאַוויצע. איז זי איינמאָל געפאָהרען ביינאַכט אויף אַ שיפעל. איהר מיינט — מיט איהר חתן? ניין! דוקא מיט אַט דעם שיכור סאַני”... „אַט דאָס איז גאָר?”... „האָט צייט, מאַכט ער, ס׳איז נאָך ניט אינגאַנצען. און אַ לעהרער איוואַן איז דאָרטען געווען, איז ער געגאַנגען מיט׳ן שיכור קוקען, ווי נאַקעטע מיידלעך באָדען זיך”...— „בקצור, זאָג איך, וואָס איז דער היוצא לנו מזה?” — „דער היוצא לנו מזה, זאָגט ער, איז דאָס, וואָס דער שיכור סאַני האָט געהאַט אַ טבע, ער פלעגט הירזשען ווי אַ פערד, און אפילו צו זיין אייגענער שוועסטער לידע, אַז ער איז געקומען אהיים, האָט ער”... „טפו, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען! געננו דיר, זאָג איך, מיט׳ן שיכור. דו זאָג מיר בעסער, וואָס איז דער פועל-יוצא, דער שפּיץ?”... „דער שפּיץ איז, זאָגט ער, אַז דער אָפיציר האָט זיך געשאָסען, און דער סטודענט האָט זיך געשאָסען, און די קראַסאַוויצע האָט זיך געסמ׳ט, און אַ יוד סאָלאָווייטשיק איז דאָרט פאַרהאַן, האָט ער זיך אויך געהאַנגען”. „אַ, געהאַנגען, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען מיט זיי אינאיינעם!” זאָגט ער: „וואָס שילט איהר זיך? וואָס בין איך שולדיג?” „ניט דיך, זאָג איך, ערצע באַשעס מיין איך”... אַזוי זאָג איך צו מיין בערלען, און מיינען מיין איך גאָר דעם נאַוואָראָדאָקער בחור, אַ קלאָג צו זיין קאָפּ! מיינט איהר אפשר, אַז איך בין קיין בעלן ניט געווען איינמאָל אָפּרופען מיין בחור אין אַ זייט?

— פּטור נו!

— „זאָג מיר זאָג איך, אַוואו האָסט דו אויסגעקראַצט, זאָג איך, אַזאַ טשעפּוחאַ?” שטעלט ער אָן אויף מיר די ברילען: „וואָסער טשעפּוחאַ?” זאָג איך: „אַט די מעשה ערצע באַשעס מיט׳ן שיכור, זאָג איך, וואָס הייסט סאַני”... „סאַני, זאָגט ער, איז ניט קיין שיכור”... „וואָס דען, זאָג איך, איז ער?” „ער איז, זאָגט ער, אַ העלד!” „וואָס הייסט דאָס, זאָג איך, אַ העלד דערמיט, זאָג איך, וואָס ער טרינקט

בראָנפען פון א טײַגלאַז, פערבײַסט מיט אַנ'אוגערעק, זאָג איך, און הירזשעט ווי א פערד?" ווערט ער אָנגעצונדען, דער נאַוואראָקער בחור, טהוט אוים די ברילען און קוקט אויף מיר מיט די רויטע אויגען, וואָס אָהן ברעמען: „איהר האָט, זאָגט ער, געהערט קלינגען, פעטער־קע, און קאָנט ניט נאָכזינגען. סאַני — דאָס איז, זאָגט ער, א מענטש פון נאַטור, א מענטש פון פרײַהײַט. סאַני, זאָגט ער, זאָגט וואָס ער מײַנט און טהוט וואָס ער וויל!"... און אַוועק, און אַוועק, שדים ווײַסען איהם וואוהין: פרײַהײַט און ליעבע, און נאָכאַמאָל פרײַהײַט און ווידעראַמאָל ליעבע... און בעת מעשה שטעלט ער אַרוים די פוי־געלשע ברוסט זײַנע, מאַכט מיט די הענד און קאָכט זיך, טאַקי נאָר ווי א מגיד אויף דער בימה. איך שטעה מיר אַליין און קוק אויף איהם און קלער מיר: „רבונו של עולם! אָט דער קויטיגער בחור רעדט פון אַזעלכע זאַכען?!... ווי וואָלט זײַן, למשל, ווען איך נעהם איהם אָן פאַר'ן קאַרק און וואַרף איהם אַרוים דורך דער טהיר אַזוי, אַז ער זאָל בײַ מיר קלײַבען אַלע צײַהנער?" איך גיב אָבער באַלד צוריק א טראַכט: „וואָס? א בחור א שוטה! ער זאָל רעדען פון באָמבעס, וואָלט דאָך בעסער זײַן?"... נו, געה זײַ א נביא, אַז ס'איז נאָך פאַרהאַן ערגערס ווי באָמבעס און איבער אַזאַ טשעפּוחאַ זאָל איך פערלירען א קינד אַ גאָלד, א בת־יחיד'קע, איין אויג אין קאָפּ, און מײַן ווײַב זאָל שיער ניט אַראָב פון זינען, און איך זאָל מוזען פאַר בזיון און פאַר האַרצוועה־טאָג אָבשנײַדען פון געשעפט און אריבערפאָהרען, שוין באַלד צוויי יאָהר, אין אַנ'אַנדער שטאָדט... נאָר איך האָב אײַך אײַנס פאַר דאָס אַנדערע. לאָמיך אײַך בעסער דערצעהלען אַקוראַט, ווי אַזוי ס'איז געקומען דערצו און פון וואָס דאָס האָט זיך גענומען... גענומען האָט זיך דאָס פון די אַגראַרנע קאָלעניִשען...

אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען אַרום אונז די אַגראַרנע קאָלעניִשען, האָבען מיר מסתמא מורא געהאַט, ס'זאָל זיך ניט אויסלאָזען מיט א יודישען פאָגראָם, און מיר האָבען געלעבט אין אײנע פּחדים. נאָר אַז גאָט וויל, בעוויזט ער א נס און פון א רעה קומט אַרוים א טובה, דהײַנו? מע האָט אַראָבגעשיקט צו אונז פון גובערניע א פאָלק סאָלדאַטען, און ס'איז געוואָרען שטיל מחיה. און דערווײַל האָט טאַקי דורכ'ן פאָלק אויפגעלעבט דאָס גאַנצע שטעדטעל, וואָרום וואָס קאָן זײַן בעסער פאַר יודען ווי א פאָלק מיט פעלדפעבעליעס, מיט פעלדשערס, מיט אָפיצירען, מיט ראָטנעס און מיט קאָמאַנדירען?

— שייך צו זאגען!

— געהט זשע, זייט א נביא, אז דעם חונ'ס מיידעל וועט זיך פערקאכען אין אנ'אפיציר און זאגען, אז זי וויל זיך נאר שמד'ען און חתונה האבען פאר'ן אפיציר? א גרויל וואס האט זיך אבגעטהאן ביי אונז אין שטעדטעל! נאר האט קיין מורא ניט, דעם חונ'ס מיידעל האט זיך ניט געשמד'ט און פאר'ן אפיציר האט זי ניט חתונה געהאט, ווארום וויבאלד די אגרארנע קאלעגישען זענען שטיל געווארען, אזוי איז דער פאלק אוועק, און דער אפיציר האט אפנים פאר גרויס אימפעט גאר פערגעסען געזעגענען זיך מיט'ן חונ'ס מיידעל... דערפאר האט אבער דעם חונ'ס מיידעל ניט פערגעסען דעם אפיציר, א קלאג צו איהר טאטע-מאמע! א שפאס, וואס זיי זענען נעבאך אויסגעשטאנען? די שטאדט האט געקאכט! אומעטום, אויף יעדען טריט און שריט — דעם חונ'ס מיידעל און דעם חונ'ס מיידעל. בייזע מיילער האבען געהאט וואס צו טהון: געשיקט דער חונ'טע אנ'אקושארקע... געפרעגט דעם חזן, נאך וועמען רעכענט ער געבען א נאמען?... חאטש עס קאן גרייליך זיין, אז די גאנצע מעשה איז געוועזן א ליגען. איהר ווייסט אפנים ניט, וואס לאנגע צינגער אין א שטעדטעל קאנען אויסטראכטען?

— אי-אי-אי!...

— דער רחמנות פון די צוויי, איך מיין, פונ'ם חזן מיט דער חונ'טע, איז געוועזן, זאג איך אייך, ניט איבערצוטראגען! ווארום, אין דער אמת'ען, וואס זענען זיי נעבאך שולדיג? פונדעסטוועגען האב איך מיין טאכטער פערזאגט, איינמאל פאר אלעמאל, וואס געוועזן איז געוועזן, מהיום והלאה איז — אויס חבר'טע מיט'ן חונ'ס מיידעל! און ביי מיר, אז מע זאגט, איז געזאגט. טאקי א בת-יחיד'קע, נאר פאר א טאטען דארף מען וויסען דרך-ארץ. געהט זשע, זייט א נביא, אז מיין טאכטער וועט זיך מיט איהר זעהען, געוויינטליך, בגנבה, אז קיינער זאל ניט וויסען! און ווען ווער איך דאס געוואהרע? ערשט ווייס איך ווען, נאך אלע היום'ס.

פלוצים לאזט זיך הערען פון אונטער מיינע פלייצעס א הוסטען און א קרעכצען פון א מענשען, וואס שלאפט, און דער יוד, וואס דערצעהלט די געשיכטע, ווערט אנשוויגען, ווארט אב א ווייליע און דערצעהלט זיין געשיכטע וויטער, שוין מיט א האלבען טאן נידעריגער ווי פריהער.

— דאָס איז געווען פונקט צו די ערשטע סליחות. אזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונזער חזן האט נעבאך אוועקגעלעגט א סליחות זאָגען — א צער בעלי-חיים געווען צו הערען! זיין „הנשמה לך" מיט זיין „והגוף שלך" האָבען געקאָנט ריהרען א שטיין! קיינער, קיינער האט אזוי ניט געפיהלט זיין הארץ, ווי איך... היינטיגע קינדער — אז אָך און וועה צו די טאַטעס!... אָבגעזאָגט סליחות און אָבגעדאַווענט מיט׳ן ערשטען מנין, קום איך אהיים, חאַפּ איבער, נעם די שליסלען און געה ארויס אין מארק אריין און עפען אויף דעם סקלאַד און קוק ארויס אויפ׳ן פריקאַזטשיק. איך ווארט א האלבע שעה. איך ווארט א שעה. ניטאָ קיין פריקאַזטשיק. ערשט איך טהו א קוק — ער געהט. „בערעל, וואָס אזוי שפעט?" מאַכט ער צו מיר: „געווען ביים חזן". „וואָס עפּיס פלוצים, פרעג איך איהם, ביים חזן?" מאַכט ער צו מיר: „איהר ווייסט גאר ניט, וואָס ס׳האָט זיך געטראָפען מיט חייקען?" (אזוי האָט מען גערופען דעם חזנ׳ס טאָכטער). „וואָס האט זיך געטראָפען, זאָג איך, מיט חייקען?" „סטייטש, זאָגט ער, זי האָט זיך אָבגעשמד׳ט!"

— פטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אזוי בין איך אוועקגעלאָפען אהיים. מיין ערשטער געדאַנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגען?" (עטקע — די טאָכטער מיינע). איך קום צוגעהן אהיים צו מיין אלטינקע „אוואו איז עטקע?"... „עטקע שלאָפט נאָך. וואָס איז דען?"... „סטייטש, זאָג איך, חייקע האָט זיך אָבגעשמד׳ט!"... ווי איך האָב דאָס ארויסגערעדט, אז מיין ווייב חאַפּט זיך ניט מיט ביידע הענד ביים קאָפּ: „א קלאָג איז איהר! א מכה איז איהר! א צרה איז איהר!" — „וואָס? ווער? וועמען?" „סטייטש, זאָגט זי, עטקע איז ארומגעגאַנגען מיט איהר ערשט נעכטען ביידערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאַנאַנד!" „עטקע, זאָג איך, מיט חייקען? וואָס רעדסטו דאָס? ווי קאָן דאָס זיין?" „אוי, זאָגט זי, פרעג מיך ניט! איך האָב איהר דאָס געמוזט נאָכגעבען. זי האָט זיך געבעטען, זאָגט זי, ביי מיר, דו זאָלסט ניט וויסען, אז זי זעהט זיך מיט איהר אלע טאָג! אנ׳אומגליק האָט געשעהען... הלואי זאָל איך ליגען זאָגען"... אזוי מאַכט צו מיר מיין אלטינקע און פליהט אריין צו עטקען אין קאַמער אריין און טהוט א פאַל אויף דער ערד. איך נאָך איהר. לויף צו צום בעט. „עטקע!" ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע היינט! עטקע מאָרגען! עטקע איז ניטאָ.

— ניטאָ?

— טויט, ליגט אויפ'ן בעט א טויטע. אויפ'ן טיש א פלעשעל און א צעטעלע דערביי, מיט איהר אייגענער האנד געשריבען, און דוקא אויף יודיש. פלעגט שרייבען יודיש. א חיות געוועזן צו לייענען. „ליעבע און טייערע טאטע-מאמע — שרייבט זי אין צעטעלע — זייט מיר מוחל, וואס איך האב אייך אנגעטאן אזא וועהטאג מיט אזא בזיון, זייט מיר הונדערט מאל מוחל — שרייבט זי. מיר האבען זיך ביידע דאס ווארט געגעבען — איך און חייקע — אז מיר זאלען אין איין טאג — שרייבט זי — אין איין שעה און מיט איין טויט שטארבען, ווארום מיר קאנען איינע אהן דער אנדערער ניט לעבען... איך וויים — שרייבט זי — אז איך בעגעה קעגען אייך, מיינע ליעבע און טייערע, א גרויס פערברעכען. איך האב מיך לאנג געשלאגען מיט דער דעה. עס איז אבער א בעשערטע זאך, און פערפאלען!... איין בקשה האב איך צו אייך, מיינע טייערע: איהר זאלט מיך בעהאלטען אינאיינעם מיט חייקען — שרייבט זי — א קבר נעבען א קבר. און זייט געזונד — לאזט זי אויס דעם בריעף — און פערגעסט, פערגעסט, אז איהר האט ווען געהאט א טאכטער „עטקע". איהר הערט? מיר זאלען פערגעסען, אז מיר האבען ווען געהאט א טאכטער עטקע...

. . . .

פון אונטער מיינע פלייצעס דערהערט זיך א שארך, א קריכען און א קרעכצען, און נאכדעם — א פערשטיקט הייזעריג פערשלאפען קול פון א פרוי:

— אברהמעל!... אברהמעל?..

— הא, וואס איז, גיטקע? אויסגעשלאפען? טיי וועסט די טרינקען? אט באלד האבען מיר א סטאנציע. אוואו איז דער טשייניק? אוואו די טיי און צוקער?

ענדע געשיכטע נומער זעקס.

דער ליידיגגעהער.

געשיכטע נומער זיעבען.

דער לעדיגעהער.

ווייסט איהר, וואו דאס בעסטע פאהרעלטס איז? דאס בעסטע, דאס שטילסטע און דאס רוהיגסטע?

מיט׳ן „לעדיגגעהער״.

אזוי האבען די באהאפאליער יודען א נאמען געגעבען די שמאלע אייזענבאהן, וואס שניידט דורך א גאנצע רייהע שטעדטלעך: באהאפאל, הייסין, טעפליק, נעמיראוו, חאשטשעוואטע און נאך אזעלכע געבענשטע מקומות, וואו אדם הראשונ׳ס פוס האט קיינמאל נישט געטראטען.

די באהאפאליער יודען, וואס האבען א שם אויף דער וועלט פאר ווערטעלזאגערס, דערצעהלען זיך אן פונ׳ם „לעדיגעהער״ מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האט איהר קיין מורא ניט, זאגען זיי, פאר פערשפעטיגען. ווען איהר זאלט ניט קומען, חאפט איהר איהם. היינט וואס איז ווערט, זאגען זיי דאס, וואס איהר דארפט אייך ניט שלאגען פאר אנ׳ארט? איהר קאנט אבפאהרען, זאגען זיי, א גאנצע שטרעקע איין מענש אליין, ליגען אויסגעצויגען ווי א שררה און אויסשלאפען זיך אויף אלע זייטען.

דאס איז לויטער אמת. שוין א וואך דריי, אז איך רייז ארום מיט׳ן דאזיגען „לעדיגגעהער״ אין יענעם ווינקעל און שטעה אויף איין ארט. עפּיס טאקי נור ווי א מין כשוף! נאר מיינט ניט, אז איך בע-

קלאָג מיך. אדרבה. איך בין זעהר צופרידען. וואָרום איך זעה מיך דאָרט אָן אַזעלכע שענע זאַכען און איך הער מיך אָן אַזוי פיעל מעשׂות מיט געשיכטען, אַז איך ווייס ניט, ווען וועל איך זיי אַלע קאָנען אַריינשרייבען צו מיר אין ספר הזכרונות?

ערשטענס — די געשיכטע ווי אַזוי מע האָט געבויעט די דאָזיגע אייזענבאַהן. דאָס איז כדאי, מע זאָל דאָס בעשרייבען.

אַז ס'איז אָנגעקומען פון פּעטערבורג, אַז מע פיהרט דורך אין יענער געגענד אַ באַהן (וויטטע איז דעמאָלט געווען מיניסטער) האָבען יודען געזאָגט: ס'אַ ליגען. וואָס דאַרף טעפליק, אָדער גאָלטע, אָדער הייסין אַ באַהן? זיי זענען טאַקי אַנדערש ניט אויפגעצויגען געוואָרען נור אויף אייזענבאַהנען?... אַזוי האָבען גע'טענה'ט די דאָרטיגע יודען. און ווער שמועסט די באָהאָפּאָליער — די האָבען געשאָטען מיט גלייכווערטלעך, ווי זייער שטייגער איז, געמאַכט חוזק, געוויזען אויף דער האַנד, „ווען אָט דאָ וועט וואַקסען האָהר".

שפּעטער, אַז ס'איז אַראָבגעפאָהרען אַ אינזשינער און גענומען פלאַנעווען און מעסטען פעלד, זענען יודען אַנשוויגען געוואָרען, און די באָהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס האָבען בעהאַלטען די הענד (זיי האָבען אַ מעלה, אַז טאָמער טרעפען זיי ניט, נעמען זיי זיך ניט צום האַרצען: „דער לוח, זאָגען זיי, מאַכט זיך אויך אַמאָל, אַז ער טרעפט ניט"...) און דער עולם פון דער גאַנצער סביבה אַרום האָט זיך אַלאָז געטאָן צום אינזשינער מיט רעקאָמענדאַציעס און פּראָטעקציעס, מיט בריעף און מיט בקשות — ער זאָל זיי געבען אַרבייט. יודען נעבאַך זוכען פּרנסה. טעפליקער, בערשעדער, הייסינער און באָהאָפּאָליער בעלי-בתים האָבען געהערט דערצעהלען, אַז ביים בויען אַ באַהן ווערט מען רייך. אַ סימן — פּאָליאַקאָוו...

יודען סוחרים, נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהילץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אפילו אַזעלכע, וואָס ווייסען נור ווייץ און קאָרן — האָבען זיך אויך אַ וואָרף געטאָן צו דער באַהן. אַלע יודען זענען געוואָרען קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס, „סטראָאיטעלים פון אייזענבאַהנען"... „אונזערע פּאָליאַקאָווס" — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבען אין באָהאָפּאָל, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען בעצייטענס, וויפיעל קאָנען זיי דערביי חאַפּען?...

בקצור, ס'איז געוואָרען אין יענער געגענד, מע קאָן זאָגען, אַ בהלה, אַ מין באַהן-פיבער, וואָס האָט ניט דורכגעלאָזט קיינעם. דער

יצר־הרע פון געלד איז גענוג גרויס, און ווער וויל עס ניט ווערען א פּאליאַקאָוו אין איין שמע־ישראל?

דער געדרענג מיט דער קאָנקורענץ פון די קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס און „באַהן־סטראָאיטעלים" איז געוואָרען אַזוי שטאַרק, אַז מע האָט די אַרבייט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילען על־פּי־גורל. ווער עס האָט געהאַט גליק ביי גאָט און נושא חן געווען אין די אויגען פונ'ם אינזשינער, דער האָט געקריגען אַרבייט. און ווער עס האָט ניט געקריגען קיין אַרבייט, האָט זיך בעגנוגענט חאָטש מיט א שטיקעל חלק ביי יענעם. און א שטיקעל חלק האָט מען איהם געמוזט אָבטרעטען, וואָרום אַז ניט, האָט ער געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך, וואו „פּיטערבאָרג" ליעגט און וואו די „פּראַווליעניע" געפינט זיך... און מע האָט פּערזעצט דעם ווייבס פּערעל מיט די שבת'דיגע קאַפּאָטעס און מע האָט זיך גענומען דורכפיהרען א באַהן און מע... האָט גע'פּטר'ט וואו ווער עס האָט געהאַט ערגיץ א גראָשען און מע האָט פּערזאָגט קינדס־קינדער, אַז צו א באַהן טאָר מען זיך ניט צורוהרען.

פונדעסטוועגען, איינס צום אַנדערן געהער זיך ניט אָן. יענע געבאַך זענען טאַקי געוואָרען בדיל־הדל — נאָר זיי האָבען אויסגעפיהרט, זאָגען זיי, זייערס: א באַהן האָבען זיי טאַקי פאָרט דורכגעפיהרט. און חאָטש אפילו מע האָט זי אין באָהאָפּאָל געקרוינט, ווי מיר ווייסען שוין, מיט'ן נאָמען „דער ליידינגגעהער", פונדעסטוועגען קאָנען זיי זיך פון איהם ניט אָבלויבען, און זיי דערצעהלען זיך אָן אויף איהם חדושים, נסים ונפלאות.

למשל, זיי בערימען זיך, אַז זינט דער „ליידינגעהער" איז א ליידינגגעהער האָט זיך נאָך ניט געטראָפען מיט איהם קיין אומגליק, ווי עס טרעפט זיך, א שטייגער, מיט אַנדערע באַהנען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זיי, איז א פּראָסטער שכל: ווער עס געהט פּאַוואָלי, דער פאַלט ניט... און דער „ליידינגעהער" געהט טאַקי פּאַוואָלי. שוין א ביסעל צו פּאַוואָלי. די באָהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זיין, דערצעהלען א מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפען מיט זייערן טאַקי א באָהאָפּאָליער בעל־הבית. א באָהאָפּאָליער בעל־הבית, זאָגען זיי, איז אַרויסגעפאָהרען מיט'ן „ליידינגעהער" פון באָהאָפּאָל צו זיינעם א מחותן קיין חאַשטשעוואַטע אויף א ברית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר־מצוה.

און נאָך אַ מעשה דערצעהלען זיי פון אַ בערשעדער מיידעל מיט אַ נעמיראָווער בחור, וואָס האָבען זיך געלאָזט צונויפפאָהרען אויף אַ מיטעל-פּונקט אָנקוקען זיך. איז ביז מען איז זיך צונויפגעפאָהרען, איז דער בחור געוואָרען גרוי ווי אַ טויב און דאָס מיידעל האָט שוין ניט געהאַט איין צאָהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צוגאַנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב ניט ליעב די באָהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס און האָב פיינט זייערע גוזמות. ביי מיר, אַז איך בעשרייב אַ זאַך, איז נור דאָס וואָס איך זעה מיט מיינע אויגען, אָדער, ווייניגסטענס, וואָס איך הער פון סאָלידע מענשען, פון סוחרים.

צום ביישפּיעל, איך האָב אַליין געהערט פון אַ הייסינער סוחר, אַז ערשט פאַר עטליכע יאָהרען, אום הושענה רבה, האָט זיך געטראָפען ביי זיי מיט'ן „ליידיגגעהער“ איין אומגליק, מע קאָן זאָגען אַ קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט אַרויסגערופען אַ פּאַניקע אויף דער גאַנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטען דאָס גאַנצע ווינקעל. די קאַטאַסטראָפע איז געקומען דורך אַ יודען מיט, להבדיל, אַ גלח. איך גיעב זי אייך איבער דאָ באַלד אין אַ בעזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האָב זי געהערט פונ'ם הייסינער סוחר. איך האָב ליעב איבערגעבען דאָס וואָס איך הער פון יענעם. אַז איהר וועט דאָס לייענען, וועט איהר אַליין זעהען, אַז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע.

אַ הייסינער סוחר וועט ניט אויסטראַכטען.

ענדע געשיכטע נומער זיעבען.

דער נס פון הושענא־רבא.

דער נס פון הושענא רבה.

אנ׳ ארײנפאהר.

װײסט איהר, װאו דאס בעסטע פאהרעבנס איז? דאס בעסטע, דאס שטילסטע און דאס רוהיגסטע?

מיט׳ן „לעדיגגעהער“.

אזוי האבען די באהאפאליער יודען א נאמען געגעבען די שמאלע אײזענבאהן, װאס שנײדט דורך א גאנצע רײהע שטעדטלעך: באהאפאל, הײסין, טעפליק, נעמירא, חאשטשעװאטע און נאך אזעלכע געבענשטע מקומות, װאו אדם הראשון׳ס פוס האט קײנמאל נישט געטראטען.

די באהאפאליער יודען, װאס האבען אשם איף דער װעלט פאר װערטעלאגערס, דערצעהלען זיך אן פונ׳ם „לעדיגגעהער“ מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האט איהר קײן מורא נישט, זאגען זײ, פאר פערשפעטיגען. װען איהר זאלט נישט קומען, האפט איהר איהם, הײנט װאס איז װערטה, זאגען זײ, דאס, װאס איהר דארפט איך נישט שלאגען פאר אנ׳ ארט? איהר קאנט אפפאהרען, זאגען זײ, א גאנצע שטרעקע אײן מענש אלײן, ליעגען אויסגעצויגען װי א שררה און אויסשלאפען זיך אויף אלע זײטען.

דאס איז לויטער אמת. שוין א װאך דרײ, אז איך רײז ארום מיט׳ן דאזיגען „לעדיגגעהער“ אין יענעם װינקעל און שטעה אויף אײן ארט, עפיס טאקי נאר װי א מין כשוף! נאר מײנט נישט, אז איך בעקלאג מיך אדרבה, איך בין זעהר צופריעדען, װארום איך זעה מיך דארט אן אזעלכע שעהנע זאכען און איך הער מיך אן אזוי פיעל מעשות מיט געשיכטען, אז איך װײס נישט, װען װעל איך זײ אלע קאנען ארײנשרײבען צו מיר אין ספר הזכרונות

ערשטענס — די געשיכטע ווי אזוי מע האט געבויט די דאזיגע אייזענבאהן. דאס איז כדאי מע זאל דאס בעשרייבען.

אז ס'איז אנגעקומען פון פעטערבורג, אז מע פיהרט דורך אין יענער געגענד א באהן (וויטטע איז דעמאלט געוועזען מיניסטער), האבען יודען געזאגט: סאַ'ליגען. וואס דארף טעפליק, אדער גאלטע, אדער הייסין א באהן? זיי זענען טאקי אנדערש נישט אויפגעצויגען געווארען נאר אויף אייזענבאהנען?... אזוי האבען גע'טענה'ט די דארטיגע יודען. און ווער שמועסט די באהאפאליער — די האבען געשאטען מיט גלייכווערטלעך ווי זייער שטייגער איז, געמאכט חוזק, געוויזען אויף דער האנד, „ווען אט דא וועט וואכסען האר".

שפעטער, אז ס'איז אראבגעפאהרען א אינזשינער און גענומען פלאַגעווען אין מעסטען פעלד, זענען יודען אנשוויגען געווארען און די באַהאפאליער ווערטעלזאגערס האבען בעהאלטען די הענד (ווי האבען א מעלה, אז טאמער טרעפען זיי נישט, נעהמען זיי זיך נישט צום הארצען: „דער לוח, זאגען זיי, מאכט זיך אויך א מאל, אז ער טרעפט נישט"...). און דער עולם פון דער גאנצער סביבה, ארום און ארום, האט זיך א לאָז געטהון צום אינזשינער מיט רעקאמענדאציעס און פראטעקציעס, מיט בריעף און מיט בקשות — ער זאל זיי געבען ארבייט. יודען נעבאך זוכען פרנסה. טעפליקער, בערשעדער, הייסינער און באהאפאליער בעלי־בתים האבען געהערט דערצעהלען, אז ביים בויען א באהן ווערד מען רייך, א סימן — פאליאקאוו...

יודען סוחרים, נישט נאר די, וואס האנדלען מיט געהילץ אדער מיט שטיינער, נאר אפילו אזעלבע, וואס וויסען נאר ווייץ און קארן — האבען זיך אויך א ווארף געטהון צו דער באהן. אלע יודען זענען געוואַרען קאנצעסיאנערן, פאדראטשיקעס, „סטראאיטעלים פון אייזענבאהנען..." „אונזערע פאליאקאוו'ס" — אזוי האט מען זיי א נאמען געגעבען אין באהאפאל, און מע האט שוין גענומען אויסרעכענען בעצייטענס, וויפיעל קאנען זיי דערביי חאפען?...

בקצור, ס'איז געווארען אין יענער געגענד, מע קען זאגען א בהלה, א מין באהן־פיבער, וואס האט נישט דורכגעלאזט קיינעם. דער יצר־הרע פון געלד איז געוועז גרויס און ווער וויל עס נישט ווערען א פאליאקאוו אין אין שמע־ישראל?

דער געדרענג מיט דער קאנקורענץ פון די קאנצעסיאנערן, פאדראטשיקעס, און „באהן־סטראאיטעלים" איז געווארען אזוי שטארק, אז

מע האָט די אַרבעט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילן על־פּי גורל. וועמען עס האָט געהאַט גליק ביי גאָט און נושא חן געווען אין די אויגן פונ׳ם איינזשיניער, דער האָט געקריגן אַרבעט. און וועמען עס האָט ניט געקריגן קיין אַרבעט, האָט זיך בעגנוגענט האָטש מיט אַ שטיקל חלק ביי יענעם. און אַ שטיקל חלק האָט מען איהם געמוזט אָבטרעטען, וואָרום אַז ניט, האָט ער געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך וואו „פּיטער־באָרג" ליגט און וואו די „פּראָווינציע" געפינט זיך... און מע האָט פערזעצט דעם ווייב׳ס פערל מיט די שבת׳דיגע קאַפּאָטעס און מע האָט זיך גענומען דורכפיהרען אַ באַהן און מע... האָט געפּטר׳ט וואו וועמען עס האָט געהאַט ערגיץ אַ גראָשען און מע האָט פערזאָגט קינדס־קינדער, אַז צו אַ באַהן טאָר מען זיך ניט צורירען!

פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. יודען געבאָך זענען טאַקי געוואָרען בדיל־הדל — נאָר זיי האָבען אויסגעפיהרט, זאָגען זיי, זייערס: אַ באַהן האָבען זיי טאַקי פּאָרט דורכגעפיהרט. און האָטש אַפילו מע האָט זי אין באָהאָפּאָל געקרוינט, ווי מיר ווייסען שוין מיט׳ן נאָמען „דער לעדיגגעהער", פון דעסטוועגען קאָנען זיי זיך פון איהם ניט אָפּלויבען, און זיי דערצעהלען זיך אָן אויף איהם חדושים, נסים ונפלאות.

למשל, זיי בערימען זיך, אַז זינט דער „לעדיגגעהער" איז אַ לעדיגגעהער האָט זיך נאָך ניט געטראָפען מיט איהם קיין אומגליק, ווי עס טרעפט זיך אַ שטייגער, מיט אַנדערע באַהנען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זיי, איז אַ פּראָסטער שכל, ווייל עס געהט פּאַוואָלי דער פּאַלט ניט... און דער „לעדיגגעהער", געהט טאַקי פּאַוואָלי, שוין אַ ביסעל צו פּאַוואָלי. די באָהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זיין, דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפען מיט זייער טאַקי אַ באָהאָפּאָליער בעל־הבית. אַ באָהאָפּאָליער בעל־הבית, זאָגען זיי, איז אַרויסגעפאָהרען מיט׳ן „לעדיגגעהער" פון באָהאָפּאָל צו זיינעם אַ מחותן קיין חאַשטשעוואַטע אויף אַ בּרית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר־מצוה.

און נאָך אַ מעשה דערצעהלען זיי פון אַ בערשעדער מיידעל מיט אַ נעמיראָווער בחור, וואָס האָבען זיך געוואָלט צונויפפאָהרען אויף אַ מיטעל־פּונקט אָנקוקען זיך, איז ביז מען איז זיך צונויפגעפאָהרען איז דער בחור געוואָרען גרוי ווי אַ טויב, און דאָס מיידעל האָט שוין ניט געהאַט איין

צאָהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צעגאַנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב נישט ליעב די באָהאָפּאָליער ווערטעל-זאָגערס און האָב פֿײַנד זייערע גוזמות. בײַ מיר, אַז איך בעשרײַב אַ זאַך, איז נאָר דאָס וואָס איך זעה מיט מײַנע אויגען, אָדער, ווענינגסטענס, וואָס איך הער פֿון סאָלידע מענשען, פֿון סוחרים.

צום בײַשפּיעל, איך האָב אַליין געהערט פֿון אַ הײַסינער סוחר, אַז ערשט פֿאַר עטליכע יאָהרען, אום הושענא־רבה, האָט זיך געטראָפֿען בײַ זיי מיט'ן „לעדיגגעהער" איין אומגליק, מען קען זאָגען אַ קאַטאַסטראָפֿע, וואָס האָט אַרויסגערופֿען אַ פּאַניקע אויף דער גאַנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטען דאָס גאַנצע ווינקעל. די קאַטאַסטראָפֿע איז געקומען דורך אַ יודען מיט, להבדיל, אַ גלח. איך גיעב זי אייך איבער דאָ באַ"ד אין אַ בעזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האָב זי געהערט פֿונ'ם הײַסינער סוחר. איך האָב פֿײַנד אויסקלערען מעשות פֿונ'ם קאָפּ, איך האָב ליעב איבערגעבען דאָס וואָס איך הער פֿון יענעם, אַז איהר וועט דאָס לייענען, וועט איהר אַליין זעהן, אַז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע.

אַ הײַסינער סוחר וועט נישט אויסטראַכטען.

* *

*

„— דער נס פֿון הושענא־רבה — אַזוי האָט מען אַ נאָמען געגעבען בײַ אונז די באַהן-קאַטאַסטראָפֿע, וואָס האָט זיך געטראָפֿען פּונקט אום הושענא־רבה נאָכ'ן קוויטעל. און געטראָפֿען האָט זיך די געשיכטע, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי בײַ אונז אין הײַסין. דאָס הייסט, נישט אין הײַסין גופֿא, נאָר אַ פּאָר סטאַנציעס פֿאַר הײַסין. סאָבאָליווקע הייסט די סטאַנציע" ...

מיט אַזאַ לשון האָט מיר אַ הײַסינער סוחר, ווײַזט אויס, אַ לײַטישער מענש, גענומען ברייטליך צו דערצעהלען, וואָס פֿאַר אַ קאַטאַסטראָפֿע עס האָט זיך געטראָפֿען בײַ זיי מיט דער שמאָל'ער באַהן, וואָס מע רופֿט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער" (איך האָב אייך איהם בעשריבען שוין פֿריהער, אין דעם אַרײַנפֿאָהר). און מחמת דער הײַסינער סוחר האָט מיר דערצעהלט די דאָזיגע געשיכטע טאַקי פֿאָהרענדיג מיט'ן „לעדיגגעהער", וואָס האָט צײַט, און געווען זעגען מיר מיט איהם אין וואַגאָן סך־הכל

צוויי פּאַסאַזשירען, האָט ער זיך צעשפּילעט, צעלעגט ווי ביי׳ם טאַטען אין ווייגגאָרטען און גערעדט פֿערעלדיג, געטאָקטע ווערטער, געגלעט זיך בעת־מעשה דאָס בייכעל, צוגעשמייכעלט און שטאַרק הנאה געהאַט פֿון זיין אייגענער געשיכטע.

„— איהר פֿאָהרט דאָך שוין מיט אונזער לעדיגגעהער, ברוך־השם, די אַנדערע וואָך. ווייסט איהר דאָך מן הסתם די טבע זיינע? ער האָט איין אַ טבע, אַז ער קומט אויף אַ סטאַנציע, און שטעלט זיך אוועק, פֿערגעסט ער דעם ויי־געזונד. דאָס הייסט! איי־ענטליך, לויט „ראָספּיסאַניע”, טאָר ער נישט שטעהן מעהר וויפֿיעל ס׳איז איהם אָנגעצייכענט. למשל, אויף דער סטאַנציע זאַטקעוויץ איז אויסגערעכענט, אַז ער דאַרף שטעהן פּונקט אַ שעה מיט אַכט און פֿופֿציג מינוט, אָדער אויף דער סטאַנציע סאַבאָליווקע, וואָס איך דערצעהל איך, — דאָרט טאָר ער מעהר אַ רגע נישט שטעהן ווי איין שעה מיט צוויי און דרייסיג מינוט. נאָר די מכּות זאָל זיך איהם זעצען, וואָס ער שטעהט סיי אין זאַטקעוויץ, סיי אין סאַבאָליווקע מעהר ווי צוויי, און אַ מאָל — מעהר ווי דריי שעה. עס ווענדט זיך אָן דעם, וויפֿיעל צייט עס נעהמען ביי איהם צו די „מאַניעווירעס”. און וואָס ביי אונזער „לעדיגגעהער” ווערט אָנגערופֿען „מאַניעווירעס” — דאַרף איך דאָך איך נישט דערצעהלען. מען שפּאַנט אויס דעם לאָקאָמאָטיוו, און די „בריגאַדע”, דער קאָנדוקטאָר מיט׳ן מאַשיניסט מיט׳ן קאָטשעגאַר, זעצען זיך אוועק אינאיינעם מיט׳ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט׳ן זשאַנדאַרם און מיט׳ן טעלעגראַפּיסט טרינקען ביער, אַ פֿלעשעל נאָך אַ פֿלעשעל.

„וואָס טהוט, למשל, דער עולם, די פּאַסאַזשירען הייסט עס, בעת „מאַניעווירעס”? איהר האָט דאָך שוין געזעהן וואָס מע טהוט: מע נודעט זיך, מע ווערט שיער נישט משוגע. ווער עס גענעצט, ווער עס פֿערשלאָגט זיך אין אַ ווינקעל און חאַפּט אַ דרימעל. און ווער עס שפּאַצירט זיך אַרום אויף דער „פּלאַטפֿאָרמע” די הענד פֿערלעגט און זינגט זיך שטילערהייד אַ ליעדעל.

„דאַרף זיך טרעפֿען אַ מעשה אין סאַבאָליווקע בעת „מאַניעווירעס”, שטעהט זיך אַזוי איינמאָל הושענא־רבה אין דער פֿריה ביים אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, די הענד פֿערלעגט, איינער אַ מענש. דוקא נישט קיין פּאַסאַזשיר, נאָר אַזוי אַ יוד, לאָז זיך איך דאַכטען, טאַקי אַ סאַבאָליווקער בעל־הבית, און קוקט. וואָס טהוט דאָ, למשל, אַ סאַבאָליווקער בעל־הבית? נאָר נישט. הושענא־רבה, האָט זיך אַ סאַבאָליווקער בעל־

הבית גאַנץ פֿײַן אָבגעדראָועט, אָבגעשלאָגען הושענות, אַוועק אַהײם און אָפּגעגעסן. אויפֿ'ן האַרצען איז האַלב יום־טוב'דיג, האַלב וואָכעדיג! דאָס קוויטעל האָט מען איהם דאָרטען סאַי וסאַי אונטערגעשריבען, און קײן אַרבײט אין דער הײם איז נישטאָ, ערב יום־טוב, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל און איז זיך אַרויסגעגאַנגען אַביסעל אויפֿ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד".

„ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד", דאַרפֿט איהר וויסען, איז בײַ אונז אַ מנהג אומעדום אין אונזער געגענד. קומט די צײַט פֿון „פּאָיעזד", טראָגט דאָס איך אַוועק אויפֿ'ן וואָקזאַל. טאָמער וועט מען עמעצען זעהן. וואָס זעהן? וועמען זעהן? אַ טעפּליקער יודען? אַנ'אָבאָדיווקער יודענע? אַ גאַלאָוואָניעווסקער גלח? יודישע גליקען! נאַר גאָרנישט, מע געהט. און אַגב איז נאָך אין יענער צײַט די באַהן געווען אַ נײַעס, מע האָט אונז נאָר וואָס געהאַט דורכגעפֿיהרט דעם „לעדיגגעהער" און ס'איז נאָך געווען וואָס צו זעהן און וואָס צו הערען. נאָר ווי אַזוי די מעשה איז דאָרט געווען, צי אַזוי, צי אַזוי, — בײַם אָבשפּאַנען דעם לאָקאָמאָטיוו איז זיך הושענא־רבה אין דער פֿריה, נאָכ'ן קוויטעל, ווי איך דערצעהל אײַך, געשטאַנען האַלב יום־טוב'דיג, האַלב וואָכעדיג, אַ סאָבאָליווקער בעל־הבית מיט אַ שטעקעל און געקוקט.

„אם כן איז וואָס? דאַכט זיך מיר, אַז אַ סאָבאָליווקער בעל־הבית שטעהט און קוקט אויף אַנ'אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו — וועמעס עסק איז דאָס? זאָל ער זיך שטעהן געזונדערהײַד. נײַן. בעדאַרף זיך טרעפֿען מסתמא אַזוי, אַז צווישען די איבעריגע פּאַסאַזשירען געפֿינט זיך אַ גלח, לאָז זיך אײַך דאַכטען, טאַקי אַ גאַלאָוואָניעווסקער גלח, פֿון גאַלאָוואָניעווסק, הײסט עס, אַ שטעדטעל נישט ווײַט פֿון הײַסין. נישטאָ וואָס צו טהון, שפּאַצירט זיך דער גלח אויך אויף דער זעלבער „פּלאַצפֿאָרמע", אויך פֿערלעגט די הענד, און שטעלט זיך אָב אויך בײַם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו. רופֿט זיך אָן דער גלח צום יודען: „הער נאָר, יודקאָ! וואָס האָסט דו דאָ דערזעהן?" ענטפֿערט איהם דער יוד: „איך הײס נישט יודקאָ, איך הײס „בערקאָ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זײַן בערקאָ, וואָס קוקסט דו דאָ, אַ שטײַגער, בערקאָ?" ענטפֿערט איהם דער יוד און לאָזט נישט אַראָב קײן אויג פֿונ'ם לאָקאָמאָטיוו: „איך שטעה און בעטראַכט גאָט'ס וואונדער, ווי אַזוי איבער אַ נאַרישקײט, איבער אײן דרעה, וואָס מע טהוט אַ דרעה אײן שרײַפֿעל אַהער, דאָס אַנדערע שרײַפֿעל אַהין — הויבט אָן געהן אַזאַ געוואַלדיגע מאַשין!" מאַכט צו איהם ווײַטער

דער גלח: „פון וואנען ווייסט דו, אז מע טהוט א דרעה איין שרייפעל אהער און דאס אנדערע אהין, הויבט אן גערן די מאשין?“ ענטפערט איהם דער יוד: „איך זאל נישט וויסען, וואס זשע וואלט איך געזאגט?“ מאכט צו איהם דער גלח: „קהעל ווייסט דו ווי אזוי מע עסט, אט וואס דו ווייסט!“ פערדריסט דאס שוין דעם יודען (סאבאליווקער יודען האבען אין זיך אמביציע) און ער רופט זיך אן צום גלח: „אנו, פאטערל, אפשר וואלסט דו זיך מטריח זיין אויף א ווייל מיט מיר, אויפ'ן לאקאמאטיוו, וואלט איך דיר געבען צו פערשטעהן דעם שכל, פאר וואס א לאקאמאטיוו געהט און פאר וואס ער שטעהט?“ דא האט שוין דעם גלח דערלאנגט א בראט נישט אויף קאטאוועס: וואס הייסט? אט דאס יודעל וועט איהם געבען צו פערשטעהן דעם שכל, פאר וואס א לאקאמאטיוו געהט און פאר וואס ער שטעהט?!...

און ער מאכט צו איהם מיט הארץ: „קריך, הערשקא, אויפ'ן לאקאמאטיוו!“. זאגט צו איהם דער יוד ווידער א מאל: „איך הייס נישט הערשקא, איך הייס בערקא“. מאכט צו איהם דער גלח: „לאז זיין בערקא קריך בערקא!“ מאכט צו איהם דער יוד: „וואס הייסט עפיס קריך? פאר וואס זאל איך קריכען? קריך דו, פאטערל פריהער!“ מאכט צו איהם דער גלח מיט גאל: „דו לערנסט דאך מיך, נישט איך דיך, דארפסט דו פריהער קריכען“. בקיצור, א ווארט פאר א ווארט — מע איז, לאז זיך אייך דאכטען, ארויפגעקראכען ביידע אויפ'ן לאקאמאטיוו און דער סאבאליווקער יוד האט זיך גענומען לערנען מיט'ן גלח „הלכות מאשינע“, געגעבען פאוואלינקע א דרעה איין קראן אהער, דעם אנדערן אהין, און איידער זיי האבען געקאנט ארויסלאזען א ווארט פונ'ם מויל, האבען זיי מיט שרעק דערזעהן, אז דער לאקאמאטיוו האט גערירט פונ'ם ארט און — פאשאל!

„אצונד איז, דאכט מיר, די בעסטע צייט איבערלאזען דעם יודען מיט'ן גלח אויפ'ן אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו, לאזען זיי זיך פאהרען געזונדטערהייד, און מיר וועלען זיך דערווייל פערנעמען מיט דעם נפש: ווער איז דאס געווען אט דער סאבאליווקער יוד, וואס האט געהאט אין זיך אזא שטארקייט און האט זיך איינגעשטעלט ארויפצוקריכען מיט א גלח אויף אנ'אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו?

„בערעל עסיגמאכער — אזוי, לאז זיך אייך דאכטען, הייסט דער סאבאליווקער יוד, וואס איך דערצעהל אייך. פאר וואס רופט מען איהם עסיגמאכער? ווייל ער פערנעמט זיך דערמיט, וואס ער מאכט עסיג, דעם בעסטען עסיג אין אונזער ווינקעל. די מלאכה האט ער, איינענטליך, בירושה פון זיין טאטען. נאר ער האט צוגעקלעהרט — אזוי זאגט בערעל

אַליין — אַזאַ מין מאַשינקע, וואָס גיט אַרויס דעם בעקטען עסענץ. ער זאָל האָבען צייט, זאָגט ער, וואָלט ער געקאָנט בעשטאַטען מיט עסיג דריי גובערניעס. גאָר וואָס דען? ער טהוט זיך איהם נישט נויטיג, זאָגט ער, ער איז נישט קיין אָן לרעשיר. אָט אַזאַ מין מענש איז אונזער עסיג־מאַכער. אין ערגיץ נישט געלערענט זיך — און קאָן וואָס פאַר אַן׳אײדעלע מלאכה איהר ווילט, און האָט אַ ידיעה אין אַלערליי מאַשינקעס. פון וואַנען קומט דאָס צו איהם? דאַרף מען פערשטעהן על פי שכל, אַז עסיג מאַכען האָט אַ שייכות, זאָגט ער, מיט טרייבען בראָנפען, און טרייבען בראָנפען קעהר זיך אָן מיט לשון „זאַוואָד״, און אַ זאַוואָד זאָגט ער, האָט דאָך אין זיך כמעט די אייגענע מאַשינעריע וואָס אַ באַהן; אַ זאַוואָד, זאָגט ער, פייפט און אַ באַהן פייפט — וואָס איז די נפקא־מינה? דער עיקר — אַזוי זאָגט בערעל אַליין און מאַכט בעת־מעשה מיט די הענד — דער עיקר איז נאָר דער כח, וואָס נערמט זיך פונ׳ם הייצען, זאָגט ער, וואָס מע הייצט, וואַרעמט זיך אָן דער קעסעל, זאָגט ער, און דאָס וואַסער הויבט אָן קאָכען שטופט דאָס, זאָגט ער, דעם וואַל און עס דרעהען זיך די רעדער, זאָגט ער, אויף וואָס פאַר אַ זייט איהר ווילט: ווילט איהר, זאָגט ער ס׳זאָל געהן רעכטס — טהוט אַ דרעה דעם רעגוליאַטאָר רעכטס, ווילט איהר לינקס—דרעהט, זאָגט ער, דעם רעגוליאַטאָר לינקס. ס׳איז, זאָגט ער, אַזוי פשוט, וואָס פשוטער קאָן שוין גאָרנישט זיין!... אַצונד, אַז איך האָב אייך אַ ביסעל בעקאַנט געמאַכט מיט דעם סאַבאַליווקער יודען, איז אייך שוין פערענטפערט, מיין איך, אַ סך קשיות, און מיר קאָנען זיך אומקעהרען צו דער קאַטאַסטראָפע.

„דאַרף איך אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר אַ פחד און וואָס פאַר אַ טומעל ס׳איז געוואָרען צווישען די פּאַסאַזשירען אין סאַבאַליווקע אויף דער סטאַנציע, אַז מע האָט דערזעהן דעם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו געהן איינעם אַליין, כ׳ווייס נישט מיט וואָס פאַר אַ כח? איך מיין, אַז דאָס דאַרפט איהר שוין אַליין פערשטעהן. הייגט די מהומה, וואָס איז געקומען אויף דער „בריגאַדע״? תחילה האָט זיך אפילו די „בריגאַדע״, לאָז זיך אייך דאַכטען, געלאָזט לויפען נאָכ׳ן לאָקאָמאָטיוו, געוואָלט אַ פנים, איהם חאַפּען פון אונטען. מע האָט אָבער גיך אַרויסגעזעהן, אַז די מיה איז אומזיסט. עפּיס טאַקי גאָר ווי אויף צו להכעיס, האָט זיך דער לאָקאָמאָטיוו איצטיגס מאָל געלאָזט לויפען און איז געפלויגען משוגענערהייט. זינט דער „לעדיגגעהער״, האָט אָנגעהויבען צו געהן אין אונזערע מקומות האָט זיך נאָך קיינמאָל נישט געטראָפען, אַז דער לאָקאָמאָטיוו זאָל אַזוי

גיך לויפען, האט זיך די „בריגאדע“ נעבאך געמוזט אומקעהרען צוריק מיט לעדיגע הענד און איינאיינעם מיט'ן זשאנדארם און מיט'ן נאטשאלניק האט מען געמאכט א פראטאקאל און נאך דעם האט מען צעשיקט דעפעשען איבער דער גאנצער ליניע: „אוועק אלאקאמאטיוו איינער אליין, נעמט מיטלען. טעלעגראפירט“.

„וואס פאר א פאניקע די דאזיגע דעפעש האט ארויסגערופען אויף דער גאנצער ליניע — איז גרינג זיך פארצושטעלען. ערשטענס: האט מען נישט פערשטאנען די דעפעש. וואס איז דער פשט: „אוועק א לאקאמאטיוו איינער אליין“? ווי געהט דאס אליין א לאקאמאטיוו? און צווייטענס, וואס בעדייטען די ווערטער: „נעמט מיטלען“? וואס פאר א מיטלען קען מען נעמען, א חוץ דעפעשען? און עס האבען אנגעהויבען פליהען דעפעשען איבער דער גאנצער ליניע. דער טעלעגראף האט געארבייט מיט רוחות, אלע סטאנציעס האבען זיך איבערגערעדט צווישען זיך, און די שרעקליכע ידיעה האט זיך גיך פערשפרייט, לאז זיך אייך דאכטען אין אלע שטעדט און שטעדטלעך ארום און ארום, און ס'איז געווארען, וואס זאל איך אייך זאגען, חושך ואפלה! ביי אונז אין הייסין, למשל, האט מען שוין אפילו דערצעהלט, וויפיעל נפשות עס זענען געהרג'עט געווארען, נעבאך באשערט מענשען אזא שרעקליכער טויט! און ווען? פונקט הושענא־רבה נאכ'ן קוויטעל! א פנים, ס'איז שוין אזוי געווען אנגעצייכענט פון אויבען...

„אזוי האט מען געשמועסט ביי אונז אין הייסין און אין אלע ערטער ארום הייסין, און ס'איז גאר נישט צו בעשרייבען די יסורים מיט'ן עגמת־נפש, וואס מיר אלע זענען דערפון אויסגעשטאנען. נאר, ווי קומט עס צו די יסורים מיט'ן עגמת־נפש פון די פאסאזשירען נעבאך, וואס זענען געבליבען אין סאבאליווקע אויף דער סטאנציע כצאן בלי רועה, אין מיט'ן דער נסיעה אהן א לאקאמאטיוו! סטייטש, וואס וועלען זיי טהון? ס'איז הושענא־רבה, ערב יום־טוב. וואוהין געהט מען? סיידען סוכות האלטען דא אין שטעדטעל? א פארשטערטער סוכות... און די פאסאזשירען האבען זיך צענויפגעשלאגען אלע אין איין ווינקעלע און האבען גענומען איבעררעדען וועגען זייער אייגענער לאגע און וועגען דער לאגע פונ'ם „בורח“ (אזוי האבען זיי א נאמען געגעבען דעם אנטלאפענעם לאקאמאטיוו). מי יודע, וואס מיט אזא שלים־מזל קען זיך טרעפען? א ווערטעלע אויסצורעדען — עס פליהט איבער דער ליניע אזא מאשינע איינע אליין? עס איז דאך לא ימלט, אז דער „בורח“ זאל זיך נישט בעגעגענען ערגיץ אין מיטען וועג מיט'ן „לעדיגגעהער“, וואס געהט איהם אקעגען פון הייסין

איבער זאַטקעװיץ קיין סאָבאָליװקע. װאָס װעט זיין יענע פּאַסאַזשירקע געבאַך? — און דער בעל-הדמיון האָט זיי שוין געמאָלט אַ צוזאַמענשטויס, אַ מורא'דיגע קאַטאַסטראָפע מיט אַלע פּישטשעװקעס פון אַ באַהן-קאַטאַסטראָפע. זיי האָבן געזעהן פאַר זיך בעשיינפערליך דאָס גאַנצע אומגליק: איבערגעקעהרטע װאַגאָנעס, צעפאַלענע רעדער, מענשישע קעפּ, צעבראָכענע פּיס, אָפּגעריסענע הענד און צעטראָטענע טשעמאָדאַנעס, מיט בלוט בעשפּריצט!... פּלוצים — אַ דעפּעש! אָנגעקומען אַ דעפּעש פון זאַטקעװיץ, װאָס שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט: „די רגע דורכגעפלויגען מיט אַ שרעקליכע גיכקייט פערביי זאַטקעװיץ אַ לאָקאָמאָטיװ מיט צװיי פּאַסאַזשירען. איינער זעהט אויס אַ יוד, דער צװייטער אַ גלח. ביידע האָבען געמאַכט מיט די הענד — מע װייסט נישט װאָס. דער לאָקאָמאָטיװ איז אַװעק קיין הייסין".

„אָט דאָ איז ערשט געװאָרען אַ חתונה: װאָס הייסט דאָס? אַ יוד מיט אַ גלח אויפ'ן אַנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיװ?! װאוהין זענען זיי דאָס אַנטלאָפען? און צוליעב װאָס? און װער קען זיין דער יוד?... אַהין-אַהער, איינער פון'ם אַנדערן — מע האָט זיך דערװאוסט, אַז דער יוד איז טאַקי אַ סאָבאָליװקער יוד. װער? איהר קענט איהם? אַ שאלה אַ ביסעל: בערעל עסיגמאַכער פון סאָבאָליװקע! פון װאַנען װייסט מען דאָס, אַז ס'איז ער? מע װייסט! סאָבאָליװקער יודען שװערען, אַז זיי האָבען פון דערװייטען אַליין געזעהן איהם שטעהן מיט אַ גלח ביים אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיװ און מאַכען מיט די הענד... װאָס טהוט זיך דאָ? װאָס האָט אַ יוד אַן עסיגמאַכער צו שטעהן מיט אַ גלח ביים אָבגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיװ און מאַכען מיט די הענד?!... מע האָט אַזוי לאַנג גערעדט און געפּילדערט, ביז די מעשה איז דערגאַנגען, לאָז זיך אייך דאַכטען אין שטעדטעל אַריין, אין סאָבאָליװקע הייסט עס, און חאָטש דאָס שטעדטעל איז נישט אַזוי שטאַרק װייט פון סטאַנציע, נאָר ביז די מעשה איז אָנגעקומען פון איינעם צום אַנדערן קיין סאָבאָליװקע, האָט זי בעקומען אַלע מינוט אַן אַנדער געשטאַלט. איטליכער בעזונדער האָט צוגעלעגט זיינס, און ביז ס'איז דערגאַנגען צו בערלען אַהיים, האָט די מעשה מיט'ן גלח בעקומען אַזאַ װילדען פּנים, אַז בערעל'ס װייב איז נעבאַך געפאַלען חלשות אפשר צעהן מאָל, מע האָט געמוזט ברענגען דעם דאָקטאָר... און עס האָט זיך אַ שאָט געטהון אויף דער סטאַנציע יודען פון סאָבאָליװקע, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַזוי װי שטערען אין הימעל, און ס'איז געװאָרען אַזאַ געװאַלד,

אז דער גאטשאלניק סטאנציע האט געמוזט געבען דעם זשאנדארם א „ראספאראושעניע", ער זאל אפריינגען די סטאנציע פון סאבאליווקער יודען. און ווי באלד אזוי, וואס זשע האבען מיר דא צו טהון? אפשר וואלטען מיר בעסער געהן א קוק טהון, וואס טהוט זיך מיט אונזער יודען און מיט'ן גלח, להבדיל, אויפ'ן „בורח". איך מיין, אויפ'ן אנטלאפענעם לאקאמאטיוו?

„עס איז אבער נאר גרינג צו זאגען — א קוק טהון, וואס טהוט זיך אויפ'ן אנטלאפענעם לאקאמאטיוו"! ווער קען דאס וויסען, וואס דארט האט זיך אבגעטהון? מיר מוזען גלויבען דעם סאבאליווקער עסיגמאכער אויף נאמנות... ער דערצעהלט זיך אן פון דער נסיעה אזעלכע חדושים, וואס ווען אפילו, לאמיר זאגען, אז ס'איז נאר האלב אמת, איז דאס אויך גאנץ גענוג. און אויף וויפיעל איך קען אט דעם עסיגמאכער פון סאבאליווקע, איז ער, דאכט מיר, גישט אזא מענש וואס זאל ליעב האבען מגזם זיין.

„די ערשטע צייט, אז דער לאקאמאטיוו איז אוועק — אזוי דערצעהלט בערעל עסיגמאכער — געדענקט ער כמעט גאר נישט, וואס מיט איהם האט זיך געטהון. נישט אזוי מחמת דערשרעק, ווי איבער דעם, וואס ער האט נישט געקאנט פערשטעהן, — זאגט ער — פאר וואס דער לאקאמאטיוו וויל איהם נישט פאלגען. על פי שכל — זאגט ער — האט דער לאקאמאטיוו ביי'ם צווייטען דרעה פונ'ם רעגולאטאר באלד בעדארפט בלייבען שטעהן. צום סוף האט ער גאר אנגעהויבען געהן נאך גיכער ווי פריהער. עפיס נאר ווי צעהנטויזענד רוחות וואלטען איהם אונטערגעשטופט פון הינטען. ער איז געלאפען — זאגט בערעל — מיט אזא גיכקייט, אז די שטעקענס פונ'ם טעלעגראף האבען איהם ווי פליעגען געשעמערירט אין די אויגען, און עס האט זיך איהם פערדרעהט דער קאפ און די פיס האבען זיך איהם ווי אונטערגעהאקט... שפעטער א ביסעל, אז ער איז — זאגט ער — געקומען צוריק צו זיין פערשטאנד, האט ער זיך דערמאהנט, אז א לאקאמאטיוו האט א טארמאז, א פערהאלטער, אויף צו פערהאלטען איהם ווען מען וויל. פארהאן — גיט בערעל עסיגמאכער צו פערשטעהן מיט די הענד — א האנד־טארמאז און פארהאן א לופט־טארמאז, אזא מין רעדעל, וואס אז מע טהוט דאס א רעכטען דרעה, טהוט דאס א קוועטש דעם הייבעל, דעם ריטשאג, הייסט דאס, און די רעדער הערען אויף צו דרעהען זיך פון זיך אליין. ער געדענקט גאר נישט, — זאגט ער — ווי אזוי אזא זאך האט געקאנט ארויספליהען איהם פונ'ם קאפ? און ער כהוט זיך, אלאז צום רעדעל און ווי' עס געבען — זאגט ער — א

דרעה אין דער רעכטער זייט, אז מע חאפּט איהם נישט אָן פאַר אַ האַנד: — „סטאָפּ"! — ווער איז? לאָז זיך אייך דאַכטען, דער גלח טוט ווי די וואַנט, קוים וואָס ער רעדט: „וואָס ווילסט דו טהון?" פרעגט איהם דער גלח מיט ציטערניש. „גאָרנישט. איך וויל — זאָגט איהם בערעל — אָבּ= שטעלען די מאַשינע"... „זאָל דיך גאָט היטען — זאָגט צו איהם דער גלח — זאָלסט זיך מיר מעהר נישט צוריהרען צו דער מאַשינע! וואָרום פאַלגסט דו מיך נישט, נעם איך דיך פאַר'ן קאָלנער און טהו דיך אַ וואָרף אַראָב פון לאָקאָמאָטיוו אַזוי, אַז די וועסט ביי מיר פערגעסען, אַז דו האָסט אַ מאָל געהייסען מאָשקאָ!"... „נישט מאָשקאָ, איך הייס בערקאָ" — זאָגט צו איהם בערעל און וויל איהם געבען צו פערשטעהן דעם שכל פונ'ם רעדעל, וואָס מע רופט דאָס טאָרמאָז. לאָזט ער זיך נישט רעדען — אַ ביטערער גלח! „גענוג שוין צו דרעהען — טענה'ט דער גלח — האָסט שוין אַזוי אויך גענוג געדרעהט און אָנגעדרעהט, פאַרדרעהען זאָל עס דיך, דו פערשאָלטענער מענש! בעסער וואָלסט דו זיך געבראָכען האַלז און נאַקען, איידער דו האָסט זיך גענומען אויף מיין לעבען!". רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „מיינסט אפשר, פּאָטערל, אַז מיין לעבען איז ביי מיר נישט אַזוי טהייער ווי ביי דיר דיין לעבען?" „דיין לעבען? — מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל — וואָס פאַר אַ ווערטה האָט אַ הינטיש לעבען?"... פערדריסט דאָס שוין בערלען נישט אויף קאַטאָוועס און ער גיט אַוועק — זאָגט ער — דעם גלח אַ פּאָרציע, אַז ער וועט דאָס האָבען צו געדענקען. „ערשטענס — זאָגט איהם בערעל — איז אויף אַ הונד אויך אַ רחמנות. נאָך אונזער דין טאָר מען אפילו — זאָגט ער — אַ הונד אויך נישט אָנריהרען: ס'איז אַ צער בעלי־חיים. והשנית — פרעגט איהם בערעל אַ קשיא: — מיט וואָס איז דיין לעבען, למשל, ערגער ביי'ם רבונו של עולם פון אַנ'אַנדערענס לעבען? קומען מיר דען נישט אַרויס — זאָגט ער — אַלע פון איין יחוס, פון אדם=הראשון'ען? און געהען מיר דען נישט אַלע אין איין אָרט, אין דער ערד אַריין?... איז נומער צוויי. און נאָך אַ זאַך — זאָגט צו איהם בערעל: — נאַ זעה, פּאָטערל דעם חילוק — זאָגט ער — פון מיר ביז דיר. איך טהו וואָס איך קען, דער לאָקאָמאָטיוו זאָל זיך אָפּשטעלען, הייסט דאָס, אַז איך זאָרג פאַר אונז ביידען; און דו — זאָגט ער — ביזט אַזוי אויפגעטראָגען, אַז דו ביזט קאַפּאַבל מיך נעמען און אַראָפּוואַרפען פונ'ם לאָקאָמאָטיוו, — דאָס הייסט — הרג'ענען אַ מענשען!"... און נאָך אַ סך אַזעלכע שעהנע ווערטער האָט ער אין איהם אַריינגעזעצט, אינ'ם גלח הייסט עס, געזאָגט מוסר און דערצעהלט אַזעלכע משלים — זאָגט

ער — אז דער גלח האט שיער דעם שלאק בעקומען, און אט אזוי רעדענדיג, האבען זיי דערזעהן — זאגט ער — פאר זיך די סטאנציע זאטקעוויץ מיט'ן נאטשאלניק סטאנציע, מיט'ן זשאנדארם, האבען זיי ביידע גענומען, ער און דער גלח, להבדיל, מאכען צו זיי מיט די הענד, נאר קיינער האט זיי, א פנים, נישט פערשטאנען, וואס זיי מיינען, און זיי האבען נעבאך געמוזט — זאגט ער — פאהרען ווייטער, קיין הייסין הייסט עס. פאהרענדיג ווייטער, איז שוין דער גלח — זאגט ער — געווארען א סך וויבער. נאר צוזיהרען זיך צו די מאשינעס האט ער איהם נישט געלאזט, ער האט איהם נאר א זאג געטהון, דער גלח הייסט עס: „זאג מיר, לייבקא, וואס איך וועל דיך פרעגען?" זאגט איהם בערעל: „איך הייס נישט לייבקא, איך הייס בערקא". זאגט איהם דער גלח: „לאז זיין בערקא, זאג מיר נאר, בערקא, וואלסט, למשל, א בעלן געווען געבען א שפרונג אראב מיט מיר אינאיינעם פונ'ם לאקאמאטיוו אויף דער ערד?"... פרעגט איהם בערעל: „בכדי וואס? מיר זאלען חלילה דער'הרג'עט ווערען אויף טויט?" מאכט צו איהם דער גלח: „סאי וסאי וועלען מיר גע'הרג'עט ווערען אויף טויט". רופט זיך אב צו איהם בערעל: „פון וואנען איז געדרונגען? ס'איז גאר קיין ראיה נישט, אז גאט וויל — אוי-אוי-אוי, וואס ער קאן טהון!"... מאכט צו איהם דער גלח: „דהיינו?" רופט זיך אן צו איהם בערעל: „איך וועל דיר זאגען, — זאגט ער — פאטערל! ביי אונז יודען איז היינט — זאגט ער — א טאג, וואס ער הייסט הושענא רבה. אין דעם דאזיגען טאג — זאגט ער — ווערט אין הימעל אנגע'חתמ'עט יעדען מענשען און יעדען בעשעפעניש אויף דער וועלט, צי ער זאל לעבען, צי ער זאל שטארבען; און אויב שטארבען — איז מיט וואס פאר א טוידט זאל ער שטארבען. איז ממה-נפשך, זאגט ער: האט מיר גאט אנגעצייכענט, איך זאל שטארבען, איז דאך א פערפאלענע זאך, וואס איז מיר דער נפקא-מינה, צי איך וועל גע'הרג'עט ווערען פון א שפרונג, צי פון א לאקאמאטיוו, צי פון א דונער? און גלאט אזוי, — זאגט איהם ווייטער בערעל, — געהענדיג אויפ'ן גלייכען וועג, קאן איך מיך נישט אויסגליטשען און שטארבען, אז דער אויבערשטער וויל נאר? אלא וואס דען? עס איז מיר היינט אנגע'חתמ'עט געווארען פון אויבען, אז איך זאל בלייבען לעבען, היינט למאי זאל איך שפרינגען"?

„און וואס זאל איך אייך זאגען? אזוי דערצעהלט ווייטער בערעל עסיגמאכער פון כאבאליווקע און שווערט מיט אזעלכע שבועות, אז מען מעג גלויבען, דאכט מיר, א משומד — ער געדענקט נישט, ווי אזוי

דאָס האָט זיך געטראָפֿען, גאָר אַז זײ זענען געקומען — זאָגט ער — אונטער הײַסין, און אַרױסגעזעהן שױן פֿון דער װײַטען דעם קױמען פֿונ'ם הײַסינער זאַװאָד, האָט עפּיס מיט אַמאָל דער לאָקאָמאָטיװ — זאָגט ער — אָנגעהױבען געהן שטילער און שטילער, נאָך דעם — גאָר פּאַװאָלינקע, קוים — קוים, און נאָך דעם האָט ער זיך מיישב געװעזען, דער לאָקאָמאָטיװ הײסט עס, און האָט זיך גאָר אַנידערגעשטעלט. װאָס איז די מעשה? ס'איז איהם, אַ פּנים, אױסגעגאַנגען הײצונג, און אַ לאָקאָמאָטיװ — זאָגט בערעל עסיגמאַכער — אַז עס געהט איהם אױס הײצונג, הערט אױף דאָס װאַסער צו קאָכען און די רעדער הערען אױף צו דרעהען זיך, און אַ סוף, פּונקט — זאָגט ער — װי, להבדיל, אַ מענש, אַז מע זאָל איהם, למשל, נישט געבען קײן עסען... אודאי האָט ער דעם גלח געזאָגט טאַקי דאָרט אױפ'ן אָרט: „נו, פּאָטערל? װאָס האָב איך דיר געזאָגט — זאָגט ער — װען דער רבונו של עולם זאָל מיר נישט געװען אָנצײכענען הײַנט פֿון אױבען, אַז איך דאַרף נאָך לעבען אױף דער װעלט. װער װײסט אױף װיפֿיעל צײַט עס װאָלט נאָך געװען הײצונג און װאו מיר װאָלטען שױן איצטער אָנגעשפּאַרט?" אַזױ מאַכט צו איהם בערעל, און דער — זאָגט ער — שטעהט, די אױגען אַראָפּגעלאָזט אַראָפּ, און שװײַגט. װאָס האָט ער איהם, נעבאַך, געקאָנט ע־טפֿערען?... ערשט שפּעטער, — זאָגט ער — בײַ'ם געזעגענען זיך, געהט דער גלח — זאָגט ער — און ציהט איהם אױס אַ האַנד און מאַכט צו איהם: „פּראָשטשײַ, איצקאָ". זאָגט איהם בערעל: „איך הײס נישט איצקאָ, איך הײס בערקאָ"... מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זײַן בערקאָ, הערסט דו, בערקאָ? איך האָב גאָר נישט געװאוסט, — זאָגט ער — אַז דו ביזט אַזאַ... און מעהר האָט ער נישט געהערט פֿון איהם קײן װאָרט, װאָרום דער גלח האָט פֿערקאַטשעט — זאָגט ער — די פּאָלעס פֿון דער ראַסע און האָט גענומען שטעלען פּיס צוריק, צו זיך אַהײם, אַ פּנים, קײן גאָלאָװאַניעװסק. און ער, בערעל הײסט עס, האָט זיך געלאָזט גלײַך אין שטאָדט אַרײַן, צו אונז קײן הײַסין. און בײַ אונז האָט ער שױן, לאָז זיך אײַך דאַכטען, געהאַלטען יום־טוב, געבענשט גומל, דערצעהלט אפשר טױזענד מאָל די מעשה פֿון אָנהױב ביז'ן סוף, אַלע מאָל מיט נײַע המצאות... איטליכער בעזונדער האָט געשלעפּט דעם סאַבאַליװקער עסיגמאַכער צו זיך, געװאָלט איהם האָבען פֿאַר אַן אורח אױף יום־טוב און אגב הערען פֿון איהם אַלײן דעם נס פֿון הושענא־רבה — און מיר האָבען דאָס געהאַט, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַ שמחת־תורה — נו־נו!"...

א חתונה אהן כלי־זמר.

געשיכטע נומער ניין.

אַ חתונה אָהן כלי־זמר.

— איך האָב אייך געהאַט צוגעזאָגט, דאַכט מיר, דערצעה־לען נאָך אַ נס, וואָס האָט זיך געטראָפען, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי ווידעראַמאָל מיט אונזער „ליידיגגעהער", ווי אַזוי, צו פערדאַנ־קען דעם דאָזיגען „ליידיגגעהער", זענען מיר ניצול געוואָרען פון אַ גרויסען אומגליק. אויב איהר ווילט האָרכען די דאָזיגע מעשה, לעגט איהר זיך אַוועק, זייט מוחל, אָט דאָ אויף דער באַנק, און איך וועל מיך לעגען, הייסט עס, אויף יענער באַנק. דאָ איז מיר נישט צו דער האַנד.

אָט אַזוי רופט זיך אָן צו מיר איינמאָל אַלין דער אייגענער הייסינער סוחר, פאָהרענדיג מיט מיר אין דער שמאָלער אייזענבאַהן, וואָס מען רופט זי דאָרטען „דער ליידיגגעהער". און מחמת מיר זע־גען דאַסמאָל, ווי אַלעמאָל, געוועזען סך־הכל צוויי פּאַרשוין איבער אַ גאַנצען וואַגאָן, און וואָרים איז געווען גענוג, האָבען מיר מחילה אויסגעטאָן די פּידזשאַקען, צושפּיליעט די זשילעטען און צולעגט זיך, ווי ביים מאַטען אין ווייַנגאָרטען. ער אויף איין באַנק, איך אויף דער אַנדערער. ער פּאַוואָליע און ברייטליך, ווי זיין שטייגער איז, דער־צעהלט, און איך הער מיך איין, פערשרייבענדיג ביי זיך אין מוח איטליכעס וואָרט, בכדי איך זאָל דאָס נאָכדעם קאָנען איבערגעבען מיט זיין לשון.

— ויהי בימי — דאָס איז געווען, ניט היינט געדאַכט, בעת

קאָנסטיטוציע, אַז ס'האָבען זיך אָנגעהויבען, הייסט עס, די ישועות אויף יודען... כאָטש אפילו אונז האָבען מיר אין הייסין, דאַרפט איהר וויסען, פאַר אַ פּאָגראָם קיינמאָל קיין מורא ניט געהאַט... אייבער וואָס, מיינט איהר, האָבען מיר ניט מורא געהאַט? פשוט ווייל ס'איז ניטאָ ביי אונז, ווער סע זאָל שלאָגען. מאָלט אייך, לאָז זיך אייך דאַכטען, מע זאָל זוכען, וואָלט מען שוין אפשר געפונען ביי אונז אויך אַזעלכע, וואָס וואָלטען זיך ניט אָבגעזאָגט אונז אַ ביסעל דורכלופטערן, דאָס הייסט, איך מיין טאַקי — רעכט דורכבערכען די ביינער. אַ סימן האָט איהר, אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען לאָזען הערען די גוטע בשורות פון אַרום און אַרום, האָבען אונזערע עטליכע פּריצים-רשעים אַוועקגעשריבען בסוד-סודות אַהין וואו מע דאַרף: היות ווי עס וואָלט געווען אַ יושר, מע זאָל, הייסט עס, אין הייסין אויך עפּיס טהון און ס'איז נישטאָ מיט וועמען, לכן בעטען זיי, מע זאָל זיי קומען צו הילף, דאָס הייסט, מע זאָל זיי למען השם וואָס גיכער אַרויסשיקען „מענשען"... און לאָז זיך אייך דאַכטען, ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין פיער און צוואַנציג שעה, קומט אָן אַ ידיעה, אויך בסוד-סודות, אַז עס געהען „מענשען". פון וואַנען? פון זשמערינקע, פון קאַזאַטין, פון ראַזדיעלנע, פּאָפּעלנע און פון נאָך אַזעלכע מקומות, וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט זייערע קלאָפּערם. די קשיא: פון וואַנען איז מען דאָס ביי אונז געוואָהרע געוואָרען פונ'ם דאָזיגען הייליגען סוד? דערויף האָבען מיר, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ „איסטאָטשניק", נח טאָנקאָנאָג רופט מען איהם. ווער איז אָט דער דאָזיגער נפש? איהר פאָהרט דאָך אין אונזער ווינקעל, דאַרף מען אייך איהם אָבמאָלען, איהר זאָלט זיין מיט איהם בעקענט.

„נח טאָנקאָנאָג איז אַ יוד, וואָס איז געוואַקסען מעהר אין דער לענג ווי אין דער ברייט. גאָט האָט איהם געגעבען אַ פּאָר פיס, בענוצט ער זיך מיט זיי. קיינמאָל רוהט ער נישט און זעלטען ווען געפינט מען איהם אין דערהיים. ער איז פערנומען מיט טויזענדער געשעפטען, מעהר פרעמדע ווי אייגענע. זיין אייגען געשעפט איז — וואָס ער האַלט די דרוק. און מחמת ער האַלט די דרוק, די איינציגע דרוק אין הייסין, דעריבער קען ער זיך מיט נאַטשאַלסטווע, האָט צו טהון מיט פּריצים, אויסגעבונדען מיט אַלע טשינאָווניקעס און ווייסט פון אַלע סודות".

„אָט פון דעם דאָזיגען „איסטאַטשניק" איז מען דאָס געוואָהרע געוואָרען פון דער גוטער בשורה. דאָס הייסט, ער אַליין טאַקי, דער „איסטאַטשניק", הייסט עס, האָט דאָס אויסגעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. פערשטעהט זיך, איטליכען בעזונדער האָט ער איינגערוימט אַ סוד אין אויער: „דאָס דערצעהל איך נאָר אייך, קיין אַנדערען וואָלט איך עס ניט געזאָגט"... און אָט אַזוי איז די גאַנצע שטאָדט געוואָהרע געוואָרען, פון איין עק ביז'ן אַנדערן עק, אַז עס געהען חוליגאַנעס און אַז ס'איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ פּלאַן, מע זאָל שלאָגען יודען. מע ווייסט אַפילו ווען, אין וואָסער אַ טאָג, אין וואָסער אַ שעה מע וועט שלאָגען, און פון וואַנען מע וועט אָנהויבען צו שלאָגען, און ווי אַזוי מע וועט געהן — אַלסדינג אויסגערעכענט ווי אין לוח. און ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, לאָז זיך אייך דאַכטען, חושך ואפלה! און מיינט איהר — וואו? צום מיינסטען צווישען די נידעריגע קלאַסען. אַ מאָדנע זאַך, הערט איהר, מיט די אָרימע לייט! מילא, אַ נגיד, אַז ער ציטערט פאַר אַזעלכע זאַכען, פערשטעהט מען דאָס נאָך מיט'ן שכל. ער האָט נעבאַך מורא, מע זאָל איהם חס ושלום צווישען יאָ און ניין נישט מאַכען פאַר אַ קבצן. אָבער איהר, פאַרטיגע קבצנים, וואָס ציטערט איהר אַזוי? וואָס האָט איהר איינצושטעלען? ניין, זאָל איהר זעהען, ווי מע האָט געהאַפּט די קינדערלעך און מע האָט מפקיר געווען האַק און פּאַק און מע האָט אָנגעהויבען בעהאַלטען זיך! וואו בעהאַלטען זיך, אַ שטייגער, יודען? ווער ביי אַ ג'עהרליכען גוי אין אַ קעלער, ווער ביים נאָטאַריוס אויפ'ן בוידעם, ווער ביים דירעקטאָר אין זאַוואָד. איטליכער געפינט זיך זיינס. נאָר איך איינער, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב מיך ניט געוואָלט בעהאַלטען. נישט מחמת איך וויל מיך פאַר אייך בעריהמען, נאָר איך וועל אייך געבען צו פערשטעהן מיט אַ גאַנג, וועט איהר זעהען, אַז איך בין ניט אינגאַנצען אומגערעכט: ערשטענס פרעג איך אַ קשיא: וואָס איז דער שכל, וואָס מע דאַרף מורא האָבען פאַר אַ פּאָגראָם? ממה־נפשך... און והשנית וועל איך אייך ניט זאָגען; עס קאָן זיין, אַז איך וואָלט אפשר אויך ניט געווען ביי זיך אַזאַ תקיף און וואָלט אפשר אויך וועלען בעהאַלטען זיך אויף דער הייסער שעה. פרעגט זיך אָבער: וואו בעהאַלט מען זיך? פון וואַנען בין איך בעוואָרענט, למשל, אַז טאַקי דער אייגענער גוי, אָדער דער נאָטאַריוס, אָדער דער דירעקטאָר פון'ם זאַוואָד בשעת בהלה — איהר

פערשטעהט?... און חוץ אלעמען, ווי לאזט מען דאס איבער א שטאדט גלאט אזוי אויף הפקר? נעמען און אנטלויפען איז קיין קונץ ניט. מע דארף זעהען עפיס טהון. נאר, אימשטיינס געזאגט — וואס קאנען יודען טהון? נאטשאלסטווע!... מסתמא איז ביי אייך אויך דא אין שטאדט איינער א תקיף, וואס איז חשוב ביי נאטשאלסטווע. ביי אונז אין הייסין האבען מיר איינעם אזעלכען. נחמן קאסאי הייסט ער, א יוד א פאדראטשיק מיט א קיילעכיגע באָרד, מיט א סאמעטענעם זשי־לעט, מיט א דירה אנ'אייגענע. און מחמת ער איז א פאדראטשיק און האט א חלק אינ'ם שאסיי, איז ער א חשוב ביים איספראווניק. ער טרינקט מיט איהם טיי ביי איין טיש. און א איספראווניק האבען מיר דעמאלט געהאט, לאז זיך אייך דאכטען, דוקא א גוטען גוי. א די־מענט פון א גוי. דהיינו? ער פלעגט נעמען א קערבעל, און נור דורך נחמן קאסאי. דאס הייסט, נעמען האט ער גענומען ביי יעדען, פארוואס ניט? נאר ביי נחמנ'ען פלעגט ער נעמען מיט מעהר חשק, מעשה פאדראטשיק, איהר פערשטעהט?...

„הקיצור, מע האט זיך געזעהען מיט נחמנ'ען און מע האט אויסגעשטעלט א צעטעל און ס'איז געווארען געלד, און לאז זיך אייך דאכטען, א היבשע מטבע. ווארום אין אזא צייט ווי קאן מען קומען צו א פריץ און ניט אנשפייען איהם אין דער האנד, ס'זאל איהם, ווי זאגט איהר, געבען א בריה אין די פינגער אריין?... פערשטעהט זיך, אז דער פריץ האט אונז באלד בערוהיגט, ער האט אונז בפירוש גע־זאגט, אז מיר מעגען געהן שלאפען: ס'וועט גארניט זיין... דאכט זיך, גוט? איז דאך אבער פארהאן ביי אונז אין הייסין א „איסטאטשי־ניק", וואס ווייסט פון אלע שווערע הערצער, איז ער זיך מיישב, נו טאנקאנאג, הייסט עס, און לאזט ארויס א קלאנג איבער דער גאנצער שטאדט, בסוד געוויינטליך, אז ס'איז שוין דא פון דער גוטער חברה א דעפעש. ער האט זי אליין געזעהען, שווערט ער, ער זאל אזוי זעהען אלדאס גוטס! וואס זשע שטעהט אין דעפעש? אין דעפעשע שטעהט מעהר ניט ווי איין ווארט: „יעדיעם" — א מיאוס ווארט! לויפט מען דאך מסתמא צום איספראווניק: „פריץ, ס'איז שלעכט!" — זאגט ער: „וואס איז די שלעכטיגקייט?" — זאגט מען איהם: „ס'איז דא א דעפעש". פרעגט ער: „פון וואנען?" — זאגט מען איהם: „פון יענע מקומות"... פרעגט ער: „וואס שטעהט אין דעפעש?" — זאגט מען איהם: „יעדיעם". צולאכט ער זיך און זאגט: „איהר זענט גרויסע נא־

ראָנים, זאָגט ער, איך האָב נאָך געלטען, זאָגט ער, אויסגעשריבען פון טאָלטשין א סאָטני קאָזאקען"... דערהערט „קאָזאקען" — איז אויף אונז געוואָרען ווי א נייע הויט. א יוד, אז ער דערזעהט א קאָזאק, ווערט ער ביי זיך תקיף און שטעלט אַרויס דער גאַנצער וועלט א פייג. א קלייניגקייט — אזא שומר!... די גאַנצע זאַך איז נור געווען: ווער פון די צוויי וועלען קומען פריהער — צי די קאָזאקען פון טאָלטשין, צי די חברה קלאָפּערס פון זשמערינקע? דער שכל הישר האָט אפילו בעדאַרפט זאָגען, אז די קלאָפּערס וועלען קומען פריהער, ווייל זיי פאָהרען מיט דער באַהן, און די קאָזאקען — רייטענדיג. איז אָבער געווען די גאַנצע האָפענונג אויף אונזער „ליידיגגעהער". יודען האָבען א גרויסען גאָט, טאָמער וועט ער טהון א נס, דער „ליידיגגעהער" וועט פערשפּעטיגען האַטש אויף עטליכע שעה, און דאָס איז ביי איהם א געוויינטליכע זאַך, וואָס סע טרעפט זיך ביי איהם אָפט, כמעט אלע טאָג... און לאָז זיך אייך דאַכטען, אז איצטיגס מאָל האָט זיך מיט איהם אָט דער נס ניט געטראָפען. עפּיס ווי אויף צו להכעיס איז ער געגאַנגען פון סטאַנציע צו סטאַנציע, טאַקי גאָר ווי א זייגער. איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, וויפיעל געזונד דאָס האָט ביי אונז צוגענומען און וואָס פאַר א פחד ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, אז מע האָט זיך דערוואוסט, פונ'ם „איסטאָטשניק" געוויינטליך, אז ס'איז שוין דאָ א דעפּעש פון דער לעצטער סטאַנציע, פון קרישטאָפּאָווקע: „יעדיעם"! און נישט נור „יעדיעם" אליין, „יעדיעם" מיט א „הורראַ"... געוויינט-ליך, האָט מען די דאָזיגע ידיעה אָבגעטראָגען גלייך צום איספּראַווניק, געפאַלען איהם צו די פיס, געבעטען, ער זאָל זיך ניט פערלאָזען אויף די קאָזאקען, וואָס וועלען אמאָל קומען פון טאָלטשין, און זאָל אַרויס-שיקען אויפ'ן וואָקזאַל פּאָליציע האַטש פון יוצא וועגען, לאָזען זיי ניט מיינען, אז ס'איז לית דין ולית דיין, הפקר ציבעלעס. און דער אדון דער איספּראַווניק האָט זיך דאַסמאָל דוקא ניט געלאָזט זיך לאַנג בע-טען, ער האָט צוליעב געטהון דער שטאָדט און נאָך מיט א יתר-שאת. דהיינו? ער האָט זיך אָנגעטאָן אין דער גאַנצער פאָרמע און מיט אלע אָרדענס און איז בכבודו ובעצמו אַרויס מיט דער גאַנצער פּאָליציע אויפ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דיעם פּאָיעזד".

„די עטליכע פּריצים די רשעים פון זייער זייט האָבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אויך נישט געדרימעלט. זיי האָבען זיך אויך אָנגעטאָן יום-טוב'דיג און אויך מיט די אָרדענס, מיטגענומען מיט זיך א פּאָר

גלחים, און זענען אויך אַרויס „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד״... האָט זיי דער איספּראַווניק אפילו אַ פרעג געטהון: „וואָס טהוט איהר דאָ?״ —האָבען זיי איהם געפרעגט די אייגענע קשיא: „וואָס טהוסט דו דאָ?״ — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער איספּראַווניק האָט זיי געגעבען צו וויסען, אַז זייער מיה איז אומזיסט. כל זמן, זאָגט ער, ער איז דאָ איספּראַווניק, וועט אין הייסין, זאָגט ער, קיין פּאָגראָם ניט זיין. אַזוי טאַקי האָט ער זיי געזאָגט מיט'ן הארבען וואָרט. האָבען זיי איהם אויסגעהערט מיט אַ שמייכעל און אָבגעענטפערט מיט עזות: „אָט וועלען מיר באַלד זעהען״... און ווי זיי האָבען דאָס אויסגערעדט, האָט זיך געלאָזט הערען פון דער ווייטען אַ פייף. פונ'ם דאָזיגען פייף האָט זיך אונז אַלעמען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אָבגעריסען אין הארצען. נאָך דעם דאָזיגען פייף האָבען מיר זיך געריכט דערהערען נאָך אַ פייף, שוין מיט אַ הוררא, און וואָס נאָך דעם דאָזיגען הוררא געהט ווייטער — דאָס האָבען מיר שוין געהאָרכט פון אנדערע שטעדט... צ.ב סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? געפייפט האָט מען טאַקי, נור דאָס פייפען איז געווען אומזיסט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה, וואָס נור מיט אונזער „ליידיגגייהער קאָן זיך אַזעלכעס טרעפען. איהר מעגט דאָס הערען״.

„צוגעפאָהרען צו דער סטאַנציע קיין הייסין, האָט דער מאַשיניסט אָבגעשטעלט דעם לאָקאָמאָטיוו און איז גאַנץ ברייטליך אַראָב אויפ'ן וואָקזאַל און געלאָזט זיך גלייך אין בופעט אריין, ווי געוויינטליך. שטעלט מען איהם אָב: בחור, וואו זענען די וואַגאָנעס?״ — „וואָסערע וואַגאָנעס?״ — „זעהסט דען ניט, אַז דו ביסט איינער אַליין מיט'ן לאָקאָמאָטיוו, אָהן איין וואַגאָן?״ — קוקט זיי אָן דער מאַשיניסט מיט אויגען און מאַכט צו זיי: „וואָס איז מיין עסק? וואַגאָנעס — דאָס געהער זיך אָן מיט דער בריגאַדע״. —וואו זשע איז די בריגאַדע?״— ענטפערט זיי ווידער דער מאַשיניסט: „וואָס געהט'ס מיך אָן? דער קאָנדוקטאָר ניט מיר, זאָגט ער, צו וויסען מיט אַ פייף, אַז ער איז פאַרטיג, ענטפער איך איהם אָב, זאָגט ער, צוריק מיט אַ פייף, אַז איך בין אויך פאַרטיג און לאָז די מאַשין. קיין צוויי פאָר אויגען, זאָגט ער, האָב איך ניט, איך זאָל זעהען, וואָס הינטען טהוט זיך״... אַזוי ענטפערט זיי אָב דער מאַשיניסט. און ווערליג ער טענה'ט, איז ער גערעכט. הקצור, טענות אהין, טענות אהער, ס'איז דאָ אַ „ליידיגגע-

הער" און נישטאָ קיין פּאַסאַזשירען. אַ חתונה, הייסט עס, אָהן כלי-זמר!"...

„ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען נאָכדעם, איז געווען געפּאָהרען צו אונז, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גאַנץ פיינע קאָמפּאַניע, געקליבענע יונגען, איינס אין איינס, מיט'ן גאַנצען קלאָפּערגעצייג, מיט דובינקעס און מיט רעזינקעס און מיט אַלע איבעריגע שאָלעמוויזען. פריילייך איז מען געווען, און בראָנפען האָט מען געטרונקען, און מחמת גרויס שמחה האָט מען אויף דער לעצטער סטאַנציע, אין קרישטאָפּאָווקע, אַריינגעוואָרפען גאָר אַ היבשע גאַלקע, און אָנגעשכור'ט די „בריגאַרע", דעם קאָנדוקטאָר מיט'ן קאָטשעגאַר מיט'ן זשאַנדאַר, און מע האָט פערגעסען אַ קלייניגקייט: צוטשעפּען די וואַגאָנעס צום לאָקאָמאָטיוו, איז זיך דער לאָקאָמאָטיוו מסתמא אַוועק אין דער געוויינטליכער צייט קיין הייסין, און דער גאַנצער „ליידיגגעהער" איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, געבליבען שטעהן מיט אַלע וואַגאָנעס אין קרישטאָפּאָווקע. און נאָך מעהר קונץ! קיינער, נישט די שענע קאָמפּאַניע, נישט די איבעריגע פּאַסאַזשירען, נישט די „בריגאַרע" האָבען גאָר ניט בעמערקט, אַז מע שטעהט, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע האָט ניט אויפגעהערט צו וואַרפען גאַלקעס און אויסליידיגען פלעשלעך, ביז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך געחאַפּט, אַז דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק און די וואַגאָנעס שטעהען נאָך. האָט ער אויפגעהויבען אַ גוואַלד! ערשט דאָ האָט זיך אַרויסבעוויזען דער גאַנצער טעות, און ס'איז געוואָרען אַ געפּילדער, הימעל עפען זיך! די חברה אויף דער „בריגאַרע", די „בריגאַרע" אויף דער חברה, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען, אַז מע דאַרף נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און די אויגען אין די הענד און זיך לאָזען קיין הייסין, מחילה, צופוס. אַ ברירה האָט מען? און וכן היה. מע האָט זיך אָנגענומען מיט הארץ און מע האָט עולה רגל געווען קיין הייסין, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע איז בשלום געקומען קיין הייסין, און דוקא מיט אַ געזאַנג און מיט אַ הוררא, ווי גאָט האָט געבאָטען. נור וואָס זשע דען? עס איז שוין אָבער געווען אַ ביסעלע צושפּעט. אויף די גאַסען האָבען שוין אַרומגעשפּאַצירט די קאָזאַקלעך פון טאָלטשין, רייטענדיג אויף די פערדלעך, און, ווי זאָגט איהר, וקסמים בידם — מיט די קאַנטשיקעס אין די הענד, און פון דער גאַנצער חברה חוליגאַנעס איז אין איין האַלבע שעה נישט געבליבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, קיין זכר אפילו. מען איז זיך צולאָפען

ווי די מייז אין א הונגער, צוגאנגען געווארען ווי שניי אין א זומער־טאג״...

„נו, פרעג איך אייך, איז ער נישט ווערט, אונזער „ליידיגגעהער״ מיין איך, מע זאל איהם אבשיטען מיט גאלד פון אויבען ביז אראב, אדער, לכל הפחות, האטש מאכען פון איהם א בעשרייבונג?״

ענדע געשיכטע נומער ניין.

דער טלית קטן.

געשיכטע נומער צעהן:

דער טלית קטן.

— איהר רעדט פון די אומגליקען, פון די היינטיגע שרפות רעדט איהר. איהר ווילט הערען א שענס, ווי אזוי מען נעהמט א הונדערטער אויף די נשרפים ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, א נהרג על פחות משוה פרוטה, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען?

אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר מיין וויז־א־ווי אין וואגאן איינמאל אין דער־פריה, נאכ'ן איבערבייסען, און האט פערראויכערט א פאפיראס און מיר אויך געגעבען פערראויכערען.

עס האט אויסגעוויזען, אז די מעשה, וואס מיין וויז־א־ווי האט זיך געקליבען מיר דערצעהלען, האט איהם אליין הנאה געטהון, שטארק הנאה געטהון. ווארום איידער ער האט נאך אנגעהויבען צו דערצעהלען, האט ער זיך שוין צולאכט, ווי א מענש, וואס האט זיך דערמאנט אן זעהר א לאכענדיגע זאך. ער האט אזוי געשמאק געלאכט, אז ער איז זיך אזש פערגאנגען. אזא מענשען איז גלייכער, אז מע לאזט איהם פריהער זיך אויסלאכען, ווי עס געהער צו זיין, אניט וועט די מעשה האבען א פנים פון חוזק. דערנאך האט זיך מיין וויז־א־ווי אויסגעהוסט און אנגעהויבען בזה הלשון:

— איך האב אייך שוין איבערגעגעבען פון אונזער שטאדט א שען ביסעל טיפען. איצט האב איך פאר אייך נאך א טיפ. יואל טאטקער רופט מען איהם. איהר זאלט אנקוקען א יודעל. קיין דריי צע־

בראָכלענע פּיערער וועט איהר פאַר איהם ניט געבען. אַ קליינס, אַ דאָרס, אַ טרוקענס, אַ בערדעל אַ שיטערס, און אַז סע געהט, לויפט עס, און אַ הילוך — וואו איהר האָט ערגיץ אַ שונא! כאָטש אפילו אַ נגיד. וואָס זאָג איך — אַ נגיד? אַ גביר, אַן אדיר, אַ מיליאָנטשיק. דאָס הייסט, איך האָב זיינע מיליאָנען, לאָז זיך אייך דאַכטען, נישט געצעהלט. מען זאָגט, אַז ער פערמאָגט טאַקי אַ מיליאָן, און מען זאָגט, אַז עס פעהלט איהם אַ סך צו אַ האַלבען מיליאָן. נאָר וויפיעל ער האָט, איז ער דאָס, גלויבט מיר, ניט ווערטה. וואָרום דער מענש איז אַ חזיר. ביי איהם אַרויסרייסען אַ נדבה — איז כקריעת ים-סוף. ס'איז גאָר נישטאָ דער בעטלער, וואָס זאָל געדענקען, אַז יואל טאַשקער זאָל האָבען ווען געגעבען אַן אָרימאַן אַ שטיקעל ברויט אפילו. אין שטאָדט קען מען איהם שוין, דעם פאַרשוין, אַזוי, אַז עס מאַכט זיך, מע גיט אַן אָרימאַן אַ נדבה און ער קריוודעט זיך, זאָגט מען איהם: „געהט, זייט מוחל, צו יואל טאַשקער, וועט מען אייך געבען מעהר“. אָט אַזאַ מין נגיד איז דאָס. אפשר מיינט איהר, חלילה, אַ גזלן, אָדער אַ גראָבער יונג, אָדער אַזוי אַ נחות-דרגא? — ניין. דוקא אַ טאַטענס אַ קינד, און דוקא אַ יוד, וואָס קאָן לערנען, און דוקא אַזוי זיך, אַ גאַנץ ערליכער. יענעמס ניט זאַטשעפּען. אַבי מע זאָל זיינס ניט אָנריהרען. שלי שלי שלך שלך — איהר פערשטעהט, צי ניין? זיין געשעפט — ער איז אַ בעל הלואה — און האָט הייזער און האַנדעלט מיט פריצים. טאָג-ווי-נאַכט פאַרטאַרעראַמט. פאָהרט אַרום, לויפט אַרום, עסט ניט, שלאָפט ניט, פערגינט זיך ניט האַלטען אַ מענשען. אומעדום אַליין, ניט קיין קינד, ניט קיין רינד, דאָס הייסט, ער האָט געהאַט קינדער אויך, נאָר דער רוח ווייסט וואָס. האָט ער זיי צוטריבען. זיי זענען אין אַמעריקא, זאָגט מען. דאָס ווייב איז איהם געשטאָרבען, האָט ער גענומען און צוטריבען די קינדער. און געשטאָרבען איז זי, זאָגט מען, ביי איהם פון הונגער. נאָר מסתמא איז דאָס אַ ליגען. און אפשר איז דאָס אַן אמת. אַ סימן — ער האָט זיך מיט'ן אַנדערען ווייב אויף דער צווייטער וואָך גע'גט. טרעפט איבער וואָס? איבער אַ גלאָז מילך. חאַ-חאַ, ווי איהר זעהט מיך אַ יודען! ער האָט זי געהאַפּט איינמאָל מיט אַ קריגעל מילך, מאַכט ער צו איהר: „ממה-נפשך — טרינקסט דו מילך, ווייל דו האָסט די טשאַכאָטקע, וואָס-זשע דאַרף איך דיך? אלא טרינקסט דו גלאַט אַזוי מילך, הפקר-ציבעלעס — ביזט דו דאָך אַן איבערענגערין!“...

דערפאר האט ער איין מעלה (א מענטש מיט סאמע חסרונות איז נישטא): ער איז פרום. פרום מיט סכנת נפשות! מילא, ווילסט דו דיר זיין פרום, זיי דיר פרום, וועמען אהרט עס? ניין. ווילט זיך איהם, אז די גאנצע וועלט זאל זיין פרום. גאט'ס סטראפטשע. ער קאן נישט ליידען, אז א יוד געהט אהן א היטעל; איז אין כעס, למאי יונגע ווייבלעך טראגען אייגענע האר, און קוילעט זיך מיט די עלטערן, וואס געבען זייערע קינדער אין די גימנאזיעס, און נאך אזעלכע זאכען.

בעדארף גאט פיהרען מסתמא אזוי, אז ביי איהם אין הויף וואוינט א שכן, אנ'אדוואקאט פון די אמאליגע אדוואקאטען. א טשאסטניי פאווערענע, הייסט עס. און גראד נישט אזא גרויסער ירא־שמים. געהט אהן א היטעל, גאלט זיך דאס בערדעל, פעררויכערט שבת א פאפיראס. אלסדינג ווי עס געהער צו זיין. לאז זיך אייך דאכטען, טאקי וואס אין דער קארט. קאמפאניעוויטש רופט מען איהם. א נפש א הויכער, א ברייטער, א ביסעל אנ'איינגעבויגענער, מיט איינגעפאלענע באקען, מיט ממזר'ישע אויגען, נאר א שטילער, א שווייגענדיגער, א פערבארגענער הולטיי. לעבען לעבט ער מעהר פון קארטען ווי פון אדוואקאטור, און צו איהם קומען זיך צונויף אלע וואוילע יונגע לייט, וואס האבען ליעב א קערטעל, א קאלבאס און נאך אזעלכע זאכען... מילא, איז אויך די אייגענע מעשה; עס זיצט ביי דיר א שכן ניט אזא צדיק — וואס געהט עס דיך אן? איך מיין דעם יואל טאשקער מיין איך. וועסט דו מיט איהם קיין שידוך ניט טהון. וואס קאן דא זיין? ניין. קאן ער נישט איבערטראגען, טאשקער הייסט עס, למאי מע שטעלט ביי קאמפאניעוויטש'ען דעם סאמאוואר אום שבת? למאי מע קאכט ביי קאמפאניעוויטש'ען א פליישיגען ווארימעס אום תשעה באב? לאי מע טובל'ט ניט ביי קאמפאניעוויטש'ען דאס נייע געפעס אויף פסח? און נאך אזעלכע זאכען. פייערט ער אויפ'ן שכן, רעדט אויף איהם המן'ס מסירות, דערצעהלט פאר איטליכען הויך, בקול רם: „האט איהר געהערט א ביסעל אנ'עזות פון א משומד? זיצט ביי מיר אין שכנות און שטעלט א סאמאוואר אום שבת!" — דערהערט דאס קאמפאניעוויטש, הייסט ער שטעלען איבעראכטאג שבת צוויי סאמאווארען. ווערט אונזער יואל שיער ניט צעפיקעט, בעקומט, לאז זיך אייך דאכטען, כמעט די אפאפלעקסיע. מענש איינער! נעהם און זאג איהם אפעט פון דער דירה, וועסט דו פטור ווערען פון א צרה —

טהוט איהם באַנג דער שכן. ער צאָהלט, זאָגט ער, דירה-געלד בע־סער פון אַלע שכנים, חאַ-חאַ.

האָב איך אייך שוין בעקאַנט געמאַכט מיט צוויי טיפּען. איצט בעדאַרף איך אייך פאָרשטעלען אַ דריטען פּאַרשוין, פרויקע שיינעץ הייסט ער. אויך אַ טיפּ און שפּיעלט אויך אַ ראָל אין דער געשיכטע, וואָס איך דערצעהל אייך. דאָס הייסט, פון איהם טאַקי נעהמט זיך די גאַנצע מעשה.

דער דאָזיגער פּאַרשוין איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַזאַ מין טיפּ. אַליין איז ער אַ יונגער מאַן, וואָס ווערט אָנגערופען אַ „מעורב עם הבריות". לאָז זיך אייך דאַכטען, האַלב חסיד, האַלב פראַנצויז, אַ קאַפּאָטע אַ לאַנגע, נאָר אַ קאַפּעליושעל אויפ'ן קאָפּ. אַ העמד אַ ווייס, אַ שניפּסעל אַ רויטס, נאָר אַ ציצה פונ'ם טלית-קטן דאַרף מען אַרויסזעהען. אין שטאָדט רעדט מען אונטער אויף איהם: עפּעס אַ ווייַ־בעל אַנ'אשת-איש, זאָגט מען... נאָר אין שול אַריין לויפט ער פייַל אויסען בויגען. מיט איינעם וואָרט, ער איז אָט דאָס, וואָס מע רופט ביי אונז „אַ גאָט'ס גנב". מיט וואָס בעשעפטיגט ער זיך — ער איז אַ פּראָמיִלניק. אַ מעקלער פון געלד, פון הלואות, פון וועקסלען. דורך זיינע הענד געהט דורך געלד — טויזענדער און טויזענדער. קיינעם האָט טאַשקער ניט געגלויבט אַזוי ווי אָט דעם פרויקען. קומט צו אַ הלואה, האָט ער מורא אַרויסצולאָזען אַ הונדערטער פון די הענד. נאָר קוים האָט פרויקע געזאָגט, אַז מע מעג לייהען, איז ניטאָ וואָס צו רעדען. אפשר מיינט איהר, אַז דער פרויקע איז אין געלד-זאַכען טאַקי אַזאַ צדיק? בין איך אייך נישט ערב. ער איז נאָר אַ קלוגער, אַ דורכגעטריבענער, אַ ממזר בן הנדה, און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ גרויסער עזות-פּנים. צו איהם אין מויל אַריינפאַלען איז ווי אין גיהנם. איהר קאָנט פערשטעהן, אַז הייסען הייסט ער אפרים קאַץ און רופען רופט מען איהם, חאַ-חאַ, פרויקע שיינעץ.

האָט איהר אייך שוין אַלע דריי טיפּען. דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, עס הויבט זיך אָן דער זומער מיט די שרפות און עס ברענט אָב דראַזשנע — אַ גאַנצע שטאָדט, ניט דאָ געדאַכט, און עס הויבען אָן צו געהן פון דאָרטען בריעף, יללות, דעפּעשען — מען זאָל אַרויס־שיקען וויפיעל מען קאָן און וואָס גיכער, וואָרום אַ גאַנצע שטאָדט מיט יודען, ניט פאַר אייך געדאַכט, ליגען אין דרויסען, און געהען אויס פון הונגער. מילא, ווערט דאָך ביי אונז אַ ויצעקו אין שטעדטעל:

„יודען, רחמנים בני רחמנים! וואס שווייגט מען? פארוואס טהוט מען שפעם ניט?״ — אהין-אהער, עס בלייבט, אז מע שיקט ארויס א דע- פוטאציע איבער דער שטאדט קלויבען נדבות. מי ומי — ווער איז די דעפוטאציע? מסתמא איך, און נאך צוויי-דריי ארענטליכע בעלי-בתים פון די פיינסטע, און לאז זיך אייך דאכטען, פרויקע שיינען בתולים, ווארום צו די זאכען דארף מען האבען אנ׳עזות-פנים. און מע נעהמט א פאטשיילע און מע געהט קלויבען געלד. וואוהין געהט מען פריהער? געוועהנטליך, צו די נגידים. געקומען צום נגיד, צו יואל טאשקער. „גוט מארגען, ר׳ יואל!״ „גוט מארגען, גוט יאהר. וואס וועט איהר זאגען? זיצט״. גאר פיין, וואס פיינער קאן שוין גאר ניט זיין, ווארום אזוי איז דער טאשקער, דארפט איהר וויסען, דוקא א גאסטפריינדליכער פארשוין. איהר וועט אריינקומען, וועט ער אייך אויפנעהמען פאר א גאסט, הייסען דערלאנגען א בענקעל, בעטען זיצען, מיט אייך רעדען, פיין, שען, בלויז איהר רעדט ניט מיט איהם פון קיין געלד. און הויבט איהר אן רע- דען פון געלד, אזוי בייט זיך איהם איבער דאס פנים. איין אויגעל מאכט זיך ביי איהם צו פון זיך אליין, און די לינקע באק, ניט אין מיין מאס, ווערט ביי איהם איינגעצויגען, ווי ביי א מענש, וואס האט געהאפט דעם פאראליטש. ס׳איז א רחמנות, זאג איך אייך, דעמאלט אויף איהם צו קוקען, אט אזא מין איז דאס.

אלזא, וואו האלטען מיר אין די יוצרות? יא, זענען מיר גע- קומען צו טאשקער׳ן, די דעפוטאציע, הייסט עס. „גוט מארגען, רב יואל״. „גוט מארגען, גוט יאהר. זיצט. וואס וועט איהר זאגען?״ „מיר זענען געקומען צו אייך נאך א נדבה״. האט זיך ביי איהם צוּ- געמאכט אנ׳אויגעל אין א ציזה געטהון, ניט אין מיין מאס, די באק: „א נדבה? פלוצים, אין מיטען דערינען, א נדבה?״... רופט זיך אן צו איהם פרויקע, ער איז דאך דער עזות פנים: „א נויטיגע נדבה, רב יואל, זעהר א נויטיגע. איהר האט שוין געהערט מן הסתם. א גאנ- צע שטאדט, ניט דא געדאכט, אבגעברענט געווארען, דראזשנע...״ „וואס רעדט איהר? דראזשנע אבגעברענט געווארען? פערפינסטערט בין איך געווארען! ס׳טייטש, איך האב דאך צו שטעקען אין דראזש- נע מיט אזוי פיעל געלד! בדיל-הדל!״... הויבט איהם אן פרויקע אויסרעדען דאס הארץ, אז זיינע קאמיטענטען האט דאס ניט געשאדט, אז אנגעריהרט האט דאס נאר די ארימע לייט. נאר גאה רעד, אז יענער וויל ניט הערען. ברעכט די הענד, לויפט ארום איבער׳ן

שטוב, ווי א משוגענער, און שרייט אין איין קול: „אומגליקליך! בדיל-הדל! איהר זאלט מיט מיר גאר ניט רעדען אצינד! איהר האט מיר דער'הרג'עט מיין קאפ! איך וועל דאס ניט אויסהאלטען!“...

געזעסען, געזעסען, האבען מיר זיך אויפגעהויבען: „א גוטען טאג, רב יואל“, א קוש די מזוזה — און מיר געהען ווייטער. ארויס-געגאנגען פון דארטען, רופט זיך אן צו אונז פרויקע שייגעץ: „הערט איהר, יודען? זאל מיין נאמען ניט הייסען אפרים קאץ, אויב איך שלעפ ניט ארויס ביי אט דעם כלב קיין הונדערטער אויף די דראזש-נער נשרפים!“ „וואס רעדסט דו, פרויקע, ביזט משוגע?“ „וואס אהרט אייך? אז איך זאג אייך, איך נעהם געלד, מעגט איהר זיך שוין פערלאזען — איך הייס אפרים קאץ“.

כך הוה. וועט איהר הערען ווייטער. אין א פאר טעג ארום פאהרט מיט דער באהן אונזער נגיד רב יואל טאשקער קיין טאלטשין אויפ'ן יאריד, און דער שכן זיינער, קאמפאניעוויטש, פאהרט אויך, און א פולער וואגאן, און מע רעדט, מע שמועסט, אלע אינאיינעם, ווי געווענטליך. גאנץ בעזונדער, אין א ווינקעלע, זיצט זיך יואל טאשקער פערשטעקט, קוקט ארייין מיט איין אויגעל אין א „חק-לישראל“, ווי געווענליך. וואס געהער ער זיך אן מיט די אלע יודען? ובפרט, מיט אט דעם הולטיי קאמפאניעוויטש, וואס ער קאן זיין געגאלט פנים ניט אנקוקען. נאר, ווי אויף צו-להכעיס, האט זיך אט דער קאמפאניע-וויטש אוועקגעזעצט אקוראט אקעגען איהם און שוויינט. רבונו של עולם, — טראכט זיך יואל, — ווי אזוי ווערט מען פטור פון אט דעם טרפניאק? אריבערגעהן אין צווייטע קלאס — איז אנ'עבירה געלד. בלייבען דא — קאן ער ניט צוזעהען אט די געגאלטע מארדע מיט די ממזר'ישע אויגען. בקיצור, גאט האט געטהון א נס, אויף דער ערשטער סטאנציע טראגט אן גאט א בעקאנטען, לאז זיך אייך דאכטען, טאקי פרויקע שייגעץ. אונ-זער טאשקער האט דערזעהן פרויקע'ן, האט ער זיך ממש מחיה געווען. א נייע הויט אויף איהם געקומען. עס וועט זיין מיט וועמען צו רעדען אווארט. „וואוהין פאהרט דאס א יוד?“ „וואוהין פאהרט איהר?“ — מע האט זיך צורעדט. פון וואס? נעכטיגע טעג, לאקש-בוירעם-צי-בעלע, אויפ'ן הימעל א יאריד. אהין-אהער, מע איז ארויף אויף א שבועס, וואס יואל טאשקער האט דאס ניט פיינד: „היינטיגע קינדער, פוסטע בחורים, אויסגעלאסענע טעכטער, הפקר א וועלט“. פרויקע שייגעץ האט אויפגעמישט אנ'אלטע מעשה מיט דער אומאניער שנור,

וואָס איז אַנטלאָפֿען מיט אַנ׳אָפּיצער. און אַ מעשה מיט אַ בחור, וואָס האָט חתונה געהאַט אין צווײ שטעדט. און נאָך אַ מעשה מיט אַ יונגעל, וואָס האָט ניט געוואָלט לעגען קײן תפלין, האָט איהם דער טאַטע געשלאָגען, האָט ער איהם געשלאָגען צוריק. „געשלאָגען צוריק? אַנ׳אײגענעם טאַטען?!“ — און עס ווערט אין וואָגאָן אַ טומעל. אַלע ווערען אויפגערעגט, און מעהר פון אַלעמען אונזער יואל טאַשקער: „מײנע ווערטער, חע־חע! געוואָרען אַ הפקרות! יודישע קינדער ווילען ניט דאַוונען! ווילען ניט לעגען קײן תפלין!“ . . . „תפלין לעגען בין איך אײך מוחל! — רופט זיך אָן פלוצים קאָמפּאַניעוויטש, וואָס האָט די גאַנצע צײט ביז אַהער געשוויגען. — תפלין קאָנט איהר אײך יאָ לעגען און ניט לעגען. דאָס אַהרט מיך ניט. מיך אַהרט אַ סך מעהר דער טלית־קטן. מיך ברענט אויף אונזערע יונגע־לײט, פאַרוואָס זײ טראָגען ניט קײן ארבע־כנפות. מילא, תפלין — איז אַנ׳אַרבײט: מע דאַרף זײ אָנטהון, מע דאַרף זײ אויסטהון. אָבער טראָגען אַ טלית־קטן ערגיץ אונטער אַ העמד — ווער זעהט מיך?“

אָט אַזוי האָט זיך אָט דער אפיקורס קאָמפּאַניעוויטש צו׳דרש׳עט שטיל און נישט געחאַפּט און אַזוי ערנסט, אַז ווען עס פאַלט אַראָב, לאָז זיך אײך דאַכטען, אַ דונער, אָדער ווען דער וואַגאָן קעהרט זיך איבער, וואָלט אונזער טאַשקער זיכער ניט בעדאַרפט זײן מעהר איבערראַשט. „וואָס הײסט דאָס? משיח׳ס צײטען! אָט דער קאָלבאַסניק רעדט פון טלית־קטנ׳ס? פון ארבע־כנפות?!“ און ער רופט זיך אָן — ניט צו קאָמפּאַניעוויטש׳ן, נײן — נאָר צו פּרויקע׳ן: „וואָס זאָגסט דו אויף דעם צדיק אין פעלץ, חע־חע? ער רעדט אויך פון טלית־קטנ׳ס, ארבע־כנפות? פאַרוואָס ניט?“ — זאָגט צו איהם פּרויקע, בלומר׳שט תמ׳עוואַטע. — זײ זענען דען קײן יודען ניט?“

דאָס האָט שוין יואל טאַשקער נישט געקאָנט אַריבערטראָגען: ערשטענס, וואָס איז דאָס פאַר אַ „זײ“? און צווײטענס, וואָס איז קאָמפּאַניעוויטש פאַר אַ יוד? „חע־חע, אַ שענער יוד! אַ יוד, וואָס שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת, אַ יוד, וואָס פרעסט אַ פלײשיגען וואַרימעס אום תשעה־באב. אַ יוד, וואָס טובל׳ט אפילו ניט דאָס געפעס אויף פסח! אָט אַזאַ יוד רעדט פון טלית־קטנ׳ס, ארבע־כנפות?!“... „וואָס־זשע איז? — מאַכט צו איהם פּרויקע ווידער תמ׳עוואַטע. — וואָס געהער זיך אָן, רב יואל, דאָס צו דעם? אַ יוד ווי קאָמפּאַניעוויטש קאָן טאַקי טהון אַלסדינג, וואָס איהר רעכענט אויס, און אַ טלית־

קטן אונטער'ן העמד איז ביי מיר רעכט, אז זיי זאלען דוקא יא טראגען". „ווער? אט דער גלות? — צושרייט זיך נעבאך טאשקער אויף א קול. — אט דער הולטיי? אט דער פושע באלקי ישראל?!"...

אלע יודען בלייבען שטיל, קוקען אויף דעם קאמפאניעוויטש'ען, און קאמפאניעוויטש שווייגט. פרויקע שווייגט אויך. נאכדעם טהוט ער זיך א חאפ אויף, פרויקע הייסט עס, ווי א מענש וואס האט זיך איינגעשטעלט אויף צוגעהן אין א ריזיקע: „ווייסט איהר וואס, רב יואל? איך געה מיט דעם גאנג, אז א יודישע נשמה קאן מען ניט שאצען. קוים רעדט א יוד פון א טלית-קטן, מסתמא טראגט ער אליין א טלית-קטן. איך שטעל איין א הונדערטער אויף דראזשנער נשרפים. שטעלט איהר אויך איין א הונדערטער, און לאמיר זיי בעטען טויזענד מאל מחילה, אייער שכן הייסט עס, זיי זאלען פאר אונז צושפילען די קאפאטע מיט'ן העמד און ווייזען, צי זיי טראגען א טלית-קטן, צי ניין?" — „געמאכט, גערעכט!" — רופט זיך אן דער גאנצער עולם און מען הויבט זיך אן היצען און פילדערען און עס ווערט פרעהליך אין וואגאן. נאר איין קאמפאניעוויטש זיצט זיך, ווי א זייטיגער — און שא. גלייך, ווי ניט איהם מיינט מען. און אונזער יואל טאשקער? דער איז נעבאך אויסגעשטאנען אין דער מינוט א שוויץ-באד. טאקי א שטיק חבוט-הקבר. אויף זיין לעבען האט ער זיך ניט געוועט מיט קיינעם אויף קיין צוויי גראשען. פלוצים זאל ער אוועקשטעלען א גאנצען הונדערטער? און וואס וועט זיין, לא יעלה ולא יבוא, טאמער טאקי חלילה טראגט אט דער כל-בו'ניק א טלית-קטן?... צוריק אבער טהוט ער זיך א טראכט: „עט-נו! קאמפאניעוויטש? אט דער משומד? מיין קאפ זאל מיר דעמאלט קרענקען!" און ער נעהמט זיך אן מיט הארץ, צוגארטעלט זיך, נעהמט ארויס א הונדערטער, און מע קלויבט אויס צוויי פרעמדע, נאר לייטישע יודען אין וואגאן און מע לעגט איין ביי זיי דאס געלד, און מע טהוט זיך א נעהם צו קאמפאניעוויטש'ען, ער זאל זיך אויסטהון — ווער? וואס? א נעכטיגער טאג! קאמפאניעוויטש האט זיך צורעדט: וואס בין איך, זאגט ער, עפיס א יונגעלע? צי א קאמעדיאנטשיק? וואס הייסט — איך וועל נעהמען און וועל מיך אויסטהון נאקעט פלוצים אין מיטען העלען טאג אט דא אין וואגאן פאר אנ'ערה יודען?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז אונזער יואל טאשקער געווארען גרעבער ווי לענגער. „אהא!" — מאכט ער צו פרויקע'ן מיט א ליכטי-

פנים — ווער איז גערעכט? איך, צי דו? איך קען מיינע לייט! פון טלית־קטנ'ס גאר רעדט אזא יוד, חע־חע!"

איז דאך שלעכט. טהוען זיך א נעהם אלע יודען צו קאמפאניע־וויטש'ן: „ס'טייטש, אזא זאך! ממה־נפשך, אדער אהין אדער אהער. בערעכענט אייך: סיי־ווי־סיי א הונדערטער אויף די אומגליקליכע נשרפים!" — „אויף די אומגליקליכע נשרפים!" — העלפט זיי אונטער יואל טאשקער, און קוקט גאר ניט אויף קאמפאניעוויטש'ן, „יודען געבאך ליעגען מיט ווייב און קינדער אין דרויסען אונטער'ן הימעל,„ — רעדט מען ווייטער איבער קאמפאניעוויטש'ן. „נעבאך אין דרויסען אונטער'ן הימעל", העלפט אונטער יואל טאשקער. „ווי האט דאס ניט א יוד קיין גאט אין הארצען?" „קיין גאט אין הארצען?" — זאגט יואל טאשקער איטליכס ווארט.

אהין־אהער, מע האט קוים גע'פועל'ט ביי אט דעם קאמפאניע־וויטש'ן, ער זאל אויפשפילען מחילה די קאפאטע מיט'ן זשילעט, מיט'ן אויבערשטען העמד, און שטעלט אייך פאר א טיפ. אט דער קאמ־פאניעוויטש טראגט אונטער'ן העמד א טלית־קטן. אבער א טלית־קטן! א גרויסען, א כשר'ן, א בערשעדער טלית־קטן מיט בלויע תכלת און מיט גראבע כפול־שמונה'דיגע רבנ'ישע ציצית — חא־חא־חא! צווישען טלית־קטנ'ס א טלית־קטן! דאס קאן נאר אזא גנב, ווי פרויקע שייגעץ! אמת, ער האט טאקע אנגעוואוירען נאכדעם יואל טאשקער'ן פאר א קונד. פרויקע טאר זיך איהם עד היום פאר די אויגען ניט ווייזען. דערפאר האט ער אבער ארויסגעצויגען פאר די דראזשנער נשרפים א הונדערטער, א גאנצען הונדערטער, און ביי וועמען? ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען, קיין שטיקעל ברויט אנ'ארימאן! מעג נישט קומען אויף איהם קיין מיתה־משונה? — איך מיין טאקי אט דעם פרויקע'ן מיין איך...

א װעקס-אונזעבציג.

געשיכטע נומער עלף:

„אַ זעקס און זעכציג“.

דאָס האָט מיר דערצעהלט, פאָהרענדיג אין וואַגאָן, אַ יוד פון אַ יאָהר זעכציג, וועיזט אויס, אַ גאַנץ ליטווישער מענש, אַ קאָמיוואָיאַזשער, ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. איך גיב איבער די מעשה וואָרט פאַר וואָרט, ווי איך בין מיך נוהג כסדר די לעצטע צייט.

אין וועג, הערט איהר, מע זאָל דאַרפען אַרויסקוקען נאָר אויף דעם, וואָס מע וועט זיך בעקאָנען מיט פּאַסאַזשירען און מע וועט האָבען מיט וועמען צו פיהרען אַ געשפּרעך — קאָן מען משוגע ווערען.

ערשטענס — ניט אַלע פּאַסאַזשירען זענען גלייך. פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב רעדען גאָר אַ סך, אַמאָל שוין צופיעל. אַזוי אַז עס דרעהט זיך אייך אַזש דער קאָפּ און עס קלינגט אייך אין די אויערן. און פאַראַן ווידער אַזעלכע, וואָס רעדען גאָרניט. לחלוטין גאָרניט. פאַרוואָס זיי ווילען ניט רעדען — ווייסט איהר ניט. אפשר איז זיי אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען? אפשר ליידען זיי שטילערהייד פון מאָגען-קאַטאַר, מרה-שחורה אָדער צייהנווועהטיג? און אפשר האָבען זיי זיך אַרויסגעכאַפּט פון דערהיים, פּטור געוואָרען פון אַ גיהנם, אַ ווייב אַ צרה, שלעכטע קינדער, בייזע שכנים, ביטערע געשעפטען — ווער קאָן וויסען, וואָס ביי יענעם טהוט זיך?

איך ווייס: איהר וועט זאָגען, ס'איז דאָ אַנ'עצה, — אַז ס'איז

ניטאָ מיט וועמען צו רעדען, לייענט מען אַ בלאַט-צייטונג, אָדער מע קוקט אַריין אין אַ בוך. אַך, אַ בלאַט-צייטונג! אין וועג איז ניט דאָס, וואָס אין דער-היים. אין דער-היים האָב איך מיר מיין צייטונג. מיט מיין צייטונג בין איך שוין אַזוי געוואוינט, ווי, למשל, מיט מיינע שטעקשיך. אייערע שטעקשיך זענען אפשר נייע, מיינע — זענען אַלטע, מיינע זענען אויסגעטראָטענע, האָבען אַ פּנים איך בעט אייך איבער אייער כּבוד, ווי בלינעס. האָבען אָבער מיינע שטעקשיך אַ מעלה, וואָס אייערע האָבען עס ניט: זיי זענען מיינע...

ווי מיט די שטעקשיך, אַזוי איז מיט, להבדיל, אַ צייטונג. איך האָב אַ שכן אין דער-היים, וואָס וואוינט מיט מיר אין איין הויף, אין איין הויז, אויף איין שטאָק, אַ טהיר קעגען אַ טהיר. שרייבט ער אויס אַ צייטונג, און איך שרייב אויס אַ צייטונג. ער — זיין צייטונג. איך — מיין צייטונג. זאָג איך צו איהם איינמאָל: „דאַרפט איהר אויסשרייבען אַ באַזונדערע צייטונג און איך אַ באַזונדערע צייטונג — אַמעהר גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג, וועלען מיר ביידע אויסשרייבען איין צייטונג." הערט ער מיך אויס און מאַכט צו מיר: — „מהיכי-תיתי". זעהר פיין. גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג" זאָג איך: „אייער צייטונג איז אַ שמאַטע. און מיין צייטונג איז אַ צייטונג" זאָגט ער צו מיר: „ווער האָט אייך געזאָגט. אַז מיין צייטונג איז אַ שמאַטע? טאָמער דאָס איינענע פערקעהרט?" זאָג איך: „ווי קומט איהר צו זיין אַ מבין אויף צייטונגען?" זאָגט ער צו מיר: „ווי קומט איהר צו זיין אַ מבין?" „יאָ! זאָג איך, — זענט איהר דאָך פּראָסט אַ יוד איין עזות-פּנים, וואָס-זשע האָב איך מיט אייך צו רעדען?"...

הקיצור, ער איז געבליבען ביי זיין צייטונג, איך — ביי מיין צייטונג. און ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַט אַזוי אַ צייט.

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה — דאָס איז געווען בעת, ניט היינט געדאַכט, די חאָלערע אין אָדעס. מיר ביידע, איך און מיין שכן, האָבען געשעפטען מיט אָדעס. ער האָט זיך זיינע געשעפטען, איך האָב מיר מיינע געשעפטען. איינמאָל גרעהען מיר ביידע פון די טרעפּ אַראָב און בעגעגענען דעם טרעגער, וואָס צוטראָגט צייטונגען. אָבגענומען ביים טרעגער די צייטונגען, ער זיין צייטונג, איך מיין צייטונג, געהען מיר זיך ביידע אַזוי און קוקען אַריין אין די צייטונגען. איך אין מיין צייטונג, ער — אין זיין צייטונג. וואָס לייענט מען אין אַ צייטונג פריהער פאַר אַלץ? — די טעלעגראַמעס. איך גיב אַ קוק די ערשטע טעלעגראַמע פון אָדעס:

„געכטען זענען קראנק געוואָרען אויף חאָלערע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אלע יודישע שוהלען..." און אזוי ווייטער... מילא, טאָלמאַטשאָוו מיט די גבאים פון די יודישע שוהלען — בין איך איהם מוחל. דאָס איז ביי מיר קיין נייעס. דערויף איז ער טאָלמאַטשאָוו, ער זאָל זיך אינטערעסירען מיט יודישע שוהלען. מיך אינטערעסירט נאָר די חאָלערע, וואָס אין אָדעס... רוף איך מיך אָן צו מיין שכן (יענער געהט מיט מיר אויף איין טראָטואַר, ווי קאָן מען זיין אזוי גראָב?):

— געפעלט אייך, זאָג איך, אָדעס? שוין ווידער די חאָלערע.

רופט זיך אָב צו מיר מיין שכן:

— סע קאָן ניט זיין.

פערדריסט דאָס מיך: וואָס הייסט — „סע קאָן ניט זיין"? און איך געהם און לייען איבער פון מיין צייטונג ארויס די טעלעגראַמע פון אָדעס: „נעכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חאָלערע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון יודישע שוהלען..." און אזוי ווייטער... הערט ער מיך אויס, דער שכן מיינער, און רופט זיך אָן צו מיר: „אַט וועלען מיר באַלד זעהען"... און שטעקט אריין די נאָז אין זיין צייטונג. פערדריסט דאָס מיך שוין זעהר שטאַרק און איך רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס מיינט איהר, אין אייער צייטונג זענען אנדערע טעלעגראַמעס?

— מע קאָן ניט וויסען. — מאַכט ער צו מיר מיט א האַלבען מויל. פערדריסט דאָס מיך מסתמא נאָך שטאַרקער:

— אָדער וואָס רעכענט איהר, זאָג איך, אין אייער צייטונג איז אַנ'אַנדער אָדעס, זאָג איך, מיט אַנ'אַנדער חאָלערע מיט אַנ'אַנדער טאָלמאַטשאָוו?

ענטפערט ער מיר שוין דערויף גאָרניט, נאָר ער הערט ניט אויף צו זוכען אין זיין צייטונג די טעלעגראַמע פון אָדעס. נו, געהט רעדט מיט א פּרא־אדם!

ניין. אונטערוועגענס איז פאַראַן א בעסערע זאַך אויף די צייט צו פערטרייבען: א קערטעל. א זעקס און זעכציג.

קאָרטען בכלל — איז א יצר הרע. דאָס ווייסט איהר דאָך. נאָר אין וואָגן זענען קאָרטען א גן־עדן. אין וואַגאָן, אז איהר מאַכט א קער-

טעל, ווייסט איהר ניט, וואו די צייט קומט אהין. אודאי דארף מען האבען דערצו די ריכטיגע קאמפאניע. ווארום איהר קאנט אמאל אריינפאלען אין אנ'אומגליק, זאל גאט שומר ומציל זיין! איהר דארפט אייך נאר היטען, איהר זאלט זיך ניט אריינכאפען צווישען דער גוטער חברה קארטענשפיעלער, וואס חאפען א פרייער און מאכען איהם פאר א קדוש. געוועהנליך, איז שווער צו דערקענען, ווער ס'איז א פיינער מענש און ווער ס'איז א שוליער. אדרבה, זיי זעהען אויס, מעהר-סטענטהייל, אט די דאזיגע חברה-לייט, די נעבעכלעך, גאט די נשמה שולדיג, מאכען זיך גע'פגר'ט, שפיעלען צווישען זיך „בלאט", היצען זיך בלומרשט ביי'ם פערשפיעלען, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז זיי שלעפען אייך אריין אין קאהן. זיי גיבען אייך די מעגליכקייט צו געווינען איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז די קארט „מאכט לעמעל" און איהר הויבט אן צו פערשפיעלען — דעמאלט זענט איהר שוין א פארטיגער קרבן. איהר וועט שוין ניט אוועקגעהן, זייט זיכער, ביז וואנען איהר וועט זיי ניט פערשפיעלען דעם זייגער מיט דער קייט מיט אלעם, וואס האט נאר עפיס א ווערטה. איהר פיהלט, אז איהר האט זיך אריינגעחאפט צווישען א באנדע שוליערס, נאר איהר קריכט, ווי א שעפעלע, גלייך צום וואלף אין די ציינער אריין. א, איך קען זיי, די דאזיגע לייט! זיי קאסטען מיך רבי-געלד!... איך האב פון זיי צו דערצעהלען מעשיות, מיט מעשיות, מיט מעשיות, גאנצע פעק מיט מעשיות. מע פאהרט אין וועג, הערט מען זיך אן.

למשל, איך ווייס א מעשה מיט א קאסירער, וואס האט געפיהרט מיט זיך פרעמד געלד, — א היבשע פוטיקע — זיך אוועקגעזעצט מיט דער חברה און פערשפיעלט עד לפק, אזוי אז ער האט זיך געוואלט פון וואגאן ארויסווארפען...

היינט ווייס איך א מעשה מיט א יונגענמאנטשיק, אנ'איידעם פון ווארשא, וואס איז נאר-וואס אראב פון קעסט, געפיהרט מיט זיך דאס גאנצע ביסעל נדן, און גע'פטר'ט ביז איין גראשען, און געבליבען חלשות אויפ'ן ארט...

און נאך א מעשה ווייס איך מיט א סטודענטעל, וואס איז געפאהרען אויף יום-טוב אהיים, אין טשערניגאווער גובערניע, געפיהרט מיט זיך עטליכע קערבלעך, פערהארעוועטע נעבאך מיט'ן ביטערען שווייס פון זומערדיגע לעקציעס, און אין דער-היים האט ארויסגע-

קוקט אויף איהם אַנ'אַלטע מאַמע מיט אַ קראַנקער שוועסטער גע־באַך...

ווי איהר זעהט, האָבען די אַלע מעשיות כמעט איין אָנהויב מיט איין סוף, און קיינער איז אין זיי נישט אַזוי קלאָר, ווי איך. מיך וועט מען שוין אַזוי גיך ניט אונטערפיהרען, אָבער גאָר לא! זיך איינמאָל אָבגעבריהט — גענוג... פאַר אַ מייל וועל איך אייך די חברה דערקענען, ווער ס'איז אַ פויגעל און ווער ניט. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ — מיט אומבעקאַנטע מענשען שפּיעל איך ניט אין קיין קאָרטען. מע זאָל מיך גילטען, וועל איך מיך אין וועג ניט אוועק־זעצען מיט אַ קאָמפּאַניע שפּיעלען אין קאָרטען, סיידען אין צווייען אַ זעקס און זעכציג. אַ זעקס און זעכציג — אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! אין צווייען אַ זעקס און זעכציג — איך בעט אייך, וואָס קאָן דאָ זיין פאַר אַ געפאַהר? ובפרט מיט מיינע אייגענע קאָרטען — פאַר וועמען האָב איך מורא? איך פיהר מיר תמיד מיט זיך מיינע אייגענע קאָר־טען. ווי ביי'ם ערליכען יודען אַ טלית־ותפילין, אַזוי איז ביי מיר, להבדיל, אַ פּעשעל קאָרטען.

איך בין מיך מודה: איך האָב ליעב אַ זעקס און זעכציג. זעקס און זעכציג איז אַ יודיש שפּיעל. איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר — איך שפּיעל מיט דער אַלטער מעטאָדע: מיט די צוואַנציג און מיט די פער־ציג. דאָס נייענטעל בייט. און אַז איך האָב אַ לעווי, מעג איך דע־קען, און אַז איך האָב ניט קיין לעווי, טאָר איך ניט דעקען. אַנ־שטענדיג — וואָס? אַזוי שפּיעלען אַלע יודען. אַזוי שפּיעלען מיר אין דער־היים, און אַזוי שפּיעל איך אין וועג. איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, קאָן אייך אוועקזעצען זיך, אונטערוועגענס געוועהנליך, ביי אַ זעקס און זעכציג — און אוועקזיצען אַזוי אַ טאָג מיט אַ נאַכט און שפּיע־לען, און שפּיעלען, און גאָרניט אויפהערען. איך האָב נאָר פיינד, אַז מע שטעהט מיר הינטער די פּלייצעס און מע קוקט מיר אריין אין בלעטעל, אָדער מע גיט מיר עצות, ווי אַזוי איך זאָל געהן און צי איך זאָל דעקען, צי ניט... איך מוז אייך אָבער דעם אמת זאָגען, אַז אונזערע יודען, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפען, זענען אַ מאוס פאָלק. אונטער יודען איז שווער צו שפּיעלען אין זעקס און זעכציג ביי אַ געזעלשאַפט. באַלד ווערט איהר אַרומגערינגעלט פון אַלע זייטען מיט אַריינקוקערס, וואָס אַלע זענען זיי אייך מבינים אויף אַ גאַנג און אַלע קאָנען זיי שפּיעלען אין זעקס און זעכציג. עס איז ניט אויסצו־

בעהאלטען זיך פון זיי, ניט אבצוטרייבען זיך! ווי זומער פון די פליעגען! וויפיעל איהר זאלט זיי ניט טרייבען, וויפיעל איהר זאלט זיי ניט זידלען: „פעטער! ווער פרעגט אייך עצות?״ „רב יוד, ווער האט גע־שיקט נאך אייך?״ „רב זייט־זשע מוחל! הענגט ניט איבער מיין קאפ. עס שמעקט פון אייך בשמים!״ ווייס איך וואס — ווי אין אייזערנע וואנט.

פון איינעם אזא בעל־עצה האבען מיר אמאל געהאפט, הערט איהר, א פסק, און נאך גליקליך אבגעשניטען. איך קאן מיך ניט איינהאלטען, איך מוז עס אייך דערצעהלען.

דאס איז געווען ווינטער־צייט. אויך אונטערוועגענס. דער וואגאן איז געווען גע־פ־קט, ווארים ווי אין א באד. ערטער — ווינציג. יודען — קיין עין־הרע א סך. ווי שטערען אין הימעל. קאפ אויף קאפ. ניטא וואו א שפילקע דורכצווארפען. און דא האט מיר גאט צוגעשיקט א פארטנער אויף א זעקס און זעכציג. דוקא א יוד א פראס־טער און א שוויי.גער, נאר ער געהט אויס א זעקס און זעכציג, אזוי ווי איך. מיר זוכען איין ארט, וואו די טאליע קארטען אוועקצולע־גען — נישטא, חאטש ציהט זיך אוים! וואס טהוט גאט? אקוראט אקעגען אונז אויף דער צווייטער באנק ליעגט אויסגעצויגען א מאנאך אין א שמוּיסענעם פעלץ מיט'ן פנים אראב און פאפט. חראפעט, קיין עין־הרע, געשמאק איבער'ן גאַצען וואגאן. איך גיב א קוק אויף מיין פארטנער, מיין פארטנער — אויף מיר. גלייך ווי מיר וואלטען זיך אויפגערעדט. א מאנאך א פעטער, א גלאטער, איין אויסגעפאשעטער, מיט א פעלץ א ווייכען — אויף איהם האט גאט אליין געהייסען מאכען א זעקס און זעכציג... און ניט לאנג געטראכט, לעגען מיר אוים די טאליע קארטען ביי'ם מאנאך אויפ'ן ווי הייסט מען דאס, און מע שפּיעלט.

אזוי ווי היינט געדענק איך עס — טריאומף איז געווען פיק. איך האב אויבער, מלכה, מלך יום־טוב, אסס טרעף, צעהנטעל, קעניגשערעל. די זעקסטע קארט... הא? די זעקסטע קארט האב איך שוין פערגעסען: אונטער־הערץ אדער אויבער־הערץ? מיר דאכט, אז אונטער־הערץ. און אפשר טאקי אויבער־הערץ? נאר ס'איז שוין ניט קיין נפקא־מינה. דער עיקר — איך האב געהאט אין דער האנד א שפּיעל, ווי זאגט איהר, א שפּיעל פון גאט: די אמת'ע פערציג, כשר'ע דריי אויגען! די פראגע איז נאר: מיט וואס, למשל, וועט מיין פארטנער ארויסגעהן? ער זאל וועלען געהן מיט טרעף, טראכט

איך מיר, וואָלט ער געווען א יוד א חכם. אי, וואָלט איך איהם ליעב געהאַט!...

און כך הוה. מיין פּאַרטנער טראַכט און טראַכט (רבונו של עולם! וואָס וועט ער דאָ אויסטראַכטען?) — און נעהמט און געהט אַרויס מסתמא אקוראַט מיט א צעהנטעל טרעף! קושען דאַרף מען איהם! איז אָבער בּיי מיר א טבע, הערט איהר, אַז איך שפּיעל אין זעקס און זעכציג, האָב איך פיינד, ווי אַנדערע, היצען זיך. פּאַוואָלי, געלאַסען. איך האָב צייט. פערקעהרט, איך האָב ליעב א בּימעל אָנשפּיעלען זיך. איך רייב מיר דעם שטערן, מאַך כלומרשט א קרום פּנים. וואָס אַהרט עס מיך? לאָז מיין פּאַרטנער האָבען א חיישעה. לאָז ער מיינען, אַז איך בּין אויף צרות... נעהט זיינט א נביא, אַז הינטער די פּלייצעס בּיי מיר שטעהט א יודעל, שטעהען זאָל ער אייך פּראַווצעס, און קוקט מיר אַריין אין בּלעטעל — אַרויס זאָלען איהם די אויגען! דערזעהען דאָס צעהנטעל טרעף, רייסט ער אַרויס בּיי מיר פון די הענד דאָס אַסס טרעף, שלאָגט דאָס צעהנטעל, דערלאַנגט א זעץ מיט דער האַנד איבּער דער טאָליע קאָרטען, וואָס בּיי'ם מאַנאַך אויפ'ן פּעלץ, און לאָזט אַרויס א געשריי:

— ס'איז גערעקט!!!......

מיט קיין צעהן וואַסערן האָב איך זיך ניט געקאָנט אָבוואַשען פונ'ם דאָזיגען מאַנאַך. די זידלערייען מיט די קללות, וואָס ער האָט אויסגעשאָטען, זאָלען פאַלען אויף זיין קאָפּ. ער האָט אונז געסטראַשעט, אַז אויף דער ערשטער סטאַנציע קריכט ער אַראָב און קלאַפּט אַוועק א דעפּעש גלייך צו פּורישקעוויטש'ען... נו? קאָן מען לעבען אויף דער וועלט?

נאָר ניט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך האָב אייך נאָר געוואָלט אויספיהרען, בּדרך־אגב, וואָס מע שטעהט זיך אויס אין וועג צוליעב א זעקס און זעכציג, אויב מע איז א ליעבהאָבער, ווי איך, למשל. די רעכטע מעשה, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, הויבּט זיך ערשט אָן. איהר מעגט עס האָרכען.

געווען איז דאָס אויך ווינטער, פּונקט אין דער צייט, דאָס הייסט, חנוכה־צייט, און אויך אין וואַגאָן. געפאָהרען בּין איך קיין אָדעס און געפיהרט מיט זיך געלד, — א היבּשע סומע — מיר בּיידע מעגען עס פערדיענען אַלע חודש, בּיי מיר איז א פּרינציפּ: אַז

איך פיהר מיט זיך געלד — שלאָף איך ניט. איך האָב טאַקי נישט מורא פאַר גנבים, וואָרום איך, אַז איך פיהר מיט זיך געלד, האַלט איך עס — זעהט איהר וואו? — אָט דאָ, אין בוזעמקעשעני, אין אַ גוטען טייסטער, פערבונדען מיט צוויי בענדלעך. אַ מכה וועט אַ גנב צוקומען! נאַר גאָרניט. היינטיגע ציטען, הוליגאַנעס... עקספּראָפּריאַציעס... אַ קשיא אויף אַ מעשה... זיץ איך מיר אַזוי, הייסט עס, איינער אַליין. דאָס הייסט, ניט איינער אַליין. עס פאָהרען נאָך פּאַסאַזשירען, נאַר ניט קיין יודען. וואָס האָב איך פון זיי? ניטאָ מיט וועמען צו מאַכען אַ זעקס און זעכציג. דערווייל, אַזוי ווי איך זיץ מיר פערזאָרגט און בענק נאָך אַ יודען, עפענט זיך ניט די טהיר פון אונזער וואַגאָן, — דאָס איז געוועזען גוטע עטליכע סטאַנציעס ביז אָדעס — און עס קומען ניט אַריין צוויי פּאַסאַזשירען? און דוקא אחינו בני ישראל. איך דערקען אַ יודען באַלד, ער מעג אייך געהן אָנגעטהאָן ווי אַלצעהן פּאָניעס און מעג מיט אייך רעדען ניט נאָר אויף רוסיש, אפילו אויף טערקיש. די צוויי פּאַסאַזשירען זענען געוועזען איינער איין עלטערער, דער אַנדערער אַ יונגערער, און ביידע אָנגעטהאָן אין פיינע פּעלצלעך, מיט פיינע היטלען, אָבער טאַקי, וואָס פיין הייסט! אוועקגעשטעלט די טשעמאָדאַנעס, אויסגעטהון די פּעלצלעך, אַראָבגענומען די היטלען, פערווי־כערט צו פּאַפּיראָסען, מיר אויך געגעבען אַ פּאַפּיראָס — און מ׳רעדט. פריהער, געוועהנטליך רעדט ן בלשון יונית, דערנאָך יודיש. „פון וואַנעט איז אַ יוד? וואוהין פאָהרט איהר?“ — „וואוהין פאָהרט איהר?“ — „קיין אָדעס.“ — „קיין אָדעס? איך פאָהר דאָך אויך קיין אָדעס.“ — „פאָהרען מיר, הייסט עס, אַלע דריי קיין אָדעס.“ אהין־אהער, מע האָט זיך צורעדט. „ווייסט איהר, וואָס פאַר אַ יום־טוב ביי אונז איז היינט?“ „דהיינו?“ — „איהר האָט פערגעסען? חנוכה!“ — אוי, חנוכה? חנוכה איז דאָך אַ מצוה צו מאַכען אַ קערטעל! אַ זעקס און זעכציג.“ „געטראָפען!“ — חאַפּט זיך אויף דער יונגערער און ציהט אַרויס פון׳ם אַלטענם קעשענע אַ טאַליע קאָרטען און רופט זיך אָן צום עלטערען: „פּאַפּאַ! לכבוד חנוכה אַ זעקס און זעכציג?“...

די משמעות — אַ טאַטע מיט אַ זוהן. טשיקאַווע צו זעהן, ווי אַ זוהן שפּיעלט מיט אַ טאַטען אין זעקס און זעכציג. איך וואָלט אפילו אַ בעלן געוועזען אַליין מאַכען אַ זעקס און זעכציג, נאָר דעם יצר־הרע נאָכגעבען, ווי זאָגט איהר, טאָר מען ניט. מיר וועלען זיך בענוגע־

נען דערמיט, וואס מיר וועלען קוקען, ווי יענער שפּיעלט...

איבערגעקעהרט א טשעמאדאן, אוועקגעשטעלט צווישען די פּיס — מע ווארפט אוים קארטען. דער טאטע איז ערשטע האנד. דער זוהן צווייטע האנד. און מע שפּיעלט אין זעקס און זעכציג. איך זיץ ביי דער זייט און קוק אריין צום אלטען. טהוט מיך דער אלטער א פרעג פארבייגעהענדיג, אויב מיר איז בעקאנט דאס שפּיעל פון זעקס און זעכציג? צולאך איך מיך מן הסתם: א שענע מעשה נאר א קורצע, איך בין אליין דער מחבר פון זעקס און זעכציג, פרעגען זיי מיך, אויב איך שפּיעל אין זעקס און זעכציג! און איך זיץ מיר אזוי מן הצד און קוק, ווי די צוויי, דער טאטע מיט'ן זוהן, שפּיעלען אין זעקס און זעכציג. און איך בין שטארקער פון אייזען: דער אלטער היהנערפרעסער מאכט גענג, אז מע קאן שטארבען. שטעלט אייך פאר: א מענש האט אין דער האנד צוויי מאל טריאומף מיט'ן נייענטעל, צוויי שטארקע פּיק מיט איין מאל טרעף — געה-זשע אב מיט'ן טרעפעל, וועסט דו צוקויפען נאך אמאל טריאומף צו א פערציג און אפשר קאנען דעקען? ניין! אמעהר געהט ער בעסער מיט'ן יונגערן פּיק און בלייבט שטעהן ווי א ליימענער גולם מיט א נאקעט צעהנטעל פּיק! נעהמט דאך מסתמא דער זוהן, דער צירונג, און דעקט, און געהט ארוים צו איהם פריהער מיט איין מאל יום-טוב, ווי גאט האט געבאטען, ציהט אב דאס צעהנטעל פּיק, דעקט אויף א צוואנציג — און א גוטען טאג מיט דער קאפּאטע. דריי אויגען, ווי די בעכער!

דאס איז געווען איין מאל א גאנג.

דאס אנדערע מאל איז געווען נאך ערגער. טאקי הימעל-שרייענד! הערט א מעשה: א יור האט זיין אייגענס זעקס אויגען. עס פעהלט איהם סך-הכל איין אויג. און דער פארטנער, דער זוהן הייסט עס, האט ערשט צוויי. אין האנד איז ביי'ם אלטען תרח אזוי גרויס ווי דריי מאל טריאומף מיט א צוואנציג. חאפּט ער און דעקט צו און געהט ניט אבּרופען יום-טוב. ניין. ער זאגט בעסער צוואנציג. געהט דער פארטנער, דער זוהן, הייסט עס, און ציהט אב ביי איהם דעם צוואנציג מיט א טריאומף מיט נאך א קארט און זאגט אליין צוואנציג — און פארטיג מיט דריי אויגען! טהוט עס מיך א טראג אויף: א וויסטער א פינסטערער חנוכה!... ניין, איך קאן שוין מעהר ניט צוזעהען. האט קיין פאראיבעל ניט, זאג איך צום אלטען גאנאטניק, ביי מיר

איז אַ פּרינציפּ ניט אַריינמישען זיך בעת יענער שפּילט. נאָר איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, מאַכט מיך קלאָר, וואָס איז דער שכל, וואָס איהר האָט געדעקט? ניין, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס פאַר א רעכענונג האָט איהר דאָ געהאַט? ממה־נפשך: האָט אייער פּאַרטנער שרגא, זענט איהר דאָך אַוודאי אין דער־היים. אלא וואָס דען? טאָמער האָט ער גאָלד? געזונטערהייד! מיט וואָס רייזיקירט איהר דאָ? מיט איין אויג, בעת איהר האָט זעקס און יענער צוויי? מע דאַרף דאָך זיין ערגער ווי געשמד'ט!"... ענטפערט ער מיר ניט דאָס צווייטע וואָרט, דעם אַלטער כלב, נאָר דער זוהן, דער קדיש, שמייכעלט: „דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, שפּילט שוואַך, שוואַך. דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, קאָן ניט שפּילען און זעקס אין זעכציג". „אייער פּאַפּאַ, זאָג איך, טאָר ניט שפּילען אין זעקס און זעכציג. אין זעקס און זעכציג, זאָג איך, לאָזט מיך!" וויל אָבער דער אַלטער הונט ניט אָבטרעטען בשום אופן און שפּילט ווייטער, און מאַכט אַזעלכע גענג, אז מע קאָן בעקומען די אַפּאָפּלעקציע! קוים מיט צרות האָב איך מיך איינגעבעטען, דער אַלטער שמאַראַווידלעק זאָל מיר איבערגעבען די האַנד מעהר ניט אויף צוויי־דריי פּאַרטיעס. „לכבוד חנוכה — זאָג איך — לאָזט מיך אויך פערדינען אַ מצוה"...

„ווי טייער שפּילען מיר?" — מאַכט צו מיר דער קדיש. —

„ווי טייער איהר ווילט." „צו אייערלעך?" — „לאָז זיין צו אייערלעך. נאָר מיט א תנאי, זאָג איך, אין א לצנות, דער פּאַפּאַ אייערער זאָל אייך ניט אַריינקוקען, זאָג איך, אין בלאַט אַריין און זאָל אייך חלילה ניט געבען קיין עצות"... ווערט א געלעכטער, און מיר הויבען אָן שפּילען. איין פּאַרטיע, די אַנדערע, די דריטע. עס געהט מיר, קיין עין־הרע, דורך די טהיר און דורך טויער. מיין פּאַרטנער הויבט זיך אָן צו היצען. ער וויל, זאָגט ער, שטעלען צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט צוויי מאָל, לאָז זיין צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט פיער מאָל, לאָז זיין פיער מאָל אַזוי פיעל. און ער ווערט ווידער בעגראָבען. ווערט ער שוין גוט אין כעס: ער וויל, זאָגט ער, אויף אַ כף־הא'ער. שטעלט זיך אַוועק דער אַלטער צדיק, דער פאָטער, הייסט עס: ער וועט ניט דערלאָזען! הערט ער איהם אָבער, דער תכשיט, אין טראָק, און עס געהט ביי אונז אויף אַ כף־הא'ער — און ער פערשפּילט. ווערט דער אַלטער תנא בייז. הויבט זיך אויף און זעצט זיך אָבער באַלד צוריק אַוועק, קוקט מיר אַריין אין די קאָרטען, זינגט

בעת־מעשה אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז — און מײַן פּאַרטי-הער ברענט ווי אויף פּאַקען. וואָס מעהר ער פערשפּילט, מעהר גיצט ער זיך. וואָס מעהר ער היצט זיך, מעהר פערשפּילט ער. דער אַלטער אינדיק איז אויסער זיך! ער בּײַזערט זיך, זידעלט זיך, קוקט אַרײַן צו מיר אין די קאָרטען, זינגט אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז. און דער זוהן, די צאַצקע, אַ קאָהן נאָך אַ קאָהן, ער ברענט ווי אַ שטרויענער דאַך. „זאָל איך שלעכטס האָבען, — זאָגט צו איהם דער פאָטער — אויב דו וועסט ווײַטער שפּילען!“ „פּאַפּאַ! — בעט זיך בײַ איהם דער זוהן. — מעהר ניט, אַז נאָך אײַן קאָהן, אַניט זאָל איך ניט דערלעבען אויפצושטעהן פון דעם אָרט!“ „מעהר ניט, אַז אײַן קאָהן, זאָג איך צום אַלטען פּאַקערלאַ, וואָס וועט אײַך אַהרען?“ . . .

הכלל, מע גיט קאָרטען — דאַנקען גאָט, ער האָט געוואונען. איך בין שוין אַלײַן אויך צופריעדען, וואָס ער האָט געוואונען. ... ער אָבער, זאָגט ער, נאָך אַ קאָהן. נאַרישקייטען. מע קאָן דאָך ניט זײַן אַזוי גראָב, בעת יענער האָט זיך אַזוי פערשפּילט. נאָך דעם קאָהן—נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן. וואָס טויג אײַך, עס האָט זיך איבערגעדרעהט דאָס רעדעל אינגאַנצען אויף זײַן זײַט. „נו? — רופט איך מיך אָן צום אַלטען המן, פאַרוואָס בּײַזערט איהר זיך איצטער ניט אויף אײַער קדיש?“ „איך וועל איהם שוין אין דער־היים, זאָגט ער, געבען אַ ווילדען סוף, ער וועט מיך האָבען צו געדענקען!“

אַזוי זאָגט דער אַלטער גנב און הערט ניט אויף צו קוקען מיר אין די קאָרטען אַרײַן, און אונטערזינגען און אונטערהוסטען און צו שמאָרען מיט דער נאָז. מיר איז בּאַלד ניט געפעלען זײַן אַרײַנקוקען צו מיר אין בּלאַט און זײַן זינגען מיט זײַן הוסטען מיט זײַן שמאָרען מיט דער נאָז. נאָר כּל־זמן מיר איז געגאַנגען דאָס קאָרטעל, האָב איך מיך מיישב געווען: „זינג, הוסט, שמאָרע מיט דער נאָז“ . . . איצט, אַז עס האָט אָנגעהויבען געהן צוריק, איז מיר אַרײַן אַ געדאַנק, איך זאָל מיך צו הערען צו זײַן זינגען מיט זײַן הוסטען מיט זײַן שמאָרען מיט דער נאָז, צי שמעקט דאָ ניט דריגען אַקאָרשט אַ שמד־שטיק? דערווײַל גיט מען קאָרטען. אַ פּאַרטיע נאָך אַ פּאַרטיע — שלעכט! איך האַלט אין אײַן פערשפּילען. איך גיה אַלע מאָל אָב אָן אַ זײַט, בּינד אויף די זײַטקעשעני, ציה אַרויס אַ הונדערטער נאָך אַ הונדערטער. עס האַלט שוין שמאָל. עס טאָגט! פּלוצים נעהמט

מיך אָן דער אַלטער באַנדיט בײַ דער האַנד: „זאָל איך שלעכטס
האָבען, זאָגט ער, אויב איך װעל אײַך לאָזען שפּיעלען, זאָגט ער, ס'איז
בײַ אײַך דער לעצטער הונדערטער.״ װער איך מסתּמא אויפגעבּראַכט:
„פון װאַנען װײסט איהר, אַז ס'איז בײַ מיר דער לעצטער הונדער-
טער?״ — און איהם אויף צו להכעיס שטעל איך אַװעק דעם גאַנצען
הונדערטער.

ערשט דעמאָלט, אַז איך האָב מיך אינגאַנצען אויסגעלײדיגט
און איך האָב מיך געגעבען אַ חאַפּ, אַז איך בין נקי, רײן װי אַ טע-
לער און נאַקעט, װי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ס'איז שוין ניט
געװען מעהר װאָס צו שטעלען אין קאָהן, און מײן פּאַרטנער האָט
גענומען פערשפּיעלען זיך אויף אַלע קנעפּלעך, און די בעקלעך האָבען
איהם געפּלאַמט — ערשט דעמאָלט האָב איך גענומען אַרומקוקען זיך,
װאו בין איך אויף דער װעלט? עפּיס האָט מיר דאָס האַרץ געזאָגט,
אַז איך האָב מיך אַרײַנגעחאַפּט אין דער טומאה, אַז איך בין אַרײַן
אין אַ נעץ... עס האָט מיר אָנגעהויבען אויסװײַזען, אַז דער טאַטע
איז ניט קײן טאַטע און דער זוהן איז ניט קײן זוהן... מיר איז
ניט געפעלען זײער קוקען, װאָס זײ האָבען זיך איבערגעקוקט, מיט'ן
אויבשטעהן פונ'ם זוהן און אַװעקגעהן אויף אַ זײַט און מיט'ן נאָכגעהן
פונ'ם טאַטען. עס האָט זיך מיר אויסגעװיזען, אַז דער אַלטער האָט
עפּיס אַ זאָג געגעבען דעם יונגען, און איך װאָלט געמעגט שװערען,
אַז דער יונגער האָט עפּיס אַרײַנגערוקט דעם אַלטען אין יד אַרײַן...

דער ערשטער געדאַנק איז בײַ מיר געװען: „אפשר זיך אַרויס-
װאַרפען דורכ'ן פענסטער?״... נאָכדעם האָב איך מיר געזאָגט: „נײן,
אַ מעסער זײ בײַדען איבער'ן האַלז, אָדער אַ פּיסטויל זײ אין האַרצען
אַרײַן. אָדער גלאַט אָנפאַלען אויף זײ, חאַפּען פאַר'ן גאָרגעל און נעה-
מען װאַרגען, װאַרגען!... נאָר געה מאַך, אַז בין אײנער און זײ
זענען צװײ. און דערװײַלע דער צוג לויפט. די רעדער קלאַפּען. דער
קאָפּ דרעהט זיך. אין האַרצען ברענט אַ פײַער... װאָס װעט זײַן?
אָט-אָט, אָקאָרשט װי מע זעהט ניט, זענען מיר אין אָדעס. װאָס
װעל איך טהון? װאוהין װעל איך געהן? װאָס װעל איך זאָגען?...
איך טהו אַ קוק — מײנע חברה-לײַט נעהמען זיך צו די טשעמאָדאַ-
נעס. „װאו זענען מיר?״ „אין אַ שטאָדט, מאַכען זײ צו מיר, װאָס
זי הײסט אָדעס״. איך טהו מיך אַ חאַפּ צו דער קעשענע — איך האָב
דאָך ניט אפילו מיט װאָס דעם טרעגער צו בעצאָהלען! עס בעשלאָגט

מיך אַ קאַלטער שווייס. עס שטעהען ביי מיר טרערען אין די אויגען. די הענד טרייסלען זיך מיר. איך געה צו צום אַלטען קצב: „איך האָב, זאָג איך, צו אייך אַ בקשה... חאָטש איין פינפאונצוואַנציגער“...
„וואָס זאָגט איהר מיר? זאָגט איהם.“ — מאַכט צו מיר דער אַלטער גזלן און ווייזט מיר אָן אויפ'ן יונגען. דער יונגער זשוליק דרעהט די וואָנצעס, מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. דער לאָקאָמאָטיוו פייפט. סטאָפּ — מיר זענען שוין אין אָדעס. דער ערשטער, וואָס איז אַרויס-געשפּרונגען פון וואַגאָן — דאַרפט איהר שוין אַליין פערשטעהן, אַז דאָס בין געוועזען איך. און אַ גוואַלד האָט געמאַכט אויך ניט קיין אַנ-דערער. מיט די לעצטע כחות האָב איך גענומען שרייען: „זשאַנ-דאַר! זשאַנדאַר!“... און עס האָט ניט פיעל גענומען, און עס איז אויסגעוואַקסען אַ זשאַנדאַר, און נאָך אַ זשאַנדאַר, און נאָך צוויי זשאַנדאַרען, און נאָך דריי זשאַנדאַרען... נאָר ביז עפּיס וואָס, איז שוין דער יונגערער ימח-שמו'ניק נעלם געוואָרען. געבליבען איז נאָר דער אַלטער מתושלח, וועלכען איך האַלט צו ביי דער האַנד שטאַרק-שטאַרק, ער זאָל ניט אַנטלויפען. וואָס טויג אייך, ס'איז געוואָרען אויפ'ן וואָקזאַל אַ צונויפלויף פון מענשען, ערדטרעטעניש! און מע האָט אונז אַריינגעבעטען ביידען אין אַ בעזונדער חדר אַריין. דאָרט האָב איך דערצעהלט די גאַנצע מעשה פון אַלף ביז תיו. ניט גע-זשאַלעוועט אַ טרער, אויסגעגאָסען מיין גאַנץ ביטער האַרץ. מיין גע-שיכטע, ווייזט אויס, האָט זיי רעכט אָנגענומען ביי'ם האַרצען, וואָ-רום מע האָט זיך באַלד אַ נעהם געטהון צום אַלטען כשופ'מאַכער, ער זאָל אויפדעקען דעם גאַנצען אמת. לאָזט זיך אויס, אַז ווער-וואָס? ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען. פרעגט איהם בחרם: וואָסערע לאָקשען? וואָסערע זעקס און זעכּציג? וואָסערע קאָרטען? וואָסער זוהן? ער האָט גאָרניט קיין זוהן. גאָר ניט געהאַט קיינמאָל. „אָט דער מענש איז געריהרט“... אַזוי מאַכט דער אַלטער ממזר און ווייזט אויפ'ן קאָפּ, אַז איך בין אַ קראַנקער... „אַזאַ מעשה? — זאָג איך, — לאָזט מען איהם גאָר גוט בעזוכען!“ און מע נעהמט איהם און מע טהוט איהם אויס, איך בעט איבער אייער כבוד, ביז'ן העמד — ניט קיין קאָרטען, ניט קיין געלד! סך-הכל פערמאָגט ער אַרום און אַרום צוויי און צוואַנציג מיט זיבעציג, און אַליין זעהט ער אויס אַזאַ גע-באַך, אַזאַ כשר'ע זאַך, אַז איך הויב אָן איבערצוטראַכטען, אפשר בין איך טאַקי ניט ביי אַלע געדאַנקען? אפשר האָט זיך מיר גע'חלומ'ט.

אַז דאָס איז אַ טאַטע מיט אַ זוהן און אַז איך האָב געשפּיעלט מיט זיי אין זעקס און זעכציג, און אַז איך האָב פערשפּיעלט אַ פערמעגען... וואָס איז געוועזען דער סוף? — פרעגט גאָרניט. לאָמיר בעסער צושלאָגען זיך די געדאַנקען, מאַכען אין צווייען אַ זעקס און זעכציג לכבוד חנוכה...

אַזוי לאָזט אויס דער פּאַרשוין, וואָס זעהט אויס אַ לייטישער מענש צו זיין, אַ קאָמיוואָיאַזשער, אַזוי ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. און עס וואַקסט אויס ביי איהם אין די הענד אַ טאַליע קאָרטען, און ער וואַרפט אויס, ווער ס'זאָל זיין ערשט — „ווי טייער שפּיעלען מיר?"...

איך קוק אויף מיין פּאַרשוין, ווי ער וואַרפט די קאָרטען עפּעס צו־קונציג, צו־גלאַט און צו־גיך. צו־ווייסע הענד ביי איהם, צו־ווייסע און צו־ווייכע. און עס פליהט מיר דורך אין קאָפּ אַ מאוס'ע מחשבה...

— מיט פערגעניגען, זאָג איך, וואָלט איך מיט אייך געמאַכט אַ זעקס און זעכציג לכבוד חנוכה. נאָר איך ווייס ניט, זאָג איך, מיט וואָס מע עסט דאָס. וואָס הייסט עס, זאָג איך, אייגענטליך, זעקס און זעכציג?...

מיין פּאַרשוין האָט מיר געגעבען אַ קוק אַריין אין די אויגען מיט קוים־קוים אַ שמייכעלע אויף די ליפּען, און שטיל, מיט אַ גריניגען זיפץ, אַראָבגעלאָזט די קאָרטען צוריק און קעשעני.

אויף דער ערשטער סטאַנציע האָט ער ניט געסטייעט אונטער די הענד. איך בין אַ בעלן געוועזען אויסגעהן נאָכדעם אַלע וואַגאָנעס, צוויי מאָל הין און צוריק — עס איז פון איהם קיין זכר ניט געבליבען.

(ענדע געשיכטע נומער עלף).

גימנאזיע.

געשיכטע נומער צוועלף:

גימענאזיע.

ווינטער. אקעגען מיר זיצט א יוד פון מיטעלע יאהרען, מיט א געל בערדעל, שוין א ביסעל גרויליך. א טהוירען טולופעל, א ביסעל אבגעבארעט. מיר האבען זיך צורעדט.

— דער ערגסטער שונא, הערט איהר, — רופט ער זיך אן צו מיר — וועט אייך נישט טהון דאס, וואס א מענש קאן טהון זיך אליין, ובפרט אז עס מישט זיך אריין א יודענע, א ווייב הייסט עס. אקעגען וואס, מיינט איהר, זאג איך עס? אקעגען מיר אליין טאקי. אט נעהמט מיך למשל, ווי איהר זעהט מיך אטא, דאכט זיך וואס? א יוד, כ'לעבען, א מיטעלמעסיגער, אויף דער נאז ביי מיר שטעהט ניט אויפגעשריבען: צי האב איך געלד, צי האב איך קיין געלד ניט, צי אפשר בין איך גאר דערונטער? עס קאן זיין, אז אמאל האב איך דוקא יא געהאט געלד, און ניט אזוי געלד אליין, געלד איז בלאטע — פרנסה האב איך געהאט, און בכבוד און שטיל, נישט געפלויגען, נישט געטראסקעט, ווי אנדערע, וואס האבען ליעב פי-פו-פא. ניין! איך געה מיט דעם גאנג, אז שטיל און פאמעליך איז בעסער. שטיל און פאמעליך האב איך מיר געהאנדעלט, שטיל און פאמעליך א פאר מאל געשטעלט זיך, שטיל און פאמעליך אבגעעקט מיט די סוחרים און וויערער גענומען זיך שטיל און פאמעליך צו דער ארבייט. איז דאך אבער פארהאן א גאט אויף דער וועלט, האט ער מיך מזכה געווען מיט מיין זייגענם א ווייב... (זי איז דא נישטא, קאנען מיר רעדען

אַפּעֶנטליך . . .) אַ ווייַב, הייַסט דאָס, ווי אַלע ווייַבער, דאָס הייַסט,
אַזוי אויפ׳ן קוק איז זי אפילו דוקא גאָר נישקשה׳דיג. איין „אָסאָבעֶ״,
קיין עין-הרע, צוויי מאָל אַזוי די גרויס ווי איך, און ניט קיין מאוסעֶ,
טאַקי אַ יפת-תואר, קאָן מעֶן זאָגעֶן, און ניט קיין נאַרישעֶ, אַ קלוגעֶ,
מעֶ קאָן זאָגעֶן, אַ גאַנץ קלוגעֶ, אַ בר-דעת, אַ גאַנצעֶר מאַנסביל —
און דאָס איז עֶרשט דעֶר רעֶכטעֶר חסרון: אוי, ניט גוט, הערט איהר,
אַז דאָס ווייַב איז אַ מאַנסביל! טויזעֶנד מאָל קלוג — אַז דעֶר אויבעֶר-
שטעֶר האָט פאָרט בעֶשאַפעֶן פריהעֶר אדם הראשונ׳עֶן און נאָכדעֶם שוין
חוה׳ן. געֶהט-ושעֶ אָבעֶר רעֶדט מיט איהר, זאָגט זי: „וואָס דעֶר אוי-
בעֶרשטעֶר האָט בעֶשאַפעֶן פריהעֶר אייַך און נאָכדעֶם אונז — דאָס איז,
זאָגט זי, זייַן עסק; נאָר דאָס, זאָגט זי, וואָס עֶר האָט מיר, זאָגט
זי, אַרייַנגעֶגעֶבעֶן אין פּיאַטעֶ מעֶהר שכל ווי דו האָסט אין קאָפּ, בין
איך אין דעֶם, זאָגט זי, כלל ניט שולדיג״. „אַקעֶגעֶן וואָס, זאָג איך,
איז דאָס געֶקומעֶן צו רעֶד?״ „אַקעֶגעֶן דעֶם, זאָגט זי, איז דאָס געֶ-
קומעֶן צו רעֶד, וואָס פאַר אַלסדינג דאַרף מיר דאַרעֶן דעֶר קאָפּ;
אפילו דאָס קינד, זאָגט זי, אַרייַנגעֶבעֶן אין גימעֶנאַזיעֶ בעֶדאַרף אויך
אין זינעֶן האָבעֶן איך״. „וואו שטעֶהט דאָס, זאָג איך געֶשריבעֶן, „גי-
מעֶנאַזיעֶ״? איך קאָן ניט בעֶשטעֶהן, זאָג איך, אַז עֶר זאָל די תורה
אויסלעֶרנעֶן אין דעֶר-היים?״ „איך האָב דיר שוין טויזעֶנד מאָל, זאָגט
זי, געֶזאָגט, אַז דו וועֶסט בייַ מיר ניט פּועל׳ן איך זאָל, זאָגט זי,
געֶהן קעֶגעֶן דעֶר וועֶלט; די וועֶלט איז זיך, זאָגט זי, נוהג, אַז קינ-
דעֶר געֶהעֶן הייַנט אין גימעֶנאַזיעֶ״. „נאָך מייַן שכל, זאָג איך, קומט
אויס, אַז די וועֶלט איז משוגע״. „די וועֶלט, זאָגט זי, זאָל געֶהן מיט
דייַן שכל, וואָלט זי טאַקי געֶהאַט אַ שעֶן פּנים!״ „איטליכעֶר מעֶנש,
זאָג איך, געֶהט זיך מיט זייַן שכל״. „מייַנעֶ שונאים, זאָגט זי, און
מייַנעֶ פרייַנד׳ס שונאים מעֶגעֶן דאָס פעֶרמאָגעֶן אין קעֶשעֶנעֶ, אין קאַס-
טעֶן און אין שאַפעֶ, וואָס דו פעֶרמאָגסט אין קאָפּ, וואָלט שוין דעֶ-
מאָלט געֶוועֶן אויף איין אופן״. „אַז אָך און וועה איז, זאָג איך, דעֶם
מאַנסביל, אַז אַ נקבה דאַרף אויף איהם זאָגעֶן מבינות!״... „אַז אָך
און וועה איז, זאָגט זי, דעֶר נקבה, וואָס האָט אַזאַ מאַנסביל, וואָס
די נקבה זאָל דאַרפעֶן זאָגעֶן אויף איהם מבינות!!!״... הייַנט געֶהט
טענה׳ט זיך אויס מיט אַ ווייַב! אַז איהר זאָגט איהר דאָס, עֶנטפעֶרט
זי אייַך בוידעֶם, איהר זאָגט איהר אַ וואָרט, גיט זי אייַך אויסנאָב
צוועֶלף, און טאָמעֶר שווייַגט איהר איהר אָב, הויבט זי גאָר אָן צו-

וויינען, אָדער זי נעהמט, איך בעט איבער אייער כבוד, און פאַלט חלשות — וועהט איהר, דעמאָלט בין איך אייך שוין אודאי מקנא! בקיצור, אָהין-אַהער, אויסגעפיהרט האָט „זי“, ניט איך, ווארום לאָמיר זיך ניט נארען, אז „זי“ וויל, איז עפּים א תירוץ?...

על-כּפּנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? — גימענאזיע! מע בעדאַרף, הייסט עס, זיך נעהמען צוגרייטען איהם, ער זאָל אריין ראשית חכמה אין „מלאַדשי פּריגאָטאָווִיטעלנע“. אודאי איז עס א גרויסע תורה, א קליינינקייט — „מלאַדשי פּריגאָטאָווִיטעלנע“! דאַכט מיר, אז ביי אונז א ליאַדע חדר-יונגעל, א דרדקי, וועט זיי אלע פערשטעקען אין גאַרטעל, ובפרט נאָך אַזעלכער ווי מיינער, וואָס מע זאָל אויספאָהרען א אימפּעריע, וועט איהר ניט געפינען דעם צווייטען! איך בין דאָך א פאָטער, ניט שייך צו זאָגען; נאָר יענער האָט א קאָפּ, וואָס עקט זיך די וועלט! וואָס טויג אייך לאַנגע רעד, ער איז אַוועקגעגאַנגען און האָט זיך געשטעלט און האָט געהאַלטען און האָט... ניט אויסגעהאַלטען; וואָס איז די מעשה? ער האָט געכאַפּט א צוויי פאַר רעכענען; ער איז, זאָגען זיי, שוואַכליך אינם חשבונ׳ען, אין „חכמת המאַטעמאַטיקע“, הייסט עס. ווי געפעלט אייך אַזא געשיכטע? יענער האָט א קאָפּ, וואָס עקט זיך די וועלט, מע זאָל אויספאָהרען א אימפּעריע, דערצעהלען זיי מיר מעשיות — מאַטעמאַטיקע! בקיצור, ער האָט ניט אויסגעהאַלטען! האָט דאָס מיך אודאי זעהר גוט פערדראָסען; ער איז שוין געגאַנגען האַלטען, נעחייבי וואָלט ער אויסגעהאַלטען. נאָר איך בין דאָך א מאַנסביל, ניט קיין נקבה, האָב איך מיך מישב געווען, א שענע ריינע כּפּרה, א יוד איז געוועהנט געוואָרען... געהט-זשע אָבער שמועסט מיט איהר, אז זי האָט זיך אריינגענומען אין קאָפּ א משוגעת: איין מאָל פאַר אלע מאָל — גימענאַזיע! טענה איך מיט איהר: „זאָג מיר, זאָג איך, זאָלסט מיר זיין געזונד, צו וואָס, זאָג איך, דאַרפסט דו דאָס? צום פּריזיוו — איז ער ברוך השם א בעוואָהרענטער, זאָג איך, אַנ׳איינאונאיינציגער. צו פרנסה — בעדאַרף איך עס, זאָג איך, אויך אויף כּפּרות; וואָס ארט מיך, זאָג איך, אז ער וועט זיין א קרעמער גלייך מיט מיר, צו אַזוי א סוחר, ווי אלע יודען? און טאָמער איז איהם, זאָג איך, חלילה בעשערט צו זיין א נגיד, א באַנקיר, בין איך, זאָג איך, אויך ניט בדלות“. אַזוי טענה איך מיט איהר. הערט עפּים די וואַנט? „גלייבער אַזוי, וואָס ער איז, זאָגט זי, ניט אריין אין מלאַדשי פּריגאָטאָ-

ויטעלנע״. „וואס איז דען?״ „אזוי, זאגט זי; ער וועט שוין, זאגט זי, בעסער אריין גלייך אין סטארשע פריגאטאוויטעלנע״. מילא, סטאר-שע פריגאטאוויטעלנע איז סטארשע פריגאטאוויטעלנע. עס שפּיעלט ביי מיר אודאי א גרויסע ראלע, אז יענער האט א קאפ, מע זאל אויספאהרען א אימפעריע! וואס לאזט זיך אוים דער סוף? ס׳איז גע-קומען צו דעם רעכטען שפּיעל — ווידער א צוויי, שוין ניט פאר מא-טעמאטיקע; א נייער אומגליק: דאס אויסלעגעכטס איז ביי איהם ניט ווי מע בעדארף, דאס הייסט, לעגען לעגט ער אוים גוט, — נאר וואס דען? אויף איין אות איז ער א ביסעל דאסיג: אויף דער „בוק-ווע יאטי״. דאס הייסט, שטעלען שטעלט ער איהם, דעם יאטי, פארוואס זאל ער איהם ניט שטעלען? דער חסרון, זאגען זיי, ער שטעלט איהם ניט דארט, וואו מע בעדארף. בין איך בדלות! איך וויים גאר ניט, הערט איהר, ווי אזוי וועל איך קאנען פאהרען קיין פאלטאווע און קיין לאדז אויפ׳ן יריד, אז טאמער וועט ער חלילה ניט שטעלען דעם „יאטי״ אט דארטען, וואו זיי ווילט זיך! הכלל, אז מע האט אונז אנגעזאגט די גוטע בשורה, האט זי דאך מסתמא איינגעלעגט די וועלט; געפלויגען צום דירעקטאר, גע׳טענה׳ט, אז ער קאן, ער יכול׳ט: א סימן, זאגט זי, אט לאז מען איהם אריינרופען און פערהערען איבערגאנייעס, נאך א מאל פונים אנהויב. האט מען זי דאך געהערט מסתמא ווי דעם פאראיאהריגען שניי — געשטעלט א צוויי, און נאך א מין צוויי, מיט א מינוס א צוויי! — און גיה רוף מיך קנאקניסעל! א געוואלד, א געפילדער: ס׳טייטש, ווידער ניט אויסגעהאלטען! זאג איך צו איהר: „נו, אם-כן, זאג איך, וואס זאל מען טהון? בעדארף מען זיך, זאג איך, טאקי נעהמען דאס לעבען!! א יוד, זאג איך, איז געוועהנט געווארען״... ווערט זי דאך מסתמא אנגעצונדען און הויבט דאך אן מסתמא צו פייערן, באגראבען און שעלטען, ווי „זיי״ קאנען... נאר דאס בין איך אייך מוחל. א רחמנות איז נעבאך געוועזן אויף איהם, אויפ׳ן קליינעם, א צער בעלי חיים. ס׳טייטש, אזא אומגליק: אלע וועלען זיך אנטהון אין ווייסע קנעפלעך, און ער ניט... טענה איך מיט איהם: „שוטה איינער, וואס דו ביזט! פרא-אדם! ס׳איז דען א היכי-תמצא, זאג איך, אז די גאנצע וועלט זאל אריין? נארעלי, עמיצער מוז דאך, זאג איך, בלייבען אין דער-היים אויך, צי ניין? עלעהיי, זאג איך, צום פרי-זיוו...״ ווערט זי מלא כעס און פאלט אן אויף מיר מיט א גוואלד:

„אַ שענער בעל-רחמנ'יק, זאָגט זי; ווער בעט דיך, זאָגט זי, זאָלסט איהם טרייסטען מיט אַזעלכע קלוגע דבורים? דו זעה בעסער, זאָגט זי, מע זאָל פון זיינעטוועגען קריגען עפּיס אַ רעכטען לעהרער, זאָגט זי, אַ בעזונדערען, אַ רוסישען, אויף גראַמאַטיקע!"...

איהר הערט ווערטער? שוין צוויי לעהרערים זאָל איך האַלטען; איין לעהרער מיט איין מלמד איז קאַרג! בקצור, אַהין-אַהער, אויסגעפיהרט מסתמא האָט „זי", ניט איך, וואָרום אַז „זי" וויל, איז עפּיס אַ תירוץ"...

על כפנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? מע האָט צוגענומען אַ נייעם לעהרער, אַ רוסישען שוין, (ניִשט הלילה קיין יודישען, פע! נאָר טאַקי אַ גוי ממש, — וואָרום גראַמאַטיקע, פערשטעהט איהר מיר, אין ערשטען קלאַס אַריין — דאָס איז דאָך האַרבער פון חריין, אַ קלייניגקייט — גראַ-מאַ-טיקע! בוקווע יאַטי! מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען פונ'ם לעהרער, וואָס גאָט האָט אונז צוגעשיקט, איז גאָר אַ בזיון אויסצוזאָגען. מיר האָבען געהאַט פון איהם אָבגעשניטענע יאָהר. ער האָט אונז אַלעמען געמאַכט מיט דער בלאָטע גלייך, געלאַכט און געשפּעט פון אונז אין די אויגען; למשל, ער האָט, ברעגען זאָל ער, קיין אַנדער זאַך איהם ניט געקאָנט אויסקראַצען, בשעת לערנען מיט איהם גראַמאַטיקע, ווי קנאָבעל: „טשאַסנאָק, טשאַסנאָקאַ, טשאַסנאָקו, טשאַסנאָקאָיאו" — דער רוח זאָל איהם נעהמען! וויען ניט „זי", וואָלט איך איהם אָנגענומען פאַר'ן גאַרגעל און וואָלט איהם אַרויסגעוואָרפען צו אַלדע שוואַרצע יאָהר מיט זיין שענער גראַמאַטיקע! ביי איהר איז אָבער אַלסדינג געווען כדאי. וואָס איז? ער וועט וויסען, וואו מע דאַרף שטעלען אַ „יאַטי" און וואו ניט. מאָהלט אייך, מע האָט איהם דעם ווינטער גענוג אָנגעמוטשעט, און ערשט אַרום שבועות האָט ער בעדאַרפט געהן צו דער שחיטה. געקומען נאָך שבועות, איז ער געגאַנגען און געשטעלט זיך און געבראַכט צוטראָגען אַהיים שוין נישט קיין צוויי, נאָר אַ פיער מיט אַ פינף, אַ שמחה, אַ גדולה — מזל-טוב! מזל-טוב... שאַט, חאַפּט זיך נאָר ניט אַזוי מיט'ן מזל טוב; מע ווייסט נאָך ניט אַקוראַט, צי ער איז אַריין: דאָס וועט מען ערשט וויסען אַרום אויגוסט. פאַרוואָס ניט באַלד? געהט פרעגט זיי! נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ יוד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען אויגוסט, איך טהו אַ קוק — מיינע רוהט ניט; פונ'ם

דרעקטאָר צום ספעקטאָר, פונ'ם ספעקטאָר צום דרעקטאָר. „וואָס לויפסט דו היינט אַרום, זאָג איך צו איהר, ווי אַ פער'סמ'טע מויז, זאָג איך, פון שמונין צו בונין?״... „וואָס הייסט, זאָגט זי, וואָס איך לויף? ביזט ניט קיין היגער? דו ווייסט אַפנים ניט, זאָגט זי, וואָס עס טהוט זיך אָב היינטיגע יאָהרען, זאָגט זי, אין די גימענאַזיעס מיט די פּריצענטען!״... כך הוה, וואָס לאָזט זיך אויס? ער איז דאָך טאקי ניט אַריין! פאַרוואָס, ווילט איהר וויסען? דערפאַר, וואָס ניט קיין צוויי פינפען. ער זאָל געוועזען, זאָגען זיי, האָבען צוויי פינפען, וואָלט ער אפשר, זאָגען זיי, אַריין. איהר הערט? — אפשר! געפעלט אייך דער „אפשר״? מילא, וואָס איך האָב געהאַט פון איהר, דאָס בין איך אייך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאַך געוועזען אויף איהם, אויפ'ן קליינעם; ליעגט מיט'ן פּנים אין קישען און הערט ניט אויף צו וויינען. אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז מע האָט איהם געמוזט נעהמען אַ נייעם לעהרער, טאַקי אַ סטודענט פון דער גימענאַזיע, און מע האָט איהם גענומען צוגרייטען שוין אין דער צווייטער קלאַס אַריין, נאָר באופן אחר, ווארום צווייטע קלאַס איז ניט קיין שפּיעלעכיל: אַ היני־צוצו דאַרף מען שוין, אַ חוץ מאַטעמאַטיקע און גראַמאַטיקע, אויך געאָגראַפיע, מיט טשיסטאָפּיסאַניע, מיט איך ווייס אַליין ניט וואָס! חאָטש אַז מע וויל צוריק, נאַט אייך דריי גראָשען; אַ שטיקעל מהרש״א איז אַ סך שווערער פון אַלע זייערע לערנעכצען, און אפשר שכל'דיגער אויך, נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ יוד איז געוועהנט געוואָרען...

בקיצור, עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה אוראָקען: אויפגעשטאַנען גאַנץ פריה — די אוראָקען, אָבגעדראַוועט און איבערגעבי־סען — די אוראָקען, אַ גאַנצען טאָג — אוראָקען. ביז שפּעט בייַ־נאַכט הערט מען ווי ער טאַראַבאַנעט: „אימעניטעלני־ראָטעלני, סלאָושיטעל־נע — וויטשיטאַטעלנע״ — עס גרילצט אַזש אין די אויערן! ווער עסען? וואָס שלאָפען? „גענומען נעבאַך אַ נפש, זאָג איך, און מע מוטשעט איהם, אומזיסט — אומנישט! ס'איז, זאָג איך, אַ צער בעלי חיים, דאָס קינד, זאָג איך, וועט חלילה קראַנק ווערען!״ „ביים זיך אָב, זאָגט זי, די צונג!״ וואָס טויג אייך, ער איז אַוועקגעגאַנגען ווידער אַמאָל צו דער שחיטה און ער האָט געבראַכט צו טראָגען גאַלע פינ־פען! וואָס דען? יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימ־פעריע! איז דאַכט זיך גוט? איאָ? געקומען צום שפּיין, מע האָט אַרויסגעהאַנגען אין דער גימענאַזיע די נעמען פון אַלע צוגענומענע

קינדער אויף דער וואנד, מע טהוט אַ קוק — ניטאָ מיינער! אַ גע־
וואלד, אַ געשריי; ס'טייטש, אַזאַ רציחה! גאלע פינפען!!! אַט וועט
זי געהן, אַט וועט זי לויפען, אַט וועט זי זיי אַזוי און אַזוי!...
בקיצור, זי איז געגאנגען און געלאָפען — אַזוי לאַנג, ביז מע האָט
זי געבעטען, זי זאָל אויפהערען דולען אַ קאָפּ, יאָ! און אַז מע האָט
זי דורכגעטריבען, איז זי ערשט דעמאָלט אַריינגעפאַלען אין שטוב
אַריין מיט אַ גוואַלד עד לב השמים, „ס'טייטש, זאָגט זי, וואָס פאַר
אַ פאָטער ביזט דו? דו זאָלסט זיין, זאָגט זי, אַ געטרייער פאָטער,
אַ וואַרימער, אַזוי ווי אַנדערע פאָטערס, וואָלסט דו, זאָגט זי, אויך
געפונען זכות אבות, אַזוי ווי אַנדערע. צום דירעקטאָר, פּראָטעקציעס,
קענטשאַפט!"... געפעלט אייך איין אייַנפאַל פון אַ יודענע? „קאָרג,
אַפּנים, וואָס איך טראָג אויפ'ן קאָפּ די זמנים מיט די ירידים מיט די
קוויטלעך מיט די וועקסלען מיט די פּראָטעסטען מיט די איבעריגע
צרות? צי דו ווילסט אפשר, זאָג איך, איך זאָל זיין איין אָנזעצער
איבער דיין גימנאַזיע מיט דיינע קלאַסען, וואָס ליגען מיר שוין, זאָג
איך, אַט אָדאָ!" וואָרום מע איז דאָך, ווי זאָגט איהר, ניט מעהר
ווי אַ מענש, און איטליכער מענש האָט דאָך אַ גאַל, שיסט מען אויס...
נאָר אויסגעפיהרט האָט מסתמא „זי", ניט איך, וואָרום אַז „זי" וויל,
איז עפּיס אַ תירוץ?...

על כפנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? איך האָב גענו־
מען זוכען זכות אבות, קענטשאַפט; איך האָט מיר געשוואַרצט דאָס
פנים, געליטען בזיונות, וואָרום יעדער פרעגט אַ קשיא און איז גע־
רעכט. איהר זענט קיין עין הרע, זאָגען זיי, רב אהרן, אַ יוד אַ
בעל־הבית און האָט איין שטיקעל בן יחיד, וועלכער גוטער יאָהר,
טראָגט אייך, איהר זאָלט זיך מיט איהם שטופּען, וואו מע דאַרף
ניט?..." נו, גנה דערצעהל זיי מעשיות, אַז איך האָב מיין אייגענס
אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט זיך אַריינ־
גענומען אַ משוגעת אין קאָפּ אַריין: גימנאַזיע און גימנאַזיע און
גי — מע — נאַ — זיע! וואָס טויג אייך, איך בין, ווי איהר זעהט מיך
אַטאָ, אַליין אויך ניט פון די גרויסע שלימזלניקעס. איך האָב מיר
מיט גאָט'ס הילף אויסגעטראָטען אַ שטיקעל וועג, גלייך אַהין וואו מע
בעדאַרף, און האָב מיך דערשלאָגען צום אדון בפקדך אין קאַבינעט
אַריין, צום דירעקטאָר הייסט עס, און האָב מיך אָוועקגעזעצט מיט
איהם איינ'טענהין, אַזוי און אַזוי, איך קום, ברוך השם, רעדען מיט

אַ פריץ, אַז איך וויל; די צונג פּיקען בעדאַרף מען מיר ניט. „טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?״ — פרעגט ער מיך און בעט מיך זיצען. זאָג איך איהם שטיל אויפ'ן אויער: „גאָספּאָדין דרעקטאָר, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט מאַלענקע סאָסטאָיאַנע אי אָדין חאַראָשי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ, אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו, נאָ מאָיאַ זשענאַ אָ ט ש ע ן חאָטשעט!...״ מאַכט ער צו מיר נאָך אַמאָל: טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?״ זאָג איך צו איהם נאָך אַמאָל און רוק מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער: „פּריצוניו, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין חאַראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָ ט ש ע ט!...״ און קוועטש איהם דעם „אָטשען״, ער זאָל מיך פערשטעהן... איז דאָך עס אָבער אַ גויעשער קאָפּ, שטויסט ער זיך ניט, וואָס איך מיין, און מאַכט צו מיר שוין מיט כּעס: „טאַק טשטאָ-זשע וואַס אוגאָדנאָ?!״ געה איך און לעג אַריין די האַנד אין קעשעני פּאַוואָלינקע און נעהם אַרויס פּאַוואָלינקע און מאַך צו איהם פּאַוואָלינקע: „איזוויניטיע, גאָספּאָדין דרעקטאָר, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט מאַלענקאָיע, זאָג איך, סאָסטאָיאַניע אי אָדין חאַראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָטשעט!״ און קוועטשט דעם אָטשען נאָך שטאַרקערן אַז נעהם און רוק איהם אַריין... בּקיצור — יאָ! ער האָט פערשטאַנען, וואָס איך מיין, און געהט און נעהמט אַרויס אַ ביכעלע און פרעגט מיך אויס, ווי אַזוי איך הייס, און ווי אַזוי הייסט דער זוהן מיינער, און אין וואָסער קלאַס וויל איך, ער זאָל אַריין?... קלער איך מיר: „אָט אַזוי זשע רעד!״ און איך מאַך איהם קלאָר, אַז הייסען הייס איך כּץ, אהרן כּץ, און מיינער הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און אַריין, וויל איך, זאָל ער אין דריטע קלאַס. רופט ער זיך אָן צו מיר: ווי באַלד אַז איך הייס כּץ און מיין זוהן הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און וויל אַריין אין דריטע קלאַס, זאָל איך איהם ברענגען, זאָגט ער, צו פּיהרען אין יאַנואַר, וועט ער דעמאָלט גּעוויס אַריין. איהר פערשטעהט? שוין גאָר אַנדערע דבורים! אפנים, אַז מע

שמירט, פֿאַהרט מען? ... דער חסרון איז נאַר, וואָס ניט באַלד. נאָר וואָס זאָל מען טהון? מע הײסט וואַרטען, דאַרף מען וואַרטען. אַ יוד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען יאַנואַר — ווידער אַמאָל אַ טאַרעראַם, אַ לויפעניש אַהין, אַהער, הײַנט־מאָרגען דאַרף זײַן אײַן אסיפה, אַ סאָוועט, הײסט דאָס. עס העלען זיך צונויפקלײַבען דאָרטען דער דירעקטאָר מיט'ן ספעקטאָר מיט אַלע לעהרערס פֿון דער גימנאַזיע, און ערשט נאָך דער אסיפה, נאָכ'ן סאָוועט הײסט דאָס, וועט מען וויסען, צי ער איז אַרײַן, צי נײַן. געקומען צו דער רעכטער אַרבײַט — מײַנע איז ניטאָ אין דערהײם; ניטאָ קײַן וואַרימעס, ניטאָ קײַן סאַמאָוואַר, ניטאָ גאָרניט. וואו איז זי ערגיץ? זי איז אין גימנאַזיע איז זי; דאָס הײסט, ניט אין גימנאַזיע, נאָר בײַ דער גימנאַזיע; דרעהט זיך אַרום אין דרויסען אויפן פראָסט פֿון גאַנץ פריה אָן און וואַרט, ביז מע וועט זיך צוגעהן פֿון דער אסיפה, פֿונ'ם סאָוועט הײסט דאָס... דער פראָסט ברענט, אַ זאַווערוכע, ס'קעהרט די וועלט — און זי דרעהט זיך אַרום אין דרויסען בײַ דער גימנאַזיע און וואַרט. אַ שענע מעשה! דאַכט מיר, דו ווײסט גאַנץ גוט, אַז ווי באַלד מע זאָגט צו, איז מסתמא הײליג, ובפרט... איהר פֿערשטעהט? נאָר געהט רעדט מיט אַ יודענע! בקיצור, זי וואַרט אַ שעה, זי וואַרט צוויי, זי וואַרט דרײַ, זי וואַרט פֿיער; אַלע קינדער זענען זיך שוין לאַנג צוגאַנגען אַהײם פֿון דער גימנאַזיע, און זי וואַרט נאָך. וואָס טויג אײַך, זי האָט אָבער אַזוי לאַנג געוואַרט, ביז זי האָט זיך פאָרט דערוואַרט: עס עפֿענט זיך די טהיר און עס געהט אַרויס פֿון דאָרטען אײנער פֿון די לעהרערס. שפרינגט זי צו צום לעהרער און טהוט איהם אַ חאַפ, צי ווײסט ער ניט, מיט וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט די אסיפה, דער סאָוועט, הײסט דאָס? זאָגט ער: פֿאַרוואָס זאָל ער ניט וויסען? מע האָט, זאָגט ער, צוגענומען אַרום און אַרום פינף־און־אַכציג קינדער, דרײַ־און אַכציג קריסטליכע און צוויי יודישע. פרעגט זי: וועמען? זאָגט ער: אײנעם אַ שעפּסעלזאָהן און אײנעם כ״ץ. דערהערט דעם נאָמען כ״ץ, מײַנע — פֿײַל אויסען בויגען, פֿאַלט אַרײַן אין שטוב אַרײַן מיט אַ גדולה: „מזל טוב! איך דאַנק דיר, רבונו של־עולם! איך דאַנק דיר! צוגענומען! צוגענומען!“... און בשעת מעשה שטעהען איהר טרעהרען אין די אויגען. מיר, פֿערשטעהט זיך, טהוט אודאי אויך הנאה די מעשה, נאָר געהן טאַנצען בין איך ניט מחויב, דערױף בין איך

דאך עפּיס א מאנסביל, ניט קיין נקבה... „איך זעה ארויס, מאכט זי צו מיר, אז ביי דיר איז דאס ווינציג וואס אנגעלעגט?“ „פון וואנען, זאג איך, לערנסט דו דיר אזוי דעם פּשט?“ „אזוי, זאגט זי, ווארום דו ביסט א קאלטער מלאך; דו זאלסט, זאגט זי, וויסען, ווי אזוי דאס קינד נעבאך צאפּעלט, וואלסט דו אזוי ניט געוועסען; דו וואלסט שוין לאנג, זאגט זי, געלאפען איהם בעשטעלען א מונדירעל, זאגט זי, און א היטעלע און א רענצעלע, זאגט זי, און מאכען, זאגט זי, א סעודה פאר גוטע פריינד“. „וואס עפּיס פלוצים א סעודה אין מיטען דריגען, זאג איך, ס׳איז א בר-מצוה? צי א קנס-מאל?“ אזוי מאך איך צו איהר, גאנץ רוהיג, ווארום איך בין דאך עפּיס א מאנסביל, ניט קיין נקבה... ווערט זי ברוגז און הערט גאר אויף צו רעדען! און א ווייב אז זי הערט אויף צו רעדען, איז דאך טויזענד מאל ערגער ווי געשאלטען, ווארום אז זי שעלט, הערט מען כאטש א קול פון א מענשען, און אזוי... גהה, רעד צו דער וואנד!... בקיצור, וואס זאלט איהר דא קלערען? מסתמא האט „זי“ אויסגעפיהרט, ניט איך, ווארום אז „זי“ וויל, איז עפּיס א תירוץ?...

על כפני, מע האט געמאכט א סעודה; מע האט צונויפגערופען פריינד און גוטע פריינד, און מיינעם האט מען אנגעטאן פון קאפּ ביז די פיס, א מונדיר זעהר א שענעם מיט ווייסע קנעפּלעך, א היטעלע און פון פארענט א צאצקע — א גובערנאטאר!... אן איהם, אנ׳ם קליינעם הייסט עס, האט מען באמת געהאט א מצוה נעבאך, באמת אריינגעזעצט א נייע נשמה, ממש מחיה געוועזען. ער האט געשיינט, זאג איך אייך, ווי די זון אום תמוז! דער עולם האט געטרונקען לחיים, געווינשעוועט: „ער זאל לערנען געזונדערהייד און ענדיגען געזונדערהייד די גימענאזיע, און זאל געהן און געהן“... „עט, זאג איך, דאס איז דוקא ניט אזוי נויטיג: מע וועט זיך בעגעהן, זאג איך, אהן דעם אויך, לאז ער מיר נאר דורכגעהן די ערשטע עטליכע קלאסען גימענאזיע, זאג איך, מאך איך איהם חתונה, אם ירצה השם, מיט גאטס הילף“... רופט זיך אן מיינע מיט א שמייכעלע און קוקט בשעת מעשה אויף מיר מיט אויגען: „זאגט איהם, אז ער האט, זאגט זי, מחילה א גרויסען טעות: ער געהט נאך, זאגט זי מיט׳ן אלטען שניט“... „זאגט איהר, אז איך זאל, זאג איך, האבען די ברכות, וואס דער אלטער שניט איז, זאג איך, געוועזען בעסער פונ׳ם נייעם שניט“... זאגט זי: „זאגט איהם, אז ער איז, לאז ער מיר, מוחל

זײַן״... ווערט צווישען עולם אַ געלעכטער: „אױ, זאָגען זײ רב אהרן, האָט איהר אַ ווײַב קײן עין־הרע! אַ קאָזאַק, ניט קײן ווײַב!״... בתוך כך האָט דער עולם גענומען צו גלעזלעך ווײַן; גוט אַ לעק געמאָן, איז מען געוואָרען, ווי זאָגט ער, „לעבעדיג״, און מע האָט געהאַפּט אַ רקודל גאָר אויף אײן אַנדער אופן; מע האָט אונז גענומען בײדען אין קאָהן אַרײַן, און דעם קלײנעם אויך אין מיטען, און מע האָט „געהעפּעט״ גאָר קײן מעשה ניט, טאַקי ביז׳ן ווײַסען טאָג אַרײַן. אין דער פריה זענען מיר אַוועק מיט איהם אַהינצוצו. געקומען אַהינצוצו, איז נאָך מסתמא פריה, צוגעשלאָסען טיר און טויער, ניטאָ, ווי זאָגט ער, קײן משוגענער הונד אין דער ווײַבערשער שוהל. אָנגעשטאַנען זיך אין דרויסען און גוט אָנגעפּרוירען זיך אויפ׳ן פראָסט, האָבען מיר זיך פּשוט מחיה געווען, אַז מע האָט אונז געעפענט די טיר און מע האָט אונז, ברוך השם, אַרײַנגעלאָזט אינווײניג. ניך האָבען אָנגעהויבען צונויפקומען זיך די חברה קלײנוואַרג מיט די רענצלעך אויף די פּלײצעס; ס׳איז געוואָרען אַ ליאַרעם, אַ טומעל, אַ געפּרעדערײַ, מיט אַ לאַבערײַ, מיט אַ הו־האַ — אַ יריד! בתוך כך קומט צו צו אונז עפּיס אײנער מיט גאָלדענע קנעפּ, אַ לעהרער פון דער גימענאַזיע ווײַזט אויס, און מיט אַ בויגען פּאַפּיר אין די הענד, און טוט מיך אַ פרעג: וואָס דאַרף איך? ווײַז איך איהם אויף מײַנעם, אַז דאָס האָב איך איהם געבראַכט צו פיהרען אין חדר, אין גימענאַזיע, הײסט דאָס. פרעגט ער מיך: אין וועלכע קלאַס? זאָג איך, אין דריטע; ערשט ניט לאַנג, זאָג איך, צוגענומען. פרעגט ער מיך, ווי אַזוי איז דער נאָמען זײַנער? זאָג איך: קאַץ, משה קאַץ, דאָס הײסט, מאָשקע קאַץ. זאָגט ער: מאָשקע קאַץ? מאָשקע קאַץ איז בײַ איהם ניטאָ אין דריטער קלאַס; פאַרהאַן, זאָגט ער, בײַ איהם אַ קאַץ, אָבער ניט קײן מאָשקע, נאָר מאָרדוך קאַץ... זאָג איך: „קאַקאָי מאָרדוך? מאָשקע, אַ ניע מאָרדוך!״ מאַכט ער צו מיר: „מאָרדוך״, און טיטשעט מיר דאָס פּאַפּיר אין פּנים אַרײַן. איך איהם: מאָשקע! און ער מיר: מאָרדוך! בקיצור, מאָשקע־מאָרדוך, מאָרדוך־מאָשקע, מיר האָבען זיך אַזוי לאַנג געמאָשקעט און געמאָרדוכט, ביז מיר זענען געוואָהרע געוואָרען אַ שײנע מעשה: וואָס האָט געזאָלט זײַן מײַנעם, איז געווען יענעם. איהר פערשטעהט אַ חתונה! טעות גוי מותר... מע האָט טאַקי צוגענומען אײנעם אַ קאַץ — יאָ! — נאָר על פּי טעות אײן אַנדערן, נישט אונזערן; פאַרהאַן.

פֿערשטעהט איהר מיך, צוויי קעץ ביי אונז אין שטאָדט!...

וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איהר האָט בעדאַרפט זעהן דאָס צער בעלי חיים פון מיינעם, בשעת מע האָט איהם געהייסען מחילה אראָבנעהמען די צאַצקע פונ'ם היטעלע! אַ כלה צום בעדעקענס בעדאַרף געוויס אַזוי פיעל טרעהרען ניט פערגיסען, וויפיעל מיינער האָט יענעם טאָג אויסגעגאָסען! וואָס איך האָב איהם ניט געבעטען, ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען. „זעהסט דו, זאָג איך צו איהר, וואָס דו האָכסט אָנגעאַרבייט פאַר אַ חתונה? האָב איך דיר, זאָג איך, ניט געזאָגט, אַז דיין גימנאַזיע איז פאַר איהם אַ שחיטה? גאָט זאָל העלפען, זאָג איך, עס זאָל אונז האָטש, זאָג איך, אָבלויפען גלאַט, ער זאָל דאָס חלילה, זאָג איך, ניט אויסקרייענקען"... „לאָזען מיינע שונאים, זאָגט זי, קרייענקען, אַז זיי ווילען; מיין קינד, זאָגט זי, מוז אַריין אין גימנאַזיע! איז ער ניט אַריין, זאָגט זי, איצטער, וועט ער אַריין, אם ירצה השם, איבעראַיאָהר; איז ער ניט אַריין, זאָגט זי, דאָ, וועט ער אַריין אין אַן'אַנדער שטאָדט — אַריין מוז ער, סיידען, זאָגט זי, איך וועל חלילה צומאַכען איין אויג און די ערד וועט מיך צודעקען!" — איהר האָרכט דבורים? און ווער, מיינט איהר, האָט אויסגעפיהרט: איך צי זי? לאָמיר זיך ניט נאַרען — אַז „זי" וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?

על כפּנים, איך וועל אייך שוין קיין סך ניט מאריך זיין, איך האָב מיך דאָס אַ ביסעל אָנגעהעצקעט מיט איהם, אויסגעווען מיט איהם וואו די וועלט האָט איין עק, וואו ערגיץ אַ שטאָדט, וואו ערגיץ אַ גימנאַזיע — דאָרט זענען מיר געווען, זיך געשטעלט, געהאַלטען, און דוקא אויסגעהאַלטען, און דוקא גוט אויסגעהאַלטען, און דוקא ניט אַריין. פאַרוואָס? אַלץ איבער די פּריצענטען! איהר מעגט מיר גלויבען, איך האָב מיך דעמאָלט אַליין אָנגעקוקט ווי אַ משוגענעם: „שוטה! וואָס? וואָס איז דאָס פליהען, וואָס דו פליהסט אַרום פון איין שטאָדט אין דער אַנדערער? צו וועלכע גוטע יאָהר בעדאַרפסט דו דאָס האָבען? נו, און אַז ער וועט שוין אַריין, וואָס וועט דעמאָלט זיין?" ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט — נצחון איז אַ גרויסע זאַך! ס'איז שוין ביי מיר אַליין אַריין אין אַ מין עקשנות, פערשטעהט איהר מיך, און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט און האָט מיר צוגעשיקט אין פוילען אַ גימנאַזיע אַזעלכע, אַ „קאָמערטשעסקע", וואָס אַהינצוצו נעהמט מען צו אויף איטליכען קריסט להבדיל איינעם אַ יו־

דען, סע מאכט אוים אזוי גרויס ווי פופציג פריצענט הייסט עס, נאר וואס דען? יעדער יוד, וואס וויל אז זיין קינד זאל אריין, מוז ער קומען צוגעהן מיט זיין קריסט, איז אויב ער האלט אוים, דער קריסט הייסט דאס, און מע טראגט אריין פאר איהם די קלינגערס, פראוואָ אוטשעניע הייסט עס, איז דערמאלט פארהאן א שטיקעל האפנונג... אנשטאט איין בעקעל האט מען דערמאלט אויף זיך, הייסט דאס, צוויי. איהר פערשטעהט? גענוג סע טריקענט מיר דער מח אויף מיינעם, בעדארף מיר נאך דארען דער קאפ אויף יענעמס, ווארום טאמער האלט ניט אוים חלילה עשו, איז דערמאלט יעקב אין דער ערד... כך הוה, איידער איך האב געקריגען דעם קריסט, איינער א שוסטער, חאליאווא הייסט ער, איז מיר אנגעקומען מיט גרינגע ווערים; צום סוף, ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפיעל, מיינט איהר, אז מיין שוסטער איז ניט אריין אין דער אדמה אזוי ווי קורח? און דוקא אויף „זאקאן באזשע“! וואס טויג אייך, מיינער האט זיך געמוזט בכבודו ובעצמו אוועקזעצען מיט איהם חזרן „זאקאן באזשע“... אי די קשיא: ווי קומט מיינער צו „זאקאן באזשע“? דאס זאלט איהר ניט פרעגען, ווארום אז יענער האט א קאפ א אימפעריע, איז דאך ניט שייך!... בקיצור, גאט האט געהאלפען די גוטע שעה, די גליקליכע, — זיי זענען ביידע אריין. זענט איהר שוין פארטיג? געקומען צום איינשרייבען אין די ביכער אריין, אויסנעהמען א קוויטאנציע, מיין גוי איז ניטא! וואס איז די מעשה? ער וויל ניט, דער ערל, אז זיין זוהן זאל זיך געפינען צווישען אזוי פיעל יהודים, חאטש נעהם נעב איהם א קריינק! ער זאגט: צו וואס נוצט עס איהם, אז אלע טירען זענען פאר איהם סיי ווי סיי אפען און ער קאן אריין וואוהין ער וויל? און געהט זאגט איהם אפשר, אז ער איז אומגערעכט! „וואס־זשע, זאג איך, ווילסט דו, פאני חאליאווא?“ זאגט ער: „גארנישט“. בקיצור, אהין־אהער, מענשען, גוטער ברידער, מע איז אוועק מיט איהם אין א טראקטיר, געמאכט א כוסה, איינע און צוויי און דריי — איידער כ'האב דערלעבט זעהן דאס גוטע קוויטעל, אז ער איז אריין, זענען מיר די אויגען ארויסגעקראכען, און דאנקען השם יתברך, כ'האב געמאכט א ברכה ברוך שפטרני.

געקומען אהיים — א נייע צרה! וואס איז שוין ווייטער? מיינע האט זיך איבערגעלעגט און בעטראכט: ס'טייטש, איינאונאיינציגער, איין אויג אין קאפ, וועט ער זיין דארטען, און מיר — דא?

וויבאלד אזוי, צו וואס טויג איהר, זאגט זי, איהר וועלט? „וואס=
ושע, זאג איך, ווילסט דו, למשל?" זאגט זי צו מיר: „וואס זאל
איך וועלען? דו ווייסט ניט, וואס איך וויל? איך וויל, זאגט זי, זיין
מיט איהם". „נו? און די שטוב?" זאג איך. „די שטוב, זאגט זי,
איז א שטוב"... האט איהר עפּיס צו איהר? וואס טויג אייך, זי
האט זיך אויפגעזעצט און איז אוועקגעפאהרען מיט איהם אהינצוצו,
און איך בין געבליבען איינער אליין איבער דער גאנצער שטוב.
מאהלט אייך א שטוב,—אזא יאהר אויף מיינע שונאים! דאס לעבען
איז געווארען אויס לעבען, דאס געשעפט איז געווארען אויס געשעפט.
אלצדינג איז געגאנגען ארצה, און מיר האבען געהאלטען אין איין
שרייבען בריוולעך; איך שרייב צו איהר, זי שרייבט מיר אפּ; בריוו=
לעך אהין, בריוולעך אהער: שלום לזוגתי היקרה... שלום לבעלי
היקר... „אין גאטעס ווילען, שרייב איך איהר, וואס וועט זיין דער
תכלית? מע איז דאך ניט מעהר ווי א מענש! אהן א בעל-הביתטע,
משטיינסגעזאגט"... בקיצור, עס האט מיר געהאלפען ווי דער פאר=
איאהריגער שניי; אויסגעפיהרט מסתמא האט „זי", ניט איך, ווארום
אז „זי" וויל, איז עפּיס א תירוץ?...

על כפנים, איך ענדיג אייך שוין די מעשה, איך האב מיך צו=
בראכען, צולא..עט, געמאכט א תל פונ'ם געשעפט, אויסגעפערקויפט,
בדיל הדל געווארען, און האב מיך איבערגעפעקעלט, מחילה, אהין,
צו זיי. געקומען אהין, צו זיי, אנגעהויבען ארומקוקען זיך, וואו בין
איך אין דער וועלט, שמעקען, אויסשמעקען, קוים מיט צרות איך
האב מיך ארויפגעשלאגען אויף א שטיקעל דרך, געמאכט א שטיקעל
שותפות מיט איינעם א סוחר, אפילו אזוי א גאנץ ליטווישער מענש —
יא!... א פיינער בעל-הבית, א ווארשעווער פון די נאלעווקים, און א
שטיקעל גבאי אין שוהל; נאר אין תוך אריין א דרעהער, א שווינד=
לער, א קעשענע-גנב — מיך שיער אומגליקליך געמאכט! פערשטעהט
איהר שוין מסתמא, ווי דער קאפּ איז מיר דעמאלט געווען אין דער
ערד? דערווייל, איך קום צו געהן איינמאל אהיים, מיינער געהט מיר
אקעגען עפּיס מאדנע, רויטליך אויפ'ן פנים און אהן א צאצקע אויפ'ן
היטעל. מאך איך צו איהם: „הער נאר, משה'ל, וואו איז ערגיץ
די צאצקע דיינע?" מאכט ער צו מיר: „וואסער צאצקע?"... זאג
איך: „דאס קנעפּעל". זאגט ער: — „וואסער קנעפּעל?"... זאג איך:
„דאס קנעפּעל וואס אויפ'ן היטעל; ערשט אויף יום טוב געקויפט א

נײַ היטעל מיט א נײַער צאצקע!״... ווערט ער נאך רויטער ווי פריה־
ער און מאכט צו מיר: „אראבגענומען״... זאג איך: „וואס הייסט
אראבגענומען?״ זאגט ער: „איך בין פרײַ״... זאג איך: „וואס הייסט
דו ביסט פרײַ?״ זאגט ער: „מיר זענען אלע פרײַ״... זאג איך:
„וואס הייסט איהר זענט אלע פרײַ?״ זאגט ער: „מיר געהען שוין
ניט״... זאג איך: „וואס הייסט איהר געהט שוין ניט?״ זאגט ער:
„מיר האבען געמאכט יד־אחת, מיר זאלען ניט געהן״... זאג איך:
„וואס הייסט איהר האט געמאכט יד־אחת? וואס פאר מאכערס? ווייס
פאר יד־אחת׳ניקעס, זאג איך, דערויף האב איך מיך טאקי אויסגע־
בראכט, מפקר געווען פון דײַנעטוועגען, דו זאלסט נאכדעם קאנען
מאכען יד־אחת?! אז אך און וועה, זאג איך, צו דיר און צו מיר
און צו אונז אלעמען! גאט זאל געבען, זאג איך, עס זאל זיך חאטש
ניט אויסלאזען צו יודישע קעפ, ווארום אומעטום, זאג איך, איז דאך
דער יוד דאס כפרה־היהנדעל!״... אזוי מאך איך צו איהם און הויב
אן פײַערן, זאגען מוסר, ווי געוועהנטליך א פאטער רעדט מיט א
קינד. איז דאך אבער פארהאן א ווײַב זאל מאריך ימים ונשים זײַן,
קומט זי צולויפען און לעגט מיר אוועק א מענה־לשון, אזוי און אזוי,
אז איך בין שוין גאר אויסגעוועבט געווארען, אז איך הויב ניט אן צו
וויסען, זאגט זי, וואס אויף דער וועלט טוט זיך, אז עס איז הײַנט
געווארען, זאגט זי, איין אנדער וועלט גאר, א קלוגע וועלט, איין
אפענע וועלט, א פרײַע וועלט, א וועלט, זאגט זי, פון אלע גלײַך,
אוים ארים אוים רײַך, אוים הארעלע־קנעבטעלע, אוים שעפעלע־שע־
רעלע, אוים הינטעלע־האוקעלע, אוים קעצעלע־דראפעלע, אוים מײַ־
זעלע־בײַסעלע... „טע־טע־טע, זאג איך, פון וואנען האט זיך גענו־
מען צו דיר, מײַן ווײַב, אזא מאדנע שפראך? עפים א נײַ לשון, זאג
איך, נײַע ווערטער; אפשר וואלסט דו שוין, זאג איך, אין איין
וועגס ארויסגעלאזט די היהנער, זאג איך, פון דער שטײַג, קיש—
קיש, קירע נא סוואבאדע?״... ווערט זי אנגעצונדען, גלײַך ווי איך
וואלט אויף איהר אויסגעגאסען צעהן עמער זודיג וואסער — און נגנו!
— ווי „זיי״ קאנען... מילא, מוז מען שוין אויסהערען די דרשה
ביז׳ן סוף. איז אבער דער חסרון, וואס ס׳איז אהן א סוף. „ווייסט
די וואס, זאג איך, שא, זאג איך, אבער לאז זײַן גענוג, זאג איך,
און שלאג מיך אין הארצען; חטאתי, זאג איך, עויתי ופשעתי, זאג

איך, און אײַן עֶק, זאָג איך. אבי לאָז זײַן שטיל!״ ווײל זי ניט העֶרעֶן, ניט זעהעֶן. „נײַן, זאָגט זי, זי ווײל וויסעֶן, למאי, און ס'טײַטש, און גוואַלד, און בפירוש, און אדרבה, און וואָס הײסט עֶס, און ווי געֶשיקט זיך עס, און נאָכאַמאָל, און טאַקי נאָכאַמאָל דאָס אײגעֶנעֶ!״ . . . .

. . . .

איך בעֶט אײַך—ווער האָט דאָס אויסגעֶטראַכט א... ווײַב?

(עֶנדעֶ געֶשיכטעֶ נומעֶר צוועֶלף).

פוג'ם פריזיון.

געשיכטע נומער דרייצעהן:

פונ'ם פּריזיוו.

— פון וואנען איך פאהר? — רופט זיך אן צו מיר א יוד א הויכער, א דארער, א בארדיגער, מיט א פלוסען היטעל; ער האט נאר-וואס אבגעדאווענט און לעגט צונויף דעם טלית און תפלין. —

פון וואנען איך פאהר? אז אך און וועה איז מיר, איך פאהר פונ'ם פּריזיוו פאהר איך. דאס איז מיינער טאקי א זוהן, אט דער יונגערמאן, וואס ליעגט אט דא אויסגעצויגען אויף דער באנק. דאס פאהר איך מיט איהם פון יעהופּעץ פאהר איך, געווען ביי אדוואקאטען זיך אנ'עצה האלטען, און איין וועגס ביי פּראפעסארען הארכען, וואס וועלען זיי זאגען וואס? א פּריזיוו האט מיר גאט צוגעשיקט, פירמאל געשטאנען, און נאך ניט פארטיג, און דוקא א בן-יחיד, איינאונאיינציגער הייסט דאס, א ריינער, איין אמת'ער, א כשר'ער פּערוויזאדניק... וואס קוקט איהר מיך אן וואס? ס'איז אייך פריקרע? איהר מעגט דאס האלטען מעגט איהר עס.

די היסטאריע פון דער געשיכטע איז אזא מעשה: אליין בין איך א מעזערעטשער פון מעזערעטש; א נולד בין איך, האט הייסט א געבארענער, ווי מען זאגט, א מאזעפּעווקער, א נכתב, א צוגעשריבענער הייסט דאס, א וואראטיליווקער, דאס הייסט, אמאל בין איך, ניט היינט געדאכט, געזעסען אין וואראטיליווקע בין איך, נאר היינט זיץ איך אין מעזערעטש; ווער איך בין און ווי אזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפקא-מינה, דאכט מיר; נאר מיין זוהנס נאמען

מוז איך אײַך יאָ זאָגען, וואָרום ער געהער זיך אָן צום ענין, און
שטאַרק! הייסען הייסט ער איציק, דאָס הייסט אברהם-יצחק, נאָר
רופען רופט מען איהם אַלטער; אַזוי האָט זי איהם אַ נאָמען געגע-
בען, מײַנע זאָל געזונד זײַן, מחמת ער איז אַ ציטעריגער, איינאונ-
איינציגער איז ער, אַ בן-יחיד, דאָס הייסט, מיר האָבען געהאַט אַ חוץ
איהם נאָך אַ יונגעל האָבען מיר געהאַט, אַ יונגערען פון איהם מיט
אַ יאָהר אָדער אַנדערהאַלבען, איהם צו לענגערע יאָהר; ער האָט גע-
הייסען אײַזיק האָט ער געהייסען. בעדאַרף זיך טרעפען אײַן אומגליק,
מען האָט איהם קינדווײַז, אײַזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט איינעם
אַליין (איך בין, ניט היינט געדאַכט, דעמאָלט נאָך געוועזען אַ וואָראָ-
טילויוקער בין איך נאָך געוועזען, דאָס הייסט איך בין געזעסען אין
וואָראָטילויוקע); איז זיך מישב דאָס קינד, אײַזיק הייסט דאָס, און
קריכט צו גלײַך אונטערן סאַמאָוואַר און גיסט אויס אויף זיך אַ זודי-
גען סאַמאָוואַר, ניט פאַר אײַך געדאַכט, און קאָכט זיך אָב, איהם
צו לענגערע יאָהר, אויף טויט קאָכט ער זיך אָב! פון דעמאָלט אָן
איז ער, איציק, אברהם-יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן-יחיד,
און זי האָט איהם פערצויגען, מײַנע זאָל געזונד זײַן, געגעבען אַ נאָ-
מען אַלטער.

וועט איהר דאָך פרעגען: ס'טײַטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינ-
ציגער, וואָס געהער זיך אָן מיט איהם אַ פּריזיוו, וואָס? הערסט, אָט
דאָס איז דאָך דער גאַנצער פערדראָס! שאַ! אפשר מיינט איהר, חס
ושלום, אַז ער איז אַ געזונדער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ
קינד, וואָס וואַקסט אין ראָסקאָש? האָט איהר אויך אַ טעות. איהר
וועט פאַר איהם קיין צווײ גראָשען ניט געבען; אַ פערזעהעניש, אַ
קראַנקער! שייך צו זאָגען אַ קראַנקער? קײַן קראַנקער חלילה איז ער
ניט, נאָר אַ געזונדער אודאי ניט. אײַן עבירה, ער שלאָפט איצטער,
וויל איך איהם ניט וועקען; אָט וועט ער אויפשטעהן, וועט איהר
זעהען אַ סנאָסט פון אַ מענשען, הויט און בײנער, לאַנג און שמאָל,
אַ פּנים-על ווי אַ פײַג, גרוגרות דרבי צדוק, און אַ וואוקס משטײנס-
געזאָגט, אויסגעצויגען ווי אַ לולב, אינגאַנצען געראָטען אין איהר,
אין מײנער, זאָל געזונד זײַן, אויך אַ הויכע און אַ מאָגערע, אײַן איי-
דעלע הייסט דאָס... היינט פרעג איך אײַך, בעדאַרף איך עפּעס אין
זינען האָבען אַ פּריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגען טויג ער
ניט, און אַ „ווילגאָטע" האָט ער?

ס'איז געקומען צום פריזיוו — ווער מיר „ווילגאַטע"? וואָס מיר „ווילגאַטע"? עס הויבט זיך גאָרניט אָן! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פשוט'ע מעשה; דאָס אַנדערע יונגעל מיינס, אייזיק, דער וואָס האָט זיך קינדווייז, ניט פאַר אייך געדאַכט, אָבגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר, האָט מען פערגעסען, אַפנים, אויסשטרייכען פון די מעטריקעס. בין איך דאָך אַוועקגעלאָפען צום קאַזיאָנעם רב, צום שוטה, מיט אַ גוואַלד: „ס'טייטש, גזלן, רוצח איינער, וואָס האָט איהר געהאַט צו מיר? למאי האָט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אייזיקען למאי?" פרעגט ער מיך, דער טפש: „ווער איז געווען דער אייזיק?" „וואָס הייסט, זאָג איך, אייזיקען ווייסט איהר ניט? מיין זוהן אייזיק, דער וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר," זאָג איך". „וואָסער סאַמאָוואַר?" מאַכט ער. „גוט מאָרגען, זאָג איך, איהר זענט אַ היגער? אַ גוטער קאָפּ אויף אייך! אויף אַזאַ קאָפּ, זאָג איך, איז גוט קנאַקען ניס... ווער געדענקט ניט, זאָג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקען, וואָס האָט זיך אָבגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר? איך פערשטעה ניט, זאָג איך, וואָס זענט איהר דאָס פאַר אַ ראַבינער ביי אונז אין שטעדטעל, אַז קיין שאלות, זאָג איך, פּאַסקידעט איהר ניט, דערויף איז פאַרהאַן, זאָג איך, אַ רב, זאָל מאריך-ימים זיין; איז דאַכט זיך אַ יושר, איהר זאָלט חאָטש אַכטונג געבען, זאָג איך, אויף די געשטאָרבענע זאָלט איהר, אלא ניט — צו וואָס בעדאַרף מען אייך מיט אייער טאַקסע?..." צום סוף, הערט וואָס ס'לאָזט זיך אויס. אומזיסט-אומנישט האָב איך איהם אָבגעזידעלט, דעם שענעם רב, וואָרום די מעשה מיט'ן סאַמאָוואַר איז גאָר געווען ניט דאָ אין מעזעריטש, ס'איז גאָר געווען בשעת מיר זענען, ניט היינט געדאַכט, גע'עסען אין וואַראַטיליווקע. איהר פערשטעהט אַ מעשה? ס'איז מיר גאָר אַרויסגעפלויגען פונ'ם קאָפּ איז דאָס מיר!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, בין איך האָב מיך אַ ריהר געטאָן, פאַפּירען אַהער, פאַפּירען אַהין, האָט מיין אברהם-יצחק, איציק הייסט דאָס, וואָס מען רופט איהם אַלטער, אָנגעוואוירען די גאַנצע „ווילגאַטע". נישטאָ קיין „ווילגאַטע"!

נישטאָ קיין ווילגאַטע? שלעכט! אַ גוואַלד, אַ געפילדער, ס'טייטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ בשר'ער פערוויזראַדניק, און אָהן אַ שום „ווילגאַטע"! נאָר גאָה שריי חי וקים — פערפאַלען!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט, גערעט מײַן אַלטער, איציק הײַסט דאָס, און שלעפּט ניט אַרויס דעם גרעסטען זשערעב נומער 699? די פּריסוטסטוויע האָט זיך דערמאָלט געוויעגט. דער „פּרינצעראַטעל“ אַלײן האָט איהם געגעבען אַ זעץ אין פּלײצע: „בראַוואָ, איצקאָ, מאָלאָדיעץ!“ די גאַנצע שטאָדט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעקס-הונדערט-נײַן-און-נײַנציג! אָט אַ גליק! מזל-טוב! מזל-טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — פּונקט ווי איך וואָלט דאָ אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די ריש אלפים!

נאָר אונזערע יודעלעך... ס'איז געקומען צום „פּריאָם“, אַז מע האָט אָנגעהויבען צו בראַקעווען, בראַקעוועט מען נאָך; אַלע יענען געוואָרען מיט אַמאָל וויסטע פינסטערע קאַליקעס; דער מיט אַזאַ חסרון; דער מיט אַזאַ חסרון...

קיצור הדבר, וואָס טויג אײַך היסטאָריעס — זאָלען — מעשיות, ס'איז אָנגעקומען צו מײַן זוהנס נומער 699, און מײַן איציק, אַלטער הײַסט דאָס, האָט נעבאָך געמוזט מיט זײַן כבוד שטעלען זיך צום פּריאָם מיט אַלע שנײַדערס און מיט אַלע שוסטערס און עס איז געוואָרען בײַ מיר אין שטוב אַ געוויין. שייך זאָגען אַ געוויין? אַ יללה, חשך! מײַן ווײַב זאָל געזונד זײַן לעגט אײַן די וועלט, די שנור חלש'ט: ס'טײַטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַ בן-יחיד, אײַנאונאײַנציגער, אַ רײַנער, אַנ'אמת'ער, אַ כשר'ער, אַ פּערוויזראַדניק — און אָהן אַ פּיצעל „ווילגאָטע“?! און ער, מײַן זוהן הײַסט דאָס, גאָרניט, גלײַך ווי ניט איהם מײנט מען: „וואָס עס וועט זײַן מיט כל ישראל, וועט זײַן מיט רב ישראל“, — אַזוי זאָגט ער כלומרשט מיט אַ ווערטעל, און דער פּופּיק בשעת מעשה ציטערט איהם מסתמא גוט, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען.

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט, פיהרט מען אַרײַן מײַן איציקען מחילה אַ נאַקעטען, נעהמט דער דאָקטאָר בעטראַכטען מײַן איציקען, אַלטערן הײַסט דאָס, אויסמעסטען איהם אין דער לענג און אין דער ברײט, טאַפּען, קוקען, מוטשען, אַהער-אַהין, וואָס? משטײַנסגעזאָגט, אַז ער טויג ניט דער הונט (דאָס הײַסט, טויגען טויג ער, נאָר פּאַר אַ סאָלדאַט טויג ער ניט): ער האַפּט ניט סך הכל קײן דריטהאַלבען ווערשקעס אין דער ברײט האַפּט ער ניט!... גיע נאָדיען. אַ ווײַסער בילעט... ווידעראַמאָל אַ שמחה, אַ גדולה, מזל-טוב, מזל-טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען!... צונויפגע-

קומען זיך די משפחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים. דאנקען השם יתברך, גע׳פטר׳ט דעם פריזיוו!

נאר אונזערע יודעלעך... מיינט איהר דאך, אז עס האט זיך גיט געפונען א שייגעץ, וואס איז א בעלן געווען מסר׳ן אין דער גובערניע, אז איך האב „געשמירט״? וואס טויג אייך, ס׳איז ניט אוועקגעגאנגען צוויי חדשים פונ׳ם פריזיוו, קומט מיר אן א פאפיר, אז מע בעט מיין איציקען, אלטערן הייסט דאס, ער זאל זיך מטריח זיין אהינצוצו, אין דער גובערסקי פריסוטסטוויע, נאך אמאל, „נא וואספיטאניע״ הייסט דאס. געפעלט אייך, א שטייגער, די גוטע בשורה, הא? א שענע דתיגה! מיין ווייב זאל געזונד זיין לייגט איין די וועלט, די שנור חלשט: ס׳טייטש, ס׳טייטש, צוויי מאל צום פריזיוו, א בן־יחיד, איינאונאייניציגער, א ריינער אן־אמת׳ער, א בשר׳ער פערוויזראדניק!

קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס—זאלען—מעשיות, אז מע רופט אין דער גובערניע אריין, קאן מען קיין חזיר ניט זיין און מע מוז פאהרען. געקומען אין דער גובערניע, הויב איך דאך מסתמא אן ארומלויפען, אהין־אהער, טאמער זכות אבות, א גוט ווארט—געה שריי אני שלמה, דערצעהל יענעם א מעשה, א בן־יחיד, איינאונאיינציגער און ניט קיין געזונדער דערצו, מאכט ער נאך דאס גרעסטע געלעכטער! און מיין זוהן? א שענערן לעגט מען אין קבר אריין, ניט מחמת דער פריזיוו; ער הערט, זאגט ער, דעם פריזיוו הערט ער אין דער לינקער זייטע; אויב ס׳איז איהם בעשערט, זאגט ער, דינען, וועט ער דינען; נאר וואס דען? ער קאן ניט איבערטראגען אונזערע יסורים קאן ער ניט, דאס הייסט, די יסורים פון די ווייבער קאן ער ניט צוזעהן: א גובערסקי פריסוטסטוויע, א קשיא אויף א מעשה, טאמער, איך וויים? ס׳איז דאך נאר א גורל, ווי זאגט איהר, א לאטעריע איז דאך עס!

האבען מיר דאך אבער א גרויסען גאט אויף דער וועלט, מע האט אריינגעפיהרט מיין איציקען, אלטערן הייסט דאס, אין דער גובערסקי פריסוטסטוויע, איך בעט איבער אייער כבוד, א נאקעטען, ווי די מאמע האט איהם געהאט, און מען האט איהם גענומען ווידעראמאל פון מה טובו בעטראכטען אין דער לענג און אין דער בריים, ווידעראמאל טאפען, קוקען, מוטשען, וואס משטיינסגעזאגט? אז ער טויג ניט, דער הונט, (דאס הייסט, טויגען טויג ער,

נאָר פּאָר אַ סאָלדאַט טויג ער ניט). איינער האָט זיך אפילו געשטעלט אַקעגען און געפּרובט אַ זאָג טון: „גאָדיען“, האָט איהם דער דאָקטאָר אָבגעהאַקט: „ניע גאָדיען!“ דער זאָגט: „גאָדיען“, דער זאָגט: „ניע גאָדיען“; „גאָדיען, ניע גאָדיען“, — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער גובערנאַטאָר אַליין האָט זיך מטריח געווען פּנ׳ם בענקעל, צוגעגאַנגען, אַ קוק געטאָן און געזאָגט: „סאָווערשענאָ ניע גאָדיען“, דאָס הייסט — ער טויג אויף נייען און ניינציג כפּרות... האָב איך באַלד אַוועקגעקלאַפּט אַ דעפּעש אַהיים, געוועהנטליך פערשטעלט: „מזל טוב! טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן“.

דאַרף זיך טרעפען אויף מיין גליק, וועט איהר האָרכען אַ שענס, אַז מיין דעפּעש קומט אָן ניט צו מיר אַהיים, נאָר צו מיינעם אַ געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאַקי הייסט ער, אַ יוד אַ נגיד, און איך בעט איבער אייער כבוד, אַ גרויסער דבר־אחר. און ס׳איז קיין חדוש ניט — ער האַנדעלט מיט אָקסען האַנדעלט ער. האָט ער געהאַט אַרויסגעטריבען טאַקי אין דער אייגענער גובערניע אַ פּאַרטיע אָקסען און אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּעש, אַז די אויגען זענען איהם שיער ניט אַרויס. קאָנט איהר פערשטעהן, ווי אַזוי איהם איז געוואָרען אויפ׳ן האַרצען, אַז מע האָט איהם אָבגעגעבען מיין דעפּעש: „טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן“... איך האָב געמיינט, ער וועט מיך אויפעסען אַ לעבעדיגען, אַז איך בין געקומען אַהיים. איהר פערשטעהט אַ השגה פון אַ נגיד אַ דבר־אחר, וואָס האַנדעלט מיט אָקסען? גענוג ער נעהמט איבער פרעמדע דעפּעשען, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד ווילען מיר זיך אומקעהרען נאָכאַמאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בין נאָך געזעסען, ניט היינט געדאַכט, אין וואָראָטילִיווקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געווען אַ קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, עפּיס אַ רעוויזיע אין שטאָדט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבערגעשריבען איטליכען בעזונדער, פון קליין ביז גרויס, ווי אַזוי ער הייסט און וויפיעל ער איז אַלט, און וויפיעל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און ווי אַזוי רופט מען זיי?... אַז ס׳איז געקומען צו מיין איציקען: ווי אַזוי רופט מען איהם? זאָגט מיין ווייב, זאָל געזונד זיין: אַלטער; איז זיך מישב יענער, מע זאָגט איהם אַלטער, אַ שענע רייניע כפּרה, נעהמט ער און פערשרייבט: „אַלטער“.

אודאי קומט מיר אָן פונקט אין אַ יאָהר אַרום נאָכ'ן פּריזיוו אַ נייע בשורה: מע זוכט מיין זוהן אלטערן, ער זאָל זיך שטעלען מחילה צום פּריזיוו אין וואָראָטיליווקע! — וואָס ס'האָט זיך מיר געחלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! נאַ דיר אַזאַ נייעס! ברוך הבא אַ יוד רב אלטער!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאָגען — מעשיות, מע רופט מיין איציקען, אלטערן הייסט דאָס, נאָך אַמאָל צום פּריזיוו גאָר איבעראַנייעס! מיין ווייב, זאָל געזונד זיין, לעגט איין די וועלט, די שנור חלש'ט; ס'טייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אַנדערן עק, אַז אַ בן-יחיד איינאונאיינציגער, אַ ריינער, אַנ'אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראָדניק זאָל בעדאַרפען שטעהן דריי מאָל צום פּריזיוו! נאָר געה רעד טערקיש, רעד טאָטעריש, וואָס טוט מען וואָס? בין איך אוועקגעלאָפען צו אונזער „אָבטשעסטווע", געמאַכט אַ גוואַלד, קוים געפּועל'ט, צעהן יודען זאָלען אָבשווערען און התמנ'ען זיך, אַז זיי ווייסען פּאָזיטיוו, אַז איציק איז אברהם-יצחק, און אברהם-יצחק איז אלטער, און אַז אלטער און איציק און אברהם-יצחק זענען אַלע איין פּאַרשוין.

בעקומען דאָס פּאַפּיר, בין איך אוועק מיט'ן פּאַפּיר קיין וואָראָטיליווקע. געקומען קיין וואָראָטיליווקע — אַ גאַסט! וואָס מאַכט אַ יוד רב יאָסעל? וואָס טוט איהר היע? וויל איך דאָך מסתמא ניט אויסזאָגען, צו וואָס דאַרף איך עס? גלייכער אַז אַ יוד ווייסט חינציגער. „גאָרניט", זאָג איך, „איך בעדאַרף דאָ האָבען צו אַ פּריץ..." „מכח וואָס?"... „מכח פּראָסע, זאָג איך, איך האָב געהאַנדעלט, זאָג איך, פּראָסע האָב איך געהאַנדעלט, געגעבען איין אַדעראָף, ניטאָ ניט קיין פּראָסע ניט קיין אַדעראָף, פערפאַלען, זאָג איך די קוה מיט'ן שטריקעל!" און לאָז מיך אוועק גלייך אין דער פּריסוטסטווע. איך קום אין דער פּריסוטסטווע קום איך, טרעף איך דאָרט אַ שרייבער פון די שרייבערס און דערלאַנג איהם דאָס פּאַפּיר; איבערגעלייענט דאָס פּאַפּיר, ווערט ער מלא רציחה, דער שרייבער הייסט דאָס, און טוט מיר אַ שמיץ דאָס פּאַפּיר אין פּנים אַריין מיט אַ מין פייער, מע זאָל בעהיט און בעוואָרענט ווערען. סטופאַיטיע — געהן זאָלט איהר הייסט דאָס צו אַלדי רוחות מיט אַלע אייערע נעמען און מיט אַלע אייערע יודישע כאַ-יפּאָרגעס! „איהר ווילט זיך,

זאגט ער, אויסדרעהען פונ'ם פריזיוו, זשידי מאשעניקי!, זאגט ער,
ווערט ביי אייך פון אברהם—יצחק, און פון יצחק—איציק, און פון
איציק—אלטער. ניין, ביי אונז גייט נישט אן אזעלכע שטיקלעך,
„נו, קלער איך מיר, הייבאלד „שאבער-מא-
שאבער-מאבער!“... מיינט ער מסתמא א „קערבעלע“... און איך נעהם ארויס
א מטבע און וויל איהם אריינרוקען אין האנד אריין, און רוף מיך
אן צו איהם שטילערהייד: „איזוויניטיע, וואשע וויסאקע-פראוועזשי-
טעלסטווע!“... אז ער האפט זיך ניט אויף מיט א געשריי:
„וזיאטקי!?“... עס זענען זיך צונויפגעלאפען נאך שרייבערס, און
וואס טויג אייך, מע האט מיר געגעבען דעם וועג האט מען מיר...
אזא-נ-אומגליק—בעדארף איך אנטרעפען גראד אויף א „נקי-כפים'ניק“!...
מאלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי, אז ער נעהמט ניט, צווישען יו-
דען ווערט מען ניט פערפאלען; איך האב געפונען א יודען, וואס
דורך איהם נעהמט ער... עס האט געהאלפען ווי א טויטען באנקעס—
און ס'איז געבליבען, אז איך האב נאך א זוהן, וואס ער הייסט אל-
מער; זאל ער מוחל זיין, אלטער הייסט דאס, זיך שטעלען אין ווא-
ראטיליוזקע צום פריזיוו זאל ער זיך. א גוט פעקעל!

ווי אזוי איך האב איבערגעלעבט דאס יאהר, בין איך שטאר-
קער פון אייזען בין איך! האטש אז מע וויל שמועסען צוריק, וואס
האב איך, שוטה, מורא צו האבען? צעהן מאל פריזיוו, אז איך
טויג ניט? טויגען ווייס, אז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאגען, טויג ניט?
טויג ער, נאר פאר קיין סאלדאט טויג ער ניט) ובפרט, אז מע
האט איהם שוין צוויי מאל ארויסגעבראקעוועט האט מען איהם. נאר
צוריק בין איך זיך מיישב: א פרעמדע שטאדט, א פריסוטסטווע מיט
„נקי-כפים'ניקעס“, א קשיא אויף א מעשה?...

האבען מיר דאך אבער א גרויסען גאט אויף דער וועלט; מיין
אלטער, איציק הייסט דאס. האט ווידערמאל געצויגען א זשערעב,
ווידערמאל זיך געשטעלט צום פריאם, און גאט האט א נס געטאן,
די וואראטיליוזקער פריסוטסטווע האט אויך געזאגט „ניע גאדיען“, און
האט איהם ארויסגעגעבען אויך א ווייסען בילעט. האבען מיר שוין מיט
גאטס הילף צוויי ווייסע בילעטען!

געקומען אהיים—ששון ושמחה! געמאכט א סעודה, צונויפגע-
רופען כמעט די גאנצע שטאדט, געהוליעט, געטאנצט ביז טאג, ווע-
מען הער איך אצינד? און ווער איז צו מיר גלייך? א קיסר!

אצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען צוריק צו מיין אייזיקען עליו־השלום, דער וואס האט, איהם צו לענגערע יאהר, איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר נאך קינדווייז, וועט איהר הערען א שענס וועט איהר הערען. איהר פערשטעהט א מעשה? גערה זיי א נביא, אז דער שענער רב דער קאזיאנער פון וואראטילעווקע וועט איהם פעי־געסען אויסמעקען פון די מעטריקעס, דעם געשטארבענעם הייסט דאס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר א חוב, אז איך האב נאך ער־גיין א זוהן אייזיק, וואס בעדארף זיך שטעלען היינטיגס יאהר צום פריזיוו! נא דיר אזא מין באמבע! וואס איז דאס פאר איין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אייזיק? אייזיק איז שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט! אזוי טענה איך, האלט מיך אנ'עצה מיט אונזער ראבינער, וואס טוט מען, וואס? זאגט ער: ס'איז ניט גוט! „פא־וואס, זאג איך, איז ניט גוט פארוואס?" „דערפאר, זאגט ער, ווייל איציק און אייזיק איז איין נאמען". „ווי אזוי, זאג איך, איז איציק און אייזיק איין נאמען, חכם איינער?" זאגט ער: „איציק איז יצחק, יצחק איז איסאק, איסאק איז איזאק און איזאק איז אייזיק"... א גוטער משל!

קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס—זאכען—מעשיות? מע זוכט מיין אייזיקען, מע טרענט פון מיר די אדערן, איך זאל איהם שטעלען צום פריזיוו זאל איך איהם! און שטוב ביי מיר איז געווארען א נייער געוויין. שייך זאגען א געוויין? חורבן־בית־המקדש. ערשטענס האט מיין ווייב, זאל לעבען, זיך דערמאנט אינ'ם געשטאר־בענעם, אויפגעוועקט די אלטע וואונדען. „נעחיי וואלט ער, זאגט זי, בעסער לעבען און שטעהן איצטער צום פריזיוו, איידער, זאגט זי, ער זאל ליעגען אין דער ערד און די ביינער זיינע זאלען פוי־לען..." והשנית האט זי מורא, טאמער חלילה איז מאקי לא יעלה ולא יבא, ווי דער ראבינער זאגט, אז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאק, איסאק איז איזאק און איזאק איז אייזיק, איז דאך טאקי ניט פרעהליך!... אזוי זאגט זי, מיין ווייב, זאל געזונד זיין, און לענט איין די וועלט, און מיין שנור געוועהנטליך חלש'ט! א ווערטעלע אויסצורעדען, א בן יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, אנ'אמת'ער, א כשר'ער פעדוויזוראדניק, דריי מאל געשטעלט זיך צום פריזיוו, צוויי ווייסע בילעטען, און איז נאך ניט פארטיג!...

האב איך גענומען הייסט עס די פיס אויף די פלייצעס און בין

זיך דורכגעפאָהרען קיין יעהופּעץ בין איך זיך, אַנ׳עצה האַלטען זי
מיט אַ רעכטען אַדוואָקאַט, און אגב האָב איך טאַקי מיטגענומען מיין
זוהן, איך זאָל זיין מיט איהם ביים פּראָפעסאָר, הערען, וואָס דער
פּראָפעסאָר וועט זאָגען, צי טויג ער, צי טויג ער ניט, האָטש איך
ווייס אַליין גאַנץ גוט, אַז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען,
ער טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער
ניט). און אַז איך וועל הערען, וואָס דער אַדוואָקאַט וועט מיר זאָ=
גען און וואָס דער פּראָפעסאָר וועט מיר זאָגען, וועל איך שוין דע=
מאָלט קענען שלאָפען רוהיג, אויפהערען האָבען צו טון מיט׳ן פּרי=
זיװ... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? עס לאָזט זיך אויס, אַז די
אַדוואָקאַטען מיט די פּראָפעסאָרען ווייסען אַלע מעהר פון אַ טויטען
ווייסען זיי. אַז דער זאָגט אַזוי, און דער זאָגט אַזוי, וואָס איינער
זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר, דול און משוגע צו ווערען!
וועט איהר הערען.

צום ערשטען אַדוואָקאַט האָב איך אָנגעטראָפען אויף איינעם אַ
גראָבען קאָפּ אַ שטומפּיגען, און דוקא מיט אַ גרויסען שטערן און
מיט אַ גלאַטען קאָפּ, אַ ליסינע, חאָטש נעם קאַטשע אויס אויף איהר
אַ בלאַט לאָקשען. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פערשטעהן,
דער חכם, ווער איז אַלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז
אברהם=יצחק, און ווער איז געווען אייזיק? דערצעהל איך איהם דאָך
איבער נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל, אַז אַלטער און איציק און אברהם-
יצחק, דאָס איז איין מענש, און אייזיק איז דער, וואָס האָט איבער=
געקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ
וואָראָטילעוקער, אין וואָראָטילעוקע הייסט עס... מיין איך, אַז איך
בין שוין מיט איהם פאַרטיג, צום סוף טוט ער מיך אַ פרעג גאָר
איבעראַניים: „פּאַזוואָלטי, שטעהט נאָר שטעהט, ווער זשע איז צווי=
שען זיי דער עלטערער, איציק, צי אַלטער, צי אברהם=יצחק?" „אָט
האָסט דו דיר! — מאַך איך צו איהם — איך האָב אייך שוין, דאַכט
זיך, פופצעהן מאָל געזאָגט האָב איך אייך, אַז איציק און אברהם=
יצחק און אַלטער איז אַלץ איין פּאַרשוין, דאָס הייסט, דער אמת׳=
ער נאָמען זיינער איז איציק, דאָס הייסט אברהם=יצחק, נאָר רופען
רופט מען איהם אַלטער, די מאַמע זיינע, זאָג איך, האָט איהם אַזוי
פערצויגען, און אייזיק, זאָג איך, איז דער, וואָס האָט איבערגע=
קעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, בשעת איך בין נאָך גע=

זוען אַ וואָראָטילוּוקער , אין וואָראָטילוּוקע הייסט עס״ . . . — „ווען
זשע , מאַכט ער , וואָסער יאָהר הייסט דאָס , איז געשטאַנען אברהם-
אַלטער , מיין איך , יצחק-אייזיק , צום פּריזיז ?״ „וואָס בעלעבעטשעט ער ? —
זאָג איך — וואָס האָט איהר צוגויפגעמישט קאַשע מיט באָרשט ? דאָס
ערשטע מאָל אויף מיין לעבען , זאָג איך , טרעפט זיך מיר , אַז אַ
יוד זאָל טראָגען אויף זיך אַזאַ גויאישען קאָפּ , זאָג איך ! מע זאָגט
דאָך אייך , אַז יצחק און אברהם-יצחק , און איציק און אייזיק און אַל-
טער — דאָס איז אַלץ איין מענש ! איין מענש !״ — „שאַט , זאָגט ער ,
שרייט ניט אַזוי , וואָס שרייט איהר ?״ . . . איהר האָרכט ? ער איז נאָך
גערעכט ! . . .

בקיצור , כ׳האָב אַ שפּיי געטאָן און אַוועקגעגאַנגען צו איין
אַנדער אדוואָקאַט , און האָב אָנגעטראָפען שוין דוקא אויף אַ גמרא-
קעפּעל האָב איך אָנגעטראָפען , נאָר אַ ביסעל שוין צופיעל איבערגע-
שפּיצט . ער האָט זיך געריבען דעם שטערן און געלערנט דעם פּשט ,
געדרעהט , געמוטשעט די זאַקאָנעס , געדרונגען , אַז גאַ אָסנאָוואַניע
מאַקאַי טאָ סטאַטיאַ האָט די מעזערעטשער פּריסוטסטווע איהם גאָר ניט
געטאָרט צושרייבען . נאָר וואָס דען , ס׳איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן , זאָגט
ער , אַז וויבאַלד די פּריסוטסטווע האָט איהם יאַ צוגעשריבען , דאַרף
איהם יענע פּריסוטסטווע אויסשרייבען , „וויקלוטשאיען״ הייסט עס ; און
ווידער איז פאַרהאַן , זאָגט ער , אַ זאַקאָן , אַז די פּריסוטסטווע האָט
איהם צוגעשריבען און יענע פּריסוטסטווע האָט איהם ניט אויסגעשרי-
בען , „וויקליוטשאיעט״ הייסט עס , מוז זי איהם אויסשרייבען , „וויק-
ליוטשאיען״ הייסט עס ; און ווידער איז פאַרהאַן אַ קאַסאַציע , אַז ווי-
באַלד יענע פּריסוטסטווע וויל ניט אויסשרייבען , „וויקליוטשאיען״ הייסט
עס . . .

בקיצור , אַזאַ זאַקאָן און אַזאַ זאַקאָן , אַזאַ קאַסאַציע און אַזאַ
קאַסאַציע ; ער האָט מיר אָנגעקאַסאַציעט אַ פולען קאָפּ האָט ער
מיר אָנגעקאַסאַציעט , און איך האָב געמוזט געהן צו אַ דריטען , האָב
איך געמוזט , און האָב אָנגעטראָפען אויף אַ נייעם שלים-מזל , גאָך
גאָר אַ יונג אדוואָקאַטעל , גאָר-וואָס פון דער נאָדעל אַרויס , דאָס
הייסט , וואָס האָט ניט לאַנג געענדיגט „יוריי״ , זעהר אַ צוגעלאָזט מענ-
שעל אפילו מיט אַ צינגעלע ווי אַ גלעקעל און סע קלינגט . ווייזען
ווייזט אויס , אַז ער לערנט זיך נאָך רעדען , לערנט ער זיך , מחמת
אַז ער רעדט , זעהט מען , אַז ער האָט הנאה , האָט ער , ממש סע

קומט איהם צו אַ שטיק געזו״ד. ער האָט זיך אַזוי צורעדט, אַזוי צו-
פלאַקע״ט, געהאַלטען אַ גאַנצע דרשה געהאַלטען, אַז איך האָב גע-
מוזט איבערשלאָגען אין מיטען און זאָגען: „זעהר פֿײַן, זאָג איך,
איהר זענט אודאי זעהר גערעכט, נאָר וואָס טויג מיר, זאָג איך,
אײַער ווײנען, וואָס איהר בעוויינט מיך? איהר גיט מיר בעסער אַ
עצה, זאָג איך, מיט מײַן זוהן וואָס טו איך, טאָמער חלילה טוט
מען איהם אַ רוף, טאָמער?"

קיצור הדבר, וואָס טויג אײַך היסטאָריעס—זאַכען—מעשיות.
איך האָב מיך דערשלאָגען צום רעכטען, צום אמת'ען אַדוואָקאַט.
דאָס איז, פֿערשטעהט איהר מיך, שוין איין אַדוואָקאַט פֿון די אַלטע
אַדוואָקאַטען, איין אַדוואָקאַט וואָס פֿערשטעהט איין ענין. איך האָב
איהם אויסדערצעהלט די גאַנצע געשיכטע פֿון א' ביז ת', און ער
איז געזעסען די גאַנצע צײַט צוגעמאַכט די אויגען און געהאָרכט.
אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר: „שוין? האָט איהר שוין געענדיגט?
פֿאָהרט אַהיים, ס'איז בלאָטע, מעהר ווי דרײַ הונדערט קערבלעך
שטראָף, וועט איהר ניט צאָהלען". „אָט דאָס איז גאָר? — זאָג איך—
ע! איך זאָל וויסען, אַז דאָ שמעקט נאָר מיט דרײַ-הונדערט קערב-
לעך שטראָף! איך האָב מורא פֿאַר מײַן זוהן, האָב איך מורא!" „וואָ-
סער זוהן?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָסער זוהן? מײַן אַלטער, אי-
ציק הייסט דאָס!" „וואָס געהער זיך דאָס אָן, זאָגט ער, מיט איצי-
קען?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָס סע געהער זיך אָן? טאָמער
חלילה שלעפּט מען איהם נאָך אַמאָל טאָמער?" „ער האָט דאָך, זאָגט
איהר, אַ ווײַסען בילעט. „ער האָט, זאָג איך, צוויי ווײַסע בילע-
טען! „נו אם-כן, וואָס-זשע ווילט איהר?" „וואָס זאָל איך וועלען?
ווילען וויל איך גאָרניט! איך האָב נאָר מורא, זאָג איך, אַזוי ווי מע
זוכט איצטער אײַזיקען, און אײַזיק איז ניטאָ, און אַזוי ווי אַלטער,
איציק הייסט עס, שטעהט פֿערשריבען אברהם-יצחק, און יצחק—אַזוי
זאָגט דער ראַבינער אונזערער דער לעקיש—איז איסאַק, און איסאַק
איז איזאַק, און איזאַק איז אײַזיק, קאָן מען חלילה זאָגען אויף מײַן
איציקען, אָדער אברהם-יצחק'ן, אַלטערן הייסט דאָס, אַז ער איז
דאָס דער אײַזיק?" „נו, וואָס-זשע איז, מאַכט ער, אדרבה, נאָך
גלײַכער, אויב איציק איז אײַזיק, וועט איהר פֿערשפּאָרען צאָהלען
שטראָף אויך; ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ ווײַסען בילעט?"
„צוויי, זאָג איך, ווײַסע בילעטען! די בילעטען האָט אָבער איציק

ניט אייזיק." „איהר זאגט דאך, מאכט ער, אז איציק איז אייזיק?" „ווער זאגט דען, זאג איך, אז איציק איז אייזיק?" „אט האט איהר דאך נאר-וואס, זאגט ער, געזאגט, אז איציק איז אייזיק!" „איך זאג? ווי קאן איך, זאג איך, זאגען אזא זאך, אז איציק איז גאר אלטער, און אייזיק איז דער, וואס האט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאמאוואר, בשעת איך בין נאך געווען א וואראטילזוקער, אין וואראטיליווקע הייסט עס!..." ווערט ער אנגעצונדען און הייסט מיר געהן: „סטופאיטיע, זאגט ער, ווי, זאגט ער, נאדאיעדליווע, זאגט ער, יעווריי", זאגט ער!... איהר פערשטעהט, וואס דאס הייסט? דאס הייסט: איך בין א נודניק. איהר הערט! איך בין א נודניק?! איך!!!...

(ענדע נעשילטע נומער דרייצעהן).

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

געשיכטע גומער פיערצעהן:

מע טאָר ניט זײַן קײן גוטער!

— מע טאָר ניט זײַן קײן גוטער! — מאַלט צו מיר אַ לײַטישער יוד מיט אַ גילקע אויף דער נאָז און נעהמט בײַ מיר אַ פּאַפּיראָס אויף צו פערדרויכערן. — הערט איהר, וואָס איך זאָג אײַך? מע טאָר ניט זײַן קײן גוטער! — איבער מײַן גוטסקײַט, איבער מײַן פאַר־לע ווײַכען כאַראַקטער האָב איך מיר אַלײן אָנגעאַרבײַט אַ חתונה, אויסגעהאָרעוועט אײַן אומגליק בײַ זיך אין שטוב, צוויי אומגליקען! איהר מעגט דאָס האָרכען!

גאָט האָט מיך געוואָלט מזכה זײַן מיט אַ מצוה, האָט ער מיר צוגעשיקט אַ יתומה מיט אַ יתום. דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט, מיר ניט געגעבען קײן קינדער, האָב איך מיר אַלײן גענומען, גענומען פרעמדע קינדער, זײ געטאָן גוטס, געמאַכט פאַרלײַט, צאָהלען זײ מיר איצטער מיט שטײנער.

קודם דאַרף מען אײַך דערצעהלען פון דער יתומה, פון וואַנען האָט זיך צו מיר גענומען אַ יתומה? איז אַזוי די מעשה. מײַן ווײַב האָט געהאַט אַמאָל אַ שוועסטער, אַ יונגערע, פעריל האָט זי געהײסען. איז זי געווען, פעריל הײסט דאָס, וואָס זאָל איך אײַך זאָגען, אײַן פאַרשוין אין דער וועלט. זײ זענען אַלע שענע, דאָס הײסט מײַן ווײַב איז נאָך הײַנט אויך אַ שענע יודענע, פאַר זײער שענקײט פלעגט מען זײ נעהמען ווי זײ שטעהען און געהען, אָבגילטען, בין איך אײַך ניט אויסען.

אַז זי האָט חתונה געהאַט, די שוועגערין מײַנע, האָט מען גע־זאָגט, אַז זי האָט געטראָפען אַ שמאַלץ־גרוב, אַ גליק, וואָס טרעפט זיך אײַנמאָל אין הונדערט יאָהר, אַ גבירישע קינד, וואָס האָט בע־דאַרפט ירשנ'ען אַ זײַדען אַ גביר און אַ טאַטען אַ גביר און אַ פעטער אַ „בעזדיטניק“ אַ גביר, — פון אַלע זײַטען גבירים, — אַ גליק! בין איך אײַך ניט אויסען. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער יונגערמאַן אַלײַן איז געוועזן אַ דער רוח ווײַסט וואָס. דאָס הײַסט אַזוי איז ער אפילו געוועזן אַ גאַנץ פײַנער יונגערמאַן, ניט קײַן נאַרישער און ניט קײַן גראָבער יונג, און אַ גוטער מענש אַ צוגעלאָזטער, אַ פרעהליכער, נאָר וואָס דען? אַ שאַרלאַטושקע! לאָז ער מיר מוחל זײַן, ער איז שוין אויף דער אמת'־ער וועלט, — דהיינו וואָס הײַסט אַ שאַרלאַטושקע? ער האָט ליעב געהאַט אַ קערטעל. אָבער ווי אַזוי מײַנט איהר ליעב געהאַט? דאָס חיות מיט דער נשמה! צוליעב אַ קערטעל וואָלט ער אײַך געגאַנגען הונדערט מײַל צו פוס. תחילת איז געוועזן אַ „זעקס און זעכציג“, אַ יודישע „אָקע“, אַ „סטוקעלקע“, אַ „טערטעל־מערטעל“, צווישען אײַגענע אײַנמאָל אין חודש אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט... נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען אָפטער און אָפטער מיט יונגע לײַט, מיט ווײַסע חברה'־ניקעס, מיט וואו ערגיץ אַ שלאַק, אַ פוסטעפאַסניק, אַ לײַדיגגעהער. און איהר זאָלט וויסען זײַן, אַז דאָרט וואו אַ קערטעל, איז שוין אַלצ־דינג, וואָס אין דער קאָרט! ווער קוקט דעמאָלט אויף אַ מנחה? ווער רעדט פון אָהן אַ היטעל? פון חלול שבת? און כדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו יודישקײַט? און ווי אויף צו להכעיס איז פעריל, מײַן שוועגערין הײַסט דאָס, געוועזן אַ פרום ווײַבעל אַ כשר'ס און האָט מסתמא ניט געקאָנט לײַדען זײַנע שענע חפציות מיט זײַנע גענג, איז זי געלעגען טאָג ווי נאַכט מיט'ן פנים אין קישען און האָט געוויינט אויף איהרע יאָהר און טעג, אַזוי לאַנג, ביז זי האָט אָנגע־הויבען אונטערצוקרײַנקען, פריהער פּאַוואָלינקע, נאָכדעם שטאַרקער און שטאַרקער, וואָס טויג אײַך, פעריל איז געשטאָרבען. בין איך אײַך נישט אויסען.

פעריל איז געשטאָרבען און האָט געלאָזט אַ קינד אַ מײדעל פון אַ יאָהר זעקס — זיעבען; דער מאַן איז געוועזן ערגיץ אין אַלדי שוואַר־צע יאָהר אין אָדעס, ער האָט זיך אַרײַנגעלאָזט אין דעם שפּיעלען אַזוי ווײַט, אַז ער האָט געמאַכט אַ תל פון זײַן געלד און פון זײַן טאַטענס געלד און פונ'ם זײדענס ירושה — אַ תל עולם איז פון איהם

געוואָרען ! ס'איז נאָר אַ סברה, אַז ער האָט זיך אַרײַנגעכאַפּט ערגיץ אין אַ טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך אַ צײַט אַרומגעשלײַעט ערגיץ, בעקומען עפּיס אַ מאָדנע קרענק און איז געשטאָרבען אין פרעמדע תכריכים. אָט האָט איהר אײַך אויף אַ מינוט אַ סך הכל פון אַ געזינדעל און אָט אַזוי איז בײַ מיר פערבליבען זײער טעכטערל, אַ יתומה'לע געבאָך, רײזעל הײסט זי, איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדווײז, וואָרום קײן קינדער, פערשטעהט איהר מיך, האָב איך ניט, דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט, לאָז זי זײַן אַ קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף כפּרות! בײַ אַן אַנדער פעטער וואָלט אַזאַ מײדעל אַ יתומה געוואַקסען אין קיך, געווען אַ היליף אין שטוב, געשטעלט דעם סאַמאָוואַר, געפּאָלגט אַ גאַנג און דאַסגלײַכען, און בײַ מיר איז זי געווען פערדרעכענט פאַר אײַן אײגען קינד, דאָס אײגענע קלײדעל מיט די אײגענע שיך מיט'ן אײגענעם עסען וואָס מײַן ווײַב, וואָס איז שייך זאָגען, בײַ אײן טיש גלײַך מיט אונז. בין איך אײַך ניט אויסען.

שפּעטער, אַז די דאָזיגע רײזעלע האָט אָנגעהויבען אונטערוואַקסען, האָב איך זי אָוועקגעגעבען לערנען צו אַ שרײַבער, און פון דעם אמת קאָן מען ניט אַוועקגעהן — זי איז געווען אַ געראָטען קינד, אַ שטילס, אײַן עהרליכס, אַ גוטס און אַ קלוגס און שען, שען ווי די גאַנצע וועלט — איך האָב זי באמת ליעב געהאַט ווי מײַנס אײַן אײגען קינד. קינדער, ווײסט איהר דאָך, וואַקסען ווי פּעטשעריצעס, אײדער מע קוקט זיך אַרום, אַהאַ — מע דאַרף שוין קלערען מכּח חתונה מאַכען, און ווי אויף צו־להכעיס איז מײַן פּלימעניטשקע געוואַקסען טאַקי נאָר ווי אויף הײוועז, הויך און שען און געזונד און אײַן אַסאַבע, — אַ רויז. מײַן ווײַב האָט איהר ביסלעכווײַז אָבגעלעגט אַ ביסעל גרעט „פּאָוועלע", העמדער, לײַלעכער, ציכלעך; איך פון מײַן זײַט האָב נאָר אַנדערש ניט געקלערט ווי צו געבען איהר עטליכע הונדערט קערבלעך נדן אויך, און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שדוכים. וועמען רעדט מען אַזאַ מײדעל אַ יתומה? אַז קײן עלטערן האָט זי ניט, אַ טאַטען האָט זי געהאַט, לאָז ער מיר מוחל זײַן, עפּיס ניט אַזאַ פײַנעם מענשען, און קײן טויזענדערס נדן קאָן איך איהר ניט אַנידערלעגען, בעדאַרף מען איהר געפינען איהר גלײַכען, אַ יונגערמאַן אַזעלכען, וואָס זאָל איהר קאָנען געבען ברויט. וואו זשע קריגט מען אַזעלכס, אַז קײן בעל־הבתּישען שדוך קאָן בײַ

ניט גרויסען און קיין בעל-מלאכה וויל איך ניט, זי איז דאך פארט מיינע א שטיקעל איינענע, מיין ווייבס א שוועסטערס א מיידעל, — האט מיר גאט צוגעשיקט א בחור'ל א פריקאשטשיק פון א יאהר עטליכע און צוואנציג, וואס פערדיענט שוין זעהר שען א קערבעל און קלויבט א קערבעל און האט שוין א קערבעל. בקיצור איך האב א רעד געטאן מיט'ן בחור — יא, סע געהט א גאנג, ווי איך בין א מענש, זי איז איהם דוקא געפעלען, איך האב א רעד געטאן מיט איהר — ווער? וואס? איין אייזערנע וואנד! וואס איז די מעשה? זי וויל איהם ניט און זי דארף איהם ניט און גענוג! ווער דען, זאג איך, וועט דיך נעהמען? דעם בראון הירשם איין אייניקעל? ענטפערט די וואנד — אזוי ענטפערט זי. קוקט אראב און שווייגט. בין איך אייך ניט אויסען.

אצינד בעדארף איך אייך איבעררייסען אין מיטען דער מעשה און אייך דערצעהלען א נייע מעשה, וואס געהער זיך טאקי אן מיט יענער מעשה, דאס הייסט די מעשה און יענע מעשה זענען טאקי איין מעשה.

איך האב געהאט אזוי גרויס ווי א יונגערען ברודער משה-הערשעל, האט זיך מיט איהם געטראפען א מעשה, — ס'איז ביי מיר א מעשה מיט גאלע מעשיות, — ניט דא געדאכט, ניט פאר קיין מענשען געדאכט, ער איז געוועזען אין מרחץ פרייטאג און האט זיך געוואלט אבגיסען מיט קאלט וואסער, האט ער געחאפט א שעפעל מיט זודיג וואסער און האט דאס איבערגעקעהרט אויפ'ן קאפ און האט זיך אבגעקאכט, און האט זיך געמוטשעט א טאג אכט און איז געשטארבען, און האט איבערגעלאזט א ווייב מיט איין קינד — א יונגעל פון א יאהר זעקס, פייסי הייסט ער. האט ניט געדויערט קיין האלב יאהר און מע האט איהר אנגעהויבען רעדען שדוכים, האט דאס מיך זעהר אנגענומען ביים הארצען און בין אוועקגעגאנגען צו איהר, צו מיין שווענערין הייסט דאס, און זאג איהר: „אויב דו ווילסט חתונה האבען, גיב מיר אב דאס קינד“. האט זי זיך תחלת א ביסעל געבערעקעלט, כלומרשט ניט געוואלט הערען ניט זעהען, אהער אהין, בקיצור איך האב ביי איהר גע'פועלט, זי האט מיר דאס קינד געבראכט און אליין איז זי אוועק ערגיץ קיין פוילען, דארטען חתונה געהאט און מע זאגט, ס'איז איהר ניט שלעכט... מילא בין איך אייך ניט אויסען.

האט מיך שוין הייסט דאס גאט געבענטשט מיט א זוהן אויך. איך זאג מיט א זוהן, ווייל איך האב איהם טאקי צוגעשריבען צו זיך פאר א זוהן, און דאס יונגעל איז דוקא א געראטען יונגעל, אבער טאקי וואס געראטען הייסט, ער איז דאך מיינעם א ברודערס א זוהן, איז דאך ניט שייך, איך זאל איהם אייך לויבען, נאר איהר מעגט מיר גלויבען באמונות, אז נאך אזא פייכי וועט איהר ניט געפינען — איך וועל אייך ניט זאגען אין דער גאנצער וועלט, — נאר ביי אונז אין שטאדט און נאך אין עטליכע שטעדט מיט עטליכע גובערניעס, אז איהר וועט אויספאהרען, געפינט איהר ניט דעם צווייטען. וואס א שטייגער ווילט איהר? לערנען איז לערנען, שרייבען איז שרייבען, חשבונ'ען איז חשבונ'ען, אפשר ווילט איהר פראנצויז — רעדט ער אייך פראנצויז, טאמער ווילט איהר פידעל — שפילט ער אייך אויפ'ן פידעל, הייסט איז ער קיין עין־הרע א וואוקס און א פארשוין און א פיסק און... און... און... אז מע שמועסט א געראטענער, איז דאך ניט שייך צו זאגען! און דערצו געב איך איהם נאך עטליכע טויזענד קערבלעך נדן אויך, ווארום ער איז דאך מיין ברודערס א קינד און מיינער א צוגעשריבענער, כמעט א זוהן הייסט דאס, און קיין נחות־דרגא ברוך השם איז ער אויך ניט. קו—קו—קוקט איהם שוין עפיס א פייניע כלה, הא? וואס זאגט איהר? אודאי האט מען איהם גערעדט די גרעסטע, די שענסטע שדוכים אין דער וועלט, און אודאי האב איך איבערגעקליבען, וואס דען? עפיס אט אזוי א גיט מען אוועק אזא יונגאטש? בין איך אייך ניט אויסען.

הכלל האט מען מיר אנגעשלאגען שדוכים פון דער גארער וועלט: פון קאמעניץ און פון יעליסאוועט און פון האמעל און פון לובען און פון מאהליוו, וואס אין דער ליטא, און פון בארדיטשעוו און פון קאמינקע און פון בראד. מע האט מיך אבגעשאטען מיט געלד; צעהן טויזענד און צוועלף טויזענד און פינפצעהן טויזענד און אכצעהן טויזענד — איך האב ניט געוואוסט, וואוהין איך זאל מיך הארפען. האב איך מיך מישב געווען: וואס טויג מיר קריכען אין דער פרעמד, מי יודע וואוהין און צו וועמען? בעסער, ווי זאגט מען, א נאהענטער שוסטער איידער א ווייטער רב, פארהאן ביי אונז אין שטאדט א יוד א נגיד, האט ער א מיידעל א בת־יחידה מיט שענע עטליכע טויזענד קערבלעך נדן, און דאס מיידעל אליין איז אויך זעהר א פיין מיידעל, און ווילען וויל מיך יענער, פארוואס זאל דאס ניט זיין קיין שדוך?

הא? ובפרט שדכנים זענען פאראן ביי אונז ברוך השם צוויי, לויפען זיי ארום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פון יענעם צו מיר און טרייבען האלז און אקען, ס'זאל שוין גיכער זיין, זיי האבען קיין צייט ניט, פערשטעהט איהר, זיי האבען אליין טעלטער אויף חתונה מאכען און נאך דערוואקסענע דערצו. בין איך איך ניט אויסען.

הקיצור ס'איז געבליבען, מיר זאלען זיך צונויפקומען אויף א „ווארט". איז דאך אבער היינטיגע צייטען ניט דאס וואס אמאל. אמאל האט מען א שדוך געטאן מיט א קינד אונטער די אויגען גאר, געקומען צו געהן אהיים, אבגעגעבען מזל-טוב און גענוג. היינט איז גאר געווארען א מאדע, אז מע מוז פריהער איבערערעדען מיט די קינדער, זיי זאלען זיך פריהער אנקוקען און זאגען, צי זיי זענען זיך געפעלען צי ניין? מע פערשפארט זיי גאר זאגען, זיי זעהען זיך אליין... איז דאך אודאי גוט. נעדם איך מיין בחור און טו איהם א פרעג: „געפעלט דיר, א שטייגער, פייסינקע, אזעלכע און אזעלכע?" ווערט ער רויט אזוי ווי פייער און ענטפערט ניט דאס צווייטע ווארט: „געשוויגען איז גערעדט", טראכט איך מיר: „קיין תשובה איז אויך א תשובה." אי וואס ער איז רויט געווארען? מסתמא האט ער זיך פערשעמט. און ס'איז געבליבען הייסט דאס, אז מע קומט זיך צונויף אויפערנאכט פריהער געוועהנטליך ביי דער כלה, נאכדעם וועט מען זיין ביי מיר — נו, וואס בעדארף מען נאך? באקט מען לעקאך און מע גרייט זיך אויף א הועטשערע, ווי געוועהנטליך. בין איך איך ניט אויסען.

ויהי היום איך שטעה אויף אין דערפריה, גיט מען מיר אב א בריעף. פון וואנען איז א בריעף? עפים א בעל-עגלה האט געבראכט צו פיהרען. איך נעהם דעם בריעף, עפען אויף דעם בריעף, איך הויב אן לייענען דעם בריעף — איז מיר פינסטער געווארען אין די אויגען. וואס איז דאס געווען פאר א מין בריעף? אט וועט איהר באלד הארכען. דאס שרייבט מיר מיין פייסי, אז איך זאל ניט קיין פעראיבעל האבען, וואס ער איז אוועקגעפאהרען מיט רייזלען, איהר הערט ווערטער? אהן אונזער וויסען חתונה האבען — איהר הערט ווערטער? — אז איך זאל זיך גאר ניט פרובען, זאגט ער, אפילו זיי זוכען, ווארום זיי זענען שוין וויט-וויט, זאגט ער, פון דאנען, איהר הערט ווערטער? און אז זיי וועלען אם ירצה השם האבען חופה וקידושין, זאגט ער, וועלען זיי נאכדעם קומען צוריק... ווי געפעלט

אייך עפּיס אזא מין ברייוועל? מילא פון מיין ווייב שמועסט מען ניט: זי איז געפאלען דרייטאל חלשות, ווארום ס'איז דאך דורך איהר דער סקאנדאל, רייזעל איז דאך איהר פלעמעניצע, ניט מיינע. „נא, זאג איך צו איהר — האסט אויסגעהאדעוועט א שלאנג אויף דיין שוים"... און האב מיין גאנץ ביטער הארץ אויסגעלאזט צו איהר געוויזהנטליך, מכבד געוועזען ווי זי איז ווערט... בין איך אייך ניט אויסען.

איך בעדארף אייך ניט דערצעהלען, איהר פערשטעהט אליין, ווי וויים דאס האט מיך געברענט און געבראטען; ס'טייטש, מע נעהמט א פרעמד קינד, איין ארימע, א נאקעטע יתומה, מע האדעוועט זי אויס, און מע וויל זי גליקליך מאכען, געהט זי און טוט אב אזא זאך, פיהרט ארויף מיין ברודערס קינד אויף א שלעכטען וועג... איך האב געשריגען, געטופּעט מיט די פיס, געריסען איף זיך די האר פונ'ם קאפ — שיער ניט משוגע געווארען! און צוריק ווידער האב איך מיך בעטראכט, וואס א שטייגער וועט מיר העלפען מיין כעס? וואס וועל איך מאכען מיט מיין טופּען מיט די פיס? מע בעדארף עפּיס אנהויבען טון, טאמער וועל איך נאך פערחאפּען און וועל קאנען עפּיס העלפען? האב איך מיך ראשית חכמה א ווארף געטאן צו „נאטשאלכטווע", אונטערגעשמירט מיט א האבאי"ל, און האב אויפגעגעבען, אז ביי מיר איז געוועזען א פלעמעניצע אזעלכע און אזעלכע, האט זי מיך בעגנב'עט און האט איבערגערעדט מיין זוהן, ער איז געוועזען ביי מיר פערשריבען פאר א זוהן, און איז מיט איהם אנטלאפען, איך ווייס ניט וואוהין. נאכדעם האב איך אנגעהויבען שיטען מיט געלד, צושיקען דעפּעשען אין אלע ארבע פנות העולם אין אלע שטעדט און שטעדטליך פון דער סביבה — און גאט האט מיר געהאלפען, מע האט זיי געפּאקט. וואו האט מען זיי געפּאקט? טאקי ניט וויים פון אונז אין א קליין שטעדטעל. מזל-טוב!

אז ס'איז אנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אז מע האט זיי געפּאקט. האבען מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאטשאלסטווע און מיר זענען געפאהרען גלייך אהין אין יענעם שטעדטעל אריין. מילא איך זאל אייך דערצעהלען פון דער נסיעה — איז ניט שייך צו זאגען, איך בין געוועזען אין איינע פחדים, איך האב אלץ מורא געהאט, טאמער, א קשיא אויף א מעשה, מע שטעלט דארט א חופה, איז דאך פערפאלען, ווי זאגט ער, די קוה מיט'ן שטריקעל... גאט האט מיר געהאלפען, מיר זענען געקומען צו פאהרען — זיי האבען נאך קיין חופה

ניט געשטעלט. נאר וואס דען? א נייער אומגליק: אזוי ווי איך האב איינגעגעבען, אז מע האט מיך בע'גנב'עט, לכן האט מען זיי דערווייל ביז עפּים וואס איינגעזעצט. איינגעזעצט — איז דאך מיר געוואָרען שלעכט, געמאכט א גוואלד, אז בע'גנב'עט האט מיך זי, די פלעמעניצע הייסט דאס, און ער, דער זוהן הייסט דאס, ער האט זיך דאך געדעכענט פאר מיין זוהן, איז ריין. עס קומט צו עפּים, מע וויל איהם שוין ארויסלאזען, פייסין הייסט דאס, מאכט ער: „אויב מע האט נע'גנב'עט, האבען זיי, זאגט ער, ביידע גע'גנב'עט". איהר הערט ווערטער? דאס האט זי איהם, די ימח-שמה'ניצע, ארויפגעפיהרט, ער זאל אזוי זאגען. א הולטייקע קען!... נו, טאר מען זיין א גוטער? בעדארף מען רחמנות האבען אויף איין ארימער יתומה? איך פרעג אייך אליין — איז כדאי? וואס טויג אייך, עס האט מיך געקאסט גענוג בלוט, ביז איך האב זיי ארויסגענומען, ווארום צוליעב איהם האב איך געמוזט זי אויך אפּבריינגען — און מיר זענען געקומען אהיים. בין איך אייך ניט אויסען.

געווענטליך האב איך זי צו מיר אין שטוב מעהר ניט אריינגעלאזט, איך האב איהר אבגעדונגען א קוואטיר און קעסט טאקי ביי איהרען א קרוב אין א דארף, משה-מאיר הייסט ער, א פּראסטער יוד, א דארפסמאן, און מיין פייסין האב איך גענומען אהיים, גענוג געדערט איבער איהם: „ס'מייטש, איך נעהם דיך און שרייב דיך צו צו מיר ווי איין אייגענעם זוהן און וויל דיר געבען עטליכע טויזענד קערבליך גדן און מאך דיך פאר'ן יורש מיט אלצדינג, געהסט דו און מאכסט מיר אזא סקאנדאל!" זאגט ער: „וואס איז דא דער סקאנדאל? זי איז אייך א פלעמעניצע, איך בין אייך א פלימעניק, אלץ איין יחוס." זאג איך: „וואס גלייכסט דו זיך צו איהר? דיין טאטע איז געוועזן, זאג איך, מיר איין אייגענער ברודער און א לייטישער מענש און איהר פאטער איז געוועזן, זאל ער מיר מוחל זיין, א שארלאטושקע, זאג איך, „א קארטיאזשניק"... איך טו א קוק, מיין ווייב חלשט. א טארעראם, א געפילדער, וואס איז? זי קאן ניט הערען, למאי מע רעדט אויף איהר שוועסטערס מאן, זיי זענען שוין, זאגט זי, ביידע אויף דער אמת'ער וועלט, בעדארף מען זיי לאזען צו רוה. איהר הערט ווערטער? „ער איז אבער פארט געוועזן, זאג איך, לאז ער, מיר מוחל זיין, איין אויסוואורף!" זי חלשט ווייטער — אזא אומגליק,

אַ גלות, מע קאָן בײַ זיך אין שטוב קײן וואָרט ניט אַרויסרעדן! בין איך אײַך ניט אויסן.

בקיצור איך האָב מײַן פּײַסין גענומען רעלס און די ידים אַרײַן און האָב אָנגעהויבן אַלטונג געבן, קוקן אויף איהם „מיט אויגן“, ער זאָל מיר ניט מאַכן נאָך אַמאָל דאָס שפּיעל, און גאָט האָט מיר געהאָלפֿן, ער איז אַוועקגעגאַנגען בדרך הישר, האָט זיך געלאָזט אײַנרעדן און איז געוואָרן אַ חתן צו מזל, ניט פֿון אַזאַ אי-אַי-אַי, נאָר פּאָרט פֿון אַ בעל-הבתיש אָרט מיט אַ מחותן, מיט אַ נאָמען, מיט נדן מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטעהט אָן — און איך בין געווען אויפ׳ן זיבעטן הימעל. איז דאָך גוט, איאָ? האָט-זשע צײַט, וועט איהר עפּיס הערן אַ מעשה.

איך קום צוגעהן פֿון געשעפֿט אײַנמאָל אַהײם עסן אָנבײַסן, איך וואַש מיך, זעץ מיך צום טיש, מאַך המוציא, איך קוק מיך אַרום — ניטאָ פּײַסי! פֿליהט מיר דורך אַ מחשבה אין קאָפּ: אפשר האָט ער ווידער געמאַכט אַ „יברח“? איך נעהם מיך צו מײַנער: וואו איז פּײַסי? זאָגט זי: זי ווײַסט ניט. אָבגעגעסן, לויף איך אַרויס אין שטאָדט, אַהער, אַהין — קײנער ווײַסט ניט! שיק איך דאָך אַוועק אַ שליח אין דאָרף אַרײַן צום קרוב, צו משה-מאיר׳ן, געוואָהרע ווערן, וואָס מאַכט עפּיס רײַזעל? ענטפֿערט ער מיר דורך אַ בריוועל, אַז זי איז נאָך נעכטן אַוועקגעפֿאָהרען, געזאָגט, אַז זי פֿאָהרט אין שטאָדט אַרײַן אויף קבר-אבות. האָב איך גענוג מסתמא געאַרבײַט, אויסגעלאָזט מײַן גאַנץ ביטער האַרץ צום ווײַב געוועהנטליך, וואָרום ס׳איז דאָך דורך איהר אַלע אומגליקן, ס׳איז דאָך איהר פּלעמעניצע! בין איך אײַך ניט אויסן.

איך לויף אַוועק אין פּאָליציע, איך קלאַפּ אומעדום דעפּעשן, צושיק מענשען, שיט מיט געלד — ניטאָ, ווי אין וואַסער אַרײַן! איך אַרבײַט, איך שרײַ, איך בין אויס מענש — עס העלפֿט ניט! וואָס זאָג אײַך — ס׳איז אַוועקגעגאַנגען דרײַ וואָכן, איך בין שיער ניט משוגע געוואָרן! פּלוצים קומט מיר אָן אַ בריעף מיט אַ מזל-טוב, אַז זײ האָבען ברוך השם התונה געהאַט אין אַ גוטער שעה, און האָבען שוין הײַנט פֿאַר מיר קײן מורא ניט. איהר הערט ווערטער? אַז מע וועט שוין איצט נאָך זײ מעהר ניט נאָכלויפֿען, מע וועט שוין אויף זײ קײן בלבולים ניט אויסטראַכטען, איהר הערט ווערטער? אַז זײ האָבען זיך ליעב געהאַט פֿון קינדהײַט אָן און האָבען, דאַנקען גאָט דער-

גרייכט אַלצדינג, וואָס זיי האָבען געוואָלט. אי וואו וועלען זיי נעה־מען אויף צו לעבען? זאָל מען זיך פאַר זיי גאַרניט זאָרגען: ער לערנט און גרייט זיך צום עקזאַמען אַריין אין אוניווערזיטעט שטודירען אויף דאָקטאָר, און זי לערנט זיך אויף אַקושאָרקע. איהר הערט ווערטער? און דערווייל גיבען זיי ביידע שטונדען און פערדיענען מיט גאָטס הילף ביז פופצעהן קאַרבען א חודש, קאָסט זיי די דירה זעקס מיט א האַל־בען, אַכט צאָהלען זיי פאַר עסען און אויפ'ן איבעריגען איז גאָט א פאָטער. איהר הערט ווערטער? נו—נו, קלער איך מיר, איהר וועט א ביסעל פריהער אונטער'פּגר"ן גוט פאַר הונגער, ווילט איהר זיך אָנהויבען בעטען בײ מיר, וועל איך אייך בעווייזען, ווער עלטער איז! און צו מײן ווייב זאָג איך: הײנט זעהסט דו, זאָג איך, וואָס הייסט א ביטערער עורש? מ'איז א טאַטען א שאַרלאַטאַן, א קאַרט־אָזש־ניק, זאָג איך, קאָן דען עפּיס אַרויסקומען רעכטס?" וכדומה אַזעלכע שטעלווערטער זאָג איך צו איהר, און איהר זאָלט זאָגען, זי זאָל דאָס מיר ענטפערן דאָס אַנדערע וואָרט! „פלעגסט דאָך, זאָג איך, אַמאָל חלש'ן, אַז איך האָב גערעדט אויף דײן שוואָגעריק, פאַרוואָס חלשט דו הײנט ניט?" ענטפערט די וואַ״ד? אַזוי ענטפערט זי. „די מײנסט, זאָג איך, אַז איך ווייס ניט, אַז דו האַלטסט מיט זיי, אַז דו ביזט מיט זיי יד־אחת, זאָג איך, אַז סע וואַקסט אינגאַנצען פון דיר?" זי שווייגט, ענטפערט ניט דאָס אַנדערע וואָרט. וואָס קאָן זי מיר, א שטייגער, ענטפערן, אַז זי פיהלט, אַז איך בין גערעכט? זי ווייסט, אַז סע פערדריסט מיך, פאַרוואָס קומט מיר פאַר מײן גוטסקייט, מע זאָל מיר אַזוי צאָהלען? בין איך אייך ניט אויסען.

נאָר איהר מײנט אודאי, איהר זענט שוין פאַרטיג? האַרט אויס, איהר וועט נאָך האָרכען שענערס.

בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען א יאָהר, בריוועלעך שרייבען זיי, נאָר פון געלד דערמאָהנען זיי ניט א וואָרט. פלוצים קומט מיר אָן א מזל־טוב — זי האָט געהאַט א יונגעל און מע רופט אונז אויפ'ן ברית! רוף איך מיך אָן צו מײן ווייב: „מזל־טוב דיר מיט דײן נחת, אַן אָנגעלעגטער ברית, זאָג איך, און א נאָמען נאָך דײן שענעם שוואָ־געריק..." ענטפערט זי מיר ניט, נאָר זי ווערט בלייך ווי די וואַנד, טוט זיך אָן און געהט אַוועק פון שטוב. קלער איך מיר: מסתמא וועט זי באַלד קומען, איך וואַרט א שעה, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דרײַ, איך וואַרט פיער, ס'איז שוין פאַרנאַכט, ס'איז שוין

שטאק נאכט — ניטא זי! א שענע מעשה, נאר א קורצע! וואס טוּ איך — זי איז אוועקגעפאָהרען צו זײַ, און פון דעמאָלט אָן שוין באלד צוויי יאָהר — זי קומט ניט צוריק און הויבט גאָר ניט אָן צו קלערען מכּח קומען אַהײם! האָט איהר געהערט אמאָל אזא מעשה? פריהער האָב איך געוואַרט, טאָמער וועט זי מיר שרײַבען א בריוועל. און אַז איך האָב געזעהען, זי שרײַבט ניט, האָב איך איהר אוועקגעשריבען א בריוועל, און שרײַב איהר: „היתכן? וואס פאַר א פּנים האָט דאס פאַר דער וועלט!?" ענטפערט זי מיר, אַז איהר וועלט איז דאָרטען, בײַ איהרע קינדער. איהר הערט ווערטער? אַז דאָס אײניקעל וואס איז געבוירען געוואָרען — ער הײסט דוקא הערשעלע נאך מײַן ברודער הערשעל — איז בײַ איהר טײַערער פון אַלצעהן וועלטען. ס'איז אזא הערשעלע, זאָגט זי, וואס מע קריגט דאס ניט, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון אײן עק ביז'ן אַנדערן. און ווינשעוועט מיר, איך זאָל זיך עלטערן אין עושר און אין כּבוד אָליין אָהן איהר. איהר הערט ווערטער?...

שרײַב איך דאך איהר נאך אמאָל און נאך אמאָל, און זאָג איהר מיט'ן הארבען וואָרט, אַז איך וועל ניט שיקען קײן גראָשען! ענטפערט זי מיר, אַז זי דאַרף ניט מײַן געלד. איהר הערט ווערטער? שרײַב איך איהר ווידער אַ זעק א בריעף, אַז איך בין זי אַלע מעביר-נחלה און וועל אָבזאָגען דאָס גאַנצע געלד אויף עולמות! פּוילט זי זיך ניט און ענטפערט מיר אָב, אַז זי האָט צו מיר קײן טענות ניט. איהר הערט ווערטער? אַז זי לעבט דאָרטען בײַ די קינדער מיט כּבוד, הלואי ווײַטער ניט ערגער, וואָרום פײַסי איז שוין אַרײַן אין אוניווערזיטעט און רײַזעל איז שוין באלד אײן אַקושאָרקע, זײַ פערדינען שוין אַזוי גרויס ווי זיעבעציג קאָפּעקען א חודש. איהר הערט ווערטער? און מכּח מעביר-נחלה זײַן, זאָגט זי, מעג איך מײַן גאַנץ פערמעגען אוועקשענקען אפילו היינטיגען טאָג וועמען איך וויל, אפילו אויף א קלויסטער. א.ה. הערט ווערטער? און לאָזט אוים, אַז איך בין א רײַכער משוגעניער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך אַרוּם מיט פעדערן, פאַר דער מעשה, וואס איך האָב אָבגעטאָן. „וואס איז דאָ, זאָגט זי, דער אומגליק? וואס דײַן ברודערס זוהן האָט גענומען מײַן שוועסטערס טאָכטער? וואס שטעהט דיר דאָ אַזוי ניט אָן, דו נאַרישער לעקיש?" איהר הערט ווערטער? „דו זאָלסט, זאָגט זי, זײַן דאָ און א קוק טון אויפ'ן קינד, אויף הערשעלען, ווי ער ווײַזט

מיט'ן פינגער אויפ'ן זייערענס פאטרעט און מאכט „דיע-דיאי", וואלסט דו זיך, זאגט זי, אליין געגעבען דריי פעטש"... איהר הערט ווערטער? אזוי שרייבט זי מיר פון דארטען. בין איך אייך ניט אויסען...

נו, בעדארף מען ניט זיין שטארקער פון אייזען? ווי מיינט איהר, ברענט דאס מיך א שטיינער, אז איך קום צוגעהן אהיים און דרעה מיך ארום איינער אליין צווישען די פיער ווענט? איך הויב מיך אן בע־רעכענען, וואס איז מיין לעבען, איך בעט אייך, אויף דער וועלט? פארוואס קומט מיר אזא סוף? פארוואס קומט מיר אזא־נ־עלטער? פארוואס און פאר ווען? פאר מיין גוטסקייט? פאר מיין פאדלע ווייכען חאראקטער!... האט קיין פעראיבעל ניט: אז איך הויב אן רע־דען דערפון, איז פאר דאסארע שטעלען זיך מיר טרערען און איך קאן ניט, איך קאן ניט רעדען!

אוי, מע טאר ניט זיין קיין גוטער, הערט איהר? מע טאר ניט זיין קיין גוטער!

(ענדע געשיכטע גוטער פיערצעהן).

א נשרף.

נעשיכטע נומער פוצצעהן:

אַ גְשְׁרֵף.

— אונזערע יודען, — הער איך דרש'ענען א יודען הינטער מיינע פלייצעס, און פאַכאַזשירען הערען איהם צו, — אונזערע יודען, הערט איהר, ס'איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רעד — ס'איז אַנ'עמא פזיזא — וואָס איז דער טייטש? מיט א יודען איז נאָר גוט קוגעל עסען, דאַווענען פון איין סידור, און ליעגען אויף איין בית־הקברות, און א רוח אין זיי אין טאַטען, און גאַרניט!...

איהר פרעגט, וואָס בין איך אַזוי אָנגעדרודעלט און וואָס ליאַפּע איך אַזוי אויף יודען? איהר זאָלט האָבען אויף זיך מיין פּעקעל און יודען זאָלען אייך אַזוי טון, ווי מע טוט מיר, וואָלט איהר אָנגעחאַפּט מענשען אין די גאַסען, אָדער איהר וואָלט געשלאָגען מיט א שטעקען! נאָר גאַרניט, איך בין אַזא יוד, וואָס קאַטאָרי איך האָב פיינט קריגען זיך מיט א וועלט; איך געה תמיד מיט דעם גאַנג: לאָז מיינס איבערגעהן, אָדער ווי שטעהט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז דער טייטש? — לאָז זיך מיט זיי גאָט רעכענען, און א רוח אין זיי אין טאַטען, און גאַרניט!...

הערט א מעשה: איך בין אליין ניט פאַר אייך געדאַכט א באָהסלעווער, פון א קליין שטעדטעל פון באָהסלעוו, א קליינס, נאָר א וואוילס, פון די שטעדטלעך, וואָס מע זאָגט אויף זיי, אַז מע זאָל זיי געזעלט זעהען און שייטער אויפגעהען; פון די שטעדטלעך, וואָס אַז מע וויל עמיצען רעכט בעשטראָפען, זאָל מען איהם ניט פערשיקען סיביר — פע! — צו אונז קיין באָהסלעוו זאָל מען איהם פערשי-

קען, און מאַכען איהם פּאַר אַ קרעמער און געבען איהם קרעדיט, ער זאָל קאָנען רעכט אָנזעצען, און נאָכדעם זאָל ער האָבען אויף זיך אַ שרפה, פערברענט ווערען מיט האַק און פּאַק, ניט אַרויסצוראַטעווען אַ פאָדעם, און באַהאַלטעווער יודען זאָגען זאָלען, אַז דאָס האָט ער אַליין געמאַכט בורא מאורי האש, בכדי... איהר פערשטעהט דאָך שוין מסתמא, וואָס באַהאַלטעווער יודען קאָנען אויסטראַכטען און קאָנען זאָגען און טאַקי אָנשרייבען אַהינצו, וואו מע בעדאַרף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, גאָרניט!...

דערפון קאָנט איהר שוין פערשטעהן, מיט וועמען איהר האָט צו טון; איהר האָט צו טון מיט אַנ'אומגליקליכען מענשען, וואָס איז דרייםאָל אומגליקליך, מיט אַ מענשען, וואָס האָט אויף זיך אַ דרייענדיג פּעקעל: ערשטענס, בין איך אַ יוד, צווייטענס, בין איך אַ באַהאַלטעווער יוד, און דריטענס, בין איך אַ באַהאַלטעווער יוד אַ נשרף, און נאָך וואָס פאַר אַ נשרף — פון די אמת'ע „פרים הנשרפים", וואָס אין סדור! איך בין, הייסט עס, היינטיגס יאָהר אָבגעברענט געוואָרען, ווי אַזוי מיינט איהר? ווי אַ שטרויענער דאַך! איך בין אַרויס ממש בחרבי ובקשתי — וואָס איז דער טייטש? ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ווי כע פיהרט זיך, בעדאַרף איך מסתמא יענע נאַכט אַקוראַט ניט זיין אין דער היים! וואו בין איך געוועזען? איך בין געוועזען ניט ווייט פון אונז, אין טאַראַשטשע בין איך געוועזען, ביי מיינער אַ שוועסטער אויף אַ קנס-מאָל בין איך געוועזען. געוועזען זעהר אַ פיינער קנס-מאָל, מיט אַ סעודה, מיט זעהר פיינע געסט, ניט באַהאַלטעווער פּאַרלעס. איהר קאָנט פערשטעהן, אַז מע האָט אויסגעטרונקען אָנדערהאַלבען עמער בראָנפען, אַחוץ ביער און אַחוץ וויין. קורץ, מע האָט פערבראַכט די צייט כדבעי — וואָס איז דער טייטש? ווי גאָט האָט געבאָטען. פלוצים קומט מיר אָן אַ דעפּעש: „זשענא באָליען, דיעטי באָליען, טיאַשטשאַ באָליען, אַטשעס אָפּסאָנע!" האָב איך דאָך מסתמא געהאַפּט די פּים אויף די פּלייצעס און הלך משה-מרדכי אַהיים! איך קום אַהיים — אַ חתונה! — ניט קיין שטוב, ניט קיין קלייט, ניט קיין סחורה, ניט קיין קישעלע, ניט קיין העמד אויפ'ן לייב — בגפו יבא בגפו יצא — וואָס איז דער טייטש? געוועזען אַנ'אָרימאַן און אַרויס אַנ'אביון... דאָס וויבּ געבאַך וויינט, די קינדער — אויף איהר קוקענדיג, נישטאָ וואו דעם קאָפּ אָנידערצולעגען; אַ שטיקעל גליק האָטש, וואָס ס'איז געוועזען געסטראַ-

כּירט, און גוט געסטראָפּירט, און דאָ, פֿערשטעהט איהר מיך, ליעגט דער הונד בּעגראָבּען... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געוועזען אַ האַלבּע צרה; איז אָבּער געוועזען דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָסמאָל איז געוועזען ניט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָבּ שוין, דאַרפט איהר וויסען, אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, געבּרענט, אויך בּײנאַכט איז דאָס געוועזען, און אויך בּשעת איך בּין ניט געוועזען אין דערהיים... נאָר דעמאָלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָבּגעלאָפען גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבּערגעשריבּען די געבּרענטע שמאַטעס, אָבּגעשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פיין, שען, אַ רענדעל אַראָבּ, אַ רענדעל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

איז דאָס געוועזען איינמאָל אַ מעשה; איצטינס מאָל אָבּער האָט מען מיר צוגעשיקט אַנ׳איספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע יורען; אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק אַ נקי־כּפּים־ניק, ער נעהמט ניט!... האָט איהר געהערט אַ מעשה?— ער נעהמט ניט און געה מאַך!... זוכט ער און נישטערט און גריבּעלט און גראָבּט, וויל זיך דערוויסען, איך זאָל איהם קלאָר מאַכען, ווי אַזוי האָט דאָס געבּרענט? און פון וואַנען? און וויפיעל איז פערבּרענט געוואָרען? און פאַרוואָס איז ניט געבּליבּען קיין שריד ופליט? קיין סליד אפילו?... „אָ, זאָג איך, מיין טענה!... איך טענה אויך דאָס אייגענע! געהט, זאָג איך, פרעגט בּיים רבונו של עולם!“... „ס׳איז ניט גלאַט, זאָגט ער, מיינט ניט, אַז אַזוי גיך נעהמט איהר בּיי אונז געלד“... געפעלט אייך אַ בּיסעל אַ חכם! ער שרעקט די גענז, פונקט ווי דער סליעדראָוואַטעל אונזערער וויל מיך חאַפּען בּיי דער צונג, דערטאַפּט אַ טלופום־קינד: „סקאַזשי נאַ, מאָשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאַזשי מניע, ליובּעזניי, אָטשעוואָ טי קאַזשדיי ראַז גאָריש?“— דאָס הייסט, איך זאָל איהם געהן זאָגען, וואָס איז דער שכל, וואָס איך בּרען אַלע מאָל? „אָט פּאָזשאַראַ, זאָג איך איהם, וואַשע בּלאַהאָראָדיע“— פון אַ שׂרפה בּרען איך... „פאַרוואָס האָסט דו, זאָגט ער, עפּיס גראָד געסטראַכירט פריהער מיט צוויי וואָכען, איידער דו האָסט געבּרענט?“... „וואָס רען, זאָג איך, האָסט דו געוואָלט, פריץ, איך זאָל סטראַכירען מיט צוויי וואָכען שפּעטער?“... „פאַרוואָס, זאָגט ער, בּיזט דו גראָד ניטאָ אין דערהיים, בּשעת דו בּרענסט!“... „נו, און אַז איך זאָל זיין אין דערהיים, זאָג איך בּשעה מעשה, וואָלט דיר שוין געוועזען גרינגער?“... „פאַרוואָס.

זאָגט ער, האָט מען דיר געטעלעגראַפירט, אַז די קינדער זענען שלאָף און דאָס ווײַב איז שלאָף, און די שווינער איז פאַרבײַ?״... „בּכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאָהרען וואָס גיכער“... „פּאַרוואָס האָט מען דיר ניט געשריבען בּעסער דעם אמת?“... „בּכדי, זאָג איך, איך זאָל מיך ניט דערשרעקען“... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, פערשטעה איך שוין, וואו איך האַלט מיט דיר... זאָלסט ווי מען זײַן, זאָגט ער, אַז איך זעץ דיך אײַן“... „פאַרוואָס און פאַר ווען? — זאָג איך, — וואָס האָסט דו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ מענשען, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיג און מאַכסט איהם אומגליקליך! ס'אַ קונץ, זאָג איך, קוילען? ווילסט קוילען — קויל! דו פערגעסט, זאָג איך, אַז ס'איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן און ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט“... איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעלכער!“... נאָר וואָס הער איך איהם, אַז איך בּין ריין, ריין ווי גינגאָלד, ווי זאָגט ער: אל תהי בּז לכל בּשר — וואָס איז דער טײַטש? — אַז מע עסט ניט קיין קנאָבּעל, הערט זיך ניט נאָך, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

וואָלט געווען גוט; איז דאָך אָבּער בּאָהסלעוו! קאָן עפּעס אַ בּאָהסלעווער יוד לײַדען, אַז יענער זאָל נעהמען אומזיסט געלד? האָט מען זיך צולאָזט מיט פּאַפּירען, מיט מכירות הײַסט דאָס; אַ סך האָבּען אוועקגעשריבּען דורך דער פּאָסט, און אַ סך האָבּען זיך אַלײַן מטריח געווען מיט זייער כבוד אין דער „אָבּשטשעסטוואָ“ אַרײַן, מיך גע'מסר'ט, אַז דאָס האָבּ איך אַלײַן געמאַכט „בּורא מאורי האש“... איהר הערט, שקצים קאָנען?... אַז דאָס בּין איך אומיסטנע אַוועקגעפאָהרען יענע נאַכט פון דערהײַם בּכדי... איהר פערשטעהט, הולטאַיעס קאָנען?... און אַז ס'איז בּײַ מיר קיינמאָל ניט געווען, זאָגען זיי, אַזוי פיעל סחורה, וויפיעל איך ווײַז אָן, און אַז די חשבּונות מיט די בּיכער, וואָס איך האָבּ צוגעשטעלט, זענען פאַלשע חשבּונות, און זיי וועלען דאָס אויסווײַזען, זאָגען זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנ'ס מסירות, מיט... מיט... מיט און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בּעט אײַך, אַז איך בּין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד!... מילא דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך אַלײַן האָבּ געמאַכט בּורא מאורי האש, איז דאָך גלאַט בּלאָטע;

א מינדסט קינד פערשטעהט דאָך, אז מע וויל שוין אָבטון אזא זאַך, טוט מען דאָס ניט אליין... סע געפינט זיך שוין אזעלכער, א שליח פון די „מלאכי השרת", וואָס ער טוט דאָס אָב פאַר א דרייערל...
וואָס? ניט אַזוי? ווי אַזוי איז ביי אייך? און דאָס וואָס זיי זאָגען, אז איך בין אומיסטנע אוועקגעפאָהרען פון דער היים, איז א שטות'עריי; ס'איז פאָרט געוועזן א קנס-מאָל ביי מיין שוועסטער, איך האָב איינאונאיינציגע שוועסטער אין טאַראַשטשע, מאַכט זי חתונה די מיטעלסטע טאָכטער, זאָל איך ניט פאָהרען אויפ'ן קנס-מאָל? מאַקי א יושר? איך פרעג אייך אליין: ווי וואָלט געוועזן א שטייגער, ווען איהר האָט איינאונאיינציגע שוועסטער, און זי טוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וואָלט איהר געזעסען אין דערהיים און ניט געפאָהרען צו דער שוועסטער אויפ'ן קנס-מאָל? ניין, וואָס שווייגט איהר? צי א שמייגער, איך זאָל זיין א נביא און טרעפען, אז גראָד דעמאָלט, ווען מיין שוועסטער אין טאַראַשטשע טוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וועט ביי מיר אין באָהסלעוו זיין א שרפה. א גליק האָטש, וואָס איך האָב געסטראַכירט. און געסטראַכירט האָב איך מאַקי איבער די היינטיגע שרפות. קומט דער זומער, איז נישט אויסצוהאַלטען פון די שרפות, ווי אין די קליינע שטעדטלעך; איין שרפה נאָך דער אנדערער; אָדער אין מיר א שרפה, אָדער אין באָברויסק, אָדער אין רעטשיצע, אָדער אין ביאַליסטאָק; דער עולם ברענט!... האָב איך מיך מישב געווען: כל ישראל חברים — וואָס איז דער טייטש? אלע יודען ברענען; נו, איז וואו בין איך? וואָס באַדאַרף איך שוטה בן פיקהאָלץ שטעהן אין ריזיקע מיט א קראָם, פערלאָזען זיך אויף נסים, אז איך קאָן זי פערסטראַכירען? נו, און ווייבאַלד סטראַכירען, פאַרוואָס זאָל איך שוין ניט סטראַכירען ווי סע געהער צו זיין? ממה נפשך, אז עסען הזיר, זאָגט ער, לאָז האָטש רינען איבערן באָרד, דער רוח וועט די „אָבטשעסטווע" ניט געהמען, און איבער מיינע עטליכע קערבלעך וועט זי אָרימער ניט ווערען, און א רוח אין זיי אין טאַטען, און נאָרניט!...

בין איך מיר אוועקגעגאַנגען גאַנץ פיין צו מיין אגענט און זאָג איהם: „העער נאָר אויס, זייגוויל, אַזוי און אַזוי איז די מעשה, דער עולם ברענט, למאי זאָל איך שטעהן אין ריזיקע? איך וויל, דו זאָלסט מיר פערסטראַכירען מיין קראָם"... „מאַקי באמת?" — מאַכט ער און קוקט אויף מיר מיט א מאָרנע שמייכעלע... „וואָס שמייכעלסטו,

זאָג איך, ווי אַ פּגר אומגעוואַשען?" — „איך האָב, זאָגט ער, הנאה און ס'טוט מיר באַנג"... „וואָס הייסט, זאָג איך, דו האָסט הנאה און ס'טוט דיר באַנג?"... — „באַנג טוט מיר, וואָס איך האָב אייך, זאָגט ער, איינמאָל געסטראַכירט. און הנאה האָב איך, וואָס דאָס אַנדערע מאָל וועל איך אייך שוין ניט סטראַכירען"... „וואָס איז די מעשה?" זאָג איך... „אַזוי, זאָגט ער, ווייל איהר האָט מיך איינמאָל אָבגענאַרט"... „ווען האָב איך דיך אָבגענאַרט?" — „דערמאָנט, ווען איהר האָט געבּרענט"... „זאָג חאָטש, ניט היינט געדאַכט, דו גראָבער יונגאַטש!" „ניט היינט געדאַכט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין יודען געדאַכט!" — זאָגט ער און לאַכט מיר גלייך אין פּנים אַריין... אַ שייגעץ קאָן!... טאַהלט אייך, איך האָב אָבגעזוכט אַן אַנדער אָרט אויף צו סטראַכירען; אַ גרויסע דאגה! — המבּלי אין פּנרים במצרים — וואָס איז דער טייטש? קאַרג אָבטשעסטוועס פאַרהאַן בּיי אונז? מאַטעניו! אַגענטען ווי די הינט! האָב איך דערטאַפּט אַ יונגענמאַן, וואָס איז נאַר־וואָס אַראָב פון קעסט און איז געוואָרען אַן אַגענט פון אַן „אָבּשטשעסטווע" און זיכט אַרבייט... נו, ווי פערשטעהט איהר, מסתמא האָט ער מיך פערסטראַכירט און טאַקי אויף עשרת אלפים רו"ב, פאַרוואָס ניט? איך בעט אייך, ס'שטעהט מיר ניט אָן צו האָבען נאָך מעהר ווי פאַר צעהן טויזענד שמאַרדאָוועגעס סחורה אין קלייט? „מאָוואַר וואָאבּראַטי" — וואָס איז דער טייטש? — היינט איז ניטאָ, מאָרגען איז פאַרהאַן... איי, זיי זאָגען איצט, די בּאָהסלעווער יודען, הייסט עס, אַז איך האָב קיינמאָל ניט געהאַט אַזוי פיעל סחורה? ווער הערט זיי? לאָזען זיי געהן דערוויינען, לאָזען זיי זאָגען, לאָזען זיי רעדען, לאָזען זיי בּילען, לאָז אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

דאָס גליק איז געווען, וואָס בשעת מעשה, איך האָב געסטראַכירט, האָט בּיי אונז אין בּאָהסלעוו קיינער ניט געוואוסט פון דער מעשה, איז טאַקי דערפאַר אָבגעלאָפען די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אַז עס האָט זיך געמאַכט דאָס אומגליק, איך בּין אָבגעבּרענט געוואָרען דאָס אַנדערע מאָל, הייסט עס, האָבען אחינו בני ישראל בּאַלד אַ וואָרף געטאָן זיך צו די אַגענטען. וואו איז געווען געסטראַכירט? און ווען איז געווען געסטראַכירט? און אויף וויפיעל איז געווען געסטראַכירט?... און אַז מע איז געוואָהר געוואָרען, אַז אויף צעהן טויזענד, איז געוואָרען אַ רעש — הימעל עפען זיך! סטייטש,

צעהן טויזענד ? ! משה־מרדכי וועט נעהמען צעהן טויזענד קאַרבען ! . . . האָב איך אַכציג שוואַרצע יאָהר ! וואָס אַרט איך, אַז משה־מרדכי וועט נעהמען צעהן טויזענד ? וואָס האָט איהר מורא, טאָמער פערדינט חלילה משה־מרדכי אַ קערבעל ? און ווי וואָלט געוועזן פערקעהרט, ווען משה־מרדכי זאָל דאַרפען דערלעגען צו דער שרפה, וואָלט איהר איהם אומגעקעהרט ? . . . אַ קליינינקייט באַהסלעוו ! איהר שפּיעלט זיך מיט באַהסלעוו ? אַ שטאָדט פון גאָלע עהרליכע לייט ! צדיקים ! קאָנען קיין עולות נישט פערטראָגען ! . . . דאַכט זיך, איך ווייס ? מע זעהט פאַר זיך אַזאַ אומגליק, יענער שפּרינגט אַרויס קוים מיט די נפשות, האָט אַזאַ היזק ! . . . און אַז ער האָט ניט אַזאַ היזק, איז וואָס ? מאָהלט אייך, די מכות מעג זיך זיי זעצען, וויפיעל איך וועל דאָ פערדינען מעהר... מיין איך ווינציגער ווי צעהן טויזענד ! נו, בכן ? און אפילו איך זאָל דאָ פערדינען די גאַנצע צעהן טויזענד, איז וואָס ? . . . וואָס ? . . . וועמען בעדאַרף דאָס וועה טאָן דער קאָפּ ? . . . יענער ברענט — לאָז ער ברענען, ברענט אויך, ווערט פערברענט ! . . . אַריינגעהן אין יענעמ'ס פּאַלאַזשעניע, טאָמער איז גאָר אַ מצוה ? טאָמער איז גאָר יענער אַ מטופל מיט קינדער ? טאָמער האָט יענער אַ טאָכטער חתונה צו מאַכען, אַ קינד אַ גאָלד, אַ געראָטענע און מיט אַלע מעלות ? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבט און האָט ניט אויף קיין שדכנות צו בעצאָהלען אפילו ? טאָמער האָט יענער אַ יונגעל אַ זעלטענעם קאָפּ, וואָס רייסט זיך, וויל נעבאַך לערנען און ס'איז ניטאָ מיט וואָס ? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציהט פון זיך די קליי, צוליעב וואָס ? צוליעב ווייב און קינדער ! — דאָס וויל קיינער ניט בערעכענען ! אימליבער רעכענט מיך נאָר אָב פון דער זייט, אולי ירחם — וואָס איז דער טייטש ? — טאָמער חלילה פערדיען איך דאָ ! און למאי זאָל איך פערדינען ! און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאַרניט ! . . .

נאָר וואָס דען ? איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, מילא, אַז די קרעמער פערגינען מיר ניט, איז חאָטש ניט אַזוי פערדראָסיג ; אָרימע לייט זענען מקנא, למאי איך נעם געלד און זיי ניט ; אָבער מיט די נגידים וואָס געהער זיך דאָס אָן ? מעהר פון אַלעמען ברענט מיך אויף אונזער גבירים זוהנדעל. אונזער גביר האָט אַ זוהנדעל, הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר”, אַ וואויל יודעל, אַ וואָרימס, אַ קלוגער יונגאַטש און אַ ווייך הערצעל. האָט פיינט פּראָצענט, אַ ווילדער בעל צדקה און אַ בעל יושר און גלאַט אַ פיין מענשעל . . . אַלעמאָל ווען

ער דערזעהט מיך, שטעלט ער מיך אב: „וואס הערט זיך עפּעס מיט אייער פּעקעל? איך האב, זאגט ער, געהערט, אז איהר האט נעבעך געהאט א גרויס היזק!״... און בשעת מעשה לעגט ער אריין די הענד אין די קעשענעס, שטעלט ארויס דאס בייכעל, קוקט מיט בהמה׳שע אויגען און מאכט אזא פּנים, אז סע גליסט זיך איהם געבען פּעטש, אוי גליסט זיך... נאר מע מוז שווייגען, וואס זאל מען טאן? פּשוט, זאגט ער, נבלה ואל תצטרך — וואס איז דער טייטש? א קניפּ אין באק, די פארב זאל שטעהן... לאז נאר גאט געבען. ס׳זאל ־־־ין אבלויפען די סליעדסטווע, איך האב אויף זיך א סליעדסטווע, האב איך, אלעמאל רופט מען מיך צום סליעדאוואטעל, אלעמאל אנ׳אנדערע שאלה... חאטש סע ארט מיך ווי דער פאראיאהריגער שניי, ווארום וואס מ׳שטיינסגעזאגט? וואס הער איך זיי, אז איך בין ריין, ריין ווי גינגאלד?... דערווייליע, ביז עפּיס וואס, האט מען ביי מיר גענומען א חתימה, אז איך טאר ניט אבפאהרען פון דערהיים, און איך פאהר דוקא ארום, ווי איהר זעהט מיך, טאג ווי נאכט, די באהסלעווער יודען אויף צו להכעיס, כל דכפין יתי ויצרך — וואס איז דער טייטש? ווער עס וויל, לאז ער מיר נאכפאהרען, און לאזען זיי מיך לארען צום ונתנה תוקף, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גארניט!...

קעהרט איהר אפשר מיינען, וויבאלד איך האב אויף זיך אזא פּעקעל, וויל מסתמא די „אבטשעסטווע״ מיט מיר ניט אבענדיגען פאר דער שרפה? אזוי פיעל מכות זאל זיך זעצען דעם באהסלעווער גביר׳ס זונהרעל אויף זיין נאריש פּנים, וויפיעל טויזענדער איך קאן ביי זיי נעהמען! אי וועט איהר דאך פרעגען פארוואס נעם איך ניט? — ע! קאנט איהר דאך מיך ניט! איך בין, דארפט איהר וויסען, א יוד א גזלן, ניט אזוי גיך בייסט מען מיך איין, איך געה מיר מיט מיין גאנג: אז וויבאלד החילות לנפול — וואס איז דער טייטש? — אז עס האט זיך שוין יא אזוי געמאכט, איז נפל תפול — וואס איז דער טייטש? — לאז זיך עס געהן ווי סע געהט זיך, אי די סליעדסטווע? די סליעדסטווע איז א סליעדסטווע! וואס האב איך מורא, אז איך בין פארט ריין, ריין ווי גינגאלד?... ס׳איז נאר שלעכט דערווייליע, וואס סע וואקעוועט זיך מיין געלד אומזיסט, און וואס איך בין דערווייליע געענגט, איך ווער שיער ניט דערווארגען פאר ענגשאפט! אט דאס איז ביטער! ס׳איז אבער טאקי א פערדראסיגע זאך, כ׳לעבען: דאס געלד וואס איך דארף נעהמען וועל איך דאך נעהמען, עס וועט

זיך זיי דען עפּיס העלפען? היינט למאי זאל מען מיך ציהען אומזיסט-אומנישט? גיט מיר אב מיין געלד, טענה איך, מיין געלד גיט מיר אב! רוצחים! וואס האט איהר צו מיינע קינדער? — טענה איך — איך וויל דען עפּעס ביי אייך א סך? גיט מיר אב מיינע צעהנטויזענד קערבלעך, מיינע קינדערס געלד — ס'איז דען מיין געלד? ס'איז מיינע קינדערס געלד! גיט מיר אב מיינע קינדערס געלד און לאזט מיך צו רוה, און לאז דאס האבען אנ'עק, און א רוח אין אייער טאטען, און גארניט!...

נאר וואס העלפט טענה'ן? וואס העלפט שרייען? דערווייל איז שלעכט, שלעכט, ביז'ן עק אריין שלעכט! פון געשעפט אבגעשלאגען זיך, חתונה אבגעשטעלט, כדן איז ניטא, קינדער לערנען דארף מען, געלד קאסט ברוך השם אלע טאג, מען ברענגט זיך אוים; היינט די יסורים! מען שלאפט דען? מען הויבט ניט אן צו שלאפען; מע האט טאקי קיין מורא ניט; ווארום וואס האב איך מורא צו האבען, אז איך בין פארט ריין, ריין ווי גינגאלד? נאר גארניט, מען איז דאך ניט מעהר ווי א מענש, עס געהען דורך אלערליי רעיונות, מחשבות, ס'איז א סליעדסטוויע, מיט א פראקאראר, מיט באהסלעווער יורען, וואס חילען אייך געהן עדות זאגען און שווערען, אז זיי האבען אייך אליין געזעהן ארומגעהן ביינאכט מיט א הבדלה אויפ'ן בוידעם... איהר שפּילט זיך מיט באהסלעווער יורען? גלויבט מיר, ס'איז פארהאן ביי אונז איינער א דור-הערש, זאל איך עס פערדינען אלע וואך מיט אייך אינאיינעם, וואס דער דור-הערש קאסט מיך שוין לא-יחרץ-געלד, און דוקא א גוטער ברודער, און דוקא א טאטענס א קינד, און דוקא מיט א שמייכעלע, און דוקא מיט אנ'אם ירצה השם און מיט א גאט וועט העלפען און מיט א רוח איהם אין טאטען, און גארניט...

היינט פערשטעהט איהר שוין, וואס באהסלעוו איז? בין איך שוין גערעכט, וואס איך בין אזוי אויפגעטראגען אויף אונזערע יורען? ווארט צו, לאז מיר נאר גאט העלפען, איך נעם אב מיינע עטליכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צורעכענען! קודם כל בין איך מנדר אויף דער שטאדט, איך קאן ניט זאגען וויפיעל, נאר נישט וויניציגער וויפיעל אונזערע נגידים, איך וועל מיך שטעלען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, ווי דער שענסטער נגיד: אנ'עליה אין שוהל די שענסטע. מיט'ן גרויסען בעבור שנדר עשרה פונט נרות על בית המדרש, ס'זאל קלינגען, און לאזען זיי צוזעצט און צושפּרונגען ווערען;

פונ'ם „בקור חולים״ און פון דער „תלמוד־תורה״ שמועסט מען ניט;
אין „בקור חולים״ אריין א האלב טוץ זאַנגע העמדער פאר די קראנקע
און אלע תלמוד־תורה יונגלעך שפּאָגעל־נייע ארבע־כנפות'לעך, און
ערשט נאָכדעם מאַך איך חתונה די טאָכטער מיינע. נאַר אלין הייסט
חתונה! איהר קעהרט אודאי מיינען, אז איך נעם גלאט אזוי און מאַך
חתונה, ווי אלע יודען מאַכען חתונה? פע! קענט איהר דאָך מיך גאָר־
ניט, ווער איך בין! איך, אז איך מאַך חתונה, מאַך איך א חתונה,
אשר לא חתונו אבותינו — מע האט נאָך ביי אונז אזא חתונה ניט גע־
הערט און ניט געזעהן! א שאַלאַש איבער'ן גאנצען שוהלהויף! כלי־
זמר קאָן איך בעשטעהן דוקא פון סמילע! אנ'אָרים מאַהלצייט פאַר
דרייהונדערט אָרימע לייט מיט דער פיינער סעודה מיט די גוטע קוי־
לעטשלעך און מיט'ן רעכטען ביסעל בראָנפען און מיט דער שענער
נדבה א פּיטאַקעל אויף צווייען... און אויף דער חופה־וועטשערע דוקא
די גאנצע שטאָדט, אָבער טאַקי פון איין עק ביז'ן אנדערן עק, און
די שונאים, וואָס האָבען מיך געוואָלט דערטרינקען, דוקא אויבען אן,
און דוקא לחיים, און דוקא א טאַנץ, און נאָך א טאַנץ, און נאָך א
טאַנץ! שפּיעלט, כלי־זמר, אויף וואָס די וועלט שטעהט און לאָמיר,
יודען, טאַנצען! אט אזא יור בין איך, איהר קענט מיך גאָרניט,
הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? איהר הויבט מיך גאָרניט אן צו
קענען! איך, אז איך צוהוליע זיך, איז ביי מיר געלד בלאָטע—נאָך
א קוואָרט בראָנפען און נאָך א קוואָרט בראָנפען, און תמות נפשי עם
פלשתים — וואָס איז דער טייטש? איהר זאָלט, קינדער, צוזעצט
ווערען טרינקענדיג, און וואָן פונ'ם ששוב, און א רוח אין אייער טאַ־
טענס טאַטען, און גאָרניט!...

ענדע געשיכטע נומער פופצעהן.

ניטא קיין מזל.

געשיכטע נומער זעכצעהן.

ניטא קיין מזל.

— איהר רעדט פון גנבים? — רופט זיך אן איינער אנ'אבגעפוצטער פארשוין מיט א רענצעל אין האנד, וואס ער היט עס ווי דאס שווארצאפעל פונ'ם אויג. (דאס איז געווען ביינאכט אין וואקזאל צווייטע קלאס, מיר זענען געזעסען זאלבעדריט און געווארט אויפ'ן קוריער, וואס האט פערשפעטיגט אויף א שעה מיט א פיערטעל, און גערעדט פון גנבים און גנבות.) — פון גנבים רעדט איהר? גנבים לאזט מיך. וואו האט איהר אויף דער וועלט נאך אזוי פיעל גנבות, ווי אין אונזער בראנזשע? א קלייניגקייט בריליאנטען? דער יצר-הרע פון בריליאנטען איז אזוי גרויס, אז צווישען די קונים גופא זענען פאראן גנבים, און ניט אזוי נאך צווישען די קונים, ווי צווישען די קונה'טעס, צווישען די דאמען. מיר קוקען אויף יעדע דאמע, וואס מיר קענען זי ניט, מיט זיבען און זיעבעציג אויגען. און ניט אזוי זיך גנבה'ט מען ביי א יוועליר סחורה, איך קען מיך בעריהמען, אז זינט איך בין א סוחר און האנדעל מיט בריליאנטען, האט מען מיך נאך קיינמאל ניט בעגנב'עט. נאר אז ס'איז בעשערט אנ'אומגליק, וועט איהר הערען, וואס סע קען זיך טרעפען.

איך אליין בין סך הכל נישט קיין יוועליר, דאס הייסט, א יוועליר בין איך, נאר איך פערנעם מיך ניט מיט יוועלירעריי; איך בין ניט מעהר ווי א סוחר, וואס האנדעלט מיט בריליאנטען. איך קויף און פערקויף בריליאנטען, צום מיינסטען אנגרא און צום מינדסטען אין דער פרעמד, אויף די ירידים, אדער אזוי, אז עס מאכט זיך ערגיץ א קונה, נעם איך מיר מיין רענצעל, אט דאס א, אין האנד,

זעץ מיך אויף דער באַהן און פאָהר. דערווייל טרעפט זיך אַ מעשה, איך ווער געוואָהר, אַז אין יעהופעץ איז דאָ אַ גביר, מאַכט ער חתונה אַ טאָכטער, בעדאַרף ער דאָך מסתמא בריליאַנטען. איז אפילו, אַז מען וויל שמועסען צוריק, איז אין יעהופעץ אויך פאַרהאַן גענוג יוועלירען, אפשר מעהר, ווי מע דאַרף, נאָר איינס צום אַנדערן קעהר זיך ניט אָן. עס מעג זיך זיין אַלצעהנטויזענד יוועלירען, איהר גיט מיר נאָר אַהער אַ קונה, וועל איך שוין ווייזען, ווער ס'וועט לייזען געלד, איך צי זיי. פערקויפען בריליאַנטען איז אַ מלאכה, וואָס מע דאַרף קענען, מע דאַרף ויסען, וואָס צו ווייזען, און ווי צו ווייזען, און וועמען צו ווייזען. איך דאַרף מיך פאַר אייך ניט אַרויסשטעלען, און בסך הכל האָב איך פיינט בעריהמעריי. נאָר אַז איהר וועט אַ רעד טאָן וועגען מיר מיט יוועלירען, וועלען זיי אייך אַלע זאָגען, אַז מיט מיר קאָנקורירען איז ניט גרינג; דאָרט וואו אַן'אַנדערער וועט לייזען אַ הונדערטער, וועל איך לייזען דריי. איך קען די מלאכה.

הכלל, פאָהר איך, הייסט עס, קיין יעהופעץ. מיטגענומען האָב איך מיט זיך. לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ היבש ביסעל סחורה, לאָמיר דאָס אַלע פערמאָגען, וואָס ס'האָט אָנגעטראָפען, חאָטש ס'איז אַריין אין אָט דעם דאָזיגען רענצעל, און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און זיץ. פערשטעהט זיך, אַז זיצען זיץ איך אָנגעשפאַרט האַרט אויף מיין רענצעל, טרעט ניט אָב פון אָרט. און פון שלאָפען איז שוין אָבגערעדט, אַז מע פאָהרט מיט סחורה, שלאָפט מען ניט. מיט יעדען נייעם פאַרשוין, וואָס קומט אַריין אין וואַגאָן אַריין, רייסט זיך מיר אָב אין האַרצען: אפשר איז דאָס אַ גנב? אויף דער נאָז שטעהט ניט אויפגעשריבען ביי קיינעם...

גאָט האָט געהאָלפען, אָבגעפאָהרען אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט געגעסען, ניט געשלאָפען, געקומען קיין יעהופעץ צום גביר, אַרויס מיט דער קראָם, גערעדט, גערעדט, זיך אָנגערעדט, ווי אַ פויק, און, ווי דער שטייגער איז, געלייזט אַ מכה, ניט קיין געלד.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדען, נאָר עס מעג אויף זיי קומען אַ גוטע הלירע. זיי קאָכען אויס דאָס וואַסער. קוקען אָן, טאַפּען איבער יעדען אַרטיקעל, שפּיגלען זיך, צאַצקען זיך. און קומט צו עפּעס — אַ נעכטיגער טאָג. מילא, וואָס זאָל מען טאָן? יאָ געלייזט, ניט געלייזט, מע דאַרף לויפען ווייטער, טאָמער ווייכט איהר וואָס וועט מען פערשפעטיגען? גאָרניט, מע לויפט, חאָטש איך

מסתמא אַ דראָשקע און לויף צו דער באַהן. דערווייל הער איך, עמיצער פון הינטען שרייט מיר: „פעטער, פעטער!“ איך קוק מיך אום — אַ יונגערמאַן לויפט מיר נאָך, האַלט אַ רענצעל אין האַנד, פונקט אַזאַ רענצעל ווי מיינס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איהר פערלוירען!...

אַ צרה, אַ שלאַק! דאָס איז דאָך מיין רענצעל! וואו? ווען? ווי אַזוי? אַז ס'איז באַשערט, האָט זיך עס אַרויסגעגליטשט ביי מיר פון דער האַנד, און אָט דער יונגערמאַן האָט דאָס אויפגעהויבען און נאָר ניט, וואָס פרעגט איהר? איך נעם מיך צו מיין יונגענמאַן, איך קוועטש איהם די האַנד, איך דאַנק איהם: „אַ דאַנק אייך, גאָט זאָל אייך געבען, זאָג איך, געזונד און הצלחה, אַ דאַנק, זאָג איך. און נאָך אַמאָל אַ דאַנק“. מאַכט ער צו מיר: „ניטאָ פאַרוואָס“. זאָג איך: „וואָס הייסט, ניטאָ פאַרוואָס? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, ביי מיין לעבען דערהאַלטען. איהר האָט דאָך, זאָג איך, פערדינט אַזאַ מצוה, אַז די וועלט מיט יענער וועלט איז פאַר אייך קאַרג. זאָגט מיר, זאָג איך, וויפיעל זאָל איך אייך געבען? זאָגט, שעמט זיך ניט“, און איך וויל מיך אַ נעם טון צו דער קעשענע. מאַכט ער צו מיר: „ווי באַלד איהר אַליין זאָגט, אַז ס'איז אַזאַ גרויסע מצוה, זאָגט ער, הייסט למאי זאָל איך זי, זאָגט ער, פערקויפען פאַר געלד?“ דערהערט פון איהם אַזעלכע דבורים, חאַפּ איך מסתמא אַרום מיין יונגענמאַן און הויב איהם אָן קושען: „גאָט אַליין זאָל אייך, זאָג איך, בעצאָהלען דערפאַר, וואָס איהר האָט מיט מיר געטאָן! קומט חאָטש אַריין מיט מיר, זאָג איך, וועלען מיר עפּיס נעהמען אין מויל אַריין, זאָג איך, טרינקען אַ גלעזעל וויין“. „אַ גלעזעל וויין — זאָגט ער — מהלכתיתי, פאַרוואָס ניט?“ און מיר זעצען זיך אויף ביידע אויף דער דראָשקע, און וועך מיר באַהן? וואָס מיר באַהן? מיר פאָהרען שוין אין „קאַפע“ עפּעס נעהמען אין מויל אַריין.

געקומען אין „קאַפע“, האָב איך גענומען אַ בעזונדער קאַבינעט, געהייסען דערלאַנגען פון כל טוב און אוועקגעזעצט זיך מיט'ן יונגענמאַן אַ ביסעל שמועסען. דער דאָזיגער יונגערמאַן, אויסער וואָס ער האָט מיך, מע קאָן זאָגען, ביי מיין לעבען דערהאַלטען, איז מיר גלאַט געפעלען געוואָרען, אַ סימפּאַטישער יונגערמאַן מיט אַ סימפּאַטיש פּנים, מיט טיעפע, שוואַרצע, ערנסטע אויגען — אַ יונגערמאַן אַ נאַלד. און דערצו נאָך אַ שעמעוודיגער — סכנות. איך האָב איהם געבעטען. ער

זאל זיך גאר ניט זשעניר'ען און זאל זיך היסען געבען, וואס זיין הארץ געלוסט, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, און וויפיעל ער האט זיך געהייסען געבען, האב איך מסתמא געהייסען געבען צוויי מאל אזוי פיעל, און מיר האבען גוט אויסגעטרונקען און רעכט פערביסען, אזוי ווי גאט האט געבאטען. חלילה ניט אויף אנצושכור'ן זיך. א יוד איז ניט קיין שכור, נאר „ויהי כטוב לב המלך ביין". זאג איך צו מיין יונגערמאן: „איהר ווייסט חאטש, זאג איך, וואס איהר האט מיט מיר געטאן! דאס וואס איהר האט מיר מציל געווען, זאג איך, אזא פערמעגען, פון דעם, זאג איך, שמועסט מען ניט. לאמיר דאס ביידע, זאג איך, פערמאגען, וואס איך בין אויף דער סחורה שולדיג, ס'איז פריהער נאטס, זאג איך, נאכדעם פרעמדס. איהר האט מיך פשוט, זאג איך, דערהאלטען ביי מיין כבוד און ביי מיין לעבען, ווארום מיינע קרעדיטארען, זאג איך, ווען איך קום אהיים אהן דעם דאזיגען רענצעל, וואלטען געווים געמיינט, אז דאס איז עפעס א מאניפארגע, וואס אונזער'ע לייט יוועלירער מאכען אפטליך. זיי זעצען אב דאס ביסעל סחורה און לאזען ארויס א קלאנג, אז מע האט זיי בעגנבעט. מיר וואלט, זאג איך, הערט איהר, געקומען נאר קויפען א שטריקעל און אויפהענגען זיך אויפ'ן ערשטען בוים! לחיים, זאג איך, גאט זאל אייך ממלא זיין, ווי איהר ווינשט אייך אליין, זאג איך, און זייט מיר געוונד, זאג איך, לאמיר זיך צוקושען, ווארום מע דארף, זאג איך, פאהרען." און איך צוזאהל מיך און „קאפע" און טו מיך א חאפ צו מיין רענצעל — וואס מיר רענצעל? ווער מיר יונגערמאן? ניטא!

און איך בין געפאלען חלשות.

געפאלען חלשות, האט מען מיך געמינטערט. אויפגעמינטערט — בין איך ווידעראמאל געפאלען חלשות. און אז מע האט מיך שוין גוט אבגעמינטערט, האב איך ערשט דעמאלט געמאכט א גוואלד, אויפגעהויבען די גאנצע יעהופעצער פאליציי אויף די פיס, צוגעזאגט א פעט שטיקעל, ארומגעלאפען מיט זיי אין אלע גוטע ערטער, אויסגעזוכט אלע מייזעלעכער, זיך בעקאנט מיט אלע וועלט-גנבים — מיין יונגערמאן ווי אין דער ערד אריין! איך בין שוין געבליבען אהן כחות, עס איז מיר נמאס געווארען די וועלט. און איך האב מיך אוועקגעלעגט ביי זיך אויף דער סטאנציע אויף א בעטעל און טראכט מיר, ווי אזוי מאכט מען אנ'עק מיט'ן לעבען? קוילען זיך מיט א מעסער? הענגען זיך אויף א שטריק? אדער גאר אריינווארפען זיך אין דניעפר אריין? און אזוי ווי

איך ליעג מיר פערטיעפט אין טרויעריגע מחשבות, הער איך, מע קלאפט: ווער איז? מע איז געקומען מיך נעהמען אין פאליציע: מע האט געחאפט דעם פויגעל מיט'ז רענצעל, מיט דער גאנצער סחורה!

דארף איך אייך דערצעהלען, וואס מיט מיר איז געווען, אז איך האב דערזעהען מיין רענצעל מיט מיינע ברילִיאנטען? איך בין ווידער אמאל געפאלען חלשות. ביי מיר איז א טבע פון חלש'ן. און אז איך בין געקומען צו זיך, געה איך צו צו מיין יונגענמאן און רוף מיך אן צו איהם: איך פערשטעה ניט, זאג איך, מאכט מיך קלאר, איך ווער שיער ניט משוגע. וואס איז דער שכל, זאג איך, וואס אז איהר האט געפונען מיין רענצעל, זענט איהר מיר נאכגעלאפען אבגעגעבען מיר און אפילו נישט געוואלט נעהמען פאר דער מצוה קיין בעצאהלט, און אז איך האב מיך נאר אבגעקערעוועט אויף א ווײַלע, גערט איהר און גנב'עט אוועק ביי מיר מיין גוטס, מיין פערמעגען, מיין נשמה? איהר האט דאך מיך, זאג איך, שיער אומגליקליך געמאכט. עס איז דאך מיר אבגעגאנגען, זאג איך, א מינוט צום טויט!"... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאן הייסט עס, מיט די טיעפע ערנסטע, שווארצע אויגען, און מאכט צו מיר גאנץ געלאסען: „וואס געהער זיך אן, זאגט ער, דאס צו דעם? א מצוה איז א מצוה. און גנב'ענען — דאס איז, זאגט ער, מיין פרנסה..." — „יונגערמאן, זאג איך צו איהם, ווער, זאג איך, זענט איהר?" — „ווער, זאגט ער, זאל איך זיין? איך בין, זאגט ער, נעבאך א יוד א גנב און א בעל-מטופל מיט קינדער און א גרויסער שלימזולניק. איך האב, זאגט ער, קיין עין-הרע א גרינגע פרנסה, נאר איך האב צו מיין פרנסה קיין הצלחה ניט. דאס הייסט, איך קאן מיך ניט בעקלאגען, דאנקען גאט. גנב'ענען, זאגט ער, גנב'עט זיך אפילו קיין מעשה ניט; נאר דער חסרון איז, זאגט ער, וואס ניט אלעמאל געראט עס מיר. ניטא קיין מזל!"...

ערשט אז איך בין געזעסען אין באהן, האב איך מיך ארומגעזע-זעהען, אז איך בין א פערדישער קאפ. מיט א קלייניגקייט וואלט איך דערמאלט געקאנט אויסקויפען דעם דאזיגען גנב, למאי זאל איך זיין גואל הדם? לאז ער איבערגעהן אויף אנדערע הענד...

זענט איהר אפשר א בעלן אויף א פאר ברילִיאנטענע אויהרינגלעך אין גלייכען געלד? וועל איך אייך עפּעס ווײַזען. איהר האט אזעלכע ברילִיאנטען ניט געזעהען, אפילו אין חלום. פרימא שבפרימא!...

באשערט אנ'אומגליק.

געשיכטע נומער זיעבצעהן.

בעשערט אנ׳אומגליק.

ברייטליך און געלאסען, מיט געפערלטע ווערטער, האט אונז דערצעהלט א מעשה, טאקי פון זיך אליין, א שענער יוד מיט א שבת׳דיגער קאפאטע און מיט א ברייטען רעניק אויפ׳ן ווייסען קאשקעט און מיט אנ׳אויסגעצויגען פנים, א ביסעל פערזארגט און מיט קנייטשען אויפ׳ן ברייטען ווייסען שטערן:

— אז ס׳איז בעשערט, הערט איהר, אנ׳אומגליק, טרעפט דאס איינץ גלייך אין שטוב אריין, איהר מעגט זיין מיט אלצעהן קעפ, חעט איהר זיך פון דעם ניט אויסבעהאלטען. איך בין מיר, ווי איהר זעהט מיך, א יוד א ספאקאינער, א רוהיגער, כ׳פליה ניט, כ׳לויף ניט, כ׳האב פיינט קהל׳שע געשעפטען, איך אנטלויף פון גבאות, סנדק, חתן בראשית, דאס, יענס, וכדומה.

קצור, דארף זיך טרעפען א מעשה, ביי אונז אין שטעדטעל איז געשטארבען א יוד, „מנשה גוי״, ווארום ער איז געווען, זאל ער מיר מוחל זיין, א פראסטער נפש, ניט געקאנט כמעט דאוונען, ווי זאגט מען עס, קיין צלם פאר קיין אלף, ניט לייענען, ניט שרייבען, ניט דאס, ניט יענס, וכדומה.

קצור, א פראסטער שלש סעודות, נאר אנ׳ערהרליכער מענש, איין ארענטליכער ביז גאר; דאס ווארט איז געווען הייליג, יענעמס קערבעל קודש קדשים, און קארג, קארג! — זיך לאזען ארויסנעהמען בײדע אויגען פאר איין גראשען, דאס גאנצע לעבען געקלויבען, גע-

קלויבען, געקלויבען — און סאַמע אין מיטען... געשטאָרבען. מילא, געשטאָרבען — געשטאָרבען; אַז מנשה איז געשטאָרבען, קומט מען צוגעהן צו מיר און מע זאָגט מיר: כּאשר אַזוי ווי מנשה איז געשטאָרבען און האָט איבערגעלאָזט גאַנץ פיינע עטליכע קערבלעך, מיט חובות, מיט בעל-הבתישקייט, מיט הייזער, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה... לכן, אַזוי ווי ס'איז ניטאָ, ווער ס'זאָל פיהרען די געשעפטען, די קינדער נעבאַך זענען נאָך קליינע קינדער, פיער יונגלעך און איינס אַ מיידעל, און זי אַליין, די אַלמנה מיינט מען, איז אַ יורענע, לכן זאָל איך זיין דער בעל-הבית, דער אַפּוטרופּוס, דער אַפּעקון הייסט עס. ווייל איך דאָך מסתמא ניט הערען, ניט זעהן: וואָס טויג מיר אַפּעקון — אַפּיקומן? וואָס דאַרף איך דאָס? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק: סטייטשט, איהר זענט ביי אונז דער איינציגער אין שטאָדט, דאָס, יענס, וכדומה, אַנ'עבירה אַזאַ פערמעגען, און וואָס וועט זיין דער תכלית פון די קינדער, קליינע קינדער נעבאַך, פיער יונגלעך און איינס אַ מיידעל. וואָס וועט אייך אַרען? זייט איהר דער אַפּעקון, און זי, די אַלמנה מיינט מען, וועט זיין די אַפּעקונשע!... בעט איך זיך ביי זיי רחמים: וואָס ווילט איהר האָבען פון מיר? וואָס בין איך ביי אייך פאַר אַנ'אַפּיקומן, אַז איך ווייס אַפילו ניט מיט וואָס מען עסט דאָס?... האָבען זיי דאָך אָנגעהויבען ווידעראַמאָל: און סטייטש, און וואו איז מענשליכקייט, און טאַקי אַ מצוה אויך, און דאָס, און יענס און וכדומה...

קצור, איך האָב ניט געקאָנט אָבזאָגען און בין געוואָרען אַנ'אַפּיקומן, אַנ'אַפּעקון הייסט עס, אַ „געטווערדעווטער", אינאיינעם מיט איהר טאַקי, מיט דער אַלמנה מיינט מען. און אַז איך בין געוואָרען מיט גאָטס הילף אַנ'אַפּיקומן, אַנ'אַפּעקון הייסט עס, האָב איך קודם כל גענומען מאַכען אַ סך-הכל, וואָס האָבען זיי געלד, די קינדער נעבאַך? צונויפגעשלאָגען וואו ס'איז געווען ערגיץ אַ ביסעל אייגענס, אַ שטוב, אַ קלייט, אַ פערד, אַ בהמה, אַ דאָס; אַ יענס, וכדומה — פון אַלסדינג האָב איך געמאַכט געלד... ניט אַזוי גרינג, מאָהלט אייך, איז דאָס מיר אָנגעקומען, וואָרום מנשה עליו-השלום איז געווען אַ יוד אַ נגיד, אַ פערפונדעווטער, ווי מע זאָגט, אַ „בעל-הגוף"; וויפיעל מע האָט איהם געשאַצט, האָט ער געהאַט מעהר... נאָר קיין חשבון איז ביי איהם ניט געווען קיינמאָל; געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ יוד אָהן אַ פּען; אַלעמאָל האָט זיך אָבגעזוכט אַנ'צנדער חוב...

געווען צושטעקט אויף דער גאנצער וועלט, פון איטליכען איז איהם געקומען געלד . . . האב איך בעדארפט, פערשטעהט איהר מיך, דאס אלסדינג טראגען אויפ'ן קאפ, צונויפנעהמען, מאכען געלד, א ברירה האב איך געהאט ? . . . און אלסדינג אליין, ווארום זי, די אפעקונשע מיינט מען, איז א "טאפ־יורענע", ווייסט ניט פון דאנען אהין, אפילו אנ'עהרליכע, נאר א בשר'ע בהמה, פרעגט זי בחרם, וואס איז א גוט וועקסעל, וואס איז א שלעכט וועקסעל, וואס איז דאס, וואס איז יענס, וואס איז וכדומה ! . . .

קצור, כ'האב צונויפגעשלאגען די עטליכע קערבלעך, א היבשע פוטעקע . . . צונויפגעשלאגען מיט צרות, מיט לייד די עטליכע קערבלעך, בעדארף מען זעהען עפיס טון מיט זיי, ווארום וואס וועט זיין דער תכלית, אז זיי וועלען עסען פונ'ם גרייטען ? קינדער נעבאך דארפען האבען א העמדעלע. א שיכעלע, א דאס, א יענס, א וכדומה. היינט עסען ? מע וועט אזוי לאנג עסען, ביז מע וועט אויפעסען אינגאנצען, וואס וועט זיין נאכדעם ? א מענש אנ'ארענטליכער, פערשטעהט איהר מיך, איז מחויב פערזארגען דעם תכלית . . . האב איך אנגעהויבען קלערען, אהער־אהין, וואס טאכט מען מיט'ן געלד ? א געשעפט ? — ווער וועט דאס פיהרען, אז זי, די אפעקונשע מיינט מען, איז, משטיינסנעזאגט, א בהמה, און די קינדער נעבאך זענען קינדער... פערלייהען ? אוועקגעבען דאס אויף פראצענט ? — טאמער זעצט יענער אן, ווער וועט נאכדעם זיין שולדיג ? דער אפיקומן ! האב איך מיך מישב געווען : וואס דארף מען א בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט ? הא ? און וואס דארף מען א גרעסערען בטוח, ווי איך ? הא ? איך האב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום אויף אלע ירידים, און א נאמען האב איך, ביז מיין לעבען זאל איך קיין ערגערען נאמען ניט האבען ; ניט גלייכער טויזענד מאל, איך זאל אריינבראקען די עטליכע קערבלעך צו מיר אין קראם אריין, הא ? אונטערפרישען מיט נאך סחורה און מיט נאך סחורה, הא ? און פאר מזומנים אז מע קויפט סחורה, האט דאך דאס טאקי גאר, זאגט איהר, אנ'אנדער טעם, ווארום איטליכער וויל זיך זעהען מיט א מזומן קערבעל. מזומנע קערבלעך איז היינט, פערשטעהט איהר מיך, ווינציג פארהאן. אומעטום איז נאר פאפיר, נאר וועקסעל, א שרייב אהער, א שרייב אהין, א דאס, א יענס, א וכדומה . . .

קצור, כ'האב אריינגעלעגט דאס גאנצע געלד צו מיר אין

געשעפט אריין, און ס'איז אװעקגעגאנגען קיין מעשה ניט, דאס הייסט ניט שלעכט, טאקי גאר ניט שלעכט! דער פריון, פערשטעהט איהר מיך, איז געװארען א סך גרעסער, װארום אז ס'איז פארהאן א סך סחורה, לייזט זיך גאר אנדערש, װי זאגט איהר: אז ס'איז פארהאן א סך פיש אין טייך, חאפט זיך גאר אנדערש; נאר װאס דען? איין זאך איז געװעזען שלעכט: די הוצאה! איך בין געװארען א צװײענדיגער בעל-הוצאה. צװיי געזינדלעך, קיין עין-הרע!... איך מיט מיין הויזגעזינד, קיין עין הרע, שמועסט מען ניט... נו, און זי, די אלמנה מיינט מען, בעדארף, און די קינדער נעבאך בעדארפען, פינף קינדער פרעמדע, פיער יונגלעך, איינס א מיידעל; נישט קיין קלייניגקייט! שוכען און קליידען, אין חדר געבען, דעם שרייבער צאהלען, היינט אמאל א פאהר, א נאשעריי, א דאס א יענס, א וכדומה — מע קאן דאך אנדערש ניט, װאס װעט יענער זאגען? א שלעכטער אפיקומן — צוגענומען דאס געלד, און זשאלעװעט די יתומים א גראשען א צוקערקע... אי, װאס איך הארעװע, דרעה זיך דעם קאפ, פאהר נאך סחורה, האב אויף זיך א בוך מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה? — דאס איז נישט יענעמס עסק! קיין שותפות האט זי דאך, די אלמנה מיינט מען, מיט מיר נישט געמאכט, מיר זאלען זיך טיילען אויף דער העלב!... אי, זי האט מיר אריינגעלעגט געלד? איז, ערשטענס, ליגט דאס געלד אין סחורה, און והשנית, ליגט דאס ניט אומזיסט, איך צאהל דאך פראצענט!... און װאס איז װערט דער טארעראם, װאס איך האב צו טון טאג װי נאכט, טא דאס, טא יענס, טא וכדומה! געה זיי איין אפיקומן! האב אין זינען נעבאך פרעמדע קינדער, צי זיי װילען לערנען, צי זיי װילען ניט? צי זיי געהען אהין, װאו מע דארף, צי װאו מע דארף ניט? צי דאס, צי יענס, צי וכדומה? װאס בין איך טאקי זייער אפוטרופות, װאס איך בין מחויב זיי צו בעװאַרענען? מע קאן היינטיגע צייטען, זאגט איהר, קיין אייגענע קינדער נישט בעװארענען, ובפרט אז גאט העלפט, עס גיט זיך נאך איין א שלעכט קינד — איז גאר א ברכה פון גאט! מנשה זאל מיר מוחל זיין, איז געװעזען א יוד א פראסטאק, נאר איין ערליכער יוד האטש; און קינדער האט ער איבערגעלאזט — זאל זיך גאט מרחם זיין! — איינס ערגער פונ'ם אנדערען! מילא, די עלטערע זענען נאך צו דערליידען: איינער איז א טויבער, נעבאך א דערשלאגענער, האב איך

איהם געמאַכט פאַר אַ בעל־מלכה... דער אַנדערער איז גלאַט אַנ׳אי־דיאָט, נאָר אַ שטילער, טשעפּעט קיינעם נישט און דאַרף גאָרנישט... דער דריטער האָט זיך בעוויזען קינדווייז יאָ אַ געראָטענער, נאָר אַז ער איז אונטערגעוואַקסען, האָט ער זיך צונויפגעסקאָמפּאַניעט מיט זאָו ערגיץ אַ שלעפּער און איז געוואָרען אַ שאַרלאַטאַן, מע זאָל בע־היט און בעוואָרענט ווערען!... ער האָט אַזוי לאַנג געבושעוועט, געוואָיעוועט, געאַרבייט, גערעאָסט, געיענסט, גע׳וכדומה׳ט, אַז איך האָב איהם געמוזט געבען עטליכע קערבלעך, און געה געזונד קיין אַמעריקאַ! פון קינדווייז אָן האָט דאָס איהם געצויגען קיין אַמעריקאַ! און מיר זענען פטור געוואָרען... און דאָס מיידעל האָב איך חתונה געמאַכט, געגעבען כמעט טויזענד קאַרבען נדן, אויסגעקליידט, גע־פּראַוועט אַ חופּה מיט כלי־זמר, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, אַלסדינג ווי עס געהער צו זיין, כמעט ווי ביי ביי איין איינענער טאָכטער. וואָס דען? ס׳איז עפּיס אַ תירוץ? וואָס, משטיינסגעזאָגט, אַז קיין טאַטען, נעבאַך, האָבען זיי ניט, און זי, די מאַמע מיינט מען, איז אַ בהמה, ווער וועט זיך פאַר זיי שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד, אַז ניט איך?... שוטה! אָבגעריסענער נאַר!—פלעגט צו מיר אָפטמאָל זאָגען מיין אַלטע,—אודאי בעדאַרפסט דו זיך מפקר זיין פון פרעמדע קינ־דערס וועגען! אַט וועסט דו זעהען, ווי מע וועט דיר אָבדאַנקען מיט שטיינער פאַר דיין אַפּיקומן, וואָס דו ביזט!... אַזוי פלעג זי צו מיר זאָגען, און זי האָט געטראָפען: מע דאַנקט מיר אָב, מע דאַנקט מיר אָב מיט שטיינער, און נאָך מיט וואָסערע שטיינער! אַט וועט איהר באַלד הערען, וואָס איך האָב אויף זיך פאַר אַ פעקעל; איך בין שטאַרקער פון אייזען, אַז איך טראָג עס אריבער...

קצור, פון אַלע קינדער, וואָס מנשה עליו השלום האָט איבער־געלאָזט, איז דאָ איינער, דער קלענערער פון אַלע, הייסט ער דניאלטשיק—איז דאָס, ברוך השם, אַ געראָטענס, אַ צאַצקעלע, אַ דניאלטשיקעל פון גאָט! פון קינדווייז אָן איז דאָס געווען טאַקי גור אַנ׳אַנשיקעניש און געננב. ער האָט געקאָנט זיך פערגינען צו פינף יאָהר פּאַטשען די מאַמע זיינע מיט אַ חאַליווע פון אַ שטיוועל איבער די פיסקעס, און דוקא שבת אין דער פריה פאַר׳ן דאַווענען! אַראָב־רייסען ביי איהר דעם שלייער, בשעת עס זיצט אַ פרעמדער מענש—דאָס איז ביי איהם געווען אַ וואָכעדיגער גאַנג! די יודינע, זאָג איך אייך, איז איין אייזערנע יודינע, אַז זי האָט דאָס געקענט אריבערטראָגען

פון איהם! טאג ווי נאכט האט מען געהאט צו טון מיט דניאלטשיקען. אלעמאל, ווען איך בין געקומען אהין, האב איך זי געטראפען, די אלמנה מיינט מען, זיצען און וויינען, מיט א טענה: פארוואס האט זי גאט געשטראפט מיט אזא קינד? פארוואס איז ער ניט אויסגערונגען ביי איהר אין בויך, אדער ער האט גאר בעדארפט געבוירען ווערען אויף דער וועלט? דאס, וואס דניאלטשיק האט איהר געטאן, קאן מען גאר נישט איבערדערצעהלען; ער האט ארויסגעגנבעט וואו ס'איז געווען ביי איהר א שטיקעל ציהרונג, א פינגערל, איין אויהרינגעל, א שנירעל פערל, א זיידען טיכעל, א לעמפעל, א מעסערל, איין אלטע פאר ברילען, א דאס, א יענס, א וכדומה — אלסדינג איז ביי איהם געווען א קרן, אלסדינג האט ער ארויסגעטראגען פון שטוב, פערקויפט און אויסגעגעבען אויף צוקערקעס, מיט ניס, מיט קאוועגעס, מיט גוטען טיטון פאר זיך און פאר זיינע חברים; מאהלט אייך, שענע חברים'לעך! שלעפערס, גנבים, שכורים — דער רוח ווייסט איהם, וואו ער האט זיי דערטאפט! וואס ער האט געהאט, האט ער אוועקגעגעבען די חברים זיינע: א נייע פאר שטיוועל, א קאפעלוש, דאס אויבערשטע פון זיך... „דאניאלטשיק, וואס טוסט דו? א נייע פאר שטיוועל געהסט דו און גיבסט אוועק!"... „נאפליעוואט! — זאגט ער — א רחמנות, יענער געהט נעבאך בארוויס"... וואס זאגט איהר אויף דעם בעל-רחמנות?! פון געלד שמועסט מען ניט; וואו ער האט דערטאפט א מזומנ'עם גראשען, האט ער אוועקגעגעבען דער חברה זיינער. דניאלטשיק, אום גאטעס ווילען, וואס טהוסט דו דאס?... „נאפליעוואט! — זאגט ער — יענער האט אויך א נשמה, יענער בעדארף אויך עסען"... ווי געפעלט אייך אזא מין פילאזאף, א מכניס-אורח? אז מע שמועסט א כלי שלמה, איין „אויסוואורפלינג" פון דער נאטור! און אפשר מיינט איהר, א נאריש יונגעל, אדער חלילה נישט קיין שען קינד? — א דורכגעטריבענער א שענער יונג, א געזונדער, א פרייליכער, א זינגער און א טענצער, נאר עפיס א בלוט אזא טרפה'ס, צו'נ'אלדי שווארצע יאהר!... וואס האבען מיר מיט איהם נישט איבערגעטאן? געפרובט זיך מיט גוטען, געפרובט זיך מיט בייזען; געהאלטען דריי טאג מיט דריי נעכט בעזונדער אין א קאמער פערשלאסען, געשלאגען מיט איין אראפניק, צובראכען אויף איהם א גוטען יאמשאווען שטעקען פון א דרייערל — מיינעם איין אייגענעם שטעקען... ווי אנ'ארבעס אן דער וואנד; אוועקגעגעבען איהם צו א בעל-מלכה,

געוואלט מאכען פון איהם א זייגער-מאכער, א גאלדשמיד, א סטאליער, א כלומר, א קאוואל, א דאס, א יענס, א וכדומה — אוממעגליך! ער ויל נישט ארבייטען, האטש נעם צושנייד איהם אויף צווייען! וואס וועט זיין פון דיר דניאלטשיק? — „א פריי פייגעלע" — זאגט ער און לאכט נאך... „א פריי פייגעלע" — זאג איך. — אנ'ארעסטאנט, א גנב וועט פון דיר זיין!" „נאפליעוואטו!" — מאכט ער און דרעהט זיך אוים און ווערט פערשוואונדען.

קצור, מיר האבען א שפיי געטאן אויף איהם, געלאזט וואקסען, און ס'איז אויסגעוואקסען פון איהם א תכשיט, וואס זאלט איהר קלערען! דאס הייסט, גנב'ענען האט ער אויפגעהערט, ס'איז שוין ניט געווען כמעט וואס; נאר גלאט, די הנהגה זיינע, די שענע חברים'לעך און די פאסטעמפקעלעך זיינע, מיט א מין הלבשה: א רויט העמדעל איבער די הויזען מיט א פאר גרויסע שטיוועל, האר האט ער זיך פערלאזט ווי א דיאק, די מארדע האט ער זיך אבגעלאזט, א פיין בחור'ל!... צי מיר האט ער קיינמאל ניט געהאט קיין העזה צוטרעטען; אז ער האט עפיס בעדארפט האבען, האט ער געשאסען דורך איהר, דורך די מאמע מיינט מען; און די מאמע איז אזא בהמה, אז זי האט איהם נאך ליעב אויך, דעם טייערען קדיש, ס'איז פאר איהר אלסדינג רעכט. איינמאל קום איך ארוים אין קלייט ארייך, איך טו א קוק — מיין חברה-מאן איז דא, ער ווארט אויף מיר.

— ברוך-הבא, א גאסט, דאנילטשיק, זאג איך, וואס וועסט דו זאגען עפיס גוטס?

— איך בין געקומען — מאכט ער — אייך זאגען, אז איך האב התונה.

— מזל טוב, זאג איך, אין א גוטער שעה. פאר וועמען האסט דו חתונה?

— פאר אסנה'ן, מאכט ער.

— וואסער אסנה?

— אונזער אסנה, — מאכט ער — די וואס זי איז געוועזן ביי אונז אין שטוב.

— אלע בייזע ווילדע חלומות! — זאג איך. — פאר א דינסט-מויד האסט דו חתונה?

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער — אַ דינסטמיידעל איז דען קיין מענש ניט?

— אַז אַך און וועה, זאָג איך, איז דער מאַמען דיינער! ביזט דו געקומען, הייסט עס דאָס, מיך רופען אויף דער חתונה?

— ניין! — מאַכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מכח מלבושים, מכח אויסקליידען זיך צו דער חתונה. מיר האָבען אויסגערעכענט, איך מיט אסנה׳ן, אַז מיר דאַרפען האָבען אַזוי: מיר אַ גאַרניטער אַ קאָרטענעם און אַ גאַרניטער פון פּאַרוסינע אויף זומער, און העמדער אַ טוץ אונטערשטע, און אויבערשטע אַ האַלב טוץ, און אסנה׳ן — ציץ אויף אַ קליידעל, און איין קליידעל אַ וועלענס און זאַנע אַ גאַנץ שטיקעל אויף העמדער, מאַראַזאָווס זאָנע, און פוטער אויף אַ בורנוס, און שאַלעכלעך צוויי, און אַ האַלב טוץ נאָזטיכלעך, און אַ ביסעל דאָס, און אַ ביסעל יענס, און אַ ביסעל וכדומה...

— און ווייטער גאָרנישט? — זאָג איך, און האַלט זיך קוים איין פאַר געלעכטער.

— און ווייטער גאָרנישט — מאַכט ער.

קיצור, דאָ האָב איך מיך שוין מעהר ניט געקאָנט איינהאַלטען; ס׳איז מיט אַמאָל אָנגעפאַלען אויף מיר אַזאַ געלעכטער, אַז איך בין שיער צוראָבגעפאַלען פונ׳ם בענקעל, און אויף מיר קוקענדיג, האָבען זיך צולאַכט אַלע מיינע מענשען; מיר האָבען שיער צוטראָגען די קלייט פאַר געלעכטער! אַז איך האָב מיך גוט אויסגעלאַכט, רוף איך מיך אָן צו מיין שענעם חתן:

— זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך, דניאלטשיק סערדצע, האָסט עפּיס אַריינגעלעגט צו מיר אַ גרויסען חלק אין קלייט אַריין, וואָס דו ביזט געקומען צו מיר מיט אַזאַ צעטעל?

— איך ווייס ניט — מאַכט ער צו מיר — איך ווייס ניט אַקוראַט, וויפיעל עס נעמט זיך אָן אויף מיין חלק; נאָר ווערליג דאָס געלד, וואָס ס׳איז געבליבען פון מיין טאַטען, אַז מע זאָל דאָס טיילען אויף פינף חלקים, וועט דאָס אויף מיינע חתונה-קליידער קלעקען און עס וועט נאָך עפּיס, דאַכט מיר, בלייבען אויף נאָך דער חתונה אויך...

קיצור, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, אַז ער האָט מיר אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז גלייך ווי עמיצער זאָל מיר געבען מיט אַ פּיסטויל אין האַרצען, אָדער אָבשיטען מיט פייער, אָדער אָבגיסען

מיט היים וואסער, אדער איך וויים אליין ניט מיט וואס! ס'איז מיר פינסטער געווארען אין די אויגען! איהר פערשטעהט? לא די, וואס איך האב געהאט מיט זיי צו טון אזוי פיעל יאהרען, געטראגען אויף זיך איין אלמנה נעבאך מיט פינף קינדער, אלעמען פערזארגט און חתונה געמאכט, און געדאסט, און געיענסט, און וכדומה'ט, צום סוף וואקסט אוים אזא שייגעץ אויף מיין קאפ און גיט מיר אנצוהערעניש וועגען חלקים גאר!...

— נו, נישט מיינע ווערטער? — מאכט צו מיר מיינע. — האב איך דיר ניט געזאגט, אז מע וועט דיר אבדאנקען מיט שטיינער?...

קצור, וואס טויג אייך, איך האב נעגעבען אלסדינג, וואס ער האט געוואלט. וואס וועל איך געהן האבען צו טון מיט אזא שנעק? עס פאסט גאר נישט פאר מיר! נא, געה צו אלדי שווארצע יאהר, חארג זיך, ווער פערברענט, פערשרפה'ט, אבי פטור ווערען פון א שלאק!... מיינט איהר, אז איך האב איהם שוין דערמיט געפטר'ט? ווארט אוים, וועט איהר ערשט הערען. אין א חודש ארום נאך דער חתונה, קומט ער צוגעהן צו מיר, דער שענער יונגערמאנטשיק, איך זאל איהם למען השם באלד געבען צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלעך.

— וואס איז פאר א חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלעך? — פרעג איך איהם.

— אזוי טרעפט אן — מאכט ער צו מיר גאנץ קאלטבלוטיג — דאס ביערשענקעל מיט'ן ביליארד.

— וואסער ביערשענקעל? וואסער ביליארד?

— איך האב מיר געמאכט — זאגט ער — א געשעפט: איך האב איבערגענומען א ביערשיינקעל מיט א ביליארד; אסנה וועט פערקויפען ביער און איך וועל זיין ביים ביליארד, אלטונג געבען, ווי מע שפיעלט אויפ'ן ביליארד; מען קאן דערפון — זאגט ער — האבען שען פרנסה.

— א שענע פרנסה! — זאג איך צו מיין נייעם בעל-פרנסה. — עס פאסט טאקי פאר דיר אזא פרנסה, א שענקעל מיט א ביליארד!

— נאפליעוואט! — מאכט ער — אבי נישט צו נעמען ביי יענעם; אייגמאל אין טאג א שטיקעל טרוקען ברויט, אבי נישט קיין פרעמדס...

ווי געפעלט אייך, א שטיינער, דניאלטשיק רעדט מיר פילוסופיא!...

— געזונדערהייד! זאג איך, — פערקויפט אייך ביער און

שפּיעלט אײַך אױפ'ן ביליאַרט, װאָס גערט זיך דאָס אָן מיט מיר?

— עס געהער זיך אָן — זאָגט ער — מיט אײַך, װײַל איהר דאַרפט געבען געלד, צװײ הונדערט מיט דרײַ און צװאַנציג קערבלאַך.

— װאָע הײַסט, איך דאַרף געבען? — זאָג איך. פון װאָסער געלד, אַ שטײגער?

— פון מײַן טאַטענס געלד, — מאַכט ער און פערקרימט זיך אפילו ניט...

איהר װעט מיר גלױבען? עס האָט זיך מיר בשעת מעשה געגלוסט אָננעמען איהם פאַר'ן קאַרק און אַרױסװאַרפען איהם פון קלײט צו אַלדע שװאַרצע יאָהר!... נאָר צוריק האָב איך מיך מישב געװען: מיט װעמען װעל איך מיך דאָ, משטײַנסגעזאָגט, פאַסקודיגען די הענד? חאַפּ! איהם דער װאַטענמאַכער! לאָז מײַנס איבערגעהן...

— זאָג מיר, דניאלטשיק, — מאַך איך צו איהם, — דו װײסט חאָטש, װיפיעל ס'איז פון דײַן טאַטען געבליבען געלד?

— נײן, מאַכט ער — װאָס דאַרף איך עס װיסען? איך װעל נאָך צײַט האָבען צו װיסען איבער אַ יאָהר, אם ירצה השם, אַז ס'װעט מיר װערען אײן און צװאַנציג יאָהר, װעל איך בײַ אײַך דעמאָלט אָפּנעמען דין וחשבון... דערװײַל גיט מיר די צװײ הונדערט דרײַ און צװאַנציג קערבלעך, לאָם איך געהן.

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פינסטער געװאָרען אין די אױגען. מײנט איהר פאַרװאָס? נישט מחמת איך האָב חלילה מורא פאַר עמיצען, װאָרום װאָס האָב איך מורא צו האָבען? איך האָב קאַרג אױסגעבראַכט זיך אױף זײ? אַ װערטעלע אױסצורעדען, אױסגעהאַלטען אַזױ פיעל צײַט אײן אלמנה נעביך מיט פינף קינדער, אַלעמען פערזאָרגט און חתונה געמאַכט, און גערעסט, און געיענסט, און גע'וכדומה'ט, קומט אַזאַ שנעק און רעדט גאָר פון אָפּנעמען בײַ מיר דין וחשבון!

הקצור, איך האָב אַרױסגענומען און האָב איהם געגעבען צװײ הונדערט דרײַ און צװאַנציג קאַרבען, און געבעטען גאָט, ער זאָל מיך חאָטש לאָזען צורוה... און ס'איז טאַקי אַװעקגעגאַנגען אַ צײַט, איך האָב נישט אָנגעקוקט דעם פנים זײַנעם! פלוצים, איך קום אַמאָל צוגעהן אַהײם — אַהאַ, ער איז דאָ!... עס האָט זיך מיר אָבגעריסען אין הארצען, אַז איך האָב איהם דערזעהן; נאָר אַרױסבעװײַזען איהם,

אז עס ארט מיך, טאר מען נישט; מאך איך זיך תמ'עוואטע און רוף מיך אן צו איהם:

— א! א גאסט! וואס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואס מע זעהט דיך ניט? וואס מאכסט דו עפּיס און געזונד? ווי געהט דאס דיר אין די „געשעפטען"?

— געזונד—מאכט ער—גאפּליעוואט! נאר די „געשעפטען" זענען נישט אין בעסטען.

„מזל טוב דיר!—טראכט איך מיר—זאלסט דערלעבען אנזאגען בעסערע בשורות!... דאס שמעקט שוין מיט פרישׁ געלד"...

— דהיינו, וואס איז? — זאג איך, — עס לייזט זיך ניט קיין געלד?

— וואסער געלד? ווער רעדט פון געלד? געלד, מאכט ער, גאפּליעוואט! איך האב שוין ניט קיין ביער־שענק, איך האב שוין ניט קיין ביליארד, איך האב שוין ניט קיין ווייב, זי האט מיך אוועקגעווארפען, אסנע הייסט עס, נאר חאפּט זי דער רוח, גאפּליע־וואט! איך פאהר אוועק, זאגט ער, קיין אמעריקא, מיין ברודער רופט מיך שוין לאנג קיין אמעריקא.

דערהערט, אז ער פאהרט קיין אמעריקא, איז מיר אראפּ א שטיין פונ'ם הארצען... ער האט מיט אמאל בעקומען חן אין מיינע אויגען... איך זאל מיך ניט שעמען, וואלט איך איהם ארומגעחאפּט קושען...

— קיין אמעריקא?—זאג איך — מהלכתיתי; אמעריקא, זאגט מען, איז א פריי לאנד, מענשען, זאגט מען, ווערען דארט גליקליך, זענען מאסף ממון... ובפרט, אז מע האט נאך דארטען אנ'אייגענעם, איז גאר גוט... ביזט דו געקומען, הייסט דאס, זיך געזעגענען מיט מיר? זעהר פיין פון דיין זייט... זאלסט חאטש ניט פערגעסען דארטען אמאל אריינשרייבען אונז א בריוועל, פארט היימישע מענשען, ווי זאגט ער... דניאל, אפשר חאפּט דיר נישט אויף הוצאות?—קאן איך דיר געבען צו שטייער...

— צוליעב דעם—זאגט ער—בין איך טאקי אריינגעקומען צו אייך... גיט מיר דריי הונדערט קארבען, דארף איך האבען.

— דריי הונדערט קארבען?—זאג איך — עס וועט אפשר זיין אביסעל צופיעל? טאמער וואלט געווען גענוג קין?

— וואס בעדארפסט איזהר זיך מיט מיר דינגען? איך ווייס דען

ניט, אז איך זאל אייך זאגען פיער הונדערט, וועט איהר מיר געבען פיער הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעקס הונדערט אויך... נאר איך בעדארף נישט קיין געלד, נאפליעוואט! איך בעדארף נאר דריי הונדערט קארבען אויף הוצאות.

אזוי מאכט ער צו מיר, דניאלטשיק הייסט דאס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין... „דריי הונדערט מכות—קלער איך מיר—זאל זיך מיינע שונאים זעצען אויפ'ן לייב! איך זאל חאטש וויסען אנ'עק, אז דערמיט האט זיך פערשלאסען די ערד, און ער וועט שוין אויפהערען קומען צו מיר אלע מאל דאסען און יענסען און וכדומה'ן"!...

קצור, כ'האב ארויסגענומען און אבגעצהלט איהם דריי הונדערטער אחת ואחת און נאך געקויפט א מתנה דעם עלטערען ברודער זיינעם, א גאנץ פונט טיי וויסאצקים, מיט גוטע פאפיראכען א טויזענד, מיט עטליכע פ עשלעך כרמל-ויין, און חוץ לזה האט איהם מיין ווייב אבגעבראטען א קאטשקע, מיטגעגעבען בולקעס מיט מאראנצען מיט צרות, מיינע שונאים, מיט הארצוועהטיג, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה אויפ'ן וועג, און מיר האבען איהם ארויסבעגלייט צום באהן, זיך גאנץ פיין אבגעזעגענט מיט איהם, צעקושט ווי מיט אייגען קינד, געוויינט מיט טרערען, גאט זאל מיר אזוי העלפען, פארט אויף מיינע הענד אויסגעוואקסען, און טאקי א וואוילער יונג, למאי זאל איך לייקענען? ער איז נאר א ביסעל פערשייט, וויטער האט ער א הארץ, אייף מיר אזא יאהר! אך וועל אייך זאגען דעם ריינעם אמת, אביסעל בין איך געווען צופריעדען, וואס ער איז אוועקגעפאהרען, פטור געווארען פון א פריטשעפע... און אביסעל האט מיר וועה געטהון דאס הארץ; א יונג קינד, נעבאך נע ונד, מי יודע וואוהין ער קען פערפאהרען, און וואס סע קאן פון איהם ווערען דארטען... ער זאל חאטש שרייבען אמאל א בריוועל... און אפשר איז גלייכער ער זאל גאר ניט שרייבען. לאז ער זיך לעבען דארטען הונדערט און צוואנציג יאהר און זיין גליקליך! איך האב געבעטען גאט פאר איהם, ווי פאר אנ'אייגען קינד, מעגט איהר מיר גלויבען!...

כך הוה. עס איז ניט אוועקגעגאנגען קיין צוויי יאהר אפילו פון זינט ער האט זיך אוועקגעלאזט קיין אמעריקא, עפענט זיך ניט די טהיר, און עס קומט ניט אריין עפיס א מין דייטש מיט א הויכען

קאַפּעלוש, אַ שענער יונגאַטש אַ געזונטער, אַ ברייט-ביינער און אַ פריילעכער און האַפּט מיך ניט אַרום קושען?

— וואָס איז די מעשה? — זאָגט ער. — איהר האָט מיך ניט דערקענט, ציי איהר מאַכט זיך, אַז איהר דערקענט מיך ניט?

— טפו זאָלסט דו ניט ווערען, דניאַלטשיק, ס׳איז דו? — זאָג איך מיט אַ געלעכטער כלומר׳שט, און אין האַרצען קאָכט אין מיר אַ פייער, און איך טראַכט מיר: „פאַרוואָס ביזט דו דאָרטען נישט געהרג׳עט געוואָרען, מיינע שונאים, ערגיץ אויפ׳ן באַהן, אָדער דערטרונקען געוואָרען אויפ׳ן ים?...“ ווען קומסט דו אָן, דניאַלטשיק, און וואָס טהוסט דו היע?...

— קומען קום איך אָן — זאָגט ער — היינט אין דער פריה, און וואָס טהו איך היע? איך בין, זאָגט ער, געקומען צו אייך זיך צערעכענען.

דערהערט אָט דאָס וואָרט „זיך צערעכענען“, איז מיר שוין געוואָרען דריי לעבער אין האַרצען; וואָס פאַר חשבונות האָט ער מיט מיר, דער שאַרלאַטאַן?... נאָר איך האָב מיך אָנגענומען מיט האַרץ און רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס האָסט דו זיך נאָך בעדאַרפט מטריח זיין אַזש פון דאָרטען אַהער? ממה-נפשך, האָסט געוואָלט מאַכען אַ חשבון, האָסט דו געקאָנט אָבשיקען מיר דורך דער פאָסט, וואָס מיר קומט אַרויס...

— וואָס אייך קומט אַרויס? — זאָגט ער מיט אַ שען געלעכטערל. — איך ווייס ניט, פון וועמען עס קומט אַרויס... איך האָב מורא, אַז עס קומט פון אייך אַרויס...

— וועמען? — זאָג איך — דיר אפשר קומט אַרויס?...

— מיר — זאָגט ער — און מיינע ברידער און מיין שוועסטער, אונז אַלעמען... איך בין דאָס געקומען אוממיסטנע פון אַמעריקאַ זיך צערעכענען מיט אייך פאַר אונז אַלעמען... איך וויל אַ חשבון פונ׳ם טאַטענס געלד... וואָס אייך קומט, וועט איהר זיך אָפּנעמען; וואָס אונז קומט, וועט איהר אונז אַרויסצאָהלען... און טאָמער וועט געהן דאָרטען אין אַ קליינינגקייט, איז נאַפּליעוואַט, מיר וועלען מסתמא דורכקומען, חלילה זיך נישט קריגען... וואָס זשע מאַכט איהר עפּיס? וואָס מאַכען די קינדער אייערע? איך האָב זיי געבראַכט איטליכען בעזונדער אַ מתנה...

מיר איז אָפּגעגאַנגען אַ מינוט צו חלש׳ן, אָדער חאַפּען אַ בענקעל

און פּלעטען איהם דעם קאָפּ... איך האָב מיך איינגעהאַלטען און האָב איהם געהייסען קומען אם ירצה השם נאָך שבת, וועלען מיר זיך רעכענען, און אַליין בין איך אָפּגעפאָהרען פון דער היים זיך צעפּרעגען בײַ אַדוואָקאַטען, וואָס טוט מען, ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון דעם דאָזיגען פּעקעל?... די אַדוואָקאַטען אָבער, ווייסט זיי דער גוטער יאָהר, צי זיי ווייסען טאַקי ניט, צי זיי מאַכען זיך ניט ווי‏סענדיג?... דער זאָגט, אַז וויבאַלד ס'איז איבערגעלאָפען מעהר פון צעהן יאָהר, איז פערפאַלען; דער זאָגט: ניין, בין איך אַן'אַפּיקומן, אַן'אַפּעקון הייסט עס, מעג איבערגעהן הונדערט יאָהר, דין וחשבון בעדאַרף איך אָפּגעבען... פרעג איך אַ קשיא: ווי אַזוי זאָל איך געבען דין וחשבון, אַז איך האָב נישט קיין בוך און קיין שום חשבונות?... זאָגט דער אַדוואָקאַט: איז טאַקי נישט גוט... „נישט גוט, זאָג איך, ווייס איך אַליין; איהר גיט מיר בעסער אַן'עצה, וואָס טוט מען?"... איז נישטאָ קיין ווערטער!... איך בין אַן'אײַזערנער, הערט איהר, אַז איך האַלט דאָס אויס! צו וואָס האָט דאָס מיר געטויגט, פרעג איך אײַך, דער גאַנצער משא ומתן מיט'ן קלאַפּאָט, מיט'ן גאַנצען דאָס, מיט'ן יענם, מיט'ן וכדומה? וועלכער רוח האָט מיך געטראָגען, איך זאָל ווערען אַן'אַפּיקומן אויף פרעמדע קינדער? וואָלט דען ניט געווען גלייכער טויזענד מאָל, איך זאָל געווען דעמאָלט ליגען אויף אַ הייציג שלאַפבאַנק, אָדער אויסברעכען זיך אַ פוס, אָדער אַזוי עפּיס אַן'אומגליק זאָל מיך געווען טרעפען, אַבי ניט האָבען אויף זיך אַזאַ פּעקעל, מיט אַן'אַפּיקומן, מיט אַן'אַלמנה נעבאַך, מיט יתומים, מיט אַ דניאַלטשיק, מיט אַ חשבון, מיט אַ דאָס, מיט אַ יענם, מיט אַ וכדומה? . . . .

ענדע געשיכטע נומער זיעבצעהן.

רוּף מיך קנאקניסעל.

געשיכטע נומער אַכטצעהן.

רוף מיך קנאַקניסעל.

אקעגען מיר, ביים פענסטער, זיצט אַ יודעל מיט אַ שמייכלענ־דיג פנים און מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ווילען זיך אריינקלויבען צו אייך אין הארצען אריין, דאָס יודעל קוקט שוין לאַנג ארוים, איך וואָל איהם זאַטשעפּען, נאָר איך האַלט מיך פון דער ווייטען. עס ווייזט אויס, אַז ס'איז איהם נמאס געוואָרען זיצען אינצווייען מיט אַ יודען אין וואַגאָן און שווייגען. צעלאַכט ער זיך פלוצים צו זיך אליין און רופט זיך אָן צו מיר:

— איהר פרעגט, וואָס איך לאַך? איך האָב מיך דערמאָנט אַ שטיקעל, ווי אַזוי איך האָב אָפּגענאַרט יעהופּעץ, חאַ־חאַ! יאָ, ווי איהר קוקט מיך אָן איך, איך משה נחמן פון קענעלע, אַ יוד מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע, דאַכט זיך, איאָ? האָב איך אָפּ־געטהון אַ שפּיצעל אין יעהופּעץ, אָבער אַ שפּיצעל, האַ־האַ, זיי וועלען מיך האָבען צו געדענקען! אָט גיט מיר נאָר עטליכע מינוט צייט, איך וועל מיך אויסהוסטען—אוי, אַ הוסט אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! — וועט איהר הערען, וואָס אַ יוד קאָן.

ויהי היום, קום איך מיר צופאָהרען איינמאָל קיין יעהופּעץ. וואָס פאָהרט אַזאַ יוד ווי איך מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע קיין יעהופּעץ? געוויינטליך, צום פּראָפעסאָר. איך בין מיט מיין הוסט און מיט מיין זאַדישקע, ווי איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, אַנ'אָפּטער גאַסט אין יעהופּעץ. אפילו ניט אַזאַ'נ'אָנגעלייגטער גאַסט, וואָרום ווי

מאר איך, משה נחמן פון קענעלע, זיין אין יעהופעץ, אז איך האב ניט קיין שום „פראוואזשיטעלסטווא״?... נאר אז מע האט א הוסט מיט א זארישקע און מע דארף צום פראפעסאר, יעדנא ס׳דרוגים, איז עפים א תירוץ? בעהאלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פריה און ביינאכט אנטלויפט מען. אניט חאפט מען א „פראחארנאיע״ און מע קומט נאך א מאל. אבי ניט געהן „פאעטאפאם״. איך זאל, הערט איהר, חלילה דארפען געהן „פאעטאפאם״, ווייס איך ניט, אויב איך וואלט דאס אויסגעהאלטען. איך וואלט, דאכט מיר, דריי מאל געשטארבען פאר בושה אליין. ווארום ווי איהר קוקט מיך אן, בין איך, דאנקען גאט, א שטיקעל בעל הבית ביי אונז אין קענעלע מיט א „אימושטשעסטווע״: א דירה אנ׳איינענע, מיט א בהמה׳לע און מיט טעכטער צוויי, איינע אנ׳אויסגעגעבענע און די אנדערע אויף חתונה צו מאכען, יעדנא ס׳דרוגים וואס איז שייך!...

הכלל, קום איך צופאהרען קיין יעהופעץ צום פראפעסאר, איצטיגס מאל ניט צום פראפעסאר, נאר צו די פראפעסארען. דאס הייסט, אויף א „קאנסולים״ פון גאנצע דריי פראפעסארען הייסט עס. איך האב געוואלט, פערשטעהט איהר מיך, איין מאל פאר אלע מאל דערגעהן א טאלק, וויסען וואס בין איך מיט זיי — מילכיג צי פליישיג? אז ביי מיר איז א זאדישקע — דאס זענען זיי, הייסט עס אלע מודה. נאר וואס מע טהוט צו דער זאדישקע, איך זאל איהר פטור ווערען — דאס איז שוין, זעהט איהר עפים אנדערש. זיי מוטשען זיך נעבאך. זיי פרובען זיך. זיי געהען, ווי זאגט איהר, הארט ביי די ווענד. למשל, איך קום צו געהן צו מיין אלטען פראפעסאר, סטריצעל הייסט ער, א דימענט פון א פראפעסאר. נעמט ער און פערשרייבט מיר א רעצעפט „קאדעיני סאחאריפולוועראטי״. קאסט דאס ניט טייער און ס׳איז זיסליך אויפ׳ן טעם. קום איך צו אנ׳אנדער פראפעסאר. געהט ער און פערשרייבט מיר „טינקטורא אפיע״ טראפען אזעלכע. האבען זיי א טעם פון חלשות. קום איך צום דריטען פראפעסאר, פערשרייבט ער מיר אויך טראפען, האבען זיי כמעט דעם זעלביגען טעם, נאר הייסען, הייסען זיי ניט „טינקטורא אפיע״, נאר „טינקטורא טעביאקא״. זענט איהר שוין פארטיג? קום איך צו א פרישען פראפעסאר, נעמט ער און פערשרייבט מיר נאר א מין ביטערניש מיט׳ן נאמען „מארפיום אקווא אמינדאלאריאום״. איהר חדושט זיך, וואס איך קען לעטיין אזוי ווי איהר

איינגליש, נאר אז מע האט א הוסט מיט א זאדישקע מיט א מזבערקולאז — יעדנא ס׳דרוגים, קאן מען זיך אויסלערנען לעטיין אויך.

הכלל, בין איך געקומען קיין יעהופעץ אויף א קאנסוליום. וואס שטעלט זיך אב אזא יוד ווי איך, אז ער קומט קיין יעהופעץ? געוויינטליך, ניט אין קיין האטעל און ניט אין קיין נאסטינעץ. ערשטענס, רייסען זיי די הויט. און אגב, ווי קאן איך מיך אבשטעלען אין א האטעל, אז איך האב ניט קיין שום „פראוואזשיטעלסטווע“? שטעל איך מיך אב אלע מאל ביי מיינעם א שוואגער. איך האב מיין איינענעם א שוואגער א שלים מזל, איז ער א יוד א מלמד, און אן׳ארימאן איז ער, חוץ זיין שארען אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען, און א מטופל מיט קינדער—זאל דער אויבערשטער היטען! נאר וואס דען? גאט האט איהם געהאלפען, ער האט א „פראוואזשיטעלסטווע“ האט ער, און דוקא א כשר׳ע „פראוואזשיטעלסטווע“. ווי קומט צו איהם א „פראוואזשיטעלסטווע“?—בראצקי! ער איז א „סלוזשיטעל“ ביי בראצקי׳ן. חלילה ניט קיין דירעקטאר פון זאווארען, נאר ער איז אין בראצקים שוהל אונטען ביי די שניידערס א בעל קורא איז ער. א „דובאווע ליצא“, אדער ווי מע רופט עס דארטען, „אן׳אבראדטשיק“, און ווי באלד אן „אבראדטשיק“ אזוי מעג ער שוין זיצען אויף מאליוואסילקאווסקי, דארט וואו דער געוועזענער פאליצמייסטער איז א מאל געזעסען. זיצט ער, הייסט עס, אויף דער מאלאוואסילקאווסקי, טאקי ניט ווייט פונ׳ם געוועזענעם פאליצמייסטער, און מוטשעט זיך, קוים-קוים וואס ער קומט אויס מיט׳ן שטיקעל ברויט. דער גאנצער ארויסקוק זייערער מסתמא איז אויף מיר, איך בין, הייסט עס, דער נגיד אין דער משפחה, משטיינסגעזאגט... קום איך צופאהרען קיין יעהופעץ, האלט איך ביי זיי סטאנציע, עס איך ביי זיי א ווארעמעס, א וועטשערע, פאלגט מען מיך א גאנג—יעדנא ס׳דרוגים. פאלט זיי אמאל ארײַן א קערבעל, אמאל צוויי, אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען... איצטינס מאל אבער, איך קום צופאהרען, איך זעה, מיינע לייט זענען חושך, געהען ארום אהן קעפ. „וואס איז די מעשה?“ „ס׳איז שלעכט“ „דהיינו?“ „אבלאוועס“. „פחע, כ׳האב געמיינט, זאג איך, מי יודע וואס! אבלאוועס—דאס איז דאך אן׳אלטע מכה, זאג איך, נאך מששת ימי בראשית“... „ניין, זאגען זיי, אבלאוועס צו אבלאוועס איז ניט גלייך. איצט, זאגען זיי, איז ניטא די נאכט, ס׳זאל ניט זיין קיין אבלאווע.

און חאפּט מען אַ יודען, איז יהיה מי שיהיה — גנס-צוויי-דריי מיט׳ן עטאַפּ". „נו, און געלד?" „בלאָטע". „אַ קערבעל?" „בלא". „אַ דרייערל?" „אפילו ניט אַ מיליאָן!". „אויב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך טאַקי גוט פּאַסקודנע". „פּאַסקודנע צו פּאַסקודנע, זאָגען זיי, איז ניט גלייך. קודם, זאָגען זיי איז שטראַף. און נאָכדעם ערשט — מיט׳ן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר בראָצקי׳ן!"... „מילא, זאָג איך, בראָצקי היינט, בראָצקי מאָרגען. איך קאָן, זאָג איך, צוליעב בראָצקי׳ן, זאָג איך, מיט מיין געזונד ניט שפּעקולירען. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסוליום פון פּראָפעסאָרען, קאָן איך צוריק, זאָג איך, ניט אַנטלויפען". הכלל, טענות אַהין, טענות אַהער — דער טאָג שטעהט ניט. מע דאַרף לויפען צו די פּראָפעסאָרען מכּח אַ קאָנסולים, נאָר וואָס מיר קאָנסולים? ווער מיר קאָנסולים? אַז דער קאָן קומען ערשט מיטוואָך פאַר האַלבען טאָג, און דער — מאָנטאָג נאָך האַלבען טאָג, און יענער — נישט פריהער ווי איבעראַכטאָג דאָנערשטאָג, היינט געה, אַ מעשה אויף דריי וואָכען מיט אַ מיטוואָך! ווארום וואָס געהט זיי אָן, למשל, וואָס משה נחמן פון קענעלע האָט אַ זאַדישקע מיט אַ הוסט, און שלאָפט ניט קיין נעכט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען?... דערווייל ווערט נאַכט. עסט מען וועטשערע און מע לייגט זיך שלאָפען. איך ווער נאָר-וואָס אַנשלאָפען, איך הער: ט — ר — אַך-טאַרעראַך! איך רייס אויף די אויגען: „ווער איז?" „מיר זענען פערפאַלען!" זאָגט צו מיר דער שוואָגער מיינער, דער שלים מזל, שטעהט איבער מיר אַ טויטער מענש און טרייסעלט זיך ווי אַ הושענא. „וואָס טוט מען, זאָג איך, איצטער?" „אדרבה, זאָגט ער, זאָג דו, וואָס טוט מען?" „וואָס, זאָג איך, זאָל מען טון, ס׳איז ביטער". „ביטער צו ביטער, זאָגט ער, איז ניט גלייך. ס׳איז, זאָגט ער, ביטער אַזוי ווי גאַל". און אין דרויסען ביי דער טיר: טרראַך — טאַרעראַך! די קליינע קינדער נעבאַך האָבען זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ גוואַלד, מיט אַ געוויין: „מאַ — מע!" שטיקט זי זיי, די מוטער הייסט עס, און וואַרגט זיי, ס׳זאָל זיין שטיל — אַ שענע חתונה! „עה, טראַכט איך מיר, משה נחמן פון קענעלע, דו ביזט גוט אין דער ארבייט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען!" און עס פאַלט מיר אריין פלוצים אַ קאָמבינאַציע. אין קאָפּ און איך רוף מיך אָן צו מיין שוואָגער: „שאַ, זאָג איך, ווייסט דו וואָס, דוד? זיי דו איך, און איך זיעל זיין דו". קוקט ער אויף מיר, ווי אַ לעמעשקע: „וואָס הייסט?"

„דאס הייסט, זאג איך, מיר וועלען זיך בייטען מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבען דיין פאס, איך וועל דיר געבען מיין פאס, וועסט דו זיין משה נחמן, און איך וועל זיין דוד". א טומפיקער מח! קוקט אויף מיר ווי א זינדיגער מענש, פערשטעהט ניט, וואס מע רעדט צו איהם. „בהמה, זאג איך וואס פערשטעהסט דו דא ניט? דאכט זיך, א פראסטע קאמבינאציע, זאג איך. א מינדסט קינד קאן עס פערשטעהן. דו וועסט הייזען מיין פאס, און איך וועל זיי הייזען דיין פאס, יערנא ס'דרוגים—האסט דו דאס צעקייט, צי מע דארף עס דיר צעקייען און לייגען אין מויל אריין?"

א פנים, ער האט דאס צעקייט און מיר האבען גענומען זיך בייטען מיט די יוצרות. איך איהם מיין פאס, ער מיר זיין פאס. און דארטען די טיר ווערט מיר ניט צעשפרונגען: טראך—טארעראך! טראך-טארעראך! „סייטשאס! זאג איך! וואס האט איהר אזוי קיין צייט ניט? דער טייך ברענט ניט!" זאג איך, און צו מיין שוואגער רוף איך מיך אן: „געדענק זשע, דוד, דו הייסט שוין נישט מעהר דוד, גאר משה נחמן"... און איך לאז מיך צו דער טיר —„ברוך הבא געסט"!—א גאנצע חאליאסטרע, יוצר משרתים ואשר משרתיו, ווי זאגט איהר, א גדולה, פרייליך און שטעדטעל...

ס'פערשטעהט זיך, אז קודם האט מען זיך גענעבען א נעם צו מיין שוואגער דעם שלים מזל. וואס עפים צו איהם? ווייל איך האב מיך געהאלטען, פערשטעהט איהר מיך, מעשה מענש, ווי זאגט איהר, א קניפ אין באק, די פארב זאל שטעהן. און ער—אויף פורישקע-וויטשען געזאגט געווארען. האט מען איהם מסתמא א חאפ געטאן „אטקודעווא, גאכפאדין יעווריי?"—ניטא קיין לשון. שטעל איך מיך ארויס פאר'ן מליץ יושר און מאך צו איהם: „יהודי בלא, וואס שווייגסט דו? דבר, דבר זיי, אז דו ביזט משה נחמן פון קענעלע", און צו זיי טו איך מיך א ווארף מיט תחנונים: אזוי און אזוי, זאג איך, וואשע וויסאקע פראוואשיטעלסטע, זאג איך, אנ'ארעמער קרוב געבאך. שוין לאנג, זאג איך, ניט געזעהען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע". און אינוועניג אין הארצען שטיקט מיך, איך ווער שיער ניט צעשפרונגען פאר געלעכטער, הא-הא! איהר פערשטעהט? איך משה נחמן פון קענעלע בעט רחמים פאר משה נחמנ'ען הייסט עס, פאר מיך אליין טאקי. הא-הא-הא! איז אבער די צרה, וואס מיין

רעדען מיט מיינע בקשות האבען געהאלפען, ווי דער פאראיאהריגער שניי, און מע האט מיין בחור אויפגעכאפט, ווי דער רוח דעם מלמד, און מע האט איהם אבגעפיהרט גאנץ פיין אין חד גדיא אריין מיט'ן גאנצען קנאק, ווי גאט האט געבאטען. און מיך האט מען אויך געהאלט צונעמען. דאס הייסט, מע האט שוין טאקי מיך געהאט צוגענומען, מע האט מיך אבער באלד ארויסגעלאזט. ווארום וואס הער איך זיי, איך בעט אייך זעהר? א מענש מיט א „פראוואושי-טעלסטווע” שווארץ אויף ווייס, בפירוש פארשריבען, אין בראצקי'ס שוהל ביי די שניידערס אנ'אבראדטשיק, און א קערבעל אויך מסתמא, יעדנא ס'דרוגים, איהר פערשטעהט? „חאראשא, זאגען זיי צו מיר, נאספאדין אבראדטשיק. דו געה דערוויל אהיים. מיר וועלען דיר שוין נאכדעם בעוויזען, ווי אזוי צו האלטען קאנטראבאנדע אויף דער טאלאוואסילקאווסקי!” מיט א פרישען קוילעטש, הייסט עס, גלייך אין פנים אריין, הא-הא...

זאל איך אייך דערצעהלען ווייטער? מילא פון קאנסולים איז דאך שוין אבגערעדט. ווער האט אין זינען געהאט א קאנסולים, אז מע האט גאר בעדארפט ראטעווען דעם שוואגער? פון וואס מיינט איהר, ראטעווען? פונ'ם עטאפ? חלילה! דאס האט ניט געהאלפען. מיט'ן עטאפ איז ער נעגאנגען, נאך א מין געהן. אויף פורישקעוויטשען געזאגט געווארען! איידער מיר האבען איהם דערלעבט זעהען אין קענעלע, דעם שלים מזל, זענען אונז, הערט איהר, שיער די אויגען ארויסגעקראכען, און אז מע האט איהם שוין קוים אמאל גע-בראכט צו פיהרען קיין קענעלע, האט ער ערשט געהאט אויף זיך א נייעם אומגליק. א פרעמדען פאס מיט א פרעמדען נאמען, יעדנא ס'דרוגים, פרענט ניט. איך האב מיט איהם נעהאט צו זינגען און צו זאגען. לאס איך עס פערדינען, הערט איהר, אלע דריי חדשים, וואס סע האט געקאסט. אחוץ וואס איך האב אויף זיך א פעקעל, איך מוז איהם נאך עד היום אויסהאלטען מיט ווייב און קינדער. ווארום ער טענה'ט, אז איך האב איהם אומגליקליך געמאכט, טענה'ט ער. ער זאגט, אז איבער מיר האט ער אנגעוואוירען די גאנצע „פראוואושיטעלסטווע” מיט דער שטעלע ביי בראצקי'ן... און עס קאן זיין, אז ער איז אפשר ניט אינגאנצען אומגערעכט אויך, דער עיקר איז אבער, הא-הא, נישט דאס. דער עיקר איז דער איינפאל, די קאמבינאציע, איהר פערשטעהט? דאכט זיך, וואס? א יודעל פון

קענעלע מיט א הוט און מיט א זארישקע און מיט א טובערקולאז אויך, אויף פורישקעוויטשען גענאנט געווארען, יעדנא מידוגים, און אהן א שום „פראוואסלאוויעלסטווע". פונדעסטוועגען, אז מען דארף, קומט ער זיך קיין יעהופעץ, שטעלט זיך אב אויף מאלאוואסילקאווסקי בים הויז פונים געוועזענעם פאליצמייסטער און—רוף מיך קנאק-ניסעל!

ענדע געשיכטע נומער אכטצעהן.

דער צעהנטער.

דער צעהנטער.

ניין זענען מיר געווען אין'ם גאנצען וואגאן. ניין ידען. אונז האט געפעהלט א צעהנטער, צו א מנין.

איינענטליך, איז געוועזען א צעהנטער אויך. נאר דער צעהנטער איז געווען ביי אונז ספק יוד, ספק קריסט. א שטילשווייגענדיגער פארשוין מיט א גאלדענעם פענסנע. א ראזבעטיגע פנים מיט קליינע, נאר אהן א בארד. א נאז א יודישע, נאר וואנסעס מאדנע פערדרעהט ארויף. אויערן אפגעשטאנענע, נאר א האלז א רויטער. די גאנצע צייט האט ער זיך געהאלטען פון אונז גאנץ בעזונדער. געקוקט אין פענסטער און געפייפט. געזעסען איז ער, געוויינטליך, אהן א היטעל. און א רוסיש בלאט אויף די קניע. און שא. קיין ווארט נישט ארויסגעלאזט. דורכאויס מעשה דום. אין עכטער פאני. הא? נאך א מאל: זאל דאס טאקי זיין א גוי? סטייטש, ס'איז דאך אבער פארט נישט קיין גוי. בלאטע! א יוד א יודען וועט נישט נארען. א יוד א יודען וועט דערקענען פאר א מייל אין א פינסטערער נאכט. גוואלד, דער צלם אלקים: ניין, ס'א יוד. אזא שטיק גאלד, ווי א יוד דאס איז! און ווידער צוריק. טאמער ניין? א קשיא היינטיגע צייטען... האבען מיר זיך מיישב געווען: אויף די אייגענע מעשה. א יוד נעבעך וויל, מע זאל חאטש מיינען, אז ער איז א גוי — לאז איהם וואויל בעקומען. וואס זשע טהוט מען אבער, אונז געהט אפ א צעהנטער? מיר האבען א יאהרצייט אין וואגאן. איהר מיינט, עפים גלאט א יאהרצייט? — א יאהרצייט נאך א טאטען? אדער נאך א מאמע? ניין. דאס איז געווען א יאהרצייט נאך א קינד. נאך א זוהן. איין-און-איינציגען זוהן האט א יוד בעגראבען. קוים אויסגעבעטען, מע זאל איהם ארויסגעבען פון דער טורמע שוין לאחר המעשה, מע זאל איהם ברענגען צו קבר ישראל... דער פאטער שווערט, אז ער איז געוועזען גאט די נשמה. צו גיך, זאגט ער, האט מען איהם אפגע'משפט. דאס הייסט, א חברה-מאן צווישען חברה איז ער אפילו, זאגט ער, געווען, נאר הערען

איז איהם, זאָגט ער, נישט געקומען, מע האָט איהם אָבער געהאַנגען — פערפאַלען! איז די מוטער באַלד נאָך איהם אַוועקגעגאַנגען. דאָס הייסט, נישט אַזוי גיך. אַהאַ! זיך פריהער גוט אָנגעמוטשעט, אַליין געמוטשעט זיך און אויך איהם גרוי און אַלט געמאַכט.

— וויפיעל, מיינט איהר, בין איך אַלט מיין אייגענס?

מיר קוקען אַלע אויפ׳ן דאָזיגען פאַרשוין און ווילען טרעפען, וויפיעל אַלט ער איז. ס׳איז אונמעגליך: יונגע אויגען, גרויע האָר. אַ געקנייטשטער שטערן, אַ שמייכלענדיג־וויינענדיג פנים. און דער גאַנצער נפש — עפּיס אַ מאָדנער. טאַקי אַ פידושאַק, נאָר אַ לאַנגליכער. טאַקי אַ קאַפּעלישעל, נאָר פערדוקט אַהינטער. טאַקי אַ בערדעל, נאָר שטאַרק פערקיילעכיגט. און אויגען... אַך, אויגען! אַזעלכע אויגען, ווען איהר זעהט איין מאָל, וועט איהר זיי שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט פערגעסען. שמייכלענדיג־וויינענדיגע, אָדער וויינענדיג־שמייכלענדיגע אויגען... וואָלט ער חאָטש בעקלאָגט זיך, וואָלט ער חאָטש געלאָזט אַ טרער. איז ניין. דוקא פרעהליך און דוקא לעבעדיג — אַ מאָדנער, מאָדנער נפש.

— הכלל, וואו נעמט מען אַ צעהנטען? — האָט זיך איינער אָנגערופען און געוואָרפען איין אויג אויפ׳ן פייפער, וואָס מאַכט זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פענסטער אַריין און פייפט אויס עפּיס אַ בעקאַנטען ניגון. דאַכט זיך, אַז „קעקאַזאָק".

— וואָס הייסט, אַ צעהנטער? — רופט זיך אָן נאָך איינער. — מיר האָבען דען נישט קיין מנין?

און ער האָט גענומען צעהלען מיט׳ן פינגער: נישט איינס, נישט צוויי, נישט דריי...

— אָהן מיר! — האָט זיך אָנגערופען דער פייפער, דוקא אויף יודיש.

מיר זענען אַלע געבליבען ערשטוינט.

— איהר זענט דען קיין יוד נישט?

— אַ יוד בין איך, נאָר איך האַלט נישט פון די זאַכען.

אַ היבשע ווײַלע זענען מיר געזעסען אַזוי, ווי געפּלעפּט, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן לשון. נאָר איין „בעל־יאָהרצייט" האָט זיך נישט פערלוירען. מיט זיין פריינדליך־וויינענדיגען שמייכעל האָט ער זיך אָנגערופען צום יונגען־מאַן דעם פייפער:

— הונדערט און צוואַנציג יאָהר זאָלט איהר לעבען. איך קומט נאָך דעם מעריב.

— פאַר וואָס אַ גאָלדענעם מעדאַל?

— איך וועל אייך זאָגען, ס'איז אַ ביסעל אַ צו לאַנגע מעשה. אויב איהר ווילט זיין אַ צעהנטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף אַ מינוט קדיש נאָך מיין זוהן, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע געשיכטע.

און דער פרעהליכער בעל-יאָהרצייט נעמט אַרויס אַ פּאַטשיילע, גאַרטעלט זיך אַרום דעם פּידזשאַק און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן פּנים צו דער וואַנד:

— אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה...

איך ווייס נישט, ווי אַזוי איהר. איך בין מיך מודה, אַז איך האָב ליעב אַ וואָכעדיגע מנחה. איין וואָכעדיגע שמונה-עשרה איז ביי מיר זיסער פון צעהן חזנ'ישע קונצענדיגע שטיק, שבת'דיגע דריידלעך מיט יום-טוב'דיגען שטייגער. די שמונה-עשרה פון דעם בעל-יאָהרצייט דאָ אין וואַגאָן איז געווען מיט אַזוי פיעל האַרץ, מיט אַזוי פיעל נשמה, אַז עס האָט אונז אַלעמען צענומען. און מיר דאַכט, אַז אפילו דעם צעהנטען פּאַרשוין דעם פּייפער אויך. האָרכען אַ טאַטען, ווי ער זאָגט קדיש נאָך אַ זוהן — איז עפּיס אויך נישט פון די קליינע זאַכען. און דערצו האָט דער בעל-יאָהרצייט געהאַט אַ זיסע האַרציגע שטימע, וואָס האָט זיך געגאָסען ווי אַ בוימעהל גלייך אין די ביינער אַריין. און איבערהויפּט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר אַ שטיין האָט דער קדיש געקאָנט נישט ריהרען...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איין מאָל אַ מנחה.

אָפּגעדאַווענט און אָפּגעבונדען די פּאַטשיילע, האָט זיך אונזער בעל-יאָהרצייט אַוועקגעזעצט אַ קעגען דעם צעהנטען פּאַרשוין און מיט אַ פרעהליך-ווייניגדיג פּנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען די געשיכטע, וואָס ער האָט איהם צוגעזאָגט. בעת-מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדעל און גערעדט פּאַוואָלינקע, ווי אַ מענש וואָס האָט צייט:

— די מעשה, וואָס איך וויל אייך, יונגערמאַן, דערצעהלען, איז, אייגענטליך, נישט איין מעשה, נאָר דריי מעשות, דריי קליינינקע מעשה'לעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפען אין אַ דאָרף, ביי אַ רענדאַר. געזעסען אין אַ דאָרף אַ רענדאַר מיט אַ רענדאַרקע. דאָס דאָרף איז געווען אַ גרויס דאָרף. גויים אַ סך, יודען נישט איינער. אַ יחיד הייסט עס. אדרבה, נאָך בעסער. פּרנסה בשפע. ווי זאָגט מען: זיצען זאָל מען צווישען גויים... איין זאַך נאָר האָט זיי געפעהלט — קינדער. אַ צייט נישט געווען ביי זיי קיין קינדער, איז זיי נישט איינגעגאַנגען דאָס לעבען. ערשט אויף

דער עלטער האט גאט רחמנות געהאט, די רענדארקע איז פערגאנגען אויף טראגען און האט געבוירען דעם רענדאר למזל א יונגעל. א בן זכר. א גדולה! דארף מען, הייסט עס, פראווען א ברית, ווי גאט האט געבאטען. אויפ'ן אכטען טאג האט מיין רענדאר גאנץ פיין איינגעשפאנט פערד און וואגען און איז אוועק אין שטאדט אריין, אראפגעבראכט דעם רב מיט'ן שוחט מיט'ן שמש מיט נאך פינף יודען. א ווארעמעס האט די רענדארקע מסתמא צוגעגרייט א גרויס-ארטיגען. אלסדינג פיין ארום און ארום. מע טהוט זיך א חאפ — ניטא קיין מנין. עס פעהלט א צעהנטער. וואס איז די מעשה? א רענדארישער קאפ. אריינגערעכענט די רענדארקע אויך אין קאן. איז מסתמא געווארען א גרויס געלעכטער. אהין-אהער — דער. טאג שטעהט נישט. וואס טהוט מען? א גרויס דארף. גוים א סך. יודען, להבדיל, נישט איינער. שלעכט! מע טהוט א קוק — עס פאהרט צו גלייך צו דער קרעטשמע א בויד. און אין בויד — א בעל-עגלה. לאז זיין א בעל-עגלה, אבי א יוד... „ברוך הבא!" „שלום עליכם!" „קומט אריין, וועט איהר זיין א צעהנטער!"... די שמחה איז געווען נישט צו בעשרייבען. היינט זעהט, וואס פאר א גרויסען גאט מיר האבען. א גאנץ דארף מיט גוים קאנען גאר נישט מאכען. קומט איין יוד, א בעל-עגלה, דאכט זיך — אהא, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מיין ליעבער יוד, האט זיך געטראפען שוין נישט אין א דארף, נאר אין שטאדט. און דוקא אין א יודישער שטאדט. שבת איז דאס געווען. פרייטאג-צו-נאכט'ס, הייסט עס, נאך ליכטבענטשען. געקומען פון שול. אפגעמאכט קידוש. זיך געוואשען. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישב א ליכט און הויבט אן שמעלצען זיך. שטעלט מען אוועק מסתמא א שבת-קוילעטש א קעגען שנויץ — עס העלפט נישט. אראפ-געפאלען דער שנויץ אויפ'ן טיש, אנגענומען דאס טישטוך. אט באלד ווערד א שרפה. וואס טהוט מען? פערלעשען? טאר מען נישט — שבת! האבען זיך צענויפגעקליבען די שכנים, די גאנצע גאס. א גוואלד, א גע-פילדער: „יודען. מיר זענען פערפאלען!"... מע טהוט א קוק — הוועדער שבת-גוי. „הוועדער סערדצע! טשי טי באטשיים אגא דרושע סוויטלא?"... אויף יודיש הייסט עס: צי זעהסט דו, גוי, ווי דארט איז ליכטיג?... און הוועדער, חאטש א גוי'ישער קאפ, האט פערשטאנען, וואס מע מיינט... א שפיי אויף דער האנד און מיט צוויי גראבע גוי'ישע פינגער האט ער געגעבען א נעם אפיר דעם שנויץ — אוים שרפה. נו, פרעג איך אייך: איז גאט'ס וואונדער דען אפצושאצען? קיין עין-הרע, אזוי

פיעל יודען האבען נארנישט געקאנט מאכען. געקומען איין גוי — אפּגעראטעוועט א גאנצע שטאדט.

אצונד בעדארף מען איך, הייסט עס, דערצעהלען די דריטע מעשה. דאס האט שוין געטראפען, פערשטעהט איהר מיך, ביי'ם רבי'ן אליין. דער רבי זאל לעבען האט געהאט א בן־יחיד, און דוקא א געראטענעם בן־יחיד, מיט אלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי א רבי'ן. האט מען איהם מסתמא יונג חתונה געמאכט, געגעבען א ווייב, מיט נדן, מיט אייביגע קעסט און אויסגעזעצט, ער זאל זיצען און לערנען. זיצט ער און לערנט. וואלט אלסדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס'זאל נישט זיין קיין „פריזיוו" אויף דער וועלט. חאטש אפילו, און פלוג, וואס הערט דעם רבי'נס זוהן א פריזיוו? אז ראשית איז ער א בן־יחיד, איין־און־איינציגער. והשנית, מאכער וועט דארפען קאסטען געלד, וועט אין געלד קיין מניעה נישט זיין. איז אבער געווארען א ביטערע צייט, משטיינס געזאגט. מע האט אנגעהויבען נעמען ביי יודען בני־יחידים, און קיין געלד העלפט שוין אויך נישט. אפילו קיין צעהן טויזענד! ביטערע נאטשאלסטווא, א רשע א דאקטאר — שלעכט, שלעכט! וואס טוט איך, מיין ליעבער יונגערמאן, מע האט ארייגעפיהרט דעם רבי'נס זוהן א נאקעטען. דאס ערשטע מאל אויף זיין לעבען איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן בגלוי־ראש, אהן א היטעל הייסט עס. און דאס איז געווען זיין גליק. ווארום אויפ'ן קאפּ האט זיך בעוויזען ביי איהם, נישט פאר איך געדאכט, א צאצקע, און דוקא נישט קיין געמאכטע. א סברא אז דאס איז איהם פערבליבען נאך פון קינדווייז. געווען א קינד אנ'עקשן. זיך נישט געלאזט צוואגען... פערשטעהט זיך, אז מע האט איהם געגעבען דעם וועג.

הייגט פרעג איך איך, מיין ליעבער יונגערמאן, וואס זענט איהר ווערטה? אז א יוד זענט איהר, און א גוי ווילט איהר זיין, און דאס דריטע זענט איהר בפילא — נו. קומט איך נישט קיין גאלדענעם מעדאל?. . . . .

. . . .

אויף דער ערשטער סטאנציע איז אונזער „צעהנטער" נעלב געווארען.

דריטע קלאס.

געשיכטע נומער צוואַנציג.

דריטע קלאַס.

דאָס איז, אייגענטליך, שוין נישט קיין געשיכטע, נאָר גלאַט אַ שמועס, אַ פּאָר ווערטער פאַר'ן געזעגענען זיך און אַן עצה פון אַ גו־טען פריינד.

האַלטענדיג ביים צושיידען זיך מיט אייך, פריינדלעזער, ווילט זיך מיר צום סוף, אוים דאַנקבאַרקייט, וואָס איהר האָט אויסגעהערט פון מיר אַזוי פיעל געשיכטעס, מיט עפּיס וואָס נוצליך זיין, זאָגען אייך עטליכע וואַרימע ווערטער פון אַ פּראַקטישען מענשען, פון אַ קאָמיוואָיאַזשער. הערט מיך אוים און פערשרייבט מיינע ווערטער.

אַז איהר פאָהרט אין באַהן, געוויינטליך אַ לענגערע שטרעקע, און איהר ווילט וויסען, אַז איהר פאָהרט, דאָס הייסט איהר ווילט הנאה האָבען פון אייער נסיעה, זאָלט איהר אייך נישט דערוועגען פאָהרען נישט I-טע, נישט II-טע קלאַס.

מילא פון I-טע קלאַס איז אָבגערעדט. זאָל אייך גאָט היטען! דאָס הייסט איך מיין נישט דאָס פאָהרען. דאָס פאָהרען אַליין איז אין I-טע קלאַס אפילו גאַנץ נישקשה'דיג. ווייך און גראַם און רייך — מיט אַלע בעקוועמליכקייטען. איך רעד נישט פונ'ם פאָהרען, איך רעד פון די מענשען, פון די פּאַסאַזשירען. וואָס פאַר אַ טעם, פרעג איך אייך, האָט דאָס פאַר אַ יודען פאָהרען איינער אַליין און נישט רע־

דען אַ וואָרט? איהר קאָנט דאָך אַזוי חלילה פערגעסען רעדען! און אפילו אַז איהר טרעפט שוין דאָרט אַמאָל אַ פּאַסאַזשיר איינמאָל אין אַ יובל, איז דאָס אָדער אַ גראָבער פּריץ מיט געשוואָלענע באַקען ווי ביי אַ טרובאַטש, וואָס שפּיעלט אויף אַ טראָמבאָן, אָדער אַן'אָנגעבלאָזענע דאַמע בייז ווי אַ שוויגער, אָדער אַ שטומער אויסלענדער מיט קעסטעלדיגע הויזען, וואָס איז צוגעזאָטען געוואָרען צום פענסטער, נישט אָבצורייסען איהם, עס מעג ברענען דער גאַנצער וואַגאָן. מיט אַזעלכע פאַרשוינען אַז איהר פאָהרט, קומען אייך אַלערליי טרויעריגע געדאַנקען און נישט ווילענדיג דערמאָנט איהר אייך אינ'ם טויט... צי וואָס טויג עס אייך!

אין II-טע קלאַס מיינט איהר איז בעסער? איהר זיצט אין איין וואַגאָן מיט אַלערליי פאַרשוינען, דיזעלבע מענשען דאַכט זיך וואָס איהר, מיט'ן זעלבען יצר-הרע, זיי ווילען נעבעך רעדען אַ וואָרט, געהען אום וויסען, וואוהין איהר פאָהרט, און פון וואַנען איהר זענט, און וואָס איהר זענט; נאָר מע זיצט ווי די טאָגען און מע קוקט איינס אויפ'ן אַנדערן, מע האָט אָנגענומען אַ פול מויל מיט וואַסער און שאַ!

פונקט אַקעגען אייך זיצט איינער אַ פראַנט מיט אַ לאַנגען נאָגעל און מיט שענע וואָנסיס, וואָס איהר וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז אייך קענטליך, איהר האָט איהם ערגעץ געזעהען, נאָר איהר ווייסט נישט וואו; עס דאַכט זיך אייך, אַז ער בעדאַרף זיין מזרע היהודים, דאָס הייסט פון אונזעריגע... נאָר גיה מאַך, אַז יענער דבר'ט נישט! ער האָט פערדרעהט די וואָנסיס אַרויף, קוקט אין פענסטער און פייפט!

אויב איהר ווילט אַזאַ פאַרשוין דערגעהן די יאָהרען, בעגראָבען, ער זאָל קיין תחית המתים נישט אויפשטעהן, זאָלט איהר זיך ווענדען צו איהם אויף וואָס פאַר אַ שפּראַך איהר ווילט, בשעת אַקעגען זיצען קריסטען, און ווער שמועסט נאָך — דאַמען. נאָר בעסער איהר זאָלט איהם אַ פרעג טון אויף רוסיש:

— יעסלי יאַ ניע אָשיבאַיוס, יאַ אימיעל אודאָוואָלסטויע ווסטריעטיטסאַ ס'וואַמי וו'בערדיטשעוויע?... אויף אונזער לשון וועט עס הייסען אַזוי גוט ווי: „אויב איך בין מיך נישט טועה, האָב איך גע-

האט דאס פערגניגען זיך צו טרעפען מיט אייך אין בערדיטשעוו?.." — דאס איז ערגער טויזענד מאל ווי אין טאטען אריין געשאלטען!

אדער אויב איהר טרעפט זיך אויף מיט אזא פארשוין ערגיץ אין פאדאליען אדער אין וואהלין, קאנט איהר אנהויבען צו רעדען מיט איהם אויף פויליש:

— פשעפראשאם פאנא! יעזשעלי סיען ניע מיליען זנאלעם איטצא פאנא ז'יארמעלינצאו קטורי ביל וו'לאסקאך או יאסנאוועלמאזשנעגא פאטאצקעגא?... אויף יודיש גערעדט, וועט דאס הייסען: „איך בעט איבער אייער כבוד, אויב איך האב קיין טעות, בין איך געוועזען בעקענט מיט אייער פאטער פון יארמעלינעץ, ער איז געוועזען א חשוב ביים גראף פאטאצקי..." קיין גרויס בעליידיגונג איז דא טאקי נישט פאראן, נאר יארמעלינעץ איז א חשוב ביים גראף פאטאצקי שמעקט מיט „יוד"... נאר שא! אט וועל איך אייך בעסער דערצעהלען א געשיכטע, וואס איך אליין בין געוועזען דערביי.

דאס איז געוועזען אין קוריערצוג. נישטא קיין III-טע קלאס, בין איך באין ברירה געפאהרען II-טע קלאס. אקעגען מיר האב איך געהאט א פארשוין, ספק יוד ספק קריסט. נאר דאכט זיך מעהר יוד איידער קריסט... און אפשר? ווער קאן עס וויסען? א שענער יונג, א געגאלטער, אנגעטאן ווי א כפארטסמען, מיט א שווארצען פאס אויף די ווייסע הויזען, און א קאוואליער. פארוואס זאג איך א קאוואליער? — ווייל ער האט די גאנצע צייט זיך געדרעהט ארום א שענע „בארישניע", א פריילין מיט א הויכען שיניאן און מיט א פענסנע אויף א קליין אויסגעטאקט נעזעל. בעקענט האט מען זיך טאקי דא אין וואגאן און גיך געווארען בעפריינדעט. זי האט איהם מכבד געוועזען מיט שאקאלאד און ער האט זי אכווירט פריהער מיט ארמענישע און דערנאך מיט יודישע אנעקדאטען, און ביידע האבען געקייכט פאר געלעכטער. און דערהויפט האט מען געלאכט פון די יודישע אנעקדאטען, וואס דער פארשוין האט דערצעהלט מיט אזא געשמאק, ווי עס ווערט דערצעהלט צווישען קריסטען, גאר נישט געקוקט דערויף, וואס טאמער בין איך א יוד און געפין מיך בעליידיגט... קורץ דער ראמאן איז ביי זיי נעגאנגען ווי אויף פוטער. ער איז שוין אויסגעוואקסען נעבען איהר (פריהער איז ער געזעסען אקעגען איהר) און פערקוקט איהר אין די אויגען אריין, און זי האט זיך געשפיעלט מיט'ן קייטעל פון זיין זייגערל, וואס איז געוועזען אריינגעשטעקט אינ'ם

שווארצען פאס אויף די ווייסע הויזען. פלוצים פון וואנען האט זיך גענומען, אויף א סטאנציע — איך האב שוין פערגעסען דעם נאמען — קומט ארײַן א הינקענדיגער יוד, א געלער, א פערשוויצטער, מיט א ווייסען פאראסאל, שטרעקט אויס די האנד צו מײַן ספארטסמען מיט'ן שווארצען פס אויף די ווייסע הויזען, און רופט זיך אן צו איהם פשוט אויף אונזער יודיש לשון:

— נאט אײַך אב שלום. איך האב אײַך דערקענט דורכ'ן פענסטער. איך קאן אײַך אבגעבען א גערוס פון אײַער פעטער זלמן פון מאנעסטרישטש...

פערשטעהט זיך, אז אויף דערזועלבער סטאנציע איז מײַן ספארטסמען נעלם געווארען און די „באַרישניע" איז געבליבען אליין. דערמיט ענדיגט זיך אבער נאך נישט די געשיכטע. מײַן „באַרישניע" — שוין געוויס א קריסטין, ווארום אז ניט וואס האט דער ספארטסמען בעדארפט אנטלויפען? — האט אין עטליכע סטאנציעס ארום גענומען פאקען זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר א ווארט, אפילו נישט א קוק געגעבען אין מײַן ווינקעל ארײַן, גלײַך ווי איך בין גאר אויף דער וועלט נישטא. אויף דער סטאנציע, וואו זי איז אראב, האבען זי אבגעווארט א שענער יוד א פאטריארך מיט א באָרד, וואס זעהט אויס ווי א מין אברהם אבינו, און א יודענע א פארשוין מיט א פארוק און מיט גרויסע דימאנטען אין די אויערן. „ריוועניו! טעכטערעל!" האבען אויסגערופען דאס אלטע פאר-פאלק און געפאלען דער טאכטער אויפ'ן האלז מיט טרעהרען אין די אויגען.

קײַן פירוש צו דער געשיכטע בעדארף איך אײַך נישט מאכען. איך האב אײַך נאר געוואלט בעקענען מיט די פארשוינען, וואס מע בעגעגענט אין II-טע קלאס און בעווייזען, אז איהר דארפט נישט פאהרען II-טע קלאס, ווארום אין II-טע קלאס זענט איהר א פרעמדער, צווישען אײַגענע א פרעמדער...

אבער אז איהר פאהרט III-טע קלאס, זענט איהר בײַ זיך אין דערהיים. און ווער שמועסט אז אין וואגאן זענען נישטא קײַן אנדערע, נאר אחינו בני ישראל — זענט איהר שוין צופיעל אין דערהיים. אמת, III-טע קלאס איז נישט אזוי בעקוועם, א פלאץ דארפט איהר פערכאפען מיט געוואלד; עס איז א געווימעל, א געטומעל, א הארמידער מיט א הו—הא; איהר ווייסט ניט, וואו זענט איהר און וואו זענען אײַערע שכנים?... דערפאר אבער ווערט איהר גיך בע-

קענט אינס מיט'ן אנדערן; אלע ווייסען, ווער איהר זענט, וואוהין איהר פאהרט און וואס איז אייער טועכץ; און איהר ווייסט אלע-מען — ווער זיי זענען, וואוהין זיי פאהרען און וואס איז זייער טועכץ. בייגאכט פערשפארט איהר שלאפען, ווארום איהר האט מיט וועמען צו רעדען; און אז איהר רעדט נישט, רעדען זיי און לא-זען אייך נישט שלאפען. און וואס איז דאס טאקי פאר א שלאפען פלוצים גאר אין האגאן? דאכט זיך גלייכער אז מע קען רעדען מיט א מענשען, ווארום אז מען רעדט דערווערט מען זיך. איך זאל האָ-בען די גליקליכע יאהר, וויפיעל מאל עס מאכט זיך, אז פון אזא רעדען אין האגאן מיט ווילדפרעמדע מענשען ווערט געשלאסען א גע-שעפט, פיקט זיך אויס א שדוך, אדער מע ווערט גלאט געוואהר א זאך וואס קומט צונוץ.

למשל רעדען פון דאקטוירים, מאגען-קאטאר, „לימאן", ציוהנ-וועהטאג, נערוועו, קארלסבאד, וכדומה איז שוין דאכט זיך גאר פוסטע רעדער, איא? פונדעסטוועגען האט זיך מיט מיר אליין געטראפען א געשיכטע. איך בין אמאל געפאהרען מיט א קאמפאניע יודען, מע האט גערעדט פון דאקטוירים און פון רעצעפטען. איך האב דעמאלט שטארק געליטען, ניט פאר אייך געדאכט, אויף'ן מאגען, האט מיר איינער, א קאמעניצער יוד, געגעבען זיינע א רפואה, א פראשעק אויפצוליגען. דעם דאזיגען פראשעק, זאגט דער קאמעניצער, האט ער דוקא נישט פון א דאקטאר-מעדעצין, נאר פון א ציינען-דאקטאר א דאנטיסט, אבער אנ'אויסגעצייכענטער פראשעק, זאגט ער, א גאלער פראשעק. דאס הייסט דער פראשעק אליין, זאגט ער, איז א ווייסער, ווי אלע פראשקעס, נאר אין א געל פאפירעל. און געשוואָרען האט מיר דער קאמעניצער יוד ביי זיין געזונד און ביי זיין ווייב און קינ-דער, אז נאר דעם געלען פראשעק האט ער צו פערדאנקען, וואס ניט דער געלער פראשעק, זאגט ער, וואלט ער איצט געווען שוין ע-הע-הע! קיין סך פראשקעס, זאגט ער, דארף איך ניט. צוויי דריי פראשקעס, זאגט ער, — און איהר ווערט גענעזען. אויס מא-גען, זאגט ער, אויס דאקטוירים, אויס געלדפרעסער, אויס בלוטצא-פערס, א רוח, זאגט ער, אין זייער טאטענס מאטען אריין! אויב איהר ווילט, זאגט ער, קאן איך אייך געבען א צוויי-דריי פראשקעס פונ'ם געלען פראשעק. איהר וועט מיר, זאגט ער, זאגען א דאנק...

כך הוה, איך בין געקומען אהיים, און האב איינגענומען איין

פראשעק, דעם אנדערן, דעם דריטען, איז מיר געווארען, נישט באלד, נאר שפעטער, ארום האלבע נאכט, ניט פאר אייך געדאכט, אזוי, אז איך האב געפאכט מיט דער נשמה, איך האב געמיינט ס'איז אנ'עק פון מיין לעבען! מע האט מיר געבראכט א דאקטאר, צוויי דאקטוירים, קוים אבגעראטעוועט מיך פון טויט... פון דעמאלט אן ווייס איך שוין א פראקטיקע, אז א קאמעניצער יוד גיט אייך ווייגע א רפואה געלען פראשעק — זאל א רוח אין זיין טאטען אריין!.. אלסדינג אויף דער וועלט קאסט רבי־געלד!

אז איהר פאהרט III־טע קלאס און עס קומט אין דערפריה און איהר האט נישט מיט זיך קיין טלית ותפילין, זאלט איהר קיין יסורים נישט האבען — אבי איהר ווילט נאר, וועט מען אייך שוין בעזארגען מיט א טלית און מיט תפילין און מיט אלסדינג. דערפאר אבער אז איהר האט זיך אבגעפארטיגט, עפענט אויף זייט מוחל אייער טשעמאדאנטשיקעל און הויבט אן אויסלעגען וואס איהר האט: בראנפען איז בראנפען, קיכלעך איז קיכלעך, אייער איז אייער, פולקע איז פולקע, פישעל איז פישעל. טאמער געפינט זיך ביי אייך אן עפעל, א מאראנץ, א שטיקעל שטרודעל — נעמט ארויס, לענט אנידער, שעמט זיך ניט! אלע וועלען מיט אייך פערבייסען, קיינער וועט זיך ניט אבזאגען! אונטערוועגענס און בקאמפאניע, פערשטעהט איהר מיך, עסט זיך גאר מיט אנ'אנדערן אפעטיט... ווער שמועסט אז איהר פיהרט מיט זיך א גלעזעל משקה, האט איהר בעלנים א סך און מבינים אויף א גלעזעל וויין אהן א שיעור. איטליכער וועט אייך אנרופען דעם וויין מיט אנ'אנדער נאמען און שאצען אנ'אנדער מקח: ביי איינעם וועט ער הייסען א „בעסאראביער מושקאט", דער אנדערער וועט איהם א נאמען געבען „אויסלענדישער אקערמאן". וועט אויפשטעהן א דריטער און וועט זאגען מיט כעס: „וואסער מושקאט? וואסער אקערמאן? ס'איז גאר א „קאוועשאנער באררא"! וועט אויפשטעהן נאך איינער, פון א ווינקעל גאר, מיט א שמייכעל פון אנ'אמת'ן מבין, אוועקנעמען ביי אייך דאס גלאז, ווי איינער רעדט: „בהמות שפארען זיך — אויף א גלעזעל וויין לאזט מיך!.." און נאכדעם ווי ער וועט האבען אבגעזופט א פאר מאל, וועט ער א זאג טון און די בעקלעך וועלען איהם בעת מעשה זיין פערפלאמט ווי ביי א בעל שמחה:

— ווייסט איהר, יודען, וואס דאס איז? ניין, איהר ווייסט

ניט וואס דאס איז. דאס איז נעבאך, א פראסטער, אנ'ערליכער, א בעל-הבתישער, א כשר'ער, א ריינער ווימאראזיג פון בארדיטשעוו...

און אלע געפינען, אז ער האט רעכט, אז ס'איז אנ'אמת'ער א בארדיטשעווער ווימאראזיג. און אז מע נעמט צו ביסלעך „ווימאראזיג", ווערט ביי אלעמען די צונג אויפגעבונדען. דעמאלט הויבט איטליכער אן דערצעהלען אלסדינג וואס עס טהוט זיך ביי איהם, און אויסטאפען אלסדינג וואס ביי יענעם טהוט זיך. אלע רעדען, אלע אינ.. ב, כל ישראל חברים. און מע ווערט געוואהר איינס ביי דעם אנדערן כל הצרות מיט אלע רדיפות מיט אלע גזירות וואס עס טוט זיך אב אויף דער וועלט — ס'א מחיה!

אז איהר פאהרט III-טע קלאס ערגיץ אין א שטאדט אריין און ווייסט נישט, וואוהין איהר זאלט פערפאהרען, בעדארפט איהר נאר א פרעג צו טון ביים עולם, ציי ווייסט נישט עמיצער עפיס אנ'אנשטענדיגע סטאנציע? איז וויפיעל יודען עס פאהרען מיט אייך אין וואגאן, אזוי פיעל סטאנציעס און האטעלען האט איהר. איינער גיט אייך אנ'אדרעס: „האטעל פראנקפורט" און לויבט דאס אייך אב אין טאג אריין: „האטעל פראנקפורט, זאגט ער, איז ליכטיג און צילטיג און זארים און ביליג בזול הזול". געפינט זיך באלד א צווייטער און זאגט אייך: „האטעל פראנקפורט? זאל אייך גאט היטען! ס'איז דארט פינסטער און שמוציג און קאלט און טייער מיט גאלד גלייך! אויב איהר ווילט, זאגט ער, האבען הנאה, זאלט איהר זיך אבשטעלען אין האטעל נעוויארק!" חאפט זיך ארויס א דריטער און זאגט: „וואס ווילען זיי טון אין האטעל נעוויארק? זיי האבען זיך פערבייגקט נאך וואנצען? הערט נישט, וואס מ'וועט אייך זאגען פראנקפורט, נעוויארק! פאלגט מיך, גיט אהער דאס פעקעל אייערס, ווילען מיר אינאיינעם פערפאהרען צו מיר אויף מיין אכסניה, אין האטעל ראסיא — דארט שטעהען יודען!..."

אודאי בעדארפט איהר אייער טשעמאדאנטשיק גוט האבען אין זינען, מע זאל עס חלילה, צווישען יא און ניין, ביי אייך נישט אבפרעגען... נאר איך בעט אייך — וואו גנב'עט מע ניט היינטיגע צייטען אין אונזער געבענשטער מדינה? בעגנב'עט ווערען איז, אויב איהר ווילט ווויסען, מעהר ניט אז א בעשערטע זאך. אז עס וועט אייך זיין בעשערט, וועט מען אייך בעגנב'ענען אין מיטען העלען

טאָג וואו איהר שטעהט און געהט, עס וועט אייך ניט העלפען קיין פּאָליציע, קיין זשאַנדאַרען, קיין שמע ישראל. איהר וועט בענשען גומל, אז איהר וועט אַרוים מיט'ן לעבען...

קורץ פאַהרען זאָלט איהר דריטע קלאַס. דאָס האָט איהר אַ צוואה פון אַ גוטען פריינד און פון אַ פּראַקטישען מענשען, — אַ קאַמיוואָיאַזשער.

אַריעון

ענדע.